Güzel Yazılar
HİKÂYELER
1

Türk Dil Kurumu Yayınları

Güzel Yazılar

HİKÂYELER

1

Güzel yazılar: hikâyeler / Haz.: İsmail Parlatır…[ve başkaları] - 6. bsk.-Ankara: Türk Dil Kurumu, 2016.

1. c. (XVIII, 340 s.) ; 20 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 641. Güzel Yazılar Dizisi; 2)

ISBN 975-16-0801-5

1.Türk Hikâyesi – Antoloji I. Parlatır, İsmail (haz.)

813

Türk Dil Kurumu Yayınları

Güzel Yazılar

HİKÂYELER
1

6. Baskı

Ankara, 2016

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 641
Güzel Yazılar Dizisi: 2

Güzel Yazılar
HİKÂYELER 1
*
Hazırlayanlar:
Prof. Dr. İsmail PARLATIR
Prof. Dr. İnci ENGİNÜN
Prof. Dr. Orhan OKAY
Prof. Dr. Zeynep KERMAN
Prof. Dr. Kâzım YETİŞ
Prof. Dr. Necat BİRİNCİ
*
Kapak Tasarımı:
Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri
*
Baskı:
Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sebze Bahçeleri Caddesi, 95/1
TR 06070 Altındağ, Ankara
Telefon: +90 (312) 341 10 20
Belgegeçer: +90 (312) 341 30 50
*
Birinci baskı: 1996
İkinci baskı: 2000
Üçüncü baskı: Ankara, 2008 Mayıs
Dördüncü baskı: Ankara, 2010 Haziran
Beşinci baskı: Ankara, 2013 Şubat
Altıncı baskı: Ankara, 2016 Temmuz
Baskı sayısı: 5000 adet
ISBN: 975-16-0801-5
*
Dağıtım:
Türk Dil Kurumu
Remzi Oğuz Arık Mahallesi
Atatürk Bulvarı, 217
TR 06680 Çankaya, Ankara
Telefon: +90 (312) 457 52 00
Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83
Genel Ağ: http://tdk.org.tr
*
©5846 sayılı Yasa'ya göre
eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Dilin Tadı VII

Hikâyeler Üzerine XV

Ömer SEYFETTİN

Ant 3

Kaç Yerinden 11

Forsa 24

Halide Edip ADIVAR

Kabak Çekirdekçi 31

Cennet Kızın Cinneti 36

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU

Ceviz 44

Reşat Nuri GÜNTEKİN

Gamsızın Ölümü 50

Refik Halit KARAY

Boz Eşek 57

Ayşegül 64

Osman Cemal KAYGILI

Kırkından Sonra Saz Çalınır mı? 68

Fahri Celâl GÖKTULGA

Simit 74
Elbedir Mustafendi 79
Nahit Sırrı ÖRİK
Şair Necmi Efendinin Bahar Kasidesi 84
Sadri ERTEM
Bacayı İndir, Bacayı Kaldır! 97
Memduh Şevket ESENDAL
Bu Yollar Uzar 109
Hayat Ne Tatlı 113
Hâmit İçin Bir Yazı 118
Sabahattin ALİ
Hasan Boğuldu 131
Kafa Kâğıdı 152
Kenan Hulûsi KORAY
İncir Fidanları 157
Ziya Osman SABA
Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi 166
Cahit Sıtkı TARANCI
Abbas 174
Sait Faik ABASIYANIK
Dülger Balığının Ölümü 184
Hallaç 188
Hişt, Hişt... 195
Ahmet Hamdi TANPINAR
Erzurumlu Tahsin 200
Rüyalar 218
Necip Fazıl KISAKÜREK
Hasta Kumarbazın Ölümü 236

Bekir Sıtkı KUNT
Yataklı Vagon Yolcusu 242
İlhan TARUS
Tokat 250
Reşat Enis AYGEN
Talkın! 260
Kemal BİLBAŞAR
Kurban 271
Orhan KEMAL
Harika Çocuk 276
Piyango Bileti 282
Halikarnas BALIKÇISI (Cevat Şakir KABAAĞAÇLI)
Denizkızı Adası 289
Manevra 294
Aziz NESİN
Sınır Üstündeki Ev 300
Ümran Nazif YİĞİTER
Süslen Berberi 310
Haldun TANER
Konçinalar 322
İzinli Leylek 327
Samim KOCAGÖZ
Koca Öküzün Ölümü 336

SUNUŞ

DİLİN TADI

Dil denen mucizeyi nasıl anlatmalı, bilmiyorum. İnsan zekâsının bütün pırıltıları, insan ruhunun bütün duyuşları, titreyişleri, dalgalanışları orada. Mavi gökle kara yer arasında, ikinci bir âlemde daha yaşıyor insan. Dil adı verilen, sınırları olmayan, sonsuz bir âlemde.

Sözlüklere dalmak benim için güzeldir; gramerler arasında dolaşmak da güzeldir. Fakat birkaç ciltle sınırlı sözlükler ve gramerler asla dilin kendisi değildir. Sözlükler, bir dilin bütün kelimelerini içine alsa bile nihayet bir kelimeler listesinden ibarettir. Gramerler ise bir kurallar sıralamasından başka nedir? Bir gramerde yer alan söz dizimi kurallarını sayısız örneklerle zenginleştirirsiniz. Bir sözlükte yer alan elli bin kelimeyi, sayısız örgüler içinde bir araya getirirsiniz. İşte dil bu sayısız örgü ve örneğin evrenidir. Binlerce yıldan beri milyonlarca insan tarafından yaratılan bir evren. Aynı kelimeler, sonsuzluğa doğru uzanan zamanda, daha milyonlarca örnek ve örgü içinde kullanılacaklar. Kelimelerin bir kısmı ölse de, bir kısmı şekil ve manasını değiştirse de düşünce ve duygularımızın bin bir tonunu, birbirinden farklı bin bir kalıp içinde ifade etmeye devam edecekler. *"Nice nice sözüm olsa bengü taşa vurdum... Bengü taş diktirdim, gönüldeki sözümü vurdurdum"* diyen Bilge Kağan *"neng*

neng (nice nice)" ve *bengü taş* (ebedî taş)" sözleriyle sonsuzluğu anlatır. Uygurların hükümdarı *Tengride Bolmış İl İtmiş Bilge Kağan "bin yıllık, tümen günlük bitiğimi, belgemi yassı taşa yazdırttım"* derken sonsuzluğu "bin yıllık, tümen (on bin) *günlük*" kalıbıyla ifade eder. Balasagunlu Yusuf *"tümen ming"* veya *"tümen tü"* kalıplarıyla sonsuzluğu anlatır: *Törüttüng tümen ming bu sansız tirig* (on bin ve bin sayısız canlıyı yarattın.) *Tümen tü çiçekler yazıldı küle* (On binlerce çiçek gülerek yayıldı). Sadece sonsuzluk kavramı için kaç örgü var? Bakınız Balasugunlu Yusuf bir başka yerde ne diyor: *Uçuglı yorıglı tınıglı neçe -tirilgü seningdin bulup yir içe* (uçan, yürüyen, duran nice şeyler- Rızkını senden bulup yer içer). İşte bu da varlıkların sonsuzluğunun bir başka ifadesi. *"Binlerce, on binlerce"* derken yine sonsuzluğu ifade etmiyor muyuz? Diğer Türk lehçelerinde *"binlerce"* yerine *"minglep* (binleyip)" diyorlar. Bu da bir başka anlatış tarzı.

*"Bin"*i ve *"on bin"*i anlıyorum. Bunlar "belirli" olsa da yüksek sayıları anlattıkları için insanda sonsuzluk duygusu uyandırıyor. On bini ve bini bir araya getirerek sonsuzluğu ifade ediş tarzı daha da anlaşılır bir şey. Ama insanoğlu sayılarla yetinmemiş; *"neng neng, nice nice"* gibi sorularla da sonsuzluğu anlatmış. *"Binlerce"* ve *"minglep"* örneklerinde çokluk ve katlama ifade eden eklere başvurulduğunu görüyoruz. Ya *"bin bir gece masalları"*ndaki *"bin bir"* kalıbına ne demeli? Bin bir... "Bin" ile küme tamamlanıyor; fakat siz "bin bir..." diyerek sonsuzluğa açılıyorsunuz. *"Ebedî, sonsuz, sayısız, ölümsüz..."* gibi daha pek çok kelimeyi sıralayabiliriz. Ben "sonsuzluk" kavramı için kaç kelime ve kalıp kullanıldığını anlatmak istemiyorum; asıl anlatmak istediğim şudur. Sadece bir kavram için bu kadar ifade tarzı var. Bir de "sonsuzluk" kavramının; ikinci, üçüncü, dördün-

cü... kavramlarla ilişkiye girdiğini düşününüz; taşın sonsuzluğu, taş üzerindeki yazıların sonsuzluğu, yazıyla anlatılan düşüncelerin sonsuzluğu, varlıkların sonsuzluğu, evrenin sonsuzluğunu, evrenin sonsuzluğundaki mucize... Bu mucize kim bilir kaç kelimenin bin bir türlü örgüsüyle anlatılabilir! Ve işte bu bin bir türlü örgünün kendisi de bir mucizedir. Bu mucizenin adına dil diyoruz.

Ana dilimizin tek tek kelimeleri de şüphesiz bize tat verir. *Sevgili, biricik, yeşil, duygu,* şiir kelimeleri ne kadar tatlıdır! *Güç, kuvvet, kudret* kelimelerinde sanki bir güç gizlidir. *Aslan, kaplan, kartal, bürküt* sözlerinde sanki bir yücelik vardır. *Yüce, yüksek, ulu* kelimeleri sanki sesleriyle de bu kavramları çağrıştırır. *"Kuş"*ta kuşun cıvıltısını, *"yılan"*da yılanın yerde sürünüşünü, *"toprak"*ta toprağın katılığını duyarız. *"Gülümsemek"*te gülümseyişin tatlılığı, *"düşünmek"*te düşüncenin derinliği var gibidir. *"Ağlamak"*ta ve *"üzülmek"*te bir ağırlık, bir eziklik vardır. *"Üzülmek, büzülmek, süzülmek, çözülmek"* acaba tesadüfen mi hep üzüntülü kavramları anlatır? İnsan süzülürse, toplum çözülürse bunlar canımızı sıkar. Ya suyun süzülmesi, işin çözülmesi... İşte kelimeler arasındaki örgü burada kendini gösteriyor. Binlerce kelime arasında bin bir türlü örgü kurabilirsiniz.

Şakaklarıma kar mı yağdı, ne var;
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar...
Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Şakak ve *kar* kelimeleri belki başka insanlar tarafından da bir arada kullanılmıştır; fakat *"şakaklarıma kar mı yağdı"* örgüsü

her hâlde sadece Cahit Sıtkı'ya mahsustur. Şairin karı şakaklarına düşünerek yağdırdığına eminim. Belki de karlı bir havada yürürken bu manzarayı gördü ve kaydetti. Fakat *"kar"*ın *"saçların kırlaşması"*ndaki *"kır"* kelimesiyle ses yakınlığını, *"-larıma"* ve *"kar mı"* parçalarında *a, r, ı, m* seslerinin art arda sıralandığını, bu sıralanışın *"ne var"*da da kısmen devam ettiğini Cahit Sıtkı'nın düşündüğünü sanmıyorum. Şair, ahenk yaratan bu örgüyü düşünerek değil sezişiyle kurmuş olmalıdır. Ya aynalarla dostluk arasındaki ilgi? Her gün baktığımız aynanın, dostumuz olduğunu kaçımız düşündük? Aramızdan birkaç kişi bunu düşünmüş olsa bile, ağarmış şakaklarımız ve morarmış göz altlarımızla aynaların artık bize bir düşman gibi göründüğünü Cahit Sıtkı'ya kadar her hâlde hiç kimse dile getirmedi. Hele *"ayna, dost, düşman, yıl, görünmek"* kelimelerinin iki mısra içinde bu şekilde örülüşü... Tabiî ki bu bir sanatkârın tasarrufudur ve sanatkâr ister şuurla, ister sezişle olsun, kelimelerin maddelerini ve ruhunu elleriyle yakalayarak onları bir düzene sokmuştur.

Sanatkâr olmayan insanlar da kelimeleri bir örgü içinde kullanırlar. Dil tek tek kelimeler değil, kelimeler arasında kurulan bu örgüdür. Dilin asıl tadına da bu örgü içinde varabiliriz. Milyonlarca insanın, yüzlerce yıl içinde her gün konuşarak ve yazarak kurduğu bu örgünün kendisi doğrudan doğruya bir sanat eseridir. Tıpkı anonim bir türkü, anonim bir destan gibi yaratıcısı belli olmayan bir sanat eseri. Daha doğrusu dili kullananların tamamının yarattığı bir sanat eseri. Milyonlarca beyinden ve ruhtan süzüldüğü için de elbette bir şaheser. Dille meydana getirilen eserler, bu bakımdan diğer sanat eserlerinden daha avantajlıdır. Şiirin, romanın, hikâyenin, denemenin kendileri

birer sanat eseri olduğu gibi, onları meydana getiren malzeme de bir sanat eseridir.

Her konuşmadan ve her yazıdan aynı tadı alabilir miyiz? Günlük konuşmalar da bize tat verir mi? Şüphesiz, dilin kendisine mahsus tadı, günlük konuşmalarda da vardır. *"Altıyı beş geçe; dokuza on kala, koşarak merdivenlerden indim, yavrucuğum gözlüğümü bana uzatır mısın?"* ibarelerinde ben Türkçenin tadını buluyorum. Dilin örgüsü bozulmaz, konuşurken kelimeler düzgün söylenirse dilin tadı her zaman duyulur. *"Kuzum, nerelerdeydin? Seni beklemekten dizlerime kara su indi."* diyen yaşlı kadının siteminde; *"Anneciğim, hani bana oyuncak alacaktın?"* diyen küçük kızın sorusunda; *"İşine git be kardeşim, seni mi dinleyeceğiz?"* diyen yorgun adamın diklenişinde Türkçenin kendisine mahsus tadı elbette vardır. Fakat bunlar bir sanatkâr kaleminde bir araya getirildiği zaman tat yoğunlaşır. Günlük hayat içinde farkına varmadığınız bu tadı, Hüseyin Rahmi'deki mahalle arası konuşmalarında, Ahmet Rasim'in satıcılarında bulursunuz. Bakınız Dede Korkut "dolduran top" dediği kadınları nasıl anlatıyor:

"Teptiği gibi yerinden kalktı; elini yüzünü yıkamadan obanın o ucundan bu ucuna, bu ucundan o ucuna koşuşturdu; lâf taşıdı, kapı dinledi; öğleye kadar gezdi. Öğleden sonra evine geldi; baktı ki uğru köpekle koca dana evi birbirine katmış; ev tavuk kümesine, sığır damına dönmüş; komşularına bağırır ki kız Zeliha, Zübeyde, Ürüveyde, Cankız, Canpaşa, Ayna Melek, Kutlu Melek! Ölmeye yitmeye gitmemiş idim; yatacak yerim yine bu harap olası idi; nola idi, benim evime bir lâhza baka idiniz;

komşu hakkı Tanrı hakkı, diye söyler? Bunun gibisinin hanım, bebekleri yetişmesin; senin ocağına bunun gibi avrat gelmesin!"

Bu alıntıda, o devrin günlük konuşmalarından başka hiçbir şey yok. Fakat sanatkâr bunları yoğun şekilde bir araya getirip dilin tadına varmamızı sağlıyor.

Cahit Sıtkı da

Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

diye sorarken günlük dilden pek ayrılmıyordu ama aynalarla dostluktan bahsederek bize bambaşka bir tat daha sunuyordu.

Sanatkârlar günlük dili işleyerek; eserlerine, yine birçoğunu dilin içinden çıkardıkları tatlar katarak; bazen de yepyeni buluş ve örgülerle bizde bambaşka hazlar uyandırarak dilin tadına varmamızı sağlarlar. Onların eserleri ile dilimizin güzelliğini fark eder, dilimizi daha çok severiz.

Yahya Kemal

Kandilli yüzerken uykularda
Mehtabı sürükledik sularda.

derken şüphesiz yine günlük kelimeleri kullanıyor. Fakat Yahya Kemal'e kadar hiç kimse Kandilli'yi uykularda yüzdürmemiş, mehtabı sularda sürüklememiştir. Bakınız Ahmet Haşim, mavi göklerde kargaların çirkin sesleriyle ötüşlerini nasıl tasvir ediyor:

"Sanki binlerce çelik makas, *semaların lâciverdîsini doğramak için mütemadiyen açılıp kapanarak, havada cehennemî bir gürültü ile şakırdıyor. "*

"Sema, lâciverdî" gibi sözler eskimiş olsa bile burada da günlük kelimeler kullanılmıştır. Fakat kargaların gagalarını çelik makaslara benzetmek ve onların ötmek için gagalarını açıp kapayışlarını, göğün maviliğini doğramak olarak düşünmek sadece Ahmet Haşim'e mahsus bir imtiyazdır. Haşim bu herkesten farklı düşünce tarzını, kelimelerin sırtına ve kelimeler arasında kurulan örgüye yüklemiştir. Bir başka sanatkâr, kargaları hallaca, gagalarını hallaç yayına benzetebilir ve kargaların beyaz bulutları pamuk gibi attığını yazabilirdi. Görüldüğü gibi kelimeler ve onlar arasında kurabileceğimiz bin bir örgü bize sonsuz imkânlar bağışlamaktadır ve sanatkârlar bu imkânları en iyi kullanan insanlardır. Bunun için de biz dilimizin tadını yoğun olarak şair ve yazarlarımızın eserlerinde buluruz. İşte bunu düşünen Türk Dil Kurumu, sözlük ve gramer çalışmalarının yanında, dilimizin en güzel eserlerinden seçilmiş parçalar aracılığıyla insanlarımızı dille doğrudan doğruya temasa geçirmek ve dilimizin tadını onlara ulaştırmak için "Güzel Yazılar" adlı bir dizi yayın plânlamıştır. Burada pratik bir amaç güdüyor ve insanlarımızı, dilimizin en güzel verimleriyle rahatça karşılaştırmayı düşünüyoruz. Özellikle okul çağındaki gençlerimize ulaşmak ve erken yaşta onlara Türkçenin tadını tattırmak istiyoruz. Ortaya çıkan yeni şartlar, Türkiye dışındaki Türklerin de bu tür kitaplara ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. Onların her gün artan yoğun taleplerini karşılayabilmek arzusu, bu dizinin bir başka sebebidir.

"Güzel Yazılar" dizisinde türlere göre bir ayrım yaptık ve her türün en güzel örneklerini seçmeye çalıştık. Seçilen parçalar genellikle 20. yüzyılın Türkiye Türkçesine aittir.

Dilimizin güzel eserleri, şüphesiz ki seçtiklerimizden ibaret değildir. Türkçe, bin yılı aşkın bir zamandan beri, Asya'da, Avrupa'da, hatta Afrika'da on binlerce eser vermiş bir büyük dildir. Bu pınar hâlâ gürül gürül akmakta ve yalnız Türkiye'de değil, dünyanın birçok yerinde her gün pek çok eser vermektedir. On binlerce eserin her birinde ayrı bir tat, ayrı bir zenginlik vardır. Bunlar arasından seçim yapmak hiç de kolay değildir. "En güzelleri bizim seçtiklerimizdir." iddiasında bulunmak da mümkün değildir. Ancak bu dizideki parçalarla gençlerimizin diğer eserlere de ulaşabileceklerini düşünüyoruz. Onlar yalnız Türkçenin tadını bulmakla kalmayacaklar, dilimize daha pek çok tatlar katacaklardır.

Prof. Dr. Ahmet B.ERCİLASUN

Türk Dil Kurumu Başkanı

HİKÂYELER ÜZERİNE

Edebiyat tarihlerimizde hikâye türünün roman gibi bize Tanzimat'tan sonra batıdan geldiği tekrarlanan yaygın bir kanaattir. Bu görüş, büyük ölçüde, Tanzimat'tan sonra örnek alınan batılı modern küçük hikâye modelinden kaynaklanmaktadır. Oysa, Aristo'dan beri hâlâ geçerliliğini koruyan türler nazariyesine göre, şiir, tiyatro, destan gibi dar manada veya hâlis edebî türler içinde, anlatıma dayalı olması sebebiyle destan türüne bağlanan hikâyenin Türk edebiyatında uzun bir mazisi ve zengin bir geleneği vardır. Türk halk hikâyeleri ve masalları, Dede Korkut hikâyeleri, en güzel örneklerini Mevlânâ'da bulduğumuz dinî veya mistik hikâyeler, hatta hikâye sanatına çok yakın olan fıkralar, Divan edebiyatının manzum hikâyeleri, türün edebiyatımızdaki yaygınlığını göstermeğe kâfidir[1].

Tanzimat'tan sonra "hikâye" kelimesinin bir kavram kargaşasına sebep olması, uzun yıllar "roman" kelimesi karşılığı olarak kullanılması, batılı küçük hikâye modeline "küçük hikâye" denmesi, büyük ölçüde türün edebiyatımızdaki bu yaygınlığından kaynaklanmaktadır.

---

[1] Geniş bilgi için bk. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İnci Enginün-Mustafa Kutlu, "Hikâye" maddesi, c.4, İst. Şubat 1981, s.225-30.

Tanzimat'tan sonra Türk edebiyatının her sahasında olduğu gibi hikâyesinde de gelenekler kırılır, yenilik ön plâna çıkar. Yenilik geniş manada çeşitlilik, farklılık demektir. Yetişen nesiller hayata bakış tarzları, sanat anlayışları bakımından birbirlerinden ayrılırlar, farklı şekil ve üslûp özellikleri gösterirler.

Bu kavramları Türk hikâyeciliğine de uygulamak ve yazarları devir -şahsiyet- eser ilişkisine göre gruplandırarak incelemek mümkündür. Ancak bu antolojinin gayesi Türk hikâyeciliğinin geçirdiği bütün oluşum çizgisini ortaya koymak değil, Cumhuriyet devrinden günümüze kadar eser veren belli-başlı hikâyecilerimizin, bizde estetik bir tesir uyandıran, farklı konu ve temâları işleyen örneklerini bir araya getirmektir.

Bu kitabı hazırlarken, hareket noktamız, Prof.Dr. Mehmet Kaplan'ın *Hikâye Tahlilleri*[2] adlı eserinin ön sözünde yer alan hikâye sanatı ve hikâyecileri değerlendiren şu cümleleri olmuştur:

"Hikâyeciler; şâirlerin aksine kendi 'ben'lerinden çok başkalarından bahsederler. Bilhassa insanlar arasındaki anlaşmazlık ve çatışma hikâyede önemli bir yer tutar. Hikâye bu bakımdan roman ve tiyatroya yaklaşır. Dramatik tarzda yazılmış hikâyeler de vardır. Romanın yanında hikâyenin hacmi küçüktür. Hikâyeci de şâir gibi bu dar hacme bir dünyayı sıkıştırmaya çalışırken kendine has birtakım ameliyelere başvurur. Kelime ve sembollerin telkin gücü hikâye sanatında da önemli yer tutar.

[2] Hikâye Tahlilleri, İstanbul 1979, Dergâh Yayını, s.9.

Dikkatini kendi 'ben'inden çok başkalarına yönelten hikâyeci, insanı anlamağa çalışan psikolog, sosyolog ve filozofa yaklaşır. Öyle sanıyorum ki hikâyeci, insanı ilim adamlarından daha iyi anlar. Çünkü onun konusu genel olarak insan değil, özel olarak insandır, yani şahsiyet ve ferttir. Her insan ayrı bir dünya teşkil eder. Güzel hikâyelerde biz, belli zaman, belli mekânlarda yaşayan, kendine has bir dünyası olan gerçek insan ile karşılaşırız. Roman bize onu daha geniş olarak tanıtır."

Cumhuriyet 'in ilânını ve millî devletin kuruluşunu göremeden genç yaşta ölen Ömer Seyfettin'i kitaba alışımızın birkaç önemli sebebi vardır. Ömer Seyfettin, edebiyatımızda daima şiir ve romandan sonra gelen küçük hikâye türüne müstakil bir şahsiyet kazandırdığı gibi, "Yeni Lisan" hareketine uygun, yani sokakta ve evde konuşulan İstanbul Türkçesi, kendi ifadesiyle "Gökçe Türkçe" ile yazdığı hikâyelerle âdeta tek başına Türk nesrine yön vermiş ve genç kuşakları etkilemiştir. Bu bakımdan onu modern Türk hikâye sanatının gerçek kurucusu kabul etmek hiç de yanlış olmaz.

Antolojide, hikâye sanatını ön plânda tutan ve başarılı örnekler veren Memduh Şevket Esendal, Fahri Celâl Göktulga, Refik Halit Karay, Kenan Hulûsi Koray, Sabahattin Ali, Haldun Taner gibi yazarlarımızdan, kitabın hacmini düşünerek, değişik konu ve temleri işleyen en tipik örnekleri seçmeye çalışırken, tercihte zorlandığımızı özellikle belirtmek isteriz. Bu noktada, çeşitli hikâye antolojilerinde bulunan tanınmış ve bazen yazarlarıyla âdeta özdeşleşmiş hikâyeler yerine, değişik örnekler seçme yoluna gittik. Bunun yanı sıra antolojide, gerek işledikleri

konular, gerekse üslûp ve ifade tarzlarıyla gelecek vaad ettiğini umduğumuz bazı genç yazarlara da yer vermeyi uygun bulduk.

TDK

HİKÂYELER
1

Ömer SEYFETTİN (1884-1920)

ANT

Ben Gönen'de doğdum... Yirmi yıldan beri görmediğim bu kasaba hayalimde artık seraptı. Birçok yerleri unutulan eski, uzak bir rüya gibi oldu. O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla her vakit önünden geçtiğimiz Çarşı Camii'ni, karşısındaki küçük, harap şadırvanı, içinde binlerce kereste tomruğu yüzen nehirciği, bazı yıkanmağa gittiğimiz sıcak sulu hamamın derin havuzunu şimdi hatırlamağa çalışırım. Fakat beyaz bir nisyan dumanı önüme yığılır. Renkleri siler, şekilleri kaybeder... Pek uzun gurbetlerden sonra vatanına dönen bir adam doğduğu yerin ufkunu koyu bir sis altında bulup da sevdiği şeyleri uzaktan bir an evvel göremediği için nasıl mahzun olursa, ben de tıpkı böyle meraka, sabırsızlığa benzer bir elem duyarım. O, her akşam sürülerle mandaların, ineklerin geçtiği tozlu, taşsız yollar, yosunlu, siyah kiremitli çatılar, yıkılacakmış gibi duran büyük duvarlar, küçük, ahşap köprüler, nihayetsiz tarlalar, alçak çitler hep bu duman içinde erir...

Yalnız evimizle mektebi gözümün önüne getirebilirim.

Büyük bir bahçe... Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her vakit oturduğumuz beyaz perdeli oda... Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur, dersimi tekrar ettirir, sütümü içirirdi. Bir pencereden görünen avlunun öbür tarafındaki büyük toprak rengindeki binanın camsız, kapaksız tek bir penceresi vardı. Bu siyah delik beni çok korkuturdu. Yemeklerimizi pişiren, çamaşırlarımızı yıkayan, tahtalarımızı silen, babamın atına yem veren, av köpeklerine bakan hizmetçimiz Abil Ana'nın her gece anlattığı korkunç, bitmez hikâyelerindeki ayıyı, bu karanlık pencerede görür gibi olurdum. Bu vehim ile, rüya dinlemek, tabir etmek merakında olan zavallı anneme, her sabah ayılı rüyalar uydurur, iri, kızgın bir ayının beni kapıp dağa götürdüğünü, ormandaki inine kapadığını, kollarımı bağladığını, burnumu, dudaklarımı yediğini, sonra Bayramiç yolundaki su değirmeninin çarkına attığını söyler, ona birçok: "Hayırdır inşallah..." dedirtirdim. Tabir ederken benim büyük bir adam, büyük bir bey, büyük bir paşa olacağımı, bana kimsenin fenalık yapamayacağını temin ettikçe, yalan söylediğimi unutur, ne kadar sevinirdim!

Nasıl sokaklardan, kiminle giderdim? Bilmiyorum... Mektep bir katlı, duvarları badanasız idi. Kapıdan girilince üstü kapalı bir avlu vardı. Daha ilerisinde küçük, ağaçsız bir bahçe... Bahçenin nihayetinde ayak yolu, gayet kocaman abdest fıçısı... Erkek çocuklarla kızlar karmakarışık otururlar, beraber okur, beraber oynarlardı. Büyük Hoca dediğimiz kınalı, az saçlı, kambur, uzun boylu ihtiyar, bunak bir kadındı. Mavi gözleri pek sert parlar, gaga gibi eğri, sarı burnuyla, tüyleri dökülmüş hain, hasta bir çaylağa benzerdi. Küçük Hoca erkekti. Büyük Hocanın oğlu idi. Çocuklar ondan hiç korkmazlardı. Galiba biraz aptalca idi. Ben

arkadaki rahlelerde, Büyük Hocanın en uzun sopasını uzatamadığı bir yerde otururdum. Kızlar, belki saçlarımın açık sarı olmasından, bana hep "Ak Bey"derlerdi. Erkek çocukların büyücekleri ya ismimi söyler, yahut "Yüzbaşıoğlu" diye çağırırlardı. Sınıf kapısının açılmayan kanadında sallanan "geldi-gitti" levhası yassı, cansız bir yüz gibi bize bakar, kalın duvarların tavana yakın dar pencerelerinden giren donuk bir aydınlık durmadan bağıran, haykırarak okuyan çocukların susmaz, keskin çığlıklarıyla sanki daha ziyade ağırlaşır, bulanırdı...

Mektepte yalnız bir nevi ceza vardı: Dayak... Büyük kabahatliler, hatta kızlar bile falakaya yatarlardı. Falakadan korkmayan, titremeyen yoktu. Küçük kabahatlilerin cezası ise nispetsiz, mikyassız idi. Küçük Hoca'nın ağır tokadı... Büyük Hoca'nın uzun sopası.. ki rastgeldiği kafayı mutlaka şişirirdi. Ben hiç dayak yememiştim. Belki iltimas ediyorlardı. Yalnız bir defa Büyük Hoca kuru, kemikten elleriyle yalan söylediğim için sol kulağımı çekmişti. O kadar hızlı çekmişti ki, ertesi günü bile yanıyordu: Kıpkırmızı idi. Hâlbuki kabahatim yoktu. Doğru söylemiştim. Bahçedeki abdest fıçısının musluğu koparılmıştı. Büyük Hoca bu kabahati yapanı arıyordu. Bu, mavi cepkenli, kırmızı kuşaklı, hasta, zayıf bir çocuktu. Haber verdim. Falakaya konacaktı. İnkâr etti. Sonra diğer bir çocuk çıktı. Kendi kopardığını, onun kabahati olmadığını söyledi. Yere yattı. Bağıra bağıra sopaları yedi. O vakit Büyük Hoca: "Niçin yalan söylüyor, bu zavallıya iftira ediyorsun?" diye kulağıma yapıştı. Yüzünü buruşturarak darıldı.

Ağladım. Ağladım. Çünkü yalan söylemiyordum. Evet, musluğu koparırken gözümle görmüştüm. Akşam azadında dayağı yiyen çocuğu tuttum:

-Niçin beni yalancı çıkardın, dedim, musluğu sen koparmıştın...

-Ben koparmıştım.

-Hayır, sen koparmamıştın. Öbür çocuğun kopardığını ben gözümle gördüm.

Israr edemedi. Yüzüme baktı. Bir an öyle durdu. Eğer hocaya söylemeyeceğime yemin edersem, saklamayacaktı. Anlatacaktı. Ben hemen yemin ettim. Merak ediyordum:

-Musluğu Ali koparmıştı, dedi, ben de biliyordum. Amma o çok zayıf, hem hastadır. Görüyorsun, falakaya dayanamaz. Belki ölür, daha yataktan yeni kalktı.

-Amma sen niçin onun yerine dayak yedin?

-Niçin olacak. Biz onunla ant izmişiz. O bugün hasta, ben iyi, kuvvetliyim. Onu kurtardım işte.

Pek güzel anlamadım. Tekrar sordum:

-Ant ne?

-Bilmiyor musun?

-Bilmiyorum!

O vakit güldü. Benden uzaklaşarak cevap verdi:

-Biz birbirimizin kanlarını içeriz. Buna "ant içmek" derler. Ant içenler kan kardeşi olurlar. Birbirlerine ölünceye kadar yardım ederler, imdada koşarlar.

Sonra dikkat ettim, mektepte birçok çocuklar birbirleriyle ant içmişlerdi. Kan kardeşi idiler. Hatta bazı kızlar bile kendi aralarında ant içmişlerdi. Bir gün bu yeni öğrendiğim âdetin nasıl yapıldığını da gördüm. Yine arka rahlelerde idi. Küçük Hoca abdest almak için dışarı çıkmıştı. Büyük Hoca, arkasını bize çevirmiş, yavaş yavaş, bir sümüklü böcek kadar ağır, namazını kılıyordu. İki çocuk tahta saplı bir çakı ile kollarını çizdiler. Çıkan büyük, kırmızı damlayı kolları üzerinde bu çizgiye sürdüler. Kanlarını karıştırdılar. Sonra birbirlerinin kollarını emdiler. Ant içerek kan kardeşi olmak... Bu, beni düşündürmeye başladı. Şayet benim de kan kardeşim olsa idi hocaya kulağımı çektirmeyecek, ihtimal falakaya yatacağım zaman beni, kurtaracaktı. Koca mektebin içinde kendimi yapayalnız, arkadaşsız, hamisiz zannediyordum, anneme fikrimi, her çocuk gibi birisiyle ant içmek istediğimi söyledim. Andı tarif ettim. Razı almadı, "Öyle münasebetsizlikler istemem. Sakın yapma ha..?" diye tembih etti.

Lâkin ben dinlemedim. Aklıma ant içmeyi koşmuştum. Fakat kiminle? Bir tesadüf, beklenilmeyen bir kaza bana kan kardeşimi kazandırdı. Cuma günleri bizim evin bahçesine bütün komşu çocukları toplanırlardı. Akşama kadar beraber oynardık. Arkamızdaki evlerin sahibi Hacı Budaklar'ın benim kadar bir çocukları vardı ki; en çok adı hoşuma giderdi: Mıstık...

Bu kelimeyi söylerken sanki mütelezziz olur, hep tekrarlardım. O kadar ahenkli, taninli idi. Kızlar, bu güzel isme uydurul-

muş kafiyeleri, Mıstık'ı bahçede, sokakta görünce bir ağızdan söylerler, hâlâ hatırımda:

Mustafa Mıstık,

Arabaya kıstık,

Üç mum yaktık,

Seyrine baktık!

diye bağrışırlar, ellerini yumruk yaparak ona karşı dururlardı. Mıstık hiç kızmazdı. Gülerdi. Biz de bazı bu beyitleri bağırarak tekrarlar, eğlenirdik.

Bu iki minimini beyit benim hayalime bile tesir etmişti. Rüyamda birçok arsız kızların onu büyük bir muhacir arabasına sıkıştırarak, etrafına üç mum yakarak seyrine baktıklarını görürdüm. Niçin Mıstık öyle uslu dururdu. Niçin birden fırlayıp bu kızlara birkaç tokat atmaz, sıkıştığı katran kokulu arabadan kurtulmazdı... Hepimizden kuvvetli o idi. Sanki adı gibi her tarafı yuvarlaktı; başı, kolları, bacakları, vücudu... Hatta elleri... Bütün çocukları güreşte yenerdi... Yazın, her cuma sabahı, büyük bir deste söğüt dalı getirirdi. Bu dallardan kendimize atlar yapar, cirit oynar, yarışa çıkardık. Yarışta da hepimizi geçerdi. Onu hiçbirimiz tutamazdık. İşte yine böyle bir cuma günü, Mıstık, söğüt dallarıyla geldi. Ben en uzununu kendime ayırdım. Öbürlerini çocuklara dağıttım. Bir çakı ile bu dalların ucunu keser, kabuklarından iki kulak, bir burun çıkartır, tıpkı bir at başına benzetirdik. Bunu en güzel ben yapardım.

Kendi atımı yapıyordum. Mıstık'la diğer çocuklar sıralarını bekliyorlardı. Nasıl oldu, farkına varmadım, söğüdün kabuğu

birden yarıldı. Arasından kayan çakı sol elimin şahadet parmağını kesti. Sulu, kırmızı bir kan akmaya başladı. O saatte aklıma bir şey geldi: Ant içmek... Parmağımın acısını unuttum, Mıstık'a:

-Haydi, dedim, hazır elim kesildi. Kan kardeşi olalım. Sen de kes...

Tereddüt etti. Siyah gözlerini yere dikerek büyük, yuvarlak başını salladı:

-Olur mu ya... Ant için kol kesmek lâzım...

-Canım ne zararı var? diye ısrar ettim, kan değil mi? Hepsi bir. Ha koldan, ha parmaktan... Haydi, haydi...

Razı oldu. Elimden aldığı çakı ile kolunu, hatta biraz derince kesti. Kanı o kadar koyu idi ki, akmıyor, bir damla hâlinde kabarıyordu. Parmağımın kanı ile karıştırdık. Evvelâ ben emdim. Bu tuzlu, sıcak bir şeydi. Sonra o da benim parmağımı emdi.

Bilmiyorum aradan ne kadar zaman geçti. Belki altı ay... Belki bir yıl.. Mıstık'la kan kardeşi olduğumuzu âdeta unutmuştum. Yine beraber oynuyor, mektepten eve beraber dönüyorduk. Bir gün hava pek sıcaktı. Büyük Hoca bizi yarım azat etti. Tıpkı perşembe günü gibi... Mıstık'la sokağın tozları içinde yavaş yavaş yürüyorduk. Ben fesimin altına mendilimi koymuştum... Terimi silemediğim için yüzüm sırsıklam idi. Büyük geniş bir yoldan geçiyorduk. Kenarda yıkılmış bir duvarın temelleri vardı. Birdenbire karşıdan iri, kara bir köpek çıktı. Koşarak geliyordu. Arkasından, birkaç adam, kalın sopalarla kovalıyorlardı. Bize: "Kaçınız, kaçınız, ısıracak!..." diye bağırdılar. Korktuk, şaşırdık. Öyle kaldık. Evvelâ ben biraz kendimi toplayarak: "A-

man kaçalım..." dedim. Gözleri ateş gibi parlayan köpek bize yetişmişti. O vakit Mıstık: "Sen arkama saklan!..?" diye haykırdı, önüme geçti. Köpek onun üzerine hücum etti. İlkin hızla birbirlerine çarptılar. Sonra tıpkı güreşir gibi boğaz boğaza geldiler. Köpek de ayağa kalkmıştı.

Biraz böyle savaştıktan sonra ikisi de yere yuvarlandılar. Mıstık'ın küçük fesi, mavi yemenisi düştü. Bu muharebe bana pek uzun geldi. Titriyordum. Sopalı amcalar yetiştiler. Köpeğe odunlarının bütün kuvvetiyle birkaç tane indirdiler. Mıstık kurtuldu. Zavallının kollarından, burnundan kan akıyordu. Köpek, kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, ağzı yerde, dört nala kaçtı. Mıstık: "Bir şey yok... Acımıyor... Biraz çizildi..." diyordu. Evine götürdüler. Ben de hemen evimize koştum. Anneme başımıza geleni anlattım. Abil Ana beni yer yatırdı. Uzun uzadıya kasıklarıma, korku damarlarıma bastı. Öyle bir dua okuyarak yüzüme üfledi ki, sarımsak kokusundan aksırdım.

Ertesi günü Mıstık mektebe gelmemişti. Daha ertesi günü yine gelmedi... Anneme, Hacı Budaklar'a gidip Mısbk'ı görmemizi söyledim. "Hastaymış yavrum, dedi, inşallah iyi olunca yine oynarsınız, şimdi rahatsızlık etmek ayıptır." Ondan sonra ben her sabah Mıstık'ı iyileşmiş bulacağım ümidiyle mektebe gittim.

Fakat heyhat... O hiç gelmedi... Köpek kuduzmuş. Baktırmak için Mıstık'ı Bandırma'ya götürdüler. Oradan İstanbul'a göndereceklerdi.

Nihayet bir gün işittik ki, Mıstık ölmüş...

Erken kalktığım açık, bulutsuz sabahlar, herkes gibi bana da çocukluğumu hatırlatır. Yâdımda ezelî ve mor bir fecir mem-

teketi gibi kalan doğduğum yeri gözümün önüne getirmek isterim. Ve daima, farkında olmayarak, sol elimin şahadet parmağına bakarım. Birinci boğumun üstünde hâlâ beyaz çizgi için ölen, hayatını maliveden kahraman kan kardeşimin sıcak dudaklarını tekrar parmağımın ucunda duyar, beni kurtarmak için o kendisinden büyük, kudurmuş, iri ve kara çoban köpeğiyle pençeleşen aslan, bahadır hayalini görürüm.

KAÇ YERİNDEN

-O ne? Yazdığın roman mı?

-Değil.

-Ya ne?

-Birkaç destan.

-Harbe dair mi?

-Eski kahramanların hayatına dair.

Pek çabuk şöhret kazanmış olan genç akrabam teklifsizce yanıma oturdu. Muharebenin başında, daha mektepten yeni çıkmış, acemi bir doktordu. Ama, en uzak hudutlara giderek hiç durmadan çalışarak, tifoya, koleraya, tifoya aşılar bularak, bir sene içinde "fevkalâdeden" terfi etmiş, binbaşı olmuştu.

-Nereye gidiyorsun?

-Haydarpaşa'ya.

-Fakülteye mi?

-Evet.

Güldüm:

-Ne o, yine yeni bir keşif mi var?

-Hayır. Şöyle bir müşahede. Bir faraziye...

-Ne üzerine?

-Tetanosun tedavisine dair. Galiba bir ipucu buluyoruz. Bir hafta evvel gönderdiğim "mütala" için bugün beni çağırdılar. Tafsilât isteyecekler sanıyorum.

Lâfını bitirmeden döndü. Elimde kapalı duran defteri aldı.

-Okuyalım şu destanları. Diye açtı.

-...

-Bu nasıl yazı? Kargacık, burgacık...

-Ver, ben okuyayım, sen dinle.

-Haydi bakalım.

Defterlerimi aldım. En beğendiğim manzum menkıbeyi açtım. Yavaş yavaş okumağa başladım. Bu, yerde bulduğu kırık bir kalkanla, zırhlı iki düşman süvarisine, esirken hücum ederek kafalarını kesen ihtiyar bir sipahinin hikâyesiydi. Genç doktora bu kahramanın şecaatini iyice duyurabilmek için, sesime bir ahenk vererek okuyor, mübarezenin heyecanını tasvir eden yerlerde duruyordum. Rüzgâr biraz fazla olduğu için güverte tenha idi. Karşımızdaki kanepede oturan sıska bir şapkalı, bizi

hiç dinlemiyor, ilk defa görüyormuş gibi dikkatli gözlerle boş limanın kalabalık kenarlarına bakıyordu. Üç sayfalık destanımı bitirince:

-Nasıl? Diye sordum.

-İyi...

-Ey, nasıl, şimdi böyle kahramanlar var mı?

Doktor güldü. Başını salladı:

-İşte dedi, masa başında, kapalı oda içinde "hayatı tetkik ediyorum" sanan zavallı romancının hulyası!

-Ne demek?

-Senin bu kırık kalkanlı ihtiyar sipahin, bugünkü hayata göre, mümtaz bir kahraman mı?

-Elbet.

-Öyleyse, ben sana söyliyeyim, son derece aldanıyorsun.

-Niçin?

-Bugünkü askerler, zabitler, kumandanlar değil, doktorlar, sıhhiye neferleri, hatta nakliyeciler, mekkâreciler bile senin sipahinden bin defa fazla kahramandırlar!

-Amma mübalâğa ha...

-Hakikati söylüyorum.

İnsan ne tuhaftır! Fikrine, ümidine, arzusuna muhalif bir şeye rastgelince hemen bozulur, Doktorun, o kadar sevdiğim kahramanımı beğenmeyişi, âdeta benim gücüme gitti. Bir an sustum. Eseri takdir edilmeyen bir sanatkâr elemini duydum. Bu

elem, biraz mateme benzer, sevgili evlâdının kıymetsizliğini, tahkir edildiğini, öldürüldüğünü gören zavallı bir babacığın matemine... Evet, doktorun sanattan, ruhun rebabî ihtiyacından haberi yoktu. Bilmiyordu ki sanatkâr, hâl içinde mefkûresini olanca heyecanı ile duyamayınca romantik maziye döner. Orada ezelî efsanelerini yaşayan binlerce tayf vardır. Bu tayflara, tarihin hayalinde renkler, şekiller verir. Onlara meftun olur. destanlarını terennüm eder.

-Heyhat azizim, sen fen adamısın dedim, mazinin zevkini duyamazsın.

-Sen de hayal adamısın. Hâlin hakikatini göremezsin.

-Hâlde güzel ne var?

-Mazide bugünkü medeniyetin, maddiyetin söndürdüğü nurlar var, dedim, ulviyet var. Ruh azameti var. Fikir uğrunda fedakârlık var. Doğruluk, sadakat, vefa, fazilet, kerem, şefkat, muhabbet, aşk var. Hayatın hakikî manası olan mefkûre var. Sonra rebabiyet var... Ah şimdi...

-Şimdi bunlar yok mu?

-Yok, yok. Diye inledim. Doktor güldü. Bana acır gibi baktı:

-Ne fena, ne yanlış itikat...

-.....

Vapur, Kızkulesi açıklarından geçiyor, poyraz solumuzdan çarpıyor, elimdeki defterin yapraklarını açarak kahramanımı beğenmeyen genç doktora sanki bir cevap vermek istiyordu. Tekrar sordum:

-Söyle bana, hâlde mazinin harareti var mı?

-Hâlde hararet değil, ateş var, ateş... Dedi.

-Ben görmüyorum.

-Çünkü hayalperversin. Hakikati gözün görmez. Mazideki kağnı bugün nasıl otomobil şeklinde ise, sorduğum hararet de ateş şeklindedir. Mazideki ok, bugün mitralyözdür. Mazideki kulübe, bugün muhteşem bir abidedir. Mazideki sal bugün dretnottur. Mazideki masalcının bir kutuya binip memleketten memlekete uçmak hulyası bugün bir hakikattır. İşte tayyareler, işte zeplinler...

-Fakat manevî faziletler... Diye sözünü kesmek istedim.

-Onlar da, dedi, onlar da asırlar içinde, tekâmül yollarından geçerek sizin dar hayalinize sığmayacak derecede mehipleşmiş... Kırk ikiliğin yanında piştovu gözünün önüne getir. Mazinin ulviyeti, mazinin fazileti, hâlin azameti karşısında tabiî böyle çocuk oyuncağı gibi kalır. Mazideki fidan, bugün koca bir çınardır. Dur; meselâ en rebabî olan bir fazilet... Aşk, değil mi? Mazide bir ferde, bir aileye, nihayet bir kabileye karşı duyulurdu. Şimdi bu aşk o kadar büyümüş, o kadar büyümüştür ki, içinde fert, aile, akraba, ummana düşen yağmur damlaları gibi, kayboluvermiştir. Bugünkü millet, vatan, insaniyet muhabbetini düşün. Bugün mefkûre uğrunda ne feda olunmaz? Sevgili mi? Aile mi? Ocak mı? Hayat mı? Ne? Ne? Mazideki fert, asırların içinde, hisçe büyümüş, hayvanlıktan, uzviyetten çok uzaklaşmış, değişmiş... Şimdi onun ruhu, onun vicdanı büyük bir kâinatı istiap eden başlı başına bir dünya...

Görüyordum: Bu genç doktor, birçok meslektaşları gibi, biraz da hatipti. Üç senelik durma dinlenme bilmeyen bir uğraşma, onun sinirlerini çelikletmiş, senelerce, daima üzerinde bomba atan tayyarelerin uçuştuğu hastahane çadırlarında itidalini bozmadan ameliyatlar yapmak, müthiş yaralar, kopmuş kollar, yarılmış karınlar, parçalanmış kafalar, korkunç ölümler görmek, onu tamamıyla başka bir adam yapmıştı.

Yeni harbin ahlâkî kıymetini, ulvî büyüklüğünü, yüksek fedakârlıklarını, duymuş bir heyecanla anlatıyordu. Tasvirleri fen adamlarına mahsus mücerret tabirlerle karışıktı. Cephelerde gördüklerini aynıyla değil, sanki gördüklerinden çıkardığı terkibî neticeyi bana söylemek istiyordu; onun fikrince insanlarda manevî faziletlerin azameti zihnin hacmiyle mütenasipti. Eski insanların içtimaî muhitleri mahduttu. Aile, kabile, aşiret, nihayet kavim... Zihinlerinin hacmi de, içtimaî muhitlerinin sahası derecesinde idi. Yani dardı. Bu dar zihinlerde, ufku genişlememiş dimağlarda, zarurî olarak, faziletler de dardı. Hatta din, ulûhiyet, mukaddes fikir bile pek mahduttu. Medeniyetler dimağların ufuklarını büyütmüştü. Fert, mensup olduğu cemiyetin, hatta bütün insaniyetin şuuruyla hissetmeğe, düşünmeğe başlamıştı. Artık faziletler de zihinlerin hacmine uymuş, inanılmaz derecelerde büyümüştü.

Susuyor, defterimle oynayarak, gülümseyerek dinliyordum. Selimiye'nin önünde idik. Köpüklü denizin üstünde serseri martılar uçuşuyor, yanımızdan yelkenli bir mavna geçiyordu. Doktor, sağ taraftaki kanepelerde birisini selâmladı. Sonra, birdenbire sözlerinin konferans edasını değiştirerek bana sordu:

-Senin destanlarındaki eski karamanların içinde harp meydanında yaralananlar var mı?

-Tabiî var dedim.

-Yaraları kaç yerinden?

-Muharebenin şiddetine göre... Üç... Beş, hatta bazen...

-Bazen?

-Hatta on yerinden!

-Bu, çok mu?

-Az mı?

-.....

Güldü:

-Şuraya bak. Dedi. Sol tarafındaki kanepenin tâ ucunu gösteriyordu.

-.....

Büyük kalpaklı, pek şık, pek genç, pek zayıf, uzun boylu, narin, kumral bir zabit...

-Gördüm, dedim, şimdi selâm verdiğin, değil mi?

-Evet... Tuhaf bir tesadüf, Çanakkale'de, Kafkas cephesinde, Bağdat'ta, Suriye'de, Makedonya'da, beni onunla karşı karşıya getirdi. Daima hastahanede, ameliyat masasının üzerinde.

-Demek hep yaralanmıştı?

-Hem kaç yerinden? Tahmin et bakalım?

Harp cephelerini hesap ettim:

-Beş yerinden... Dedim. Doktor gene güldü:

-Hayır.

Cephelerin adedine birer daha ilâve ettim:

-On yerinden...

-Hayır.

-On beş...

-Hayır.

-On sekiz...

-Hayır.

-Yirmi...

-Hayır.

-Yirmi beş yerinden...

-Hayır. Daha çık.

Tereddütle:

-Otuz... Dedim.

-Hayır. Daha çık.

-Otuz beş...

-Hayır.

"Kırk..." diyemedim. Bu olacak şey değildi.

-Lâtife ediyorsun doktor... Diye güldüm.

-Hayır, kat'iyyen lâtife değil, Söyliyeyim mi, kaç yerinden?

-Söyle.

-Tam kırk dokuz yerinden...

Hayretle döndüm. Genç zabite baktım. Elindeki bastonu parlak potinlerine vuruyor, İstanbul'un pek aydınlık bir sis içinde dumanlanan mahmur ufuklarını seyrediyordu.

-Yalan.

-Vallahi sahi söylüyorum.

Tekrar genç zabite baktım. Yüzümü çeviremeden sordum:

-Bu yaraların hepsini ayrı ayrı mı almış?

-Hayır, hemen her muharebede beş, on yara birden... Bir kere Bağdat'ta on sekiz yara ile benim önüme getirdiler. Ayaklarından bir mitralyöz yağmuru geçmiş, yere uzanınca tepesinde bir şarapnel patlamıştı.

Döndüm:

-Nasıl ölmedi?

-O ölmez. Onda bir iman var; başından bacaklarının arasına kadar dört parmak uzunlamalığına, omuzlarının arasında dört parmak enliliğine, çapraz bir hudut çizer. "Buralara isabet olmazsa ölüm yok" der. Suriye'de bel kemiğine bir kurşun dokunmuştu. Ayakları tutmuyordu. Kurşunu çıkartım. Gene hissi yerine geldi. Bir hafta içinde kendini topladı. Ateşe koştu, öyle bir azim... Öyle bir kuvvet ki... Tarif edemem sana... Ameliyat esnasında kat'iyyen kendisini bayılttırmaz.

Gene genç zabite baktım. Kulaklarıma inanmıyordum, bu kadar narin, bu kadar güzel, bu kadar nahif bir vücutta, böyle kuvvetli bir ruh...

-Bu genç nereli?

-İstanbullu... Sana kısaca kim olduğunu söyleyelim. Gayetle zengin bir ailenin kıymetli, tek bir evlâdı... Harpten evvel Almanya'da okuyormuş. Ben dinlemedim; ama Erenköyü'nde oturan komşularından işittim. Harikulâde bir sanatkârmış... Harp ilân olununca talimgâha koşmuş. Kemanın yayını bıraktığı eline kılıcı almış... Bütün orduda şimdi onun şöhretini duymayan yoktur. İstediğine sor.

-Adı ne?

-Ferhat Ali Bey.

Vapur, Haydarpaşa limanına giriyordu.

-Ben bu ismi duymadım. Resmini de gazetelerde görmedim. Dedim, doktor:

-İşte senin zihniyetin! Diye tekrar güldü. Sen yeni kahramanları, medenî, yani millî kahramanları kat'iyen anlayamazsın. Onlar gürültülü tebcile, pohpoha, alâyişe tenezzül etmezler, hatta böyle reklâmlardan iğrenirler. Kahramanlıklarının kendilerine değil, millete, orduya ait olduğunu söylerler. Meselâ işte bu Ferhat Ali Bey, kat'iyen fotoğrafını çıkartmaz. Kafkas cephesinde bir gece istikşâfında baskına uğrattığı Kazakların kılıç yaralarıyla benim hastahaneme gelmişti. Harp Mecmuasına göndermek için fotoğrafını çıkartmak istedim. Reddetti. "Halkın, ordunun şerefini kendi nefsime mahsus bir haslet gibi göstermek

hırsızlıktır." dedi. Ben de senin gibi evvelâ anlamadım. Yaptığı kahramanlıkları anlattım. "Bunlar hep birer vazife... dedi, milyonlarca asker vazifesini yapıyor, öyleyse hepsinin fotoğraflarını çıkarıp gazetelere basmalı..."

-Tamamıyla meçhuliyet, nisyan istemek.. Bu tuhaf bir arzu! Dedim.

-Hayır, tamamıyla nisyan istemiyor. Hastahanemde onunla uzun uzadıya konuştum. Ruhunu anladım. "Ölülere mükâfat, dirilerin hatırasıdır." diyor. Onun fikrince bir kahraman öldükten, ebedî hayata karıştıktan sonra tebcil olunmalı. Sağken yapılan tebcil ve mükâfat kahramanlığın, fedakârlığın hasbîliğini bozar. Fazilet şuursuz, menfaat kaydından azade iken şuurlu bir hâle geçer. Sahibini küçültür, düşürür.

Vapur yanaşıyor, yolcular ayağa kalkıyordu. Doktor:

-Haydi, Haydarpaşa'ya in de... Çıkarken seni ona takdim edeyim. Dedi.

-Peki!

Kalbim çarpıyordu...

Kalktık, o da ayakta idi, bastonuna dayanıyordu.

Doktor önüne gitti, elini sıktı:

-Nasılsınız Ferhat Bey?

-Çok iyiyim efendim.

-Sizi gördüm, yanınıza gelemedim... Halazademden ayrılamadım. Size takdim ederim...

-Teşekkür ederim.

-İhtiyat zabiti Ferhat Ali Bey!

-Teşekkür ederim. Dedim, sinirli elini sıktım, Doktor bu adsız kahramanla konuşmağa başladı. Ben mukaddes bir vücut karşısında dinî bir haz duyan günahkâr bir mümin sükûtuyla duruyor, onun iri mavi gözlerine, yüksek alnına, hiç kimseye benzemeyen nezih çehresine bakarak içimde derin bir ürperme duyuyordum.

-Şimdi burada mısınız, doktor bey?

-Evet, siz?

-Ben de galiba bir müddet daha burada...

Yürûmeğe başladık, genç zabit, azıcık aksıyordu, doktor sordu:

-Bacağınız mı uyuştu? Duralım, ahali çıksın.

-Hayır yürüyelim, dedi, uyuşmadı. Bu sefer Galiçya'da gülle götürdü.

-Bacağınızı mı?

-Evet, sağ bacağımı!

İkimiz birden taş kesildik. O gülümsüyordu:

-Ama hamdolsun korktuğuma uğramadım. Dedi.

-.....

-Evet, bu harp zamanında tekaüt olup bir köşeye atılacağım, levazıma filân verileceğim diye ödüm kopuyordu.

Sararan, birdenbire neşesini kaybeden doktor, matemî bir telehhüfle sordu:

-Fakat, artık nasıl harbe gideceksiniz?

-Pek rahat... Ne otomobille, ne atla, ne de yayan...

-Nasıl?

-Tayyare ile.

-.....

-Evet, dün nezaret istidâmı terviç etti. Beni tayyareci sınıfına ayırdı. Tayyarecilikte bacağa lüzum yok. İnsan oturduğu yerde, rahat rahat harp edecek. Hem binlerce metre yukarılarda, bulutların arasında... Ne zevk, ne zevk!

-.....

-.....

Doktorun, benim, sesimiz çıkmıyordu. İskeleden iniyorduk. Takma bacağını henüz iyice kullanamayan bu yeni, bu medenî, bu millî kahramana bakarak, elimdeki eski kahramanların destanını denize fırlatmak istiyordum. Utanacak bir şeymiş gibi gayri ihtiyarî bu hakir defteri bükerek cebime soktum. Bilet toplanan tahta parmaklıktan geçtik. Garın geniş mermer merdivenleri önünde ellerimizi sıktı. Ayrılırken doktora:

-Hem artık azizim, yaralanmaktan bıkmıştım, dedi, tayyarede bu yok işte... En çok buna seviniyorum.

* * *

Gar bahçesinin yanında yürürken doktor sordu:

-Nasıl yeni kahramanlar?

-.....

Cevap veremedim. Yüksek semanın ezelî mavilikleri içinde fen kanatlarıyla uçan bu kahramanların asla yaralanmayacaklarını, bulutların altında bekleyen muhakkak ölümün, onlara uzun sürecek hiçbir acı, hiçbir uzvî elem duyurmayacağını düşünüyordum.

FORSA

Akdeniz'in esatir yuvası nihayetsiz ufuklarına bakan küçük tepe minimini bir çiçek ormanı gibi idi. İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçi yoluna düşüyor, ilkbaharın tatlı rüzgârlarıyla sarhoş olan martılar çılgın naralarla havayı çınlatıyorlardı. Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki zeytinlik ta vadiye kadar iniyordu. Bağın ortasındaki viran kulübenin kapısız methalinden bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri ayakları titriyordu. Gök kadar boş, gök kadar sakin duran denize baktı baktı.

-Hayırdır inşaallah! Dedi. Duvarın dibindeki taş yığınlarına çöktü. Başını iki ellerinin arasına aldı. Sırtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yoğrulmuş sanılacaktı. Zayıf

kolları kirli tunç rengindeydi. Tekrar başını kaldırdı. Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı. Fakat görünürde bir şey yoktu.

* * *

Bu her gece uykusunda kendini kurtarmak için birçok gemilerin pupa yelken geldiğini gören zavallı eski bir Türk forsasıydı. Esir olalı kırk seneden ziyade geçmişti. Otuz yaşında dinç, levent, kuvvetli bir kahramanken Malta korsanlarının eline düşmüştü. Yirmi sene onların kadırgalarında kürek çekti. Yirmi sene iki zincirle iki ayağından rutubetli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı. Yirmi senenin yazları, kışları, rüzgârları, fırtınaları, güneşleri onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi sene içinde birkaç defa halkalarını, çivilerini değiştirdiler. Fakat onun çelikten daha sert adaleli bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız abdest alamadığı için üzülürdü. Daima güneşin doğduğu tarafı soluna alır, gözlerini kıbleye çevirir, beş vaktini gizli gizli, işaretle eda ederdi. Elli yaşına gelince korsanlar onu "artık iyi kürek çekemez!" diye çıkarıp bir adada satmışlardı. Efendisi bir çiftçiydi. On sene kuru ekmekle onun yanında çalıştı. Allah'a çok şükrediyordu. Çünkü artık bacaklarından mıhlı değildi. Abdest alıyor, tam kıblenin karşısına geçiyor. Unutmadığı ayetlerle namaz kılıyor, dua edebiliyordu. Bütün ümidi memleketine Edremit'e kavuşmaktı. Otuz sene içinde hiçbir an ümidini kesmedi. "Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam, elli yıl esirlikten sonra da memleketime kavuşacağıma öyle inanırım!" derdi. En şanlı, en meşhur Türk gemicilerindendi. Daha yirmi yaşında iken Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca, kenar kıyı görmeden gitmiş, rastgeldiği hüc-

ra adalardan cizyeler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisiyle berbat etmişti. O vakitler Türk ilinde namı dillerde destandı.

Oyle denizlere girmişti ki üzerinde dağlardan, adalardan büyük buz parçaları yüzüyordu. Oraları tamamıyla başka bir cihandı. Altı ay gece olurdu! Karısını işte bu, senesi bir büyük günle bir büyük geceden ibaret olan başka cihandan almıştı. Gemisi altın, gümüş, inci, elmas, esir dolu vatana dönerken kenarsız denizin ortasında evlenmiş, oğlu Turgut Çanakkale'yi geçerken doğmuştu. Şimdi kırk beş yaşında olmalıydı. Acaba yaşıyor muydu? Hayalini unuttuğu karlardan beyaz karısı acaba hâlâ sağ mıydı? Kırk senedir İstanbul'un minareli ufku hayalinden hiç silinmemişti. Bir "Gemim olsa gözümü kapar, Kabataş'ın önüne demir atarım." diye düşünürdü. Altmış yaşını geçtikten sonra efendisi onu sözde azat etti. Bu azat etmek değil, sokağa, açlığa, perişanlığa atmaktı. İhtiyar esir bu viran bağın içindeki harap kulübeyi buldu. İçine girdi. Kimse bir şey demedi. Ara sıra kasabaya iniyor, ihtiyarlığına acıyanların verdiği ekmek paralarını toplayıp dönüyordu. On sene daha geçti. Artık hiç kuvveti kalmamıştı. Hem bağ sahibi de artık kendini istemiyordu. Nereye gidecekti?

Fakat işte eskiden beri gördüğü rüyaları yine görmeye başlamıştı. Kırk senelik bir rüya... Türklerin, Türk gemilerinin gelişi..

Gözlerini kadid elleriyle iyice oğdu. Denizin gökle birleştiği yere yine baktı. Evet mutlaka geleceklerdi. Buna o kadar emindi ki.....

-Kırk sene görülen bir rüya yalan olmaz diyordu. Kulübe duvarlarının dibine uzandı. Yavaş yavaş gözlerini kapadı. İlkbahar bir ümit tufanı gibi her tarafı parlatıyordu. Martıların:

-Geliyorlar, geliyorlar, seni kurtarmağa geliyorlar! Gibi işittiği tatlı seslerini dinleye dinleye daldı. Duvar taşlarının arasından çıkan kertenkeleler üzerine geziniyorlar, çuvaldan esvabının içine kaçıyorlar, gür beyaz sakalının üstünde oynaşıyorlardı. İhtiyar esir rüyasında ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini görüyordu, kasabaya giden yola birkaç bölüm asker çıkarmışlardı. Al bayrağı uzaktan tanıdı. Yatağanlar, kalkanlar güneşin aksiyle parlıyordu.

* * *

-Bizimkiler! Bizimkiler! Diye bağırarak uyandı. Doğruldu. Üstündeki kertenkeleler kaçıştılar. Limana baktı. Hakikaten kalenin karşısına bir donanma gelmişti. Kadırgaların, yelkenlilerin, küreklerin biçimine dikkat etti. Sarardı, Gözlerini açtı. Kalbi hızla çarpmağa başladı. Ellerini göğsüne koydu. Bunlar Türk gemileriydi, kenara yanaşıyorlardı. Gözlerine inanamadı. "Acaba rüyam mı devam ediyor?" şüphesine düştü. Fakat uyanırken rüya görülür müydü? Kanaat getirmek için elini ısırdı. Yerden sivri bir taş parçası aldı. Alnına vurdu. Evet işte hissediyordu, uyanıktı. Gördüğü rüya değildi. O uyurken donanma burnun arkasından birdenbire zuhur etmiş olacaktı. Sevinçten, hayretten dizlerinin bağı çözüldü. Hemen çöktü. Kenara çıkan bölükler ellerinde al bayrak, kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı. Kırk senelik bir beklemenin son azmiyle davrandı. Birden kemikleri çatırdadı. Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan

yürüdü kenara doğru koştu. Koştu. Karaya çıkan askerler ak sakallı bir ihtiyarın kendilerine doğru koştuğunu görünce:

-Dur! Diye bağırdılar. İhtiyar durmadı, bağırdı:

-Ben Türküm, oğullar, ben Türküm!

-.....

Askerler onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına yaklaşınca önüne ilk geleni tutup öpmeğe başladı, gözlerinden yaşlar akıyordu, hâline bakanların hepsi müteessir olmuştu. Biraz heyecanı sûkûn bulunca ona sordular:

-Kaç yıldır esirsin?

-Kırk!

-Nerelisin?

-Edremitli.

-Adın ne?

-Kara Memiş.

-Kaptan mıydın?

-Evet..

İhtiyarın etrafındaki askerler birbirine karıştı. Bir çığlıktır koptu. "Beye haber verin! Beye haber verin!" diye bağrışıyorlardı. İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi deniz kenarına uçurdular. Bir sandala koydular. Büyük bir kadırgaya çıkardılar. Askerin içinde onun menkabelerini bilmeyen, şöhretini duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevincinden, kırk senedir hasret kaldığı millettaşlarını görmekten şaşırmış, aptallaşmıştı. Ayağına bir

çakşır geçirdiler. Sırtına bir kaftan attılar. Başına bir kavuk koydular:

-Haydi Beyin yanına! Dediler. Kendini kadırgaya getiren askerlerle beraber büyük geminin kıçına doğru yürüdü. Kara pala bıyıklı, sırmalı esvabının üzerine demir çelik zırhlar giymiş iri bir adamın karşısında durdu.

-Sen Kaptan Kara Memiş misin? Dedi.

-Doğru mu söylüyorsun?

-Ne yalan söyleyeceğim?

-Aç bakayım sağ kolunu!

İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı, sıvadı. Beye uzattı. Pazısında haç şeklinde derin bir yara izi vardı. Bu yarayı, gecesi altı ay süren bir adadan karısını kaçırırken almıştı. Bey ellerine sarıldı, öpmeğe başladı.

-Ben senin oğlunum!

-Turgut musun?

-Evet..

* * *

İhtiyar esir sevincinden bayılmıştı. Kendine gelince oğlu ona:

-Ben karaya cenk için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal! Dedi.

Eski kahraman kabul etmedi:

-Hayır, Ben de beraber cenge çıkacağım.

-Çok ihtiyarsın baba.

-Fakat kalbim kuvvetlidir.

-Rahat et! Bizi seyret!

-Kırk senedir döğüşe hasretim.

Oğlu:

-Vurulursun! Vatana hasret gidersin! Diye onu gemide bırakmak istedi. Kara Memiş o vakit birdenbire gençleşmiş bir kaplan gibi doğruldu. Duramıyordu. Kalkan kılıç istedi. Sonra geminin kıçında sallanan sancağı göstererek:

-Şehit olursam bunu üzerime örtün. Vatan, bayrağın dalgalandığı yer değil midir? Dedi.

Halide Edip ADIVAR (1882-1964)

KABAK ÇEKİRDEKÇİ

Fazlı Paşa yokuşunda akşam olurdu. Tatlı bir meyil ile denize uzanan kırmızı damların üzeri kararır, koyulaşan denizin ta kenarındaki küçük minare gölgeler içinde garip bir tarzda uzanır, uzak görünen ufukların rengîn bulutları siyah siyah gölgeleriyle şehrin üzerine doğru dağılarak gelirdi.

Fazlı Paşa akşamla siner, çekilirken garip, ince bir ses hâkim bir hüzün perdesiyle bu sükûneti yırtar gibi çınlatırdı:

-Kabak çekirdeği taze taze yenir...

Karanlık, sessiz evlerden çocuklar evvelâ sönük, sonra telâşlı, birbiri arkasından haykırırlardı;

-Kabak çekirdekçi, Kabak çekirdekçi!

Bu dakikalar odamda arkam pencereye dönük, eski koltuğa gömülür otururdum. Gözlerimi kapar, dışardaki akşamı tekrar eden içimi seyrederdim. Esmer renkleri, sessizlik arkasındaki hayatıyla akşamın ruhunu o kadar iyi ve ezberden biliyordum. Bu ses de bir akşam sesi idi. Yalnız garip bir cins eksikliği vardı.

Bu bir erkek mi? Kadın mı? Çocuk mu? Sesin bu kadar yalvarmağa benzer, hüzne benzer bir perdesi olmasa belki ihtiyar bir çingene karısı diyecektim. Fakat o kadar zembereği olmayan ve hususî bir kesel perdesi olan bir sesti.

Bu ses bu sessiz sokakta her zaman bir hayat uyandırırdı. Seslenen, gülüşen çocuklarla aralık kapılardan lâkırdıya karışan kadınlar işittirdim, bilirdim ki Fazlı Paşa yokuşunda kadınlar ve çocuklar hep bu sesin arkasından koşuyorlar, belki eğleniyorlardı. Belki merhametsiz oluyorlar, fakat bir hâlde bu ses sahibini seviyorlar. Kimdir? Tecessüsüm uzun müddet beni yerimden kaldırmayacak kadar tembel kaldı.

Günler belki aylar geçti. İçimdeki akşam manzaraları ve hayatına bu ses de bir parça ilâve etti. Bir gün aynı yokuşta yaşayan küçük yeğenim bana dedi ki:

-Eski gazeteleri bana verir misiniz, teyze? Yeğenimi acîp bir tecessüsle süzdüm. Kitaplarıyla pek dost olmayan bu vahşî ruhlu küçük kızın eski gazete merakı bana bir muamma gibi göründü.

-Ne yapacaksın kızım?

Karşıda uzun minderde o da akşam gölgelerinin içinde bir kedi gibi toplanmış oturuyordu. Simsiyah gözlerinin ateşinden sualimden hoşlanmadığını anladım.

-Ismail Hakkı Beye vereceğim.

Kendisi için bir şey ister görünmekten ürken kibirli, müstakil bir ruhu vardı. Ve onun için hemen cevap vermişti.

-İsmail Hakkı Bey kim?

-Kabak çekirdekçi!

Gayriihtiyarî o bir adam mı? diyecektim. Fakat yeğenimin gözündeki endişe ve vicdan okuyan gazaplı intizar karşısında sustum. Demek o sesin bir vücudu vardı ve küçük yeğenimin hayatında mühim bir rolü olan bir insandı.

-O senin ahbabın mı?

Başını gururla salladı. Anladım ki bu bir şahsiyet, küçük yeğenimin ruhuna ahbaplığı gurur veren bir sima. Fazla Paşa yokuşu çocuklar dünyasındaki meşâhirden biri. Onu, ürkütmeden karanlıkta tatlı tatlı konuşmak zeminini hazırlıyordum.

-Gazeteleri ne yapacak? Kabak çekirdeği mi saracak?

Yanaklarından alev çıkarak başladı. Siyah gözleri eğlenip eğlenmediğimi anlamak için yüzüme batıp çıkıyordu. Ben tabiî bir tebessüm gölgesi bile bulundurmayacak kadar ciddî olmuştum.

-Gazeteleri okumak için ister. O vaktiyle kâtipmiş, kadro harici olmuş, burada evi varmış, satmış, Karagümrük'e taşınmış. Kimseden bir şey istemez, ama gazeteye dayanamıyor. Hele mektebe giden küçük bir kızı var, o olmasa kendi gazetesini de alır. Bu kadar uzaklara da kabak çekirdeği satmağa gelmez. Hep sıkıntıyı onu mektebe göndermek için çekiyor.

Boğazında bir yumru ile durdu.

-Bir gün ona vermek için gündeliklerimden biriktirdim, sakladım.

-Aldı mı?

-Yüzüme bir tuhaf baktı. Galiba gözlerinde yaş vardı. "Kızım bu parayı niçin veriyorsun, kabak çekirdeği parasını verdin." dedi. Sonra parayı avucuma tekrar koydu. "Sakın bir daha bir şey almadan kimseye para verme, vermek de almak da çok ayıptır." dedi.

Yeğenim çok müteessirdi.

-Darıldı diye o kadar korktum ki... Ama ertesi akşam yine bizim kapının önünde durdu, benimle konuştu. Eski gazeteler varsa okuyacağını söyledi. Kapının önünde gazın altında gazeteyi okuyup gidiyor. Şimdi beni çok seviyor ve her akşam kızını anlatıyor. Bu sene mektepte nakış...

Artık yeğenimi dinlemiyordum, içimde garip bir didiklenme olmuştu. O garip sesin sahibini görmek istiyordum.

Soğuk bir sonbahar ve sonraları boralı bir kış başladı. Akşamları gölgeler, karanlıklar, denizin uğultusu, Fazlı Paşa yokuşundan boğuk bir çığlık ile geçen büyük rüzgârlar saltanatı başlamıştı. Karanlık çökünce heyecanla kabak çekirdekçiyi bekliyordum. Onun hayatını o kadar biliyordum ki gündelik adamlar arasında cesaret ve uluviyyetin bir kahramanı olan bu basit insanın yüzünü görmek bana mutlak lâzımdı. Fakat bir gün, iki gün, hatta haftalar geçiyor, kabak çekirdekçi geçmiyordu. Küçük yeğenim de pek meraklı idi. İkimizin müşterek bir heyecan ve alâkamız vardı. Akşam Fazlı Paşa yokuşunun üzerinden geçerken mektep dönüşü bazen gelir, yine gölgeler içinde küçük bir kedi gibi bozulur, kabak çekirdekçiyi beklerdi.

Bir akşam kesici, dondurucu bir kara yel fırtınası arasında zavallı bir sivrisinek inceliğiyle kabak çekirdekçisinin sesini duy-

dum. Onu Müsteşar Beyin evinin önündeki parlak ziyada bir an görebildim.

Evvelâ belki altı olmayan kocaman düğmesiz iki potin içinde yürümeğe çabalayan değnek gibi iki çıplak ayak göründü; sonra etrafında parça parça pantolonu sarkmış iki bacak hareket etti. Çöp gibi boynunun içinde kaybolduğu eski geniş bir redingot bakiyyesi elektrik içinde belirdi, rüzgârla dağılan uzun vahşî bir kır sakal ortasında zavallı, ince, mavi, hasta bir sima rengini kaybetmiş bozulmuş bir fes alında öne doğru eğilerek arkasında götürdüğü ağzı bağlı kabak çekirdeği çuvalını çekmeğe çalışıyordu.

Sesini ve kendini sürükledi geçti. Bu projektör içinde bir insan görmüş gibiydim. Dimağımda iki acı uç battı kaldı. Hayatının sefaletini görmemek için önüne bakan gözlerin kapaklarındaki acılık ve mes'ut efendileri hatırlatan karikatür hayali şeklindeki redingot. Saat sekizdi ve kıştı. Kabak çekirdeği satarak Fazlı Paşa'dan Karagümrük'e gidecekti.

Ertesi gün kar başladı. O günlerde bir akşam yeğenim soğuktan kızarmış gözleri ve burnuyla geldi. Ürkmesin diye lâmbayı yakmadım.

-İsmail Hakkı Bey geldi.

Uzun bir sükût sonra yine;

-Dün akşam bizim kapının önünde gazın altında oturdu, kendi kendine uzun uzun sayıkladı.

-Ne dedi? dedim.

-"Bir liram olsa. Kabak çekirdeği alsam, üç yüz kuruş kazanır mıyım, kazanmaz mıyım?" diyordu. Galiba hasta, tuhaf tuhaf konuşuyor. Karların üstüne çökü çöküveriyor.

-Acaba üç yüz kuruşu ne yapacak?

-Kızını mektep takunya ile almıyormuş. Hoca "ayakkabı almazsan gelme" demiş.

-Yal

-Bir de şimdi yavaşacık kulağımıza kabak çekirdeğine para yerine ekmek vermemizi istiyor.

Yüzümü yeğenimden saklamak ihtiyacında idim. Yüzümü cama yapıştırdım. Müşteşar Beyin burada titreyen parlak elektriğine baktım. Belki yeğenim de yüzüne bakmadığıma minnettardı.

Rumeli Hisarı, 1 Mayıs 1919

CENNET KIZIN CİNNETİ

Çivit gibi mavi göğün sarı toprağa değen uçlarından güneşin ulvî dalgaları köyü kıpkızıl sarmıştı. Gökte hiç bulut yoktu. Hava sıcak ve ağırdı; kızıl loşluğun indiği dar, gübreli sokaklardan keskin bir ahır kokusu çıkıyor, evlere dönen inekler çıngıraklarını sallayarak kendi kapıları önünde duruyor, boynuzlarıyla duvara vuruyor, sonra sabûr bekliyorlardı.

Bazen elinde bakraç, yazma başörtüsü arkasına atılmış örgülerini sallayarak bir kız duvarlardan açılan küçük bir kapıdan çıkıyor, bazen uzun sopasının bir ucunu arkasından kollarının altından geçirmiş bir çoban çocuk başı önünde bir türkü mırıldanarak dönüyordu. Avlulardaki saman yığınlarıyla, sazdan damlı, duvarlar arkasına sinen köy evlerinin kızıl loşluğundan yavaş yavaş gece karanlığına geçerken, keskin hututu eriyor, gayrimuayyen bir yığın, bir siyah kümeye inkılâp ediyordu. Uzaktan çoban köpeklerinin kalın akislerle havlamalarına ince kuzu melemeleri, derin öküz böğürtüleri karışıyordu. Hepsinin üstünden köyün paytak, tahta bir minaresinden garip, kudretli fakat ahenksiz bir ses ezan okuyordu.

Herkesin meşgul olduğu bu saatte Cennet Kız sıvalı alçı duvardan açılan kapısından fırlıyor, sağa sola korkan gözlerle bakıyor, duvarların gölgesinde saklanarak, arkası iki büklüm, ürkek ve sinik köyün önünden geçen Sakarya'nın gür çağıltılı kıyısına gidiyor, suların beyaz köpüklü bir girdap yaptıkları noktaya eğilmiş salkım söğütlerin altına sığınıyor, dizlerini dikiyor, ellerini yanaklarına dayıyor, ağlar gibi, ulur gibi garip garip sesler çıkarıyordu.

Gözlerinden yaş çıkmayan bir deli idi. İmansız gitmeye, edebiyen yanmaya mahkûm bir bedbahttı. Gündüzleri hemen hiç çıkmazdı. Akşamları onun ürkek gölgesine tesadüf edenler olursa "kelimeişahadet" getirip kaçışırdı. Evinin önünden geçen çocuk, büyük adımlarını sıklaştırır, süratle uzaklaşırdı. Çok uzaktan görülürse köyün çocukları taş atar kaçarlardı. Bazen ihtiyar bacaklarının arasında bir tavan süpürgesi mezarlığa doğru koştuğu görülen ihtiyar Penbe Nine'si ona yiyecek getir-

mese, köyün onu ihata eden nefret ve korku hududu içinde köpek gibi açlıktan ölecekti. O köyde üç gün misafir oldum. Akşam ocak başlarında, gündüz harman yerinde bahsetmedikleri bu cadı kocakarı ile deli torunun korkusunu, ağırlığını bir kâbus gibi köylülerin gönlünde sezdim. O kadar gayritabiî ve şeytanî bir korku ve nefret kordonu ile o iki mahlûku, insan temasına karşı karantinaya almışlardı ki fazla temas gösterene, onlardan bahsedene şüphe ile bakıyorlardı. Fakat ben her ne pahasına olursa olsun bu iki bedbahtın hikâyesini öğrenmeye karar vermiştim. Kendi kendime mutlaka bunu yapacaktım.

*

Gün ışığında pejmürde, iptidaî, üstü sazlarla örtülü bir sıva ve taş yığını olan köy, akşam kızıltılarında, ayın gümüş parıltısında bir peri efsanesinin sahnesine dönüyordu. Misafir olduğum evde sıcaklığın ağır nefesinde bîtap olan kadınlar kapılarının önüne toplanmışlar, alçak seslerle konuşuyor, gülüşüyorlardı. Çömelmiş rengârenk çorap ören kadınlar, alçak duvarlara dizilmiş kabaklar, orada burada gübre yığınları yanında ayakta geviş getiren inekler, Afrikaî bir his veren, tepesi yuvarlak ot yığınları üstünde gümüş ışıklı gölgeleri uzaktan çağlayan Sakarya'nın füsunu içime doldu.

-Hanife Nine ben şu Sakarya'ya kadar uzanacağım, dedim.

-Olur... Sakın Penbe cadının evinin önünden geçme!

-Geçmem nine!

Ev sahibinin evi gözden kaybolunca hemen Penbe Nine'nin evinin olduğu ıssız, dar sokağa saptım. Kabak dizili alçı duvarlar ortasında dar, kokulu sokak gümüş ışıkla yıkanıyordu.

Küçük bir kapının arasında ihtiyar bir nine oturmuş, kuru dudaklarının arasında bir şeyler fısıldıyordu. Şalvarı, gömleği bin bir yama içinde, çıplak ayaklarını uzatmış, sırtını duvara dayamış, kuru yanaklarına kirli başörtüsünün altından kır saçları dökülmüş, insan elinden ziyade kuru ve cılız bir ağaç kütüğüne benzeyen elleriyle tesbih çekiyor, müşteki, meyus bir sesle mırıldandığı "Allah, Allah" bazen yükseliyor, isyana benzeyen bir ifade alıyordu.

-Selâmünaleyküm Nine.

-Aleykümüsselâm.

-Burada ne yapıyorsun?

Küçük gözlerini büzdü. Yüzümü şüpheli tetkik etti.

-Nidecem, havalanıyorum, sen nidiyorsun? Yabancıya benzersin.

-Köyde misafirim, yarın gidiyorum.

Sesimin mülâyemeti, dostluğu biraz yumuşattı. Başını salladı, bir ah etti.

-Bizim kız bugün yine çok kasvetli, dedi.

-Niçin Nine?

-Ay ışığında hep böyle ediyor... Sakarya'ya gitmek istiyor.

-Bırak gitsin.

Yine başını salladı.

-Köyün uşakları hep meydanda, rahat komazlar, taşlarlar. Bak hele bir it gibi ürüyor gene...

Hakikat bahçenin içinden bir tiyatro dekoru gibi görünen küçük evin içinden en garip sesler geliyordu.

-Niçin yalnız bırakıyorsun Nine?

Başını salladı.

-Lâf etmez ki...

-Belki eder.

Deli torununa alâkamdan biraz mütehassis olmuş olacak, yüzüme bakan ihtiyar gözlerinde bir parıltı oldu, yumuşak bir sesle:

-İstersen beraber gidek, dedi.

*

Ay terasa açılan pencereden bir ışık şelâlesi gibi bu müte-vazı karanlık odaya akıyordu. Boş ocağın sağında uzanan üzeri halı örtülü minderde elleri dizinde, yüzünün yarısı gümüş gibi beyaz ışıkta, yarısı gölge içinde oturuyordu. Rengi belli olmayan yıpranmış şalvarı, ötesi, berisi delik mintanın altında zavallı, zayıf bir genç kız vücudu beliriyordu, omuzlarından iki uzun örgü pusuya yatmış iki yılan gibi uzanmış, zayıf yüzü iki koca-man mavi gözünün koyulaşan, sabit korku rengiyle "Meduz" gibi idi.

Ninesi yere diz çökmüş, ihtiyar elleri torununun ölü gibi dizlerinde duran ellerini okşuyordu. Sonra biraz gurur, biraz ümitle:

-Bak Cennet, bak misafir geldi, diyordu.

-Nine zavallı kıza ne oldu? Anlatsana... dedim. O ihtiyar gözlerini Cennet'in sabit gözlerine acı bir istifhamla dikti. Mermer gibi, eski bir resim gibi donmuş duran yüz kımıldadı, başını salladı. O vakit ihtiyar anlattı.

Felâket iki sene evvel olmuş. Köy sapa bir yerde olduğu için "Kuva-yı Milliye" gelmemiş. Yunan'dan da masun kalmış. Fakat Sakarya ricatinden biraz evvel köye sekiz kişilik bir Kuvayı Milliye gelmiş. Reisleri Şerif Bey yavuz ve güzel bir yiğitmiş. Derhal o Cennet'e, Cennet de ona âşık olmuş. Köyden atları için arpa, kendileri için bedava yemek istiyorlar diye köylü Şerif Beye düşman olmuş, onun için Cennet Kızı Allah'ın emriyle istedi diye köylü Penbe Nineye de garez olmuşlar. Buraya gelince "ama Allah bilir Şerif Beyin eli Cennet'in eline değmedi" dedi. Fakat bu Cennet'in gözlerinde öyle şimşekler, dudaklarında öyle tehlikeli bir homurtu hasıl etti ki, ihtiyar bana gözlerini kırparak: "Peki, peki unuttum, Cennet'i aldı, karı koca oldular." dedi.

Nihayet Sakarya harbinin topları işitilmiş, şoseden karınca gibi, kum gibi asker geçerken görmüşler ve Şerif Bey harbe gidiyorum diye köyden uzaklaşmış!

Üç gün sonra köyü Yunanlılar sarmışlar, karşıdaki yamaca karargâh kurmuşlar. Kurt gibi köye saldırmışlar. Herkes dağa kaçmış, fakat Cennet yatakta hasta imiş, yakalamışlar, karargâhlarına sürüklemişler.

Yunan karargâhında üç gün kalmış. Gâvurlar gittikten sonra yarı deli, yarı hasta sürünerek kız köye gelmiş.

Esasen Şerif Beyin kahpesi diye köyde rahat huzur vermedikleri Cennet'i köy çocukları, delikanlıları taşla, tükürükle karşılamışlar. Hâlbuki aynı felâkete uğrayan daha başka kadınlar da varmış, imamın yeğeni Fatma bile...

Ne ise zavallı kız canını kurtarmış, fakat aylarca hezeyan içinde yaşamış. Felâket bununla bitmemiş, Üç ay sonra karnı büyümeğe başlamış.

Penbe Nine yemin ediyor. Aynı felâketin köyde üç kızın başına daha geldiğini anlatıyor. Fakat onların çocuklarını ne yapıp yapıp köyün ihtiyar kadınları ilâçla düşürmüşler. Penbe Ninenin komşularından köyde ebelik eden Hafize Hala bir gece evlerine gelmiş, Yunan'dan kalan bu yüz karasını yok etmek için Cennet'in çocuğunu düşürmeği teklif etmiş.

Cennet anî bir isyanla çocuğun Şerif Beyden olduğunu söylemiş, çocuğunu düşürtmek isteyenleri boğacağına yemin etmiş...

Penbe Nine ihtiyar başını sallıyor! Ağlıyordu. Eğer o çocuk düşse imiş köylünün gayzı geçecek, her şey unutulacakmış. Fakat deli Cennet'in önüne geçememişler, delirmiş, kudurmuş, yanına gelene saldırmış, gebe it gibi karnındaki yavruyu muhafaza etmiş. Neler neler çekmişler, doğuracağı gün böyle it gibi ürümüş, çocuğunu doğurmak istememiş, "Çocuk Şerif Beyden, kıymayın, aman anam kıymayın" diye bağırmış, tepreşmiş.

Çocuk nihayet doğmuş. Oğlanmış. Böyle mehtaplı bir gecede komşular kapıyı çalmışlar. Penbe Nineyi çağırmışlar, Yunan piçini ortadan kaldırmazsa evini yakacaklarını, Cennet'i parçalayacaklarını söylemişler. Yavruyu onların eline vermemek

için küçük bir kilime sarmış, götürmüş Sakarya'nın salkım söğüt altında kaynayan girdaba atmış.

Garip, çok garip bir çığrış duydum. İnsan gırtlağından ziyade boğulan vahşî bir hayvanın boğazından çıkar gibi idi. İçeriye akan ışıklar ortasında Cennet kuru gözleri ateş içinde, gırtlağını yarıp çıkan feryatlarla hem -ahenk ince kollarını sallıyor, başını dövüyor ve haykırıyordu:

-Aman anam Şerif Beyin çocuğu nerede? Şerif Beyin çocuğu nerede? Cinnetin en korkunç hummasıyla Cennet, ay ışığının yıkadığı dar sokakta uluyarak, çırpınarak Sakarya'ya, çocuğunun mezarına gitti. İhtiyar, torununun arkasından kollarını sallayarak koştu. Ben insan kalbinin zayıf ve çapraşık muammalarının dünyada yığdığı ıstırap ve acıyla şaşkın, sersem, Hanife Ninenin evine döndüm.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU (1889-1974)

CEVİZ

On beş günden beri köyden köye dolaşıyoruz. Bu köylerin her biri, öbüründen daha hüzünlüdür.

Yorgunluk bir taraftan, gönlümüzdeki melâl öbür taraftan, âdeta nihayeti yok bir gurbet ve sürgün yolunda gibiyiz. Eski hayatımız, arkamızda bıraktığımız itiyatlar, rabıtalar bize bir başka asra ait efsaneler şeklinde görünüyor. Bir daha eski hâlimize dönecek miyiz? Bu gamlı seyahat günün birinde nihayete erecek mi? Buna hiç ihtimal vermiyoruz. Mutlaka ya bir köyün, ya o köyün dere ve bayırlarından biri içinde can vereceğiz gibi bir hisle doluyuz. Harbin bir ateş sağanağı hâlinde savurarak, yakarak, yıkarak üstünden geçtiği bu yerlerde ekseriya hayalen tasavvur ettiğimiz ahiret âlemini; cennetle cehennem ortasındaki cansız ahiret âlemini buluyoruz ve zannediyoruz ki hepimiz yerin altından yürüyoruz. Felâket, meşakkatle, zahmet ve elemle o kadar haşır neşir olmuşuz ki, açlık ve susuzluk gibi şeyler bizi artık korkutmuyor... Birlikte taşıdığımız nevaleler çoktan tükenmiştir; uğradığımız izbelerde ise yiyecek bulmak kabil değildir. Zira, bu yerlerde oturanlar tam bir aydan beri, iki

taş arasında öğüttükleri ve bir yutulmaz sert hamur hâline koydukları yarı yanmış, yarı kül olmuş buğday taneleriyle geçiniyorlar.

Böyle, manen bozgun, yılgın ve bedenen bitkin bir hâlde, bir akşamüstü, altı saat mütemadiyen yol aldıktan sonra bir köye varıyoruz... Mevsim sonbahar, hava soğuktur. Anadolu'nun sonbahar soğukları nasıl şeydir, bilir misiniz? Ah, Tanrı'm Anadolu'nun soğuk sonbahar soğukları... Bu, insana manevî bir eza veren ve başa kömür gibi vuran acayip bir soğuktur. Vardığımız köyün medhalinde bir bulanık su birintisi var ki, hayvan leşleriyle doludur. Burnumuz artık koku almıyor; fakat, altımızdaki atlar henüz bizden daha çok hassastır; yanıbaşlarındaki leşleri hisseder etmez, birdenbire dolu dizgin koşmağa başlıyorlar. İşte, böyle koşarak bir taş yığınının içine düşüyoruz. Zaten, köy dediğin yer hep bu taş yığınlarından ibarettir. Bütün gece, burada nasıl barınacağız? Acaba hiç üstü kapalı bir ev, bir dam altı bulamayacak mıyız? Ne gezer! Atlarımızdan inip, kendilerine bir kovuk arayan kurtlar gibi dolaşıyoruz; her yere, her köşeye başvuruyoruz; ikide bir kül veya bir toprak yığınının yahut da bir duvar bakiyesinin üstüne çıkıp etrafa bağırıyoruz:

"Yahu, kimseler yok mu?"

İşte biz, kim bilir kaçıncı defa böyle yüksekten bağırdığımız sırada idi ki, taş yığınlarının arasından dokuz on yaşlarında bir çocuk başı göründü ve uzun bir müddet bizi hayretle, korku ile seyrettikten sonra yavaş yavaş, ağır ağır, bir yaşlı adam vakarıyla bize doğru ilerlemeğe başladı. Bu çocuk kız mı, erkek mi? Tahmin olunamıyordu; ensesine kadar uzamış, rengi meşkûk ve âdeta kirli bir yığın yün şekline girmiş saçları vardı ve içine par-

ça parça bir eski gömleğin etekleri tıkılmış renkli basmadan bir don giyiyordu; ayakları başı gibi çıplaktı. Henüz insana alışmamış bir ürkek hayvan yavrusu tavrıyla yanımıza yaklaştı; bir müddet şaşkın, yüzümüze baktı ve kendisine bir şey söylememizi bekledi:

"Çocuğum; sen burada yalnız mısın?"

Kafasını iki defa yukarıya doğru salladı:

"Hayır;" dedi, "dedemle ablam ta şuracıkta..."

"Köyde başka kimse yok mu?"

Çocuk etrafına bakındı:

"Hep gittiler, hep gittiler..." dedi.

"Yani, burada üstü örtülü sağlam kalmış bir ev yok mu?"

Bu sualimiz üzerine köylü yavrusu hiç unutamayacağım bir tebessümle gülümsedi; bir çırpıya benzeyen kolunu sol tarafta bir yere uzattı:

"Aha, şurada bizim ev var;" dedi.

"Haydi göster bakalım sizin evi!..."

Çocuk önümüze düştü, kırk elli adım ötede kısmen toprağa gömülmüş, ini andıran bir odaya vardık. Burası yarı karanlıktı ve bir takım meşkûk kokular ile meşbû idi. Kimse var mı idi? En önce hiçbir şeyin farkına varamadık; fakat, gözlerimiz biraz karanlığa alışır alışmaz odanın içinde bir iki vücudun kımıldadığını gördük; daha sonra bunlardan birinin bir kadın, diğerinin bir ihtiyar adam olduğunu sezdik. Birçok paçavra kümeleri arasında

büzülüp oturmuş bu iki insan, bir müddet, hiç seslerini çıkarmadılar; neden sonra ihtiyar titrek bir sesle:

"Hoş geldiniz; buyrun!" dedi.

O vakit içimizden biri:

"Baba, kusura bakma; sizi rahatsız ettik. Uzun yoldan geliyoruz; çok yorulduk; geceyi şöyle böyle yanınızda geçirmeğe müsaade edin" dedi.

Gittikçe yüzü ve eşkâli daha iyi görünmeğe başlayan ihtiyar şaşkın şaşkın, bir yanındaki kadının, bir de bizi getiren çocuğun yüzüne baktı:

"Burada mı, nasıl?" dedi.

Dizlerini dikmiş ve kolları dirseklerinden itibaren dizlerinden aşağıya sarkmış anlatılmaz acayip bir vaziyette oturuyordu. Kadın ise, kısmen arkası bize dönük ve yüzü duvara çevrik; âdeta, gelişimizden kızmış gibi görünüyordu. Anadolu kadınlarının yabancı erkekler önünde daima bu tavrı takındıklarını bildiğimiz için bundan o kadar alınmıyoruz; fakat ihtiyarın "burada mı, nasıl?" sözünden bir istiskal şemmesi sezmemek mümkün değildi. Dedik ki:

"Ne olur babacağım, biz de Müslümanız; sizin dertlerinizi dinlemek ve hâlinize bir çare bulmak için on beş yirmi günden beri buralarda dolaşıyoruz. Bir gececik büzülüp kalırız. Hem de size, sizin köye dair konuşuruz."

İhtiyar, eliyle yanındaki kadını gösterdi:

"İşte, bu biliyor, bu anlatsın."

Bu söz üzerine, üstünde oturduğu paçavra yığınlarından hiç farkı olmayan kadın, ilk defa olarak başını çevirip bize baktı. Yüzü taze, teravetli ve güzeldi; henüz çocukluktan çıkmış bir genç kız olduğuna hiç şüphe yoktu. Birdenbire lâubalîleşen, samimîleşen bir tavırla:

"Gelin, ayaklarıma bakın;" dedi.

Evvelâ bu sözün manasını anlayamadık; fakat, ne vakit ki hepimiz birden eğilip ayaklarını ta dizlerine kadar saran kirli bezleri birer birer çözdük, o vakit, iki yanmış odundan hiç fark edilmeyen kötürüm bacaklarını gördük. Derhal maksadının ne olduğunu anladık ve evvelden neticesini keşfettiğimiz feci macerasını dinlemeğe başladık. Gayet tatlı, sakin, heyecansız bir sesle anlatıyordu. Arasıra ihtiyar, bir hıçkırığa benzeyen sedasıyla, ona unuttuğu bazı noktaları hatırlatıyor; şunu da söyle, bunu da söyle diyordu ve çocuk hepimizin ortasında ayakta duruyordu. Lâkin, nasıl oldu bilmem? İçimizden biri birdenbire bir kadın gibi ağlamağa başladı. Ve hepimizin gözleri sulandı. O zaman ihtiyar adam genç kızın omuzunu dürttü.

"Yeter, gayri yeter! Efendinin yüreğine dokundum;" dedi.

Bu hareketi ve bu sözü asla unutmayacağım.

Bu felâket ve sefalet ortasında; hayatın bu kadar cevrini görmüş ve iki ayağı birden çukura girmiş bu hâile-engiz ihtiyarın kalbindeki bu uluvvücenap ve bu merhamet kabiliyeti nereden geliyordu? Ben bunu düşündüğüm sırada bir de baktım ki, ayakta duran küçük çocuk odanın diğer bir köşesine sokuldu, yere eğildi, orada bir müddet bir şeyler aradı; sonra, küçücük avuçları cevizlerle dolu bize doğru geldi; hiçbir şey söylemeksi-

zin cevizleri önümüze bıraktı; tekrar gitti; yine iki avucu dolu olarak geldi, onları da önümüze boşalttı. Biz, bir susan kıza, bir başı titreyen ihtiyara, bir de karşımızda kabahat işlemiş bir insan vaziyetiyle, mahcup ve muhteriz duran çocuğa baktık:

"Yavrum, bu cevizler ne olacak?" dedik.

Çocuk cevap vermedi, önüne baktı.

İhtiyar, bir ağa tavrıyla:

"Yiyin, yiyin! Kusura bakmayın;" dedi.

O günden beri ceviz namı verdiğimiz, sert ve kuru meyve, bana, ulvî bir şeyin timsali gibi görünüyor.

Reşat Nuri GÜNTEKİN (1889-1956)

GAMSIZIN ÖLÜMÜ

O sabah, ana mektebinin bahçesinde fevkalâde bir telâş ve canlılık vardı. Talebe bayramı günüydü. İlk ve orta mektepler, kafile kafile marşlar söyleyerek sokaklardan geçiyor, şehrin uzak mesirelerine dağılıyorlardı.

En ihtiyar talebesi altı yaşında olan bu ana mektebinin o kadar uzaklara götürülmesine imkân yoktu. Onlar, bayramlarını -kendi minimini ve paytak adımlarıyla- yirmi dakika çeken bir dere kenarında yapacaklardı.

Hazırlık, dehşetti. Bahçe, renk renk elbiselerle canlı bir çiçek tarlasına dönmüştü. Erkek çocuklar, yeni potinlerini siliyorlar, kızlar birbirlerinin saçlarını düzeltiyorlar, çözülmüş kuşaklarını bağlıyorlar, düğmelerini ilikliyorlardı. Altı yaşında bir kız, taş merdivenin basamağına oturmuş, dört yaşında bir öksüz, arkadaşının sökük gömleğini dikmeğe çalışıyordu.

Nihayet hazırlık bitti, kafile yola düzüldü. Bir elleriyle, taburda arkadaşlarının elini tutuyorlar, ötekiyle -renkli paketler, minimini sepetler içinde- yiyecekleri, oyuncaklarını taşıyorlardı.

Sokaklarda fazla gürültü, intizamsızlık olmasın diye öğretmenler, çocuklara marş söyletmeğe başlamışlardı. Büyükler, göğüslerinin bütün kuvveti, kalplerinin bütün sevinciyle bağırıyorlar, küçükler, yürümekte olduğu gibi, şarkı söylemekte de geri kalıyorlar, eğlenceli bir karışıklık oluyordu.

Tabur, sokaklardan geçerken pencereler açılıyor, kadın başları sarkıyor, dükkânlardan satıcılar çıkıyordu.

Bu ana mektebinin bütün gezintilerde olduğu gibi, alay başını yine "Gamsız" çekiyordu.

Gamsız, sarı tüylü ihtiyar bir mahalle köpeğiydi. İnsan gibi anlayışlı, fakat insandan daha vefakâr bir mahlûktu.

Galiba serseri ve kalender-meşrebi için ona mahallede "Gamsız" demişlerdi. Fakat hakikatte o, köpeklerin en gamlısı idi, birkaç sene evvel büyük bir mateme uğramıştı. Dört yavrusunun birden zehirlendiğini, gözünün önünde kıvrana kıvrana öldüğünü görmüştü. Onları götüren süprüntü arabasının arkasından uzak mahallelere gitmiş, bir hafta geri dönmemişti.

Onun bir yerde bir kaza eceline uğradığını zannedenler olmuştu. Fakat kalender ve mütevekkil görünüşüne rağmen o, çok gözü açık bir köpekti. Cinsinin düşmanlarını iyi tanır, hatta bazen onlara inanıyor, zehirli ekmeklerini yiyor, tuzaklarına düşüyor görünerek alay bile ederdi. Binaenaleyh onun bir yerde ölüp kalmasına imkân yoktu. Nitekim bir hafta sonra tekrar mahalleye gelmişti. Yalnız biraz daha ihtiyar ve düşkün, uzun sarı tüyleri biraz daha çamurlu, bacakları biraz daha berelenmiş olarak...

Bilmem yalan, bilmem doğru, mahalle kadınları onun için bir vak'a anlatırlardı. Gamsız, güya çocuklarının ölümünden sonra yaşamak istememiş... Belediye kulübelerinin karşısında durup boynunu bükmüş, yalvarır gibi kesik kesik uluyarak, çocuklarını öldüren yiyecekten istemiş... Hatta bir defasında zehirlenmiş, fakat ölmemiş... Çok ıstırap çektikten, çok süründükten sonra tekrar ayağa kalkmış...

Gamsız, çocuklarının ölümünden sonra mahalleye dalmış, ana mektebinin arkasındaki viraneye çekilmişti. Sokakta hemen hiç dolaşmaz, yalnız zaman zaman mektebin bahçe duvarından içeri atlar, çocuklarla oynar, öğle vakti onların artıklarını yerdi.

Çocuklara, büyüklerden fazla emniyet ettiği, onlardan esaslı bir zarar gelmeyeceğini bildiği için miydi, yoksa onların da -kendi ölmüş küçükleri gibi- masum ve müdafaasız mahlûklar olduğunu hissettiği için mi böyle yapıyordu?

Öğretmenler, bu altın sarısı gözlerinde mahzun bir vefa ile bakan, çocukların her nazına, her cevrine tahammül eden ihtiyar sokak köpeğini kovmamışlar, bilâkis gizli gizli himaye etmişlerdi. Hasılı, Gamsız, mektebin hademesi, kapıcısı nevinden bir emektar, küçüklerin en sevgili bir arkadaşı olmuştu.

Ana mektepleri, insan cemiyetlerinin küçültülmüş numuneleri gibidir. Orada da fakirlik, kılıksızlık, aileye ait bir leke... gibi sebeplerle sosyete haricinde bırakılan, yahut vakitsiz bir inziva meyliyle evinden kaçan "yalnız"lar vardır. Gamsız, bilhassa bu küçük "yalnız"larla arkadaşlık eder, bahçenin bir köşesinde onlarla ağır ağır dolaşırdı. Küçük kalplerinde söylenilemeye-

cek dertler ve infialler taşıyanlar, onun çamurlu ayaklarını, elleri içine alarak konuşurlardı.

Gamsız, hâline göre hasta bakıcılığı bile etmiş, bir gün bahçede koşarken yere yuvarlanan bir miniminin berelenmiş dizini diliyle yalamıştı.

Kafile, artık mahalleden çıkmış, yeşil tarlaların arasından geçen bir ince patikaya düşmüştü. Gamsız, en önde, mağrur ve mütevekkil tavrıyla yürüyordu. Fakat nedense bugün onda bir neşesizlik, anlaşılmaz bir durgunluk vardı.

* * *

Nihayet, bayram yerine varıldı. Burası, gölgeler içinde serin bir ırmak kenarıydı. Suların içine yeşil söğütler sarkıyordu.

Küçüklerin velvelesinden çayırdaki kuşlar ürküp kaçmıştı. Şimdi gün onlarındı. Koşuşa çığrışa etrafa dağılıyorlar, ağaçlara tırmanıp çimenlerde yuvarlanıyorlardı. Akşama daha dünya kadar zaman olduğunu hesap edemeyerek kuvvetlerini, neşelerini israf ediyorlar, hatta yiyeceklerini, yemişlerini yemeğe başlıyorlardı.

Gamsız da bir aralık canlanmış, çocuklarla beraber oynamak istemişti. Fakat birdenbire durdu, başını kaldırarak acı acı uludu. Sonra yavaş yavaş çekildi, iki büyük taşın arasında kıvrılıp yattı.

Gamsız, hastaydı. Çocuklar, derhal bunu fark ettiler. Yemek götürdüler. O, verilen yiyecekleri yemiyor, ara sıra titizleşiyor, yalnız bırakmaları için yalvarır gibi dişlerini çıkararak hafif hafif bağırıyordu.

Gamsız'ın ıstırabını ve bakışlarındaki perişanlığı öğretmenler de gördüler.

-Yaklaşmayın çocuklar... Hayvandır bu. Belki kudurmuştur, dediler.

Çocukların aldırmadıklarını görerek hademelerden birini nöbetçi bırakmağa mecbur oldular.

* * *

Büyücek öğrencilerden biri, -altı, yedi yaşlarında bir kız- birdenbire bir şey hatırlayarak bağırmağa başladı:

-Eyvah, Gamsız'ı zehirlediler... Bu sabah, bir şey almak için bakkala gitmiştim... Köşe başında, süprüntülükte Gamsız'ı gördüm... Öteki köpeklerle beraber bir şey yiyordu... Mutlaka zehirli ekmek yedi.

Öğretmenler, ihtiyar köpekten böyle bir ihtiyatsızlık beklemiyorlardı. Fakat çocuğun dediği doğruydu. Gamsız, bütün zehirlenen köpeklerde görülen ihtilâçlarla kıvranmağa, çırpınmağa başlamıştı.

Çocukların neşesi birdenbire sönmüş, çayıra bir eski mezarlık sükûtu çökmüştü. Bazıları sızıldanıp ağlıyorlardı. Yapılacak bir şey yoktu.

Mektebin pek sevgilisi de olsa, bir köpek yüzünden bir bayramın küçüklere zehir olmasına müsaade edilemezdi. Öğretmenlerden biri:

-Çocuklar, korkmayın... Siz bilmezsiniz... Gamsız, bir kere daha zehirlendi de kurtuldu... Ona bir şey olmaz... Haydi, oyunumuza! Diye bağırdı.

Küçükleri, yarı zorla dağıtmağa başladılar. Bazıları ağlamağa devam ediyor, bazıları hocanın sözleriyle kendilerini teselli ederek: "Gamsız, gayretlidir... Bir şey olmaz!" diyordu. Hatta küçük ellerini açarak onun için dua edenler bile vardı.

Öğretmenler, nihayet başka bir çare düşündüler. Bayram yerini iki üç dakika uzakta bir başka ağaçlığa nakl etmek... Battaniyeler, paketler toplandı ve kafile, Gamsız'ı yalnız bırakarak, hareket etti.

* * *

Çocukların arasında derhal gizli bir teşkilât yapılmıştı. Üç beş dakikada bir talebeden ikisi kayboluyor, gizlice Gamsız'ı görmeğe giderek ondan haber getiriyordu. Havadis, derhal küçükler arasında yayılıyor, en miniminileri bile bunu öğretmenlerden saklıyordu.

Bir saat sonra yine acı bir haber gerdi. Gamsız, ölmek üzere idi. Saklandığı taş kovuğundan çıkmış, mütemadiyen çırpınıyordu. Ağzı, gözü, ayakları kan içindeydi. Artık ne emir, ne tehdit, çocukları zaptedemedi. Hep birden ağlaşıp bağrışarak koşmağa başladılar. Öğretmenler, ikisini, üçünü zorla yakalasa, sekizi, onu kurtulup kaçıyordu.

Mamafih, artık köpeğe yaklaşmadılar. Gamsız'ın çırpınması korkunç bir şeydi. Kâh yerde debeleniyor, ayaklarıyla toprakları kazıyor, kâh kanlı ağzını gökyüzüne kaldırarak, tehdit eder gibi, uğursuz bir sesle uluyordu. Nihayet son bir gayretle toparlandı. İçindeki ateşi teskin için ırmağa doğru koşmağa başladı.

* * *

Irmak kenarındaki ince tahta köprünün yanında, beş yaşında iki minimini kız vardı. Bunlar, köpeğin tozu dumana katarak geldiğini görünce korktular. Tahta köprüden karşıya geçmek istediler. Fakat birisi telâş ile ırmağa düştü. Çırpınmağa başladı.

Gamsız, bu kazayı görünce birdenbire durdu. Yolunu değiştirdi. Tahta köprüye koştu. Çocuğun arkasından suya atıldı. Onu ağzıyla eteğinden yakaladı. Öğretmenler yetişinceye kadar onu suyun yüzünde tuttu.

Sonra, artık takati kesilmiş gibi kendini bıraktı. Bir iki kere daldı, etrafındaki suları köpürttü ve öldü. Kaskatı kesilmiş vücudu, suyun hafif akıntısına uyarak yavaş yavaş uzaklaştı.

Refik Halit KARAY (1888-1965)

BOZ EŞEK

Irmaktan su taşıyan çocuklar dağ yolunda bir ihtiyar adamın yattığını haber verdiler. Bir boz eşek de, başıboş, oralarda dolaşıyordu. Hüsmen Hoca "varıp bakalım" dedi.

Akşam yakındı. İki derenin birleştiği bu batak, çukur, sıtmalı araziye çeltiklerden kalkan kokulu, ağır bir duman yayılıyor; gövdeleri yarılmış, yanmış, beş on yaşlı, cansız söğüt arkasında güneş, bulanık bir ışık uzatarak arkların durgun sularını yer yer parlatıyordu. Bu aydınlık parçalar, kül renkli rutubetli ova ortasında bulutlu bir göğün yarıklarına benziyor; yavaş yavaş bulanıyor, sönüyor, örtülüyordu.

Üç köylü, arızalı, uçurumlu bir patikadan ağır ağır birbiri arkasından çıkıyorlardı; içlerinden biri, sakalı bir at gibi, fena fena öksürüyordu.

Evvelâ boz merkebi gördüler. Fundaların ortasında, tozlu, topraklı bir yer bulmuş, galiba birçok tepinmiş, yatmış, oynamış, şimdi memnun bir eda ile yan gelip oturuyor, batan güneşi kayıtsızca seyrediyordu.

Hoca "Hadi nerdesin yolcu!" diye seslendi. Ötede, arkasını kuru bir ahlata dayamış, ihtiyar, mecalsiz bir adam, sık sık soluyor, gelenlere fersiz gözleriyle bakıyor, elleriyle göğsünü göstererek işaret ediyordu. "Nen var, ne oldun dayı?" suallerine sesten ziyade nefese, soluğa benziyen üfürüklü bir hırıltıyla anlaşılmayan cevaplar veriyordu.

Köylüler, ölüyor sanarak, çömelmişler, bekleşiyorlardı. Lâkin, hasta iyileşiyor, canlanıyordu. Abanî sarıklı, mor cübbeli, fukara kılıklı bir ihtiyardı. Sert, kır bir sakalın örttüğü çehreden meydanda duran kısmı, sıcak ovaların güneşiyle kavrulmuş, buruşuklar, kıvrımlar içinde kalmıştı. Sarkık, şiş kapaklarının altında beyaza yakın açık mavi, ufacık gözleri vardı ki insana bir çocuk bakışıyla dimdik bakıyordu. Yavaş yavaş bu çehreye bir renk, bu gözlere bir fer geliyordu. Aynı vaziyette, sırtı ahlata dayalı, ölgün sedasıyla bir şeyler söylüyor, galiba uzaklardan geldiğini, uzaklara gideceğini anlatıyordu.

Hüsmen Hocanın "Odaya götürün, yatsın" teklifi üzerine yardım edip, eşeğe bindirdiler. İki tarafından tutarak düşmesine meydan vermiyorlar, taşlar topraklar kaydırarak, bin zorlukla iniyorlardı.

Güneş gitmiş, arklardaki sular parlamaz olmuştu. Etrafı kapatan dik, sivri dağlar duman ve bulut sarılı kocaman başlarını birbirine dayayarak çoktan uykuya varmışlardı. Köy, kayaların kat kat gölgelerine gömülü, ne pencerelerinde bir ziya, ne yollarında bir ses, karanlıkta bekliyordu.

Gelenlerin şamatası üzerine kapılardan tek tük çehreler uzandı. Ahırlarda inekler böğürdü. Hüsmen bağırıyor: "Nerdesiniz be, hele çıkın, misafir geldi!" diye haber veriyordu. Şimdi, elle-

rindeki yanar çıralarla her taraftan beyaz bez donlu birçok insanlar çıkıyor, duman ve ışıktan mürekkep bir hale içinde, karanlık köşelere aydınlıklar dağıtarak, gübre yığınlarında hareler koşturarak şaşkın şaşkın misafir odasına doğru geliyorlardı.

Burası, en yakın kasabaya iki gün uzakta, Anadolu'nun çıplak, yolsuz, viran bir köyü idi. Bir vilâyetten diğerine geçen arabasız yolcular, bazen, havalar çok kurak gidip Kızılırmak geçit verirse, şoseyi bırakırlar ve kestirmeden bu köye uğrayarak iki gün yol kazanırlardı. İşte, senede bu vesile ile beş on kişi, beş on fakir, böyle hüzünlü bir saatte yorgun argın gelir, kapıları vururdu. O zaman muhtar Hüsmen köylülerden ikram kimin sırası ise ona haber gönderir, kendisi de, ocağında, yaz kış sönmemecesine çıra kütükleri alevlenen misafir odasına yolcuyu yerleştirirdi. Köy, dünya ahvalini bu gelip geçici, cahil insanların getirdikleri yalan yanlış haberlerle öğrenirdi.

Hasta sakinleşmişti. "Göğüs, diyordu. Böyle, ikide bir tutar."

Köylülerden biri ocağın çengeline bir bakraç asmıştı. Çıraların alevi vurmuş, içindeki bir sabun köpüğü gibi rengârenk kabarıyordu. İndirdiler; ihtiyara bir tas verdiler. Üfüre üfüre zevkle içiyordu. Süt henüz bitmişti ki, inatçı bir hıçkırık tuttu. Bütün vücudunu sarsıyordu. O, her sarsıntıda bir "Elhamdülillâh" diyordu. Köylüler, ta karşısına bağdaş kurmuşlar, konuşmaya fırsat arıyarak sabırsızca bekliyorlardı; gençler kapı önünde, ayakta dizilmişler, uyku istiyen gözleri küçülmüş bu sessiz, mariz misafirden bir şey anlamıyorlardı.

Hıçkırık kesilmiyor, bilâkis sıklaşıyor, sertleşiyordu. Hasta bir aralık elleriyle "Gelin, yaklaşın!" diye işaretler etti. Hüsmen önde, diğer ihtiyarlar arkada etrafını aldılar. Gençler, merak

içinde, fakat yaklaşmaya cesaret edemeyerek kapıda duruyorlardı; galiba yolcu zorlukla bir iş anlatıyordu. Belki de vasiyet ediyordu. Hüsmen'in ikide birde "Merak etme, gönlünü ferah tut, biz bakarız" dediğini duyuyorlardı. Birden ihtiyarlar yere, mindere eğildiler. Sonra sessiz kalktılar.

Hüsmen "Hakk'a kavuştu!" diye mırıldandı. Ocakta kütüklerden biri çarpıldı, keskin bir aydınlıkla ölünün yüzünü parlattı, söndü. Dışarıda bir inek uzun uzun böğürüyordu.

Yolcu, son arzusunu anlatmaya vakit bulmuştu. Kemerinden dizili sekiz altın ile altındaki boz merkebi Hicaz'a vakfediyordu.

Mezarlıktan dönen köylüler, ellerinde kalan bu liralarla merkebi ne yapacaklarını, bu emri yerine nasıl getireceklerini kestiremiyorlar, asmanın altında birleşip söyleşiyorlardı. Nihayet, bir defa kazaya varıp hâkimden danışmaya karar verdiler. Hafta içinde Hüsmen merkebi yanına alıp yola çıkacaktı.

Hayvan, bir ehemmiyet kesp etmişti; önüne bol yem dökülüyor, mısır sapları yığılıyordu. Bu, dinî bir vazife gibi, şikâyetsizce, hürmetle saati saatine yapılıyordu. Köylüler sık sık hatırlıyorlar; "Boz eşek suya götürüldü mü, arpası döküldü mü?" diye birbirlerinden soruyorlardı.

Bir sabah, Hüsmen Hocayı alaca karanlıkta hep birden değirmenin önüne kadar götürdüler; selâmetlediler. Boz eşek, hocanın merkebine bağlı kuyruğunu oynatarak ferah, yüksüz arkada gidiyor; yeni doğan sırma telli bir güneş palanının soluk keçesini kadife gibi parlatıyordu.

Bu, ne uzun, ne can sıkıcı bir yoldu. Durgun sulardan fışkırmış pirinç başaklar ile arklar boyunca giden kamışların yeşilliği yamaçlar ardında görünmez olunca kurak düz bir toprak, iki gün hiçbir köye, hiçbir değirmene, hatta iki cılız söğüdün gölgelediği bir su başına bile uğramadan, ıssız, kavruk, devam edip gidiyordu. Sonra dik kayalı bir yokuş, korkunç bir boğaz aşılıyor, tepesine yaklaştıkça serin bir rüzgârla beraber latif bir manzara başlıyordu. Kısa bir kılıç sırtı gibi parlayan ince bir dere ayvalıklar, elmalıklar ortasında, yemyeşil sulak ve feyizli, göze gülüyordu; telgraf direklerinin sıralandığı beyaz düz bir şose kıvrıla kıvrıla dönerek dağlara tırmanıyordu.

Hüsmen, handa geçirdiği gecenin sabahı, erkenden hükûmete yollandı.

Minimini kasabanın balkonlu, kuleli gazinoya benzeyen kocaman bir konağı vardı. Lâkin ikmal edilememişti. Sıvanamayan kerpiç duvarlar yer yer açılmış, kumrulara yuva olmuştu. Üst kat penceresiz, sıvasız, tahta örtülerle bekleniyordu. Kenarda battal bir kireç ocağı biraz ötesinde amelenin çalıştığı zamandan kalma bir sundurma, el'an öyle, hâl ile duruyordu. Bina çoktan haraplaşmıştı.

Ceketsiz, kalpaksız bir jandarma çavuşu ne istediğini sordu. Hoca, ta baştan, ırmaktan su taşıyan çocukların gelip nasıl haber verdiklerinden tutturarak anlatıyordu. Hikâyesi daha yarıyı bulmadan karşısındaki uzaklaşmış, derede yüzen ördeklere ekmek atıyor, köşede çardağın altında nargilesini höpürdeten bir sarıklıya "Ne o, Hacı Efendi, sabah keyfi mi?" diye sesleniyordu.

Kadının izinle İstanbul'a gittiğini öğrenen Hüsmen, bir defa da kaymakama işini anlatmak istedi. Kunduralarını kapıda çıkarıp, parmaklarını meydanda bırakan yırtık çoraplı ayaklarıyla, çekine çekine, elleri karnında yürüdü, hikâyeye başladı.

Kaymakam, arkasında çividi dalgalanmış bir keten ceket, bıyıkları boyalı, dişsiz, hımhım bir adamdı. İşin tamamını dinlemek tahammülünü göstermeden "Çağırın çavuşu!" diye seslendi.

Beş gündür, Hüsmen Hoca önüne gelen adama derdini anlatarak, kasabada dolaşıyordu. Jandarma çavuşu ne merkebi alıyor, ne de kendisini bırakıyordu. Nihayet hâline acıyan biri çıktı: "Gitsin de, iki hafta sonra gelir, işi kadıya bırakalım!" dedi, kandırdı.

Zaten buranın kadısı namlıydı, Kabak kadı derlerdi. Her işi halleder, her kördüğümü çözerdi. Arkasına turuncu bir maşlah giyerek, kırmızı şemsiyesiyle çarşıdan bir geçişi, kocaman gövdesini tutarak olur olmaz şeylere bir gülüşü vardı ki, halk bayılırdı.

Aynı yollardan, aynı hâlde boz merkebi terekeye bağlı döndüler. Hüsmen Hocanın ve iyi beslenmesi icap eden eşeğin boğazına orada, katığın ve arpanın pahalı olduğu kazada hayli masraf edilmişti. Meclis kuran köylüler bunu: "Mübarek yere bağlı, bakma borcumuz!" diye çok görmediler. Hüsmen de yorgunluğundan şikâyet getirmiyor, hak uğruna çalışmak ona yol mihnetlerini unutturuyordu.

Lâkin, ikinci seferin haftasında, yine merkep ardında dönmeğe mecbur oldu. Kadı henüz gelmemişti; jandarma çavuşu,

hocaya çıkışmış, "Hödük herif, acelen ne!" demişti. Köylüler, vakfedilmiş bir hayvanın işte kullanılıp kullanılmayacağında şüphe ediyorlar, boz eşeğe ilişmiyorlardı.

Üçüncü yolculuğun avdeti, yine öyle, merkep arkada, oldu. Uzaktan, keskin gözüyle bir boz eşeğin geri geldiğini görmüş, köye yaymıştı. Halk şimdi, şaşırmış, merakla bekliyordu. Hüsmen daha inmeden, ferahlı bir seda ile: "Ne ettik be, şahit götürecektik" diye bir hamlede meseleyi anlattı. "Sahi, nasıl düşünmemişlerdi? Ziyanı yok, merkebi kadı kabul edecek, hüccetini yapacaktı ya, haftaya üç kişi giderler, icap ederse yemin de ederlerdi..."

Boz eşek, ara sıra yaptığı yüksüz seyahatlere karşı önüne dökülen bol yemden yiye yiye semiriyor, suya götürürlerken kancıkların üzerine koşuyor, hırçınlaşıyordu. Böyle iki buçuk ay geçmişti.

Nihayet son sefer de hazırlandı. Değirmenin önünde selâmetlenirlerken yeni doğan güneş bu küçük kafilenin kaldırdığı tozları parlatıyor, yaldızlı bir bulut içinde yokuşa tırmanan köylüler geride kalanlara sanki yükseliyor, göklere kalkıyor gibi görünüyordu.

Boz eşek bir daha dönmedi. Köy halkı, yapılan hüccetlere, basılan mühürlere bakarak merkebin ikramlar göre göre, yavaş yavaş yüksüz ve eziyetsiz ta Hicaz'a kadar gideceğine, orada zemzem taşıyacağına inanmışlardı. Hatta Hüsmen, bir gece rüyasında eşeğin palanını yeşil bir kadifeye kaplı görmüş, itikadı pekleşmişti.

Zaten, hepsi, vazifelerini yapmaktan mütevellit bir sevinçle sık sık merkebin lâfını ediyorlar, kancıklara pertav ettiğini unutmuş görünerek ahırda, kendi kendine kalınca, iki tarafa başını sallayıp zikre başladığını anlatıyorlar, birbirlerini kandırıyorlardı.

Lâkin vak'anın yılında, kasabaya pirincini satmaya giden Hüsmen Hoca aptallaşmış gibi dönmüştü: Pazar yerinin tam kalabalık zamanında uzaktan bir "Savulun değmesin!" nidası duyulmuş, halk ikiye ayrılmış ve Kabak kadı, altında boz merkep, arkasında mahut turuncu maşlah, iri gövdesini sarsan bir sür'atle etrafa selâmlar dağıtarak geçip gitmişti.

AYŞEGÜL

Çam ağaçlarının sesi nasıl tarif edilmelidir? Hem buna ses demek doğru mudur? Ne fısıltıya benzer, ne de bir din nağmesi veya sevda sözleşmesidir. Çamların sesi değil, nefesi vardır. Bana, kendi sıhhî rayihalarını koklayarak derin, uzun, dumanlı bir surette teneffüs ediyor gibi bir tesir yaparlar. Bakarsınız bir şey işitmezsiniz; o zaman galiba havayı içlerine çekerler. Sonra, hep birden nefes almağa başlarlar, çam kurusunu fıstık, reçine, sakız ve ardıç kokan bir derin teneffüs kaplar. Nefeslerinde ve vücutlarında çam rayihası sezilen mahbubeler olmadığı içindir ki zahir erkekler kadınları çamlıklara götürürler ve orada öperler, ta ki aşklarına bu sıcak, sağlam ve şehvetli ıtırdan bir nebze

karışsın diye... İşte Bilân sırtlarında, çamlar altındayım. Benim altımda da bin metre aşağıda İskenderun ovasıyla İskenderun kasabası soluk almağa mecalsiz, güneş altında dümdüz yatıyor. Serinlik, gölgelik içinden o kızgın yerlere hayretle bakıyorum. Ben o kadar rahatım, öyle okşayıcı, huzur ve saadet verici tatlı rüzgâr karşısındayım ki gözle görünen bir yerde sıcaktan bunalmış, sıtmadan kavrulmuş ve güneşten usanmış adamların mevcudiyetine inanamıyorum. Aşağısı bana bahar içindeki bir bahçeden Afrika çöllerinde geçen bir seyahat romanı okuyormuşum gibi çok uzak, çok korkunç, fakat yarı yalan gibi görünüyor. Zavallı küçük, şirin, beyaz İskenderun sanki bornozlu bir seyyah gibi şu akçıl ve ağaçsız ovayı aç, susuz, bitkin bir hâlde zor geçmiş, nihayet denizin serinliğine kavuşmuş fakat serinlik yerine sıcak bir su tabakası bulunca bu dümdüz ve sımsıcak ova ile sımsıcak denizin arasında ümitsizlikten bıkılıp yarısı suda, yarısı karada serili kalmışl Zaten bu sahillerin denizi benim deniz hakkındaki bilgimi değiştirdi.

Marmara'nın en sıcak günlerde Soğukoluk sularında yıkanmağa alıştığım için ben denizde daima bir serinlik var zannederdim. Hayır burada deniz hem içinde bulunanlara, hem de kenarında yaşayanlara sıcaklık veriyor: Yıkanmak için girenlerin terlemediğine inanmıyorum.

Bilân'ın cenup sırtları çok ağaçlıklı, çok sulak, çok meyveli ve serin... İşte bir pınar başındayım; oluğun altına bir sepet iri, olgun, renkli şeftali oymuşlar. Başı yemenili, saçları iki örgü, ayağı takunyalı sarışın bir köylü kızı bana sordu:

-Yer misin amca?

Aldım. Buz gibi derisi, ısırırken dudaklarımı yaktı; ezdikçe ağzıma serinlik, rayiha, usare doluyor; buna biraz da çamların teneffüsü karışıyor. Ah ne güzel meyve... Bana şeftali ikram edene baktım: Ne güzel kız!

-Yavrum şu görünen köyün adı nedir?

-Müftüler.

-Daha ötede neresi vardır?

-Nergislik

-Ya bu suya ne derler?

-Zerdali Oluk.

-Şu yukardaki dağ?

-Kınalı Tepe.

-Şu yol nereye gider?

-Dere Bahçe'ye.

Ne güzel isimler! Lübnan portakal, turunç, hurma ve muz memleketiydi. Burası bana daha aşina meyveler diyarı: Şeftaliler, erikler, kızılcıklar etrafımı kaplıyor. Çiçekleri de öyle. Hep bildiğim şeyler: Nergisler, kınalar, küpeler ve yıldızlar... Sonra her evin pencerelerinde Müslüman ve fakir meskenlerin âdeta yarı mukaddes bir yeşilliği olan fesleğenler, fesleğen saksıları...

-Kızım o başına taktığın kırmızı çiçeğin adını bilir misin?

-Bilirim: Kadife.

-Bu su kenarında açan yeşil şeyler?

-İnci çiçeği.

-Ya senin adın nedir?

Utandı; kısaca, usulca: -Ayşegül, dedi.

Burada meyveler, çiçekler, ağaçlar, isimler, hepsi, her şey güzel, tertemiz ve güzel. Ya Ayşegül? Hepsinden daha güzel. Küçük Türk kızı isimlerinin üzerimde ne hoş tesiri vardır: Zehralara, Haticelere, Fatmalara, Şerifelere karşı yakınlık duyarım. Ayşegül takunyalarını sürterek kadife ve inci çiçekleri arasında kaybolurken mütehassirane arkasından baktım. Sevdiğimin ismi imiş gibi içimden şöyle söyleniyorum:

-Küçük Ayşegül, cici, şirin, şen Ayşegül, güzel Ayşegül!

Milliyet muhabbetini insan sade gazete sayfalarında, meclis salonlarında, ikbal mevkilerinde veya harp meydanlarında değil, böyle bir minimini isimde ve bir küçük köylü kızının yüzünde okuduğu zamandır ki duygusunun derinliğini görüyor ve yüreğinin sızısını duyuyor.

Osman Cemal KAYGILI (1889-1945)

KIRKINDAN SONRA SAZ ÇALINIR MI?

Kırk beş yaşına geldiği hâlde Köse İsmail, kendine hâlâ adamakıllı bir iş bulamamıştı. Mamafih İsmail, isterse ekmeğini taştan çıkarmasını bilir, cebbar bir adamdı. Bundan iki ay evvel, bir akşam üstü, Balat'tan geçerken baktı ki, iki Yahudi köşeye balık tablalarını koymuşlar, hem ellerini şıkırdatıyorlar, hem de kıvrak bir makamdan "al, yarım okka, ver bir çeyrek!.." diye âdeta türkü söylüyorlardı. Yahudilerin bu hâli Köse'nin hoşuna gitti ve güldü, geçti. Orada biraz daha ileride, ona benzer diğer bir sahneye rastgeldi. Yine iki Yahudi çocuğu, yolun ortasında çikolata ve bisküvi kutularını koymuşlar, hem oynuyorlar, hem de: "çikolata nestle, canını da besle!" diye balıkçıların makamını daha tiz perdeden terennüm ediyorlar ve cayır cayır satıyorlardı... Eve gidince Köse, karısına "yahu dedi, sabahleyin şu bizim çamaşır sepetleri ile iki tane peştamal hazırla!"

-Ne yapacaksın?

-Balıkçılığa başlıyacağım...

Ertesi günü, mahalle kahvesine uğradı, işsiz güruhundan Fasafiso Remzi'ye:

-Kalk ulan dedi, burada miskin, miskin oturma, gel benimle beraber, balıkçılık yapacağız, sana günde yarım papel var.

Beraber kalktılar, balıkhaneye gidip yirmi okka balık aldılar, ikindiye doğru Balat'a geldiler, Yahudilerin karşısındaki köşeye sepetleri yerleştirip, aynı makamla, el çırparak başladılar:

-Al yarım okka bir çeyrek!..

Yahudiler, bu rakipleri görünce fena hâlde kızdılar, lâkin ne yapabilirlerdi? Ticaret serbest değil mi? Köse'yi oradan kovamazlardı ya.. Şimdi işin kurnazlığına davranmak ve bu suretle rakipleri oradan kaçırmak lâzımdı. Müşteri daha o akşamdan ikiye ayrıldı. Yahudiler her akşam otuz okka balık harcarlarken bu akşam on okkayı güç satabildiler.

*

Ertesi akşam Köse hiç ummadığı bir hâl karşısında kaldı. Yahudiler yanlarına bir arkadaş daha almışlardı. Bu, yüzü gözü boyalı, başında uzun külâh, elinde zilli maşa, on sekiz yaşlarında bir soytarı idi. Ötekiler bağırırken, o, iki tarafa sallanıyor ve elindeki maşa ile tempo tutuyordu. Bittabi Köse'nin de buna canı sıkıldı. Evvelâ hiddetle atılıp soytarının başındaki külâhı yırtmak, elindeki maşayı alıp, kafasını, gözünü yarmak istedi. Sonra bundan caydı, Fasafiso'nun kulağına eğilip:

-Sana bu akşam yirmi beş kuruş fazla vereceğim, nasıl yapabilir misin? Nalburdan biraz boya alalım, sen de yüzünü boya,

şu kese kâğıtlarının birini de kafana geçir. İstersen bir de darbuka bulalım!..

-Deli misin sen, İsmail Ağa, kim demiş beni sana apukurya maskarası diye?.. Öyle yapacağımıza, yarım lirayı gözden çıkar, Loncadan kıtıpiyoz bir zurna ile çifte nâra tutalım, yanımıza oturtalım, o vakit Yahudiler tası tarağı toplayınca kaçarlar. Fasafiso'nun bu teklifini İsmail Ağa, çok beğendi:

-Aklınla bin yaşa ulan, haydi fırla, çabuk nârayı al, gel!

Bir çeyrek sonra, Yahudiler, galibiyetlerinden emin ve memnun bir tarzda ahenklerine devam ederlerken, birdenbire zurna sesini duyunca apıştılar, kaldılar. Şimdi işin garibi, Yahudilerin soytarısı da şaşırarak elindeki zilli maşayı zurnaya uydurdu, o da bilmeyerek Köse'nin tarafına yardakçılığa başladı. Bunun için kır bıyıklı, şişman Yahudi, birkaç defa soytarının kulağından tutarak ikaz mecburiyetinde bile kaldı. Fakat para etmedi, Köse'nin uzaktan gösterdiği ufak bir işaret üzerine soytarı, ustalarına müstehcen bir küfür savunarak, geldi, o da beriki tarafa iltihak etti. Köse sordu:

-Sen ne millettensin?

-Babam Rum, annem Ermeni..

-Öyle ise beynelmilel sayılırsın.. otur bizimle çalış! Ben daha fazla para vereceğim..

*

İki, üç gün içinde bu zurnalı, dümbelekli, palyaçolu balıkçılar bütün civarda duyuldu; her akşam yüzlerce kadın, erkek, çoluk, çocuk bunları seyre gelmeğe başladı. Ve artık Köse'nin

satışı günde iki, üç yüz okkaya kadar yükseldi, Yahudilerininki ise beş okkaya düştü. Bir gün balıkçı Yahudiler toplandılar, bu hususta aralarında uzun müzakerelerden sonra Köse'nin karşısına dört kişilik bir ince saz getirip oturttular. Lâkin o da fos çıktı, çünkü Köse derhal takıma bir de davul ilâve edince, Yahudilerin sazı sivrisinek vızıltısı gibi kaldı. Artık bu sonuncu muvaffakiyet üzerine Köse'nin koltukları büsbütün kabardı.

Şimdi bu iş yalnız Yahudilerin değil, orada Nevşehirli bakkal Sava'nın da canını sıkıyordu. Zira gürültü ikindide başlıyor, yatsıya kadar sürüyordu. Evvelâ Sava'nın dükkânının önü kapanıyor, saniyen bu gürültü, patırdı ile kafası şişiyor, beş yazacak yerde on beş yazıyor, elli vereceği yerde yüz veriyordu. Salisen kendi tezgâhını süsleyen lâkerda, turşu balığı gibi bazı çeşitler üç beş gündür hiç satılmıyor, herkes bunları Köse'den alıyordu. Sava Yahudilerle ittifak edip Köse'nin aleyhine bir tuzak kurmak istiyor, lâkin netice cılk çıkarsa Yahudilerin kendini yalnız bırakacağından korkuyordu. Nihayet bir akşam Sava için iyi bir tesadüf ve fırsat zuhur etti. Köse'nin mahallesinde oturan yaşlıca ve boşboğaz bir kadın mum almak için dükkânına girdi ve sordu:

-Bu ne kepazelik ayol, ne var, düğün mü var, burada?

Sava, derhal işin kurnazlığına kaçtı:

-Dugun var, hanım dugun.. Kose İsmail evleniyor.

-Deme ayol!.. Kimi alıyor.

-Kart bir Yahudi karısını sevmiş, alıyor.

-Evdeki karısının haberi var mı?

-Kim bilir, belkim de yoh!

Kadıncağız Sava'nın bu sözlerini ciddî sanarak söylene söylene çıktı gitti. Sava şimdi sevinçle:

-"Körün taşı rastgele" diye buna derler işte, dedi.

Şüphesiz şimdi o kadın gidip meseleyi mahallede yayacak ve bunu Köse'nin karısı duyacak, neticede bir kepazelik olacaktı.

Sular henüz kararmıştı, Köse'nin orkestrası şatafatlı bir hava çalıyor, kendisi de neşeli ve coşkun bulunuyordu. Sava, çırağına:

-Bodos, dedi, şuradan bir yirmi beşlik doldur, biraz da sucuhlan bastırma doğra.

Sonra kalktı, câli bir neşe ile Köse'nin yanına gitti:

-Yaşa Köse yaşa! Çalgu ile her akşam çarşuyu şenlendiriyor.. Kac vahıttır, ırahıyı terk etmiştim, bu ahşam zurna beni coşturdu, dayanamadım, iki tene yuvarladım... Bahıyorum, sen heç oralı olmuyon..

-Ben de çoktandır içmiyorum...

-Bu çalgu ile doğrusu içilir... Gel tükkâna da saha bir cibre vereyim bah!

*

-Şerefine Kose!

-Afiyet, şeker olsun usta Sava!

Beşinci kadehler tokuşturuluyor, çalgı bir kanto çalıyor, soytarı oğlan da ortada göbek atıyordu. Birdenbire dışarıdan bir kadın feryadıdır koptu:

-İlâhî, iki gözün kör olsun herif!.. Nihayet bana yapacağın bu muydu? Çocuklarına da mı acımadın? Şimdi düşüp bayılacağım! A dostlar! Nerde kocam olacak utanmaz herif?

Köse içerden karısının sesini duyunca sür'atle dışarı fırladı. Ne oldu, ne var? Demeye kalmadan karısı ile büyük kızı üzerine atıldılar, karı çarşafının altından çıkardığı ocak maşası, kızı da ayağından çıkardığı takunyalarla zavallının kafasına, gözüne indirmeye başladılar. Ahali birbirine girdi, çalgıcılar savuştu, Remzi kaçtı, yalnız soytarı oğlan hiç istifini bozmadan elindeki zilleri çalarak:

-Al yarım okka bir çeyrek!

diye hâlâ bağırıyor, Sava ise tezgâh başında kıs kıs gülüyordu.

Fahri Celâl GÖKTULGA (1895-1975)

SİMİT

Tablasının sehpasını o kadar olmaz bir itina ile yerleştirirdi ki... İki ayak, kaldırımın kenarında, öndeki tek ayak caddenin üzerinde dururdu. Kaldırımla yol arasında kalan sel suları, istediği kadar delice aksın, kabil değil sehpanın tek ayaklarına gelemezdi, kışın bile... Tam beş sene bu simitçi tablasını hep aynı yerde gördüm. Ayakların durduğu taşlar bile işlerine alışmıştılar, üstleri kaydırmayacak bir şekil almıştı. Tablanın sahibi, simitçi, bilmem belki de altmışlık bir adamdı. Çini mavisi gözleri, yumuşacık yüzünün üstündeki ipek gibi göz kapaklarının arasından bana beş sene, her sabah, acayip baktı. Bu gözlerin manasını her gün geçerken anlamaya çalışırdım... Alay mı? Amma neye? Korku mu? Yakalığımdan, boyun bağımdan, elbisemden yadırganır gibi bir hâli vardı. Mevkileri'miz, işlerimiz, yaşlarımız arasındaki ademler boyu uzaklıklar beni ona ne gösterdi? İşte züppe herif yine geçiyor mu derdi? Bugün esvabını değiştirmiş der miydi? Neyin nesiyim, kimim?... Ne iş yaparım, ne alır, ne satarım?...

Hâlbuki onun arkasında hep o sırtı yemyeşil olmuş palto, bacaklarında elifi biçimi pantolon, ayaklarında mes gibi bir şey, onun üstünde de bir lâstik vardı. Bu lâstiğin ağız tarafları, şüphesiz yırtılmasın diye, bir şerîtle çevriliydi. Altı, beş sene tamir görmedi, iyi biliyorum, hem de lüzum yoktu, ne burnuna, ne ökçesine, ne yan tarafına, havaperest, dalgın, aceleci insanlar gibi basmıyordu ki eskisin. Sinirlerinin nasıl sakin, telâşsız, üzüntüsüz, huzur içinde olduğuna bu emektar lâstiklerden daha kuvvetli hangi delil vardı?

Hâlbuki ben onun önünden geçip durduğum zamanlar içinde kim bilir kaç pabuç eskitmişimdir?... Evden bozuk çıktığım günler ona, acaba o nasıl der gibi bakardım. Onun karısı da kavgacı olsaydı böyle rahat oturur muydu? Leblebiden nem kapar tabiatın bir zerresi bile onda olsaydı sigarasını öyle o kadar ağır ağır yerleştirir miydi? O ağızlık belki kiraz belki de yasemindi. Kirazla yasemin ağızlıklar birbirine hiç benzemez, renkleri ayrıdır. Fakat beş sene bu ağızlık hiç değişmedi, bizimkiler çabucak kokar, onunki demek kullanılabilir bir hâlde kalabiliyordu.

Sakalı yoktu. Tıraşı demek haftada bir falandı. Süslenmek, gelen geçen kadınlara bakmak, onlara kendini beğendirmek ihtiyacında değildi demek. Ah bunu, bu derdi, içinde duymamak kim bilir insana ne bitmez, tükenmez bir aram verir... Bir bu huzur ve aram için ben neler vermem...

Tablasındaki camekânın içinde yüzlük simitler satardı. Yüz paraya satılan kalın simitler yok mu? İşte ondan... Taş çatlasa bu camekân bu simitlerden yüz tane alabilirdi. Yüz tane simitten gündelik kazancı elli kuruştan fazla olamazdı. Başkalarından

sordum, eh işte ancak o kadar tutar dediler. Amma muhakkak her gün, bu yüz simidi satar, tablayı boşaltırdı. Demek müşterisi o kadar devamlı, o derece emin, buhransızdı. Bugün de iş olmadı, gelen geçen azdı, sermayeyi çıkaramadım, yarın ne yaparım, kapıya kasap gelir, ev sahibi aylığını ister, bakkal söz dokundurur, vergi borcumu nasıl öderim? der gibi bir azabını hissetmedim, demek işine çok güveniyordu. Bu ne mükemmel bir geçiniş tarzıydı ki, onu böyle rahat ettiriyordu?

Elbette evliydi. Refikasının kaprislerine yetişiyor, entari yapıyor, çorap alıyor, kızını da gelin ediyordu. Oğlunu sünnet ettirmişti tabiî. Mektebe kitap, eline defter, ayağına kundura almak işten bile değildi öyleyse... Vergisi, esnaf tezkeresi, tütün parası hep bu elli kuruşun içindeydi ha...

E... bu adamın hayatı, Allah bilirdi ki bir akıntı midyesininkinden daha çalışkan değildi. Midye nasıl arada bir sessiz sedasız kapağını açıp kapayıvererek rızkı maksumunu tedarik ediverirse, bu da öyleydi. Elbette elrızkı alâllah...

Bir akşam üstü onu, camekânını boşaltmış, içinde bayat pazarından tedarik edilmiş bir ekmekle evine gider gördüm. Demek simidini yemeğe ihtiyacı yoktu. Ekmek alıyor, ona katık bir iki kap yemeğini de evden hazırlıyorlardı.

O gün, ilk defa olarak peşine düştüm. Çarşıya geldi. Bir tenekeci Yahudinin önünde durdu. Herife bir şeyler söyledi. Beraberce camekânın menteşelerini tetkik ettiler, kapağı uzun uzun muayene ettiler. Zannederim bir çivi söküldü, bir yenisi çakıldı, bu iş için ne verecek diye meraktan sızlandım. O elli para çıkardı, Yahudi kabul etmedi, yetmiş paraya sulh oldular. Ne kadar ihtiyatlı, tedbirli adamdı!...

Daha fazla arkasından gitmeğe cesaret edemedim, ne bileyim beni görür, alâkamı hisseder, bu yüzden bütün hüviyetini, uzviyetini kaybeder diye korktum.

Hâlbuki kim bilir çoluğu çocuğu onu nasıl karşılardı? Oturduğu yer nasıldı? Gece kahveye çıkar mıydı?

O akşam eve geldim ki refikam, surat asık, yarı hasta bana bir haber verdi:

Bizim evlâtlık kaçmış... Aman... Bizim elimiz, ayağımız idi. Daha beş yaşındayken yanımıza almıştık. Biz onun az mı kahrını çekmiştik, o da bizim evde narin, nazik, kızımdan farksız büyütülmüştü. İkisini bir mektebe yollamıştık, sofamıza alırdık, boğaz oldu idi de, hepimiz deli oluyorduk. Vakıa gelinlik çağına gelmişti.

Kime kaçmış? dedim. Şimendiferde makinist imiş dediler. Bari kendine münasip bir şey mi? dedim. Hâlbuki ben onu kimlere vermeği düşünüyordum. Bu akşam babası gelecek. Senden Allah'ın emriyle isteyecekmiş, dediler. Canım sıkıldı, dünya başıma yıkıldı sandım.

Filhakika yemekten sonra kapı çalındı. Dünürümü misafir odasına aldılar. Biraz da hiddetli, şu teresleri bir temiz haşlıyayım, diyerek içeriye girdim.

Karşımda benim simitçiyi gördüm... Birbirimize acayip acayip bakıştık. Odanın ipekli yastıklı divanlarına oturmadan korkmuş, kapı tarafına çömelip kalmıştı.

Dünürümü koltuklayıp baş sedire oturttum. Hâl hatır soruştuk. Sigara, kahve getirttim. Meğer birbirimize söyleyecek nelerimiz yokmuş...

-Efendim kusurumuzu affedin, dedi. Bizimi çocuk cahillik etmiş, haddini bilmemiş, makinist parçası olduğuna bakmamış da evlâdınıza göz koymuş. Sizden evvel ben ona diyeceğimi dedim, bir temiz dövdüm. Kulunuza itaatlidir. Önümde lâhavle diyemez. Öyle edepli büyüttüm. Okuttum, İstanbul'a gönderdim, avuç dolusu para sarf ettim, makinist yetiştirdim.

Avuç dolusu para... Simit... diye, kendi kendime mırıldandım. Devam etti:

-Devlet onu Avrupa'ya gönderdi. İşinde en usta makinisttir. Aylığı şimdilik yüz yirmi lira... Beş on para da biriktirdi...

Mağrur bir eda ile:

-Allah'a hamdolsun ben şimdiye kadar ona para verdim. İnsan hiç kendi çıkardığından bir şey alır mı?... Onun yardımı kendine olsun. Benim işim yolundadır. Her gün sabahleyin geçerken zatınızı görürüm. Size içim kaynardı Allah bilir... Demek bir gün gelecek böyle can ciğer olacak imişiz. Kız bendehanededir... Oğlana eteğini bile göstermedim. Şimdi sizden Allâh'ın emri, peygamberin kavliyle istemeğe geldim.

Eh, ne denir, kısmet imiş, adamcağız düğünü de kısırganmadan yaptı, neme lâzım...

Hukukumuz pek eskiydi. Onun için her şeyini bilirdim. Hiçbir şeyini benden saklamazdı. Bazen, hele bayramlara yakın, yazıhaneye mutlaka uğrardı. Şöyle bizebanlar kaidesi üzere kûşeiçeşm ile bakardım. Ve hemen çekmeceyi çeker: "Ne kadar lâzım" derdim. Gelir, eli ile alırdı. Ne miktar aldığını bölük börtük ödemesinden anlardım. On lira, on bir lira... Hâlbuki herkes onu ne kadar paralı, hatta zengin bilirdi. Sağ elindeki çantada bir dişçi kabinesinin bütün eczaları, ilâçları, kerpetenleri vardı. Sol elinde de kabilinakil bir sandık. İçinde ne vardı bilir misiniz? Hani şu dişçilerin ayakla işlettikleri makine. O makineyi sandığın içine sığdırabilmek için ikiye ayırtmıştı. Eski tüfekçi İbrahim Usta ona o iyiliği yapıvermişti.

Alet işler el öğünür, muhtasar dükkâncığı iki avucunun içinde, Boğaz'ın dolaşmadığı köyü kalmazdı.

Pek işgüzardı: Vapur Kuzguncuk'a yanaşırken çımacının yanından iskele memuruna seslenir; "Ahmet Efendi, Hüseyin Beye söyleyiver, arpalar yarın gelecek, Beylerbeyi iskelesinde simitçi İsmail'in susamları akşamki Pazar kayığı ile yoldadır..?" Çengelköyü'nde lüferci Vasil'in hazırladığı balığı alır, Kanlıca'daki İsmet Beyin yalısına verir. Kahveci Ömer'in şekerini yüz para aşağısına, Mısır çarşısından tedarik ediverirdi.

Yapılacak angaryası olanlar 48 numara sahilden geçerken bile ona bağırırlardı; "Mustafa Efendi akşama gel... Seninkinin yine dişi tutmuş, sarı yalıdan haber verdiler..." derlerdi.

Sanki oduna gidenin baltası, suya gidenin sakasıydı. Biçare, bazen edilen ricayı, geçtiği bir iskelede unutur, olmayacak bir yerden, -o zaman telefon da yoktu- yolu düşecek pazar kayıklarına ter kan içinde, kılıç avına çıkan alamanacılara yalvara yalvara biner, herkesi memnun etmeğe çalışırdı.

Vapur biletçilerinin dişlerini hasbetenlillâh çekiverir, dolgularını kaş göz arasında yapar, eli kanda bile olsa, tanıdığı yalılara, önünden geçerken el işareti verir, hastaları işmar ile sorar, çocuklarla babalarına selâm gönderirdi.

Istanbul'a, elin dişçilerine, kızını, karısını gönderip de -eh dünya hâli bu- bile bile yanağını sıktırmaktan kaçınan kudema efendiler, beyler, paşalar iskele memuruna tembih edince, Mustafa Efendiyi hemen nezdlerine getirtiverirlerdi. Öyle ya, yaşlı başlı, ufak tefek, kendi hâlinde bir adamdı. Kırk senedir, onu cihanı âlem bilir, hakkında hüsnü şahadet ederdi. Bulunması kolaydı, pazarlık ettiği, para beğenmediği duyulmuş işitilmiş şey değildi. İşte bu adama Eldebir lâkabı takılıvermişti; Eldebir Mustafendi... dişin mi ağrıyor? Çağırın Eldebir'i, dolgun mu var? Haber edin Eldebir Mustafa Efendiye...

Mayısta ihtiyar hanımefendilerden, kudemayi ecilleyi ricale kadar arzu buyuranlardan kan da alırdı. Eli hafifti. Ömrübillâh enjeksiyon yapmış kimse değildi. Dişçiliği permili olarak, Acemyan Beyden öğrenmiş, mübareğe sittin sene hizmet etmişti. İşçiliği temizdi. Besmeleyi çeker, davyayı dayar, ne sihirdir ne keramet el çabukluğu marifet, bir solukta çürük dişi, velev üç köklü azı bile olsa, adamın avucunun içine teslim ederdi.

Evet, arkasındaki hâkî renk asker bozması sivil düğmeli elbisesi, çekme potinleri, simsiyah yeniçeri bıyığı, on beş günlük

sabunlanmış gibi bembeyaz traşıyla bütün ehli ırz evlerin, sofaları musluklu yalıların başmutemedi idi. Gecenin her saatinde gelene hayır demez, çağrıldığı dik yokuşlu, azgın denizli yerlere koşa koşa giderdi. Verilmese de olurdu. Öyle fatura yollamak, haber göndermek, surat etmek, darılmak, selâm vermemek, lâkırdı dokundurmak, bir daha gitmemek elinden bile gelmezdi.

Bir sonbahar günü, hani kılıç avcılarının bağrıştıkları, kış rüzgârlarının seslerini uzaklara doğru uçurduğu, olukların ihtiyaten Yahudilere tamir ettirildiği, saksıların don korkusundan içeri alındığı, pencerelerin kâğıtlandığı mevsim başlangıcında onu o zamana kadar hiç gitmediği bir yalıdan çağırdılar. Kimsesiz, erkeksiz bir yalıdan...

Kahve dönüşü, evinin önünden geçerken seslendim:

-Nasıl Mustafendi kısırganmadılar ya...

-Geç Allahını seversen!... Diye cevap verdi.

Allah bilir ya, ben bu cevabı da, sesinin perdesini de pek beğenmedim. Ertesi akşam vapurda dalgındı. İki, üç gün üstelemedim, bilirim ağzı sıkıdır.

Daha ertesi gün vapurda hem ufladı, hem de fakfon gözlüğünün üstünden etrafa kötü kötü baktı.

-Sende ne var Allah aşkına? Dedim.

-Bırak, işte o kadar!... Dedi.

Kurban bayramının haftasına doğru idi. Beni bir kenara çekti. Cebinden birinci nevi, dört buçukluk, zıvanalı bir paket çıkardı:

-Sen anlarsın, dedi, bu ne demektir?

İçini açtım, iki sigara vardı, birinin ucu yanmıştı, ikisi de yatar gibi yan yana konmuştu.

-Bunun manası ne olacak!.. Dedim. Hediye eden seni seviyor, ateşinden yanıyor, seninle yan yana yatmak istiyor.

Ömründe ilk defa hicabından yüzü kızardı, gözleri çakmak çakmak yandı. Bana:

-Sen de utanmaz olmuşsun meğer, o nasıl lâkırdı? Dedi.

İçim fırsattan istifade alay istiyordu. Fakat kimin haddi. Nihayet bir gün dinime, imanıma, çoluğuma, çocuğuma yemini billâh ettirdikten sonra anlattı: Yalının kibar hanımı ona işmar etmiş. Gamzelesini trabzan parmaklığına asmış iken cebinde mahut paketi bulmuş, Ehibbadan birinin azizliği zannetmiş. Amma paketin bir eşini odada görünce, eh yanlışlıkla halayığın birisi koymuş olacak, demiş. Hanımefendiye gösterecek olmuş, o da:

-İlâhî fem nasıl olur da anlamazsınız? Demiş.

Bîçare dişçi bozulmuş, yer yarılsın dibine geçeyim diyecek olmuş, İş uzasın diye, inci gibi dişlerin birisi düzelirken ağrı ötekine de vurmağa başlamış, ertesi gün çantasında köşesi yanık bir ipekli mendil bulmuş, daha ertesi günü kadıncağız. Mustafendi'nin elini sıkıp oğuşturmuş.

-E, hiçbir şey konuşmadı mı? Dedim, bana ters ters baktı:

-Sizin için yanıp tutuşuyorum fem. Demiş.

-Ya sen ne dedin? Dedim.

-Bendeniz mi efendim... diyebilmiş.

-Daha ilk gördüğüm günden beri...

-Amma efendimiz, böyle şeyler bize ayıptır, hem de günahtır, zatıâliyeniz kölenizin kerimem yerindesiniz, duyanlar bana ne der, size ne söylerler...

Başlamış hanımefendi hüngür hüngür ağlamağa.

-Amma da toy imişsin Mustafendi... diye payladım, hiçbir seven kadına bu muamele olur mu?

Bana ağlar gibi baktı:

-Çantayı, sandığı toplar toplamaz kaçtım, dedi. Ben bu yaştan sonra namusumu iki para edemem... Cenabı Hak haramı nasip etmesin...

Nahit Sırrı ÖRİK (1894-1960)

ŞAİR NECMİ EFENDİNİN BAHAR KASİDESİ

Yavaşça kapıyı açarak, Hatice Gülfam Hanım sessiz adımlarla içeri girdi. Birkaç gün evvel sadaret makamını ihraz eden Abdülkadir Hulûsi Paşa için zevcinin vücuda getireceği kaside hakkında fikir edinmek istiyor, bunun yarılanıp yarılanmadığını merak ediyordu. Fakat, iki adım atar atmaz, kemikli ve esmer yüzü kıpkırmızı kesildi. Şair Necmi Efendi divitiyle kalemini bir tarafa bırakmış, kâğıtları elinden düşmüş, yeni sadrazamı medih ve tebcil eden beyitler düzeceğine uykuya dalıp gitmişti! Dişleri seyrelmeğe başlayan ağzı karışık sesler çıkarıyor, başındaki takke yana sarkıyordu.

Hatice Gülfam Hanım sert bir el darbesiyle kocasının omuzunu sarstı. Necmi Efendi hemen gözlerini açmıştı ve başının ucunda karısını dikili görür görmez, biraz çökük yanaklarına hafif bir pembelik geldi, âdeta gayrişuurî bir hareketle eli divite, kâğıda, kaleme uzandı. Divitle kalem ta yanında, eski yerde duruyordu. Lâkin aşağıya düşmüş olan kâğıtları hemen alamadı. Bu alamayışta her hâlde mahmurluğun tesiri olacaktı. Hışımla eğilerek, Hatice Gülfam kâğıtları topladı ve bunları kendi-

sine vermeden evvel, ne kadar yazdığını ve neler yazdığını bilmek istedi. Kâğıtlara bakınca da, kan beynine sıçradı. Yaprakların hemen hepsi bembeyazdı. Henüz vezirin ismi bile yazılmamıştı. Daha mukaddemeler yapılıyor, henüz girizgâhlarda dolaşılıyordu!

-İkindi vakti erişmek üzeredir. Hâlbuki öğleden beri buradasın. Bu sedirde sana ilham değil, uyku geliyor! Saat başında tek beyit mi yazdın? Bu gidişle sadrazam azledilinceye dek belki kasidenin yarısına varırsın!

Uzun boylu, uzun yüzlü, uzun boyunlu, otuz beşlik, kırklık bir kadındı. Yüksek hotozu ve dört uzun peşli entarisiyle büsbütün iri görünüyordu.

Necmi Efendi, ilk ateşleri beliren bu harpten bir lâtife içinde çıkmak isdedi.

-Ne olmak ihtimali mevcut? Biz de isimleri değiştirerek kasidemizi yeni vezire takdim ederiz!

İstihkar eden bir eda ile Hatice Gülfam Hanım omuzlarını silkti:

-Acep şimdi hoş söylediğine mi kailsin? Evde yatak ve yorgan bile kalmayınca mı meydana eser çıkaracaksın? İsmin zaten unutulup gitmiş. Bir şey yazıp takdim edebilsen bile, Paşanın methiyene ehemmiyet ve kıymet vereceği meşkûk! Hiç olmazsa elinde bir sanatın olsaydı, (-Çarşıda dükkân aç!) derdim. Kazasker Harputîzâde Hayrullah Efendi kerimesi Hatice Gülfam'ın kaderinde esnaf haremi olmak da yazılmışsa, Rabbimin takdirine ne diyebilirdim?

Necmi Efendinin yarısı ağarmış yuvarlak ve kumral bir sakalla çevrili beyaz yüzünde, yorgunluğa benzer bir hâl vardı. Yüz bininci defa olarak asaletini ilân ettikten sonra ve tarif edilemez bir istihzanın zehirlerini saçan renksiz ince dudaklarını büze büze, zevcesi (esnaf haremi olmak da yazılmışsa!) diye ilâve ederken, göz kapaklarını, bitkin indirip kaldırdı. Sonra, yazmağa başladığı ve uykuya dalarak yere düşürdüğü kâğıdı eline aldı, usulü veçhile ikiye bükerek kalemini divite batırdı. Ağır ağır, müteredditgibi, çekiniyor gibi, kâğıt kalemin üzerinde cızırdamağa başlamıştı.

Hatice Gülfam Hanım bir kere daha omuzlarını silkti:

-Gayret et, belki de muvaffak bir eser vücuda getirebilirsin. Eskiden ne kolay, ne güzel yazardın! Yazık, sende artık cevheri şairiyet tükendi!

Necmi Efendi bir cevap vermiyor, sade elindeki kâğıdın titremesi kendisini kaplayan asabiyetin derecesini anlatıyordu.

Hatice Gülfam buna değil, kalemin gene durduğuna dikkat etti ve kocasında şairlik namına hiçbir şey kalmadığı hakkındaki kanaati biraz daha kuvvetlendi. Ancak şimdi güzel bir eser yazmasa da, Necmi Efendinin eskiden kazanmış bulunduğu bir nam ve şöhret vardı ve bu nam ve şöhretle yeni sadrazamın huzurunda ne kadar eğilse, ne kadar aşağılara inse o kadar fazla ihsan göreceği muhakkaktı.

-Efendi, Paşayı göklere çıkarmayı unutma. Kendi gibi bir veziri asırların görmediğini, bilmediğini birkaç kere tekrar et!

-Olur, Gülfam, olur. Yedi kat yerin dibine geçmeğe lâyık olan bu herifi arşıalâya çıkarırım!

Bıçak gibi keskin bir nazarla kocasına bakan kadın cevap vermeğe, mukabele etmeğe tenezzül etmedi ve daha fazla kalırsa pek ağır bir söz söylemekten korkarak odadan ayrıldı.

Muhteşem ve giran-baha kürkünün içinde, Sadrazam Abdülkadir Hulûsi Paşanın ihtiyar ve birkaç illete birden müptelâ vücudu âdeta heybetli görünüyordu. Hint şallarının en nefis-leriyle yapılmış yastıklara dayanmış, Necmi Efendinin tebrik kasidesini ağır ağır okudu. Bu mütalâadan pek de memnun kalmışa benzemiyordu. Necmi Efendi kapının tam ucunda ince bir şilteye, lütfen şeref-sâdır olmuş bir emre tevfiken diz çöküp oturmuştu.

Kasideyi okuyup bitirdikten sonra, Sadrazam Paşa başını kaldırarak, huzurunda diz çökmüş iltifat ve ihsanını bekleyen adama baktı. Adı duyulmuş bir şairdir diyerek, onu huzurunda oturttuğuna canı sıkılmıştı. Okuduğu bu uzun şiirden Paşa asla hoşlanmamıştı. Bulunduğu eski muharebelere ait senaları kâfi görmüyordu. Hiçbir büyük cihangir ve kahramana benzetilmeyişine hiddetlenmişti. Hâlbuki başka bir şair, Nef'î, Genç Osman hatta daha bıyıkları terlemeden bir cenge gitti diye onun şüphesiz kınından çıkarmamış olduğu kılıcını artık göklere asmasını söylememiş mi idi? Karşısındaki miskin ise sadaretinin uzun, pek uzun seneler devam etmesine duayı bile unutmuştu. Bu sadaretin mülk ve devlet için emsalsiz bir saadet ve ikbal devri açacağına imanını bile pek kat'î bir lisanla söylemiyordu. Evet, bu tebrikiye, devrin bütün şuarası tarafından takdim edilmiş şiirlerin hepsinden gevşek, hepsinden hararetsizdi; cümlesinden zayıftı. Ve kim bilir niçin, hepsinden geç takdim ediliyordu!... Abdülkadir Hulûsi Paşa eserden bahsetmeğe tenezzül etmedi,

sade Necmi Efendinin karısı tarafından edilmiş ısrarlara mağlûp olarak kasidenin son beyitlerine doğru zikrettiği nokta hakkında, mağrur bir eda ile sordu:

-Haremin Mehmet Hayrullah Efendi kerimesi midir?

-Evet, Devletlim.

Abdülkadir Hulûsi Paşa gençliğinde Hayrullah Efendiden büyük iyilikler görmüştü; ve bu, Hatice Gülfam'ın talimatı mucibince tamamıyla aksine yazılmış, yani, Hayrullah Efendi, koca bir kazasker olduğu hâlde henüz hiçbir şey olmadığı devirlerde Abdülkadir Hulûsi Paşanın lütuf-dîde, bendesi vaziyetinde gösterilmişti.

Kısa bir sükûttan sonra Paşa dedi ki:

-Zaman-ı şebabımda kendisini tanımıştım. Âlim ve fazıl bir zat idi.

Ve sonra, bu kadar iltifatın fazla bile olduğuna kani, pencereden bahçenin tarhlarına bakmak için başını çevirirken, tahkir eden bir sesle:

-Kâhya Efendiye var! dedi.

Sadrazamın çukura batmış, lâkin parlak gözleri, eğilip etek öpen şairin yüzüne bakmadı. Onun etek öpmesini men için eli en küçük bir hareketi esirgedi. Gözleri Necmi Efendiye baksa bile, onun güya ki şeffaf olan mevcudiyetini delip geçecekti!

Odadan çıktığı vakit, Necmi Efendi bir an kâhyanın yanına gitmemeyi düşündü. Fakat heyhat ki artık evine sefalet girmişti. Ve bahusus ki bu evde Hatice Gülfam vardı. Onun sitemleri, istihzaları, zehirden sözleri vardı.

Kâhyanın huzuruna çıkmak için de Necmi Efendi yarım saat bekledi. Ve yüz çeşit insan arasında yapyalnız ve zelil beklerken, acı acı düşünüyordu:

"-Bir kere isimleri kalemimizden döküldüğü için, ancak bunun için, sana değil hicvetmiş bile olsak, isimlerini gelecek asırların tanıdığı ve tanıyacağı gafiller! Sayemizde ebediyeti kazandıkları hâlde bize lutfettiklerini zanneden küstahlar!" diye düşünüyordu.

Kâhya Efendi köse sakallı, kaşı gözü, ağzı burnu mütemadiyen oynayan bir adamdı. Genizden gelen bir sesle:

-Caize için, değil mi? diye sordu.

Ve cevap beklemeksizin, yanında duran müteaddit al ipek keseler arasında en ufaklardan birini arayıp bularak Necmi Efendiye uzattı.

Bu adamın gözleri bile Necmi'ye bakmıyor, onu görmüyordu!...

* * *

Kazasker Hayrullah Efendi, kızlarını oğulları derecesinde okutmağa dikkat ve itina gösterdiği gibi, damatlarının da mevki ve servetlerine değil, şahsî değerlerine bakmış ve böyle iyi okuttuğu kerimelerinden birini devrin müstait genç şairlerinden Necmi Efendiye vermişti. O vakitten beri de bu istidat tamamen inkişaf etmiş, Necmi, devrin bihakkın en büyük ve maruf şairlerinden biri olmuştu. Fakat onun bir kusuru, lâyık bulunduğu bütün hürmet ve itibarı görmesine mani olan büyük bir kusuru vardı. Necmi Efendi dalkavukluk edemiyor, her gün sayısı ço-

ğalan cariyelerden ayrılıp haremden dışarı çıkmak istemeyen padişahı Allah'ın devlet ve millete bir inayeti şeklinde gösteremiyor, saray kadınlarına rüşvet yedirip büyük mansıplara geçen ve ortalığı zulme boğarak mal toplamaktan gayri bir şey düşünmeyen erkânın hayalî ehliyet ve hizmetlerini göklere çıkaramıyordu. Moskoflara ve Nemçelilere karşı mağlûbiyetten mağlûbiyete düşen intizamsız Yeniçeri ordularının inhizamlarını birer galebe suretinde tasvir edemiyor, gittikçe artan ve zulüm altında ezilen memleketi saadete gark olmuş bir ülke diye ilân edemiyordu. Ve böyle yapanların daima kendisine tercih edildiklerini, lütuflara gark edildiklerini, gittikçe kendi fevkinde mertebelere eriştiklerini ve eriştirildiklerini gördükçe, artık hiçbir şey de yazamaz olmuştu. Yavaş yavaş öyle bir hâle geldi ki, kendi kendisi için, kendi zevki ve kendi hazzı için yazdıklarını da beğenmeyip yırtmağa başladı. Hemen bir seneden beri kalemi tamamen durmuştu. Ellerindeki ufak tefeği satarak yaşamışlardı.

Fakat, istikamet illeti yüzünden babasının kendilerine hiçbir servet bırakmamış olduğuna hâlâ hiddetlenen Hatice Gülfam isyan etmiş, çünkü birkaç parça mülkten sonra sıranın birkaç parça elmasına geldiğini anlamıştı.

-Koca bir kazasker kızıyım; bir düğüne, bir davete giderken küpesiz, yüzüksüz mü gideyim? diye bağırmıştı.

Tam bu esnada sadarette bir tebeddül olmuş, makama Hatice Gülfam'ın babasından vaktiyle çok lütuf görmüş olan Abdülkadir Hulûsi Paşa gelmişti. Bunun üzerine, kocasını bir tebrik kasidesi vücuda getirmeğe kadın mecbur etmiş, Hayrullah Efendinin damadı olduğunu yazmasında da kat'iyetle ısrar et-

mişti. Necmi, sadrazamın konağından dönünce, onu kapının önünde buldu. Âdeti olmadığı hâlde, anahtar sesine koşmuştu.

-Paşayı gördüm mü? Verdiği ihsan nedir?

Hiçbir şey söylemeksizin, Necmi Efendi koynundan küçük para torbasını çıkarıp uzattı. Torbanın ufaklığını görür görmez Hatice Gülfam'ın canı sıkılmıştı; içindekini hemen boşaltıp saydıktan sonra:

-En müptedî bir şaire de bu kadar verilmek mutaddır! Diye homurdandı.

Düşman bir nazarla başını kaldırmış, kocasının yüzüne daha yeni bakıyordu. Ve onun tepeden tırnağa kadar sırsıklam olduğunu o zaman gördü. Necmi Efendi pek de üşümüş olacaktı ki, rengi bembeyaz kesilmişti; zangır zangır titriyor, çeneleri birbirine vuruyordu.

Filvaki, Paşa konağından surların yakınındaki evine kadar müthiş bir yağmur altında gelmiş, yağmur iliklerine kadar işlemişti.

* * *

Veziriazam konağından dönerken yağmura tutulduğu o günden beri, Necmi Efendi ateşler içinde yanıyor, üç gün yataktan kalkabilirse beş gün kalkmıyor, günden güne kuvvetten düşüyordu. Aldığı caizeden pek az bir şey kalmıştı. Kendine geldiği zamanlarda Hatice Gülfam başına dikiliyor, ("Yeni bir şey yazman gerektir! Yeni bir şey ihzar etmen gerektir!") diye tazyik ve iz'aç ediyordu.

Şair: -Pek hâlsizim, kadınım! Beni biraz rahat bırak! Dedikçe:

-Sana pehlivanlık et diyen mi var ki, hâlsizlikten, kuvvetsizlikten şikâyet edersin? Sende şairiyet kalmadı! diye kinayeleri, acı sözleri bırakmıyordu.

Bu kadın, devrin zaten hemen bütün öteki ricali gibi sadrazamı da, Abdülkadir Hulûsi Paşayı da methetmenin ne kadar ağır bir iş olduğunu takdir edemiyordu. O Abdülkadir Hulûsi Paşa ki, enderunda uşaklıktan yetişmiş, bulunduğu vilâyetlerde zulmü ve irtikâbıyla herkese elaman dedirtmiş; o Abdülkadir Hulûsi Paşa ki, birkaç cenge kumandan giderek her seferinde düşman önünden kaçmış ve nihayet zülum ve irtikâbı sayesinde toplayıp biriktirdiği servetlerden bir kısmını saraya rüşvet vererek bu makama erişmiştir. Onu methetmek, onda yükse meziyetler ve kıymetler bularak onu göklere çıkarmak Necmi Efendiye güç, pek güç geliyordu. İstikbalde tarih bu vezirin bütün seyyiatını teşhir eder, ona hırsız ve alçak damgası yapıştırırken, elinde o hırsızı ve alçağı Allah'ın bu mülke bir lütfu ve nimeti şeklinde gösteren kasideleriyle Necmi Efendinin hâli ne olacak? Karısının bin ısrar ve ibramına rağmen bir türlü yeni bir kaside yazamıyor, kalbi buna bir türlü rıza gösteremiyordu.

Nispeten iyi olduğu bir gün, komşudan dönen Hatice Gülfam kendisine dedi ki:

-Bir haftadan fazlaya yetecek akçamız kalmadı. Hazırlayacağın şiiri bu müddet içinde mutlaka bitirmem elzemdir. Hem gene talihin varmış. Mükemmel bir fırsat zuhur eyledi.

Sordu:

-Nedir? Yoksa Abdülkadir Hulûsi Paşa azledilip yerine namuslu bir adam mı naspedilmiş?

Gülfam bu yarı lâtife suale mukabele etmeyi zait bularak devam etti:

-Sadramaz Paşa Emirgân'da bir yalı yaptırıyormuş. Dünyadan haberimiz yok ki! Bu yalı bitmek üzere imiş! Mayıs iptidalarında Paşa orada büyük bir ziyafet verecek, ta be-sabah âlemler olacakmış. Bu yalı münasebetiyle bir kaside takdim eylersin!

Zincirleri'nin şangırtısını duyan bir zindan mahkûmu gibi, Necmi Efendi başını salladı. Çare yok, bunu yazacaktı. Yazmakla da zillet ve felâket bitmeyecek, koynunda kaside ile sadaret konağına gidecek, küstah uşaklara yüz suyu dökerek eserini Paşaya gönderecek, o uşakların kalın ve küstah kahkahalarını, adi sözleri'ni dinleyerek, kim bilir daha kimler arasında, kim bilir ne kadar zaman, kaç saat bekleyecekti!

Geçen seferki kasideyi hiç de medihkâr ve tazimkâr bulmayan Paşanın, bu yeni kasidesine cevap olarak hakareti kâfi görmesi de imkân haricinde değildi...

* * *

Henüz İstanbul seması bulutlarla kaplı, rüzgârlı, soğuk ve keskindi. Fakat bilinmez nasıl bir şey baharın gelmiş olduğunu anlatıyor, keşfettiriyordu. Rüzgârda mı, havada mı, ağaçların çıplak dallarında mı, toprakta mı, her hâlde bir yerde ve her hâlde bir şey vardı ki, artık baharın gelip yetişmiş bulunduğunu ve birdenbire meydana çıkarak eskimiş bir dünyaya sanki birinci baharın tazeliğini ve saflığını vereceğini anlatıyordu. Her tarafa

süzülüp giren ve henüz hiçbir yerde göze görünmeyen ve gözle sezilmeyen bu bahar, çok güzel ve taze bir şeydi. Kalp sevgi ile bütün dolmuş olduğu hâlde, lisanın bunu henüz kendi kendine bile ikrar etmediği o leziz tereddüt ve şüphe anları kadar güzel, bakir ve mest edici bir şeydi. Kaç gündür terk edemediği yatağında bu sabah Necmi Efendi gözlerini açtığı zaman, âdeta tamamen iyileştiğini hissetti. Kasideyi yazmak arzusunu kendi kendine, hariçten hiçbir ihtar görmeden duydu. Zihninde garip bir açıklık, ruhunda taptaze bir heyecan, ışık vardı. Ve ruhundaki bu taptaze heyecan pek çok endişe ve ıstırabı silip götürüyor, vücuda getirilecek bahar kasidesi yazılırken düşünülmesi icap eden tekmil hazin ve isyan ettirici mecburiyetleri de hep unutturuyordu. Hatice Gülfam'ın bedestende bir yüzük satmış olmaktan çatılmış suratı, mürtekip ve liyakatsiz bir sadrazama uzun ikbal seneleri dilemek lüzumu, her sene baharının onu mülk ve milletin başında bir belâ olarak bulmasına dua etmekteki günah, onun galiz zevkler için kurdurduğu Emirgân köşkünü Allah'ın cennetine benzetmek zarureti, bunların hepsi hatırından çıkmıştı. Necmi Efendi ancak bir bahar kasidesi yazıyordu. İnsanların yalan söylemedikleri, hile işlemedikleri ve günaha girmedikleri bir memlekete, çirkinlik olmayan, hırsızlık bulunamayan, cürüm ve ceza bilinmeyen bir memlekete, ayak öpülmeyen ve ayak öptürülmeyen bir memlekete ait baharı tasvir ediyordu.

Şimdi kalemi bir kuş tüyü kadar hafif olmuştu. Mürekkebinden her rengin tılsımları dökülüyor, bulup kullandığı sözlerde her sesin akisleri duyuluyordu. Bahar bin bir kokusu ile, taze rüzgârları, taze ışıkları, taze yağmurları ile kasidesinde baştan başa yaşıyordu. Bu kasidede ne Abdülkadir Hulûsi Paşa, ne onun dört elle sımsıkı sarıldığı mansıp, ne de belki arsasını zapt

ederek, malzemesini gasp ederek ve işçi hakkını vermeyerek yaptırdığı o köşk vardı.

Bu bir bahar kasidesi, bu baharın kasidesi idi.

Hatice Gülfam birkaç kere yüksek hotozlu başını kapıdan içeri sokmuş, fakat her seferinde kendisini tamamen yazıya vermiş görerek çekilip gitmişti: İlham perisinin kırk yılda bir ziyaretine mazhar olan bu şairi yalnız bırakmak lâzımdır, diye düşünmüş olacaktı.

Necmi Efendinin elindeki kâğıtlar beyitle doldukça ruhu hafifliyor, başı hafifliyor, yorgun ve hasta varlığındaki ıstırapları hiç hissetmiyordu. Ve şakakları atıyor, hafifçe gözleri kararıyor, sanki damarlarındaki kan ağır ağır boşalıp gidiyordu. Yazdı, yazdı. Yakuttan, zümrütten, elmastan ve inciden nihayetsiz bir zincir gibi, kelimeler, fikirler, teşbihler ve tasvirler birbirlerini vely ederek ruhundan ve beyninden mütemadiyen kalemine ve kâğıda iniyorlardı. Yazdı... Durmadan yazdı. Tabiatın halk ettiği mevsimler gibi ömrü ancak iki üç aydan ibaret bir bahar değil, kokuları ebediyen baş döndüren, renkleri ebediyen mest eden ve rüzgârlarının ilâhî yelpazeleri insanı müebbeden okşayan ilâhî bir bahar yaratmıştı. Ve ne kadar yorulduğunu, artık bir daha hiç geçmeyecek bir yorgunlukla bitap düştüğünü ancak o zaman anladı. Eli kâğıtlarından ayrıldı, kalemi yanına bıraktı ve başı yastıklara düştü. Biraz evvel kendi kalkarak yarı açtığı pencerenin kafeslerinde gelen rüzgâr, ona yeni bir baharın ilk kokularını getiriyor, sonra da, yere eğiliyor, yaprakları dağılmış kasidenin satırlarına buseler bırakıyordu.

Şair Necmi Efendi uyudu.

* * *

Hatice Gülfam içeri'ye son girişinde kâğıtların yerde serilmiş olduğunu ve kocasının artık uyuduğunu gördü. Onun hâline dikkat bile etmeden derhal bu yerdeki kâğıtları aldı, okumağa başladı. Kızının tahsiline Kazasker Hayrullah Efendi çok ihtimam göstermiş, kendisine değme erkeğin görmediği bir tahsil verdirmişti. Elindeki bu bahar kasidesinin bütün güzelliğini Hatice Gülfam'ın hissetmemesine imkân yoktu. Tasvirlerin ve teşbihlerin nefaset ve ihtişamıyla âdeta büyülenmiş kadın sonuna kadar okudu ve ancak o zaman farkına vardı ki, bunda Sadrazam'a hiçbir dua yoktur, Emirgân'daki kasra dair hiçbir dua yoktur, caize istemeyi, caize almayı temin edecek tek beyit, tek söz mevcut değildir. O zaman, gözlerinde tehevvür kıvılcımları birden tutuşarak, Gülfam elindeki kâğıtları yatakta yatan vücuda, yastıkların ortasında gömülü duran başa uzattı:

-Efendi; kastın beni deli etmek midir? Abdülkadir Hulûsi Paşanın ismini bile yazmamışsın! diye bağırdı.

Fakat sonra, hayret ve dehşeten gözleri büyümüş, elleri fena bir rüyayı itmek ister gibi ilerde, (-A!... A!...) diyerek iki adım geri çekildi ve ağlamaya başladı.

Senelerin senelere değil, asırların asırlara devredecekleri bu ilâhî kasidesini yazar yazmaz, Necmi Efendi uykuya, ebedî uykusuna dalmıştı. Yarı açık pencerelerin kafeslerinden bahar ona ilk kokularını ve serin rüzgârlarını gönderiyor, bunları minnettarane ikram ediyordu...

Sadri ERTEM (1900-1943)

BACAYI İNDİR, BACAYI KALDIR!

Bir toz, bir duman... Çıplak insan ayaklarının ve nalsız hayvan izlerinin sıralandığı yollardan gürüldüye, homurdana otomobil geçiyor.

Uzaktan besli, dolgun gövdeli köpeklerin sesleri camları gıcırdattı:

-Hovv. Hovv.. Hovv...

Bu, sivri bir diş gibi Maden Ocakları Müdürünün etine saplandı. Müdür yüzünü buruşturdu. Kulakları dikildi.

Siz diyeceksiniz ki bir adam köpek sesi duyunca ne olur?

Bu benim için, sizin için böyledir. Bir şey olmaz. Köy köpeklerinin gürültüsü bizlere nihayet yabancılığımızı hatırlatır. Bu bir yabancıya karşı gösterilen hayretin ilk alâmeti ve yalnızlığın ilk işaretidir. Eğer biraz daha hatıranız varsa, o nihayet size bir korku, bir ürkeklik verecek, bacağınızdan ısırılıyormuş gibi olacaksınız. Ocak müdürünün kafasına köpeğin sesi bir diş gibi battı ve derhal bir şimşek gibi çaktı, kafasında boş dehlizler

aydınlandı. Karanlıkta ara sıra gerinerek uyuyan hatıralar kalktılar, birbirlerini dürttüler ve bir asker safı gibi dizildiler.

Müdür, besli bir köpeğin bağırdığı yerde refahın derecesini anlayabilecek kadar tecrübeliydi, zeki idi, velhasıl tam bu işin adamı idi. Hasta, Alil köylerin cılız, tüyleri uyuzlaşmış, sesleri kısık köpekleri vardır. Zengin ve kibar köylerin muhafızları da mağrur, alınları yukarda ve heybetlidir. Sesleri dağdan dağa bir kasırga gibi hükmeder.

Müdür bunları düşündü ve:

-İşçilerin gündeliği umduğum gibi az olmayacak... diye duyduğu sesin ilham ettiği neticeye vardı.

Otomobil, yabancıyı az zaman sonra gözün alabildiği kadar uzanan yemyeşil bir ot denizine çıkardı. Bu denizin ortasında renk renk, kor gibi koyu, yakıcı gelincikler, su üstünde yüzer gibi bu sonsuz denizde çalkalanıyordu.

Derenin öbür tarafında sararmış, olgun tarlalar kocaman birer yumruğa benzeyen başaklarını dizleri üstünde dinlendiriyorlardı. Her şey gürbüzdü, otlar gürbüzdü, yıkık duvarlardan taşan dallar, olgunlaşan meyvelerini tozlu yollara salıvermişti.

Buğulu erikler, güneşin altında kıpkızıl alevden bir yuvarlak gibi yanan narlar, kâh kütüklerinden, kâh bir çardağın üstünden dalgın dalgın vücutlarını salıveren iri taneli üzümler, sonra beyaz, tertemiz kiremitli evler, temiz elbiseli çocuklar onun tahmininde aldanmadığını gösterdi.

"Gümüşlü Kurşun Maden Ocakları" Müdürü bu güzel, bu şirin ve zengin ovaya denebilir ki, ilk bakışında hayran oldu.

* * *

Müdür, köylülerden öyle tatlı yüz, öyle candan bir dostluk gördü ki, her gün ziyafetten ziyafete gitti. Her ziyafet onda yeni bir âlem keşfetmiş gibi bir his bırakıyordu.

Güzel ve bereketli ovanın mahsulü onu gayet kolaylıkla kendisine ısınırdı.

Bir hafta sonra o da artık köy zenginlerine ziyafetler veriyor; Ermeni tercümanı vasıtasıyla her gün bir şeyler öğreniyordu.

Bir gün ihtiyar muhtar Ömer Ağa kıvrık sakalını sıvazlayarak buraların şöhretinden şöyle bahsetti:

-Hey Çelebi... Lokman Hekim ölüme çareyi burada buldu, kitaba yazdı. Neylemeli ki kitap suya düştü, eridi. Ölüme çare bulamadı ama, Lokman'ın kitabının eriyen yaprakları buranın topraklarına karıştı. Onun için buraya ne eksek biter, çıplak ayakla basan hemen insan çıkar... Bire elli buğday buradan gayri nerede var?

Müdür zembereklenmiş gibi yerinden sıçradı, sordu:

-Bire elli mi?...

-Ya ne zannettin Çelebi?

Müdür, bundan sonra arazi sahiplerini teker teker davet etti. Kâh tercümanı yanına alıp şöyle bir ağaların oturma odalarına gitti. Hemen hepsine ayrı ayrı öyle söylüyordu:

-Ben bu Lokman Köyü'nü çok beğendim. Belki de çoluğumu, çocuğumu alıp burada yerleşmek de mümkün olur. Hele sizden çok memnunum, nerede Avrupa'nın o dalavereci insanları... Ben burada kendimi emniyet içinde görüyorum... Bana biraz tarla satmaz mısınız?

-Satarız... Ama, dönümü elli liradan aşağı idare etmez. Başka türlü veremeyiz.

Müdür "Gümüşlü Kurşun Ocakları" İşletme Müdürüne rastgeldi. Dert yandı.

-Bilsen, şurada bir çiftlik sahibi olmak hem maden için kârlı olacak, hem de bizim için... Seninle de ortak olurduk. Bir çaresini bulsak da biraz toprak alabilsek... Çok para istiyorlar... Böyle satın almanın imkânı yok...

İşletme Müdürü:

-Fazla düşünceye lüzum yok... Kolay iş...

-Nasıl... Nasıl?

İşletme Müdürü gülümsedi:

-Çok kolay... Bacayı şöyle biraz indirdin mi, iş bitti demektir. O zaman dönümünü on kuruşa pahalı deriz. "Kezzap", "Zaç yağı" nelere kadir değildir...

-Vallahi sen dâhisin. Fakat bacanın kısaltılması için bir sebep?

-Düşündüğün şeye bak... Onu Haçik'e bırak... O, köylülerin ağzından girip burnundan çıkmayı mükemmel becerir.

-Sahi yapar mı dersin?...

-İşten bile değil...

* * *

Haçik köylüler arasında itibarlı adamdı. Onun için herkes "Dinince dinlensin." derdi.

Haçik kat kat kırışık ensesi, yağlı yakası, düşük kıranta bıyıkları, gür ve yozuna büyüyen sazlar gibi çarpık çurpuk kaşları ile bir acayip mahlûktu. Felsefeden, tasavvuftan bahsederdi. Hele bektaşî nüktelerine ve nefeslerine bir bektaşî babası gibi vâkıftı.

Köy kahvesinde ağaların meclisine girdi. Kâhya tütün kesesini uzattı:

-Haçik Ağa, çek bakalım. Diye iltifat etti. Onun bugün sinsi bir hâli vardı. Heyecanla bir tehlikeyi haber vermek ister gibi söze karıştı:

-Bir Mevlâ'nın kullarıyız. Yollarımız ayrı olsa da... Kudüs'le Mekke bizi ayırmaz. Son menzilimiz Hak divanıdır.

-Öyle, öyle... Haçik Ağa.

Bir başkası yanındakinin kulağına:

-Mübarek adam .. Bir Müslüman olsaydı.

Haçik devam etti:

-Demek isterim ki.. Zatışeriflere hangi dinde olursa olsun hürmet gerektir.

-Öyledir Haçik Ağa..

Sesler:

-Yaman adamdır vesselâm..

İhtiyar bir köylünün Haçik Ağanın sözlerinden gözleri dolu dolu oldu. Yanındakine yavaşça:

-Bu adam gizli din kullanıyor diyorlar. Dedi. Biri atıldı:

-Yalansa doğru olsun!.

Haçik anlattı:

-Söz aramızda... Görüyorsunuz ya... Yatırın baş ucundaki şu selviyi.. Bir de öteye bakın, kocaman baca... Şimdiye kadar zatışerifin selvisinden daha yüksek bir şey var mıydı?

Bütün köylüler:

-Yoktu...

-Şimdi?..

-Şimdi var..

-Baca..

-Baca.. Baca evet.. Evet..

-Acırım size.. Vallahi iki gündür gözüme uyku girmez oldu. Korkarım köye bir felâket gelmesin. Zatışerifler çok celâlli şeylerdir.

Hep birden seslendiler:

-Doğru.. Kabahatimiz var.. Fakat ne yapalım el adamı dinlermi hiç?..

-Dinletmeli!..

İnceli, kalınlı, genç, ihtiyar sesler:

-Doğru, doğru!.. Fakat Frenktir, anlamaz ki...

-Ben giderim... Köylüler bacanın yarıya kadar indirilmesini istiyorlar, derim anlatırım... O da Müslümanların dinine hürmet eder... Müslüman dostudur. Piyerre Loti adında bir Türk dostu vardı. Hani canım gazeteler hep resmini yaparlardı, işte bizim müdür onun yeğenidir, yarı Müslüman sayılır. Amcasının evinde Allah hakkı için söylüyorum, iki elim yanıma gelecek, cami vardı.

Kâhya okur yazar adamdı, başını salladı:

-Bilirim, dedi, gazetede ben de okudum. Allah din kısmet etsin.

-Amin!

-Amin!

Köylüler gözlerini ümitle açtılar, yalvarır gibi söylediler:

-Haçik Ağa, şunu bir yaptırsan yok mu?

-Yapıldı bilin... İnsanlar birbirleriyle dost olmalı. Bir Allah'ın kuluyuz. İyilikler yanımızda kalır.

.....

Baca yarısına kadar indi. Köy derin bir nefes aldı. Bir felâketten kurtulmuş gibi sevindi. Direktör ve işletme müdürü, Haçik Ağaya yüz dirhemlik bir mastika şişesi hediye ettiler. Köylüler ona bol bol ziyafetler çektiler...

Baca kısaldı...

Baca, boğucu gaz atan bir top namlusu oldu. Durmadan dinlenmeden bombardıman etti. Hangi bombardıman bu kadar kanlı, bu kadar uzun sürdü.

Yirmi dört saatte bir defa bile sönmeyen ocak, bir taraftan, kükürt savuran, bir taraftan zaç yağı yağmuru serpen bir zehir denizi oldu. Eczanelerde, kimyahanelerde saklanan zehirler burada bir dere gibi aktı. Bir yağmur gibi her yeri bastı. Rüzgâr bu ağır gazları bir kurşun gibi toprağa yaydı. Mermer üzerine dökülen kezzap onu nasıl paramparça eder, didilmiş bir pamuk yığını hâline koyarsa, topraklar da böylece harap oldu.

Toprak güzel rengini kaybetti. Soluk, ölüm duygusunu veren bir hâl aldı.

Yeşillikler bir anda sarardı, ertesi sene gürbüz ağaçlar kupkuru bir iskelet hâline geldi. Bahar bir hazan gibi girdi ve kimse baharın geldiğini anlayamadı. İri boylu otlar cüceleşti, cılızlaştı. Nihayet kayboldu.

O nazlı, güzel çiçek denizi kurudu, şimdi ortada sonsuz bir çöl var. Sanki dünyanın vahşî sürüleri ayaklarıyla, dişleriyle, tırnaklarıyla burayı eştiler. Eski zamanların karınlarına bir mahallenin evleri sığan hayvanlar susuzluklarını burada dindirdiler.

Artık buradaki rüzgârlar Sam'dan başka bir şey değildi. Ovada ancak ölüm ekildi ve sefalet biçildi. Şen sesli, dolgun vücutlu, gözleri parlak, sevimli, zeki hayvanlar, yavaş yavaş ahmaklaştı. Öküzler zayıf, nesli mahvolan bir akrep hâline girdi. Atlar kişnemeyi, koşmayı unuttular. Sarsak başlı, düşünceli bir acayip mahlûk hâline girdiler, sanki bir kaplumbağa...

İki sene sonra uzaktan sesi, müdürün kulağının memesini bir diş gibi kapan köpeğin tüyleri döküldü, karnı sırtına yapıştı. Artık bağıramıyor, güç hâlle ağzını açarak, havlamanın taklidini becerebiliyordu.

Bir hayalet gibi yavaş yavaş sürüklenen hayvanlar da kimi ahırlarından çıkmağa takat bulamadı, kimi düştü öldü, kimi yatalak hasta oldu.

Bahar, hayvanlar için bir haradır. Bütün tabiat, sinirleri, damarlara ve bütün canlıların uzviyetine coşkun bir hayat neşesi verir. Hâlbuki bu bahar, ne güzel bir kuzu yavrusu göründü, ne sevimli bir eşek, ne buzağı, ne bir tay sesi duyuldu.

İnsanlar da soldular. Sert kemiklerinin üstünü, buruşuk bir deri kefenledi. Dudaklar kurumuş yosunlara benzedi. Yeşilimsi beyaz ölü rengi fersiz gözlerin etrafını kapladı.

Kır yollarında cıvıldaşan insanlar bir hayal oldu. Artık köy halkı değneklere dayanarak, öksüre öksüre ve iki adımda durup, dinlene dinlene dolaşabiliyordu. Hepsinin ciğerlerini kurşun tozu kapladı. Atların üstüne elini dokundurmadan hoplayan eski süvari çavuşu şimdi yerinden kalkmak için koltuk değneğinin ve birkaç adamın yardımını bekliyor.

Günler öyle geçti, her geçen gün sanki köylülerin damarlarını açtı, kanlarını boşalttı, boşalttı...

Bacanın etrafındaki köyler için artık düğün, balıkların konuşması, öküzlerin yumurtlaması gibi acayiplikler arasına girdi. Keramet nevinden doğan çocuklar da yaşamadı.

* * *

Köylüler son bir yardım diye Maden Ocakları Müdürüne koştular.

-Çelebi bize ne verirsen ver de artık tarlaları satalım...

-Ağa iyi ama, ne yapalım, Allah bir afettir verdi.

-Hani vaktiyle istemiştiniz de onun için söylüyoruz.

-İşte yaramaz ya... Ne istersin?...

-Ne olacak canım...

-Ben burayı mal olsun diye değil, size bir yardım olsun diye alacağım. Dönümü yarım liradan...

-Eh ne yapalım?... Peki olsun.

Maden Ocakları Müdürü bütün köylünün arazisini satın aldı. Köylüler heybelerini sırtlarına vurarak, tozlu yollardan uzaklaştılar. Fakat her adımda, her izde bir hatıra buldular. Ayakları yürümedi, köylerini ana ana gittiler. Kimi öldü, kimi dere kenarında, kimi ağaç altlarında yurda hasretin acılığını duydu. Döndü, o zehirli havayı doya doya teneffüs etmek için geri geldi. Bu zehirli hava, sanki onları yaşatacak, sanki onlara derman olacaktı.

Birçokları yamaçtan köylerine baka baka, gülümseyerek bir taş parçası üstünde can verdi. Sağ kalanlar ellerindeki para ile ne yapabilir? Döndüler, dolaştılar, nihayet maden ocaklarına amele oldular... Bu da bir teselli idi. Hem kazanacaklar, hem de köylerinden ayrılmayacaklardı.

Ocak insan eriten bir makine gibi çalıştı. Maden ocaklarının yanında taşları olmayan adsızların sonsuz mezarlığı azadı gitti.

Baca hâlâ yarım, çünkü daha sekiz on adam var ki, topraklarını satmadılar. Birikmiş servetlerini yiyip her şeyi olduğu gibi muhafaza ediyorlar.

Onların biri kötürüm bir pehlivan, ötekiler delikanlılardı.

Nihayet mal sahiplerinin de ambarları boşaldı, kuyularında sular çekildi, hayvanları öldü. Tatlı yenip tatlı konuşulan evler şimdi bir sinek yıızıltısı, bir hastahanenin iniltili koridoruna ne kadar benziyordu. Nihayet açlık, sıcak iklimlerin ormanları arasında eşinen kaplanlar gibi öteyi beriyi sarstı. Onlar da topraklarını satmak istediler. Fakat kimse para vermedi.

Bir gün yedi köylüyü Maden Ocağı yolunda yan yana devrilmiş buldular. Bir delikanlının göğsünde şu istida çıktı:

Gümüşlü Kurşun Ocağı Müdüriyetine

Efendim,

Boğaz tokluğuna Maden Ocağına kaydedilmemizi rica ve istirham eyleriz.

* * *

Artık üç köyde satılmadık toprak kalmadı. Yirmi, otuz bin dönüm araziye hudut çekildi. Yeni arklar açıldı, toprak gübrelendi ve fabrika bacası tekrar yükseldi, hem o kadar ki, eski selvi onun yanında bir fidan gibi kaldı.

.....

Üç köyün Yemen'den dönen istibdal askerleri şaşırdılar. Çiftlik kâhyası onları:

-Köy arıyoruz diye çiftlikte hırsızlık edeceksiniz. Burada köy möy yok, haydi geldiğiniz yere... Sizi açık gözler sizi... Defolun yoksa, jandarmaya haber veririm...

Diye başından savdı.

Memhud Şevket ESENDAL (1883-1952)

BU YOLLAR UZAR

Postacı Hayri, yirmi altı yaşında bir delikanlı. Belediye kâtibine bir kâğıt götürmüştü, dönerken kasabın çırağına rastgeldi. Çırak onu görünce durdu. Hayri'ye:

-Kuzu ciğeri istemişsin, dedi, usta ayırdı. Eve götürdüm, kimse yoktu. İstersen şimdi al, istersen dükkândadır, eve giderken alırsın!

"Evde kimse yoktu" sözü kulağını tırmaladı.

-Kapıyı vurdun mu? diye sordu.

-Vurdum. Evde adam olsaydı duyardı. Komşular duydular.

-Koy dükkâna, ben uğrar alırım.

Yürüdü, postahaneye gitti. Yüreğinde bir sıkıntı, bir ateş. Altı aylık evlidir. Karısını gözünden kıskanıyor. Adamın aklına en olmayacak şeyler gelir!...

Postahanede duramadı. Arkadaşına:

-Recep, dedi, sen buradan ayrılma. Beni yukardan sorarlarsa, belediyeye gitti de. Ben eve kadar bir gideyim. Şimdi gelirim.

Kasaptan ciğeri aldı, bir solukta eve.

Yukarı mahallede oturuyorlardı. Evin kapısına varınca anahtarını aradı. Elleri titriyor. "Elbet bir şey var ki, ellerim böyle titriyor." diye düşünüyordu.

Kapıyı açtı. Hiç ses yok.

Kapının sağ yanında her gün oturdukları odaya baktı. Yok. Kapının arkasında, çiviye asılmış bir erkek ceketi ile bir pantolon var. Buz gibi oldu. "Bunlar kimin" diye düşündü. Kendisinin!... Kıskançlık gözlerini bürümüş, görüyor da tanımıyor.

Yattıkları odanın kapısını açarken içerde karısını bir yabancı ile görecekmiş gibi geliyordu. Orası da boş.

Nereye gitti? Komşulara gitmez. Hırsız korkusu ile evi boş bırakmaz. Bırakacak olsa bile haber verir. Onu nerede aramalı?

Ciğeri mutfağa bırakıp kaynatasının evine gidecekti. Ara kapıyı açıp bahçe üstüne, camekânlı sofaya çıktı. Kulağına kadın sesleri geldi. Bahçe büyük, ağaçlar da kapıyor, kimler olduğu görülmüyor. Eğildi, ağaçların altına baktı. Karşı duvarın dibinde birkaç kadın var. Kendi kız kardeşini tanıdı.

Elinde ciğerle bahçeye çıktı. Komşu kızları, hısım kızları toplanmışlar, çocuklukları akıllarına gelmiş olsa gerek, köşe kapmaca oynuyorlar. Bağrışıp gülüşüyorlar.

Biraz yaklaşınca karısı onu gördü. Koştu, ciğeri elinden aldı, mutfağa girdi, oradan da sabunla el havlusu getirdi.

Hayri, kızlara sataşıp alay etmek istiyor, karısı da:

-Hadi, ellerini yıka, ellerini yıka. Çabuk olsana diye bağırıyor. Hayri'yi kuyu başına çekiyordu. Hayri sevindi. Karısının yüzüne bakıp güldü. Sonra ellerini yıkadı. Elinde havlu ile kızlara doğru yürüdü:

-Ulan şu ettiğiniz işe bakın be! İçinizde bu evli, bu da evli- kendi kız kardeşini göstererek- bu da, sözüm yabana nişanlı. Kalanınız da at gibi kızlar, bağırtınızdan deniz kıyısında durulmuyor!

Kızlar:

-Sen karışma, git işine, diye bağırdılar.

Hayri, onlara bakıp gülüyordu.

Kız kardeşi:

-Yıkıl, git ordan, sen bize ne karışıyorsun, diye bağırdı,

Hayri:

-Ulan, dedi seni alan herifin de kaz kadar beyni var mı?

Karısı havluyu elinden alıp:

-Hadi git işine, diye kolundan çekiştirmeğe başladı.

Kızlar da arkasından ittiler, Hayri'yi bahçeden aşırdılar. Karısı arkasından geldi. Eve girince Hayri durdu. Karısını kucakladı. Bağrına bastı. Sanki kırk yıldır görmemiş gibi. Yüzünden gözünden öpüyordu. Doyamıyor, bitiremiyordu.

Karısı:

-Canım ne yapıyorsun?... Çocuk musun?... Kızlar bahçede, diye çırpınıyor!

Güçle elinde kurtuldu.

Hayri, evden çıktı. Elleri ceplerinde, ıslık çalarak, ayaklarını sürterek yokuştan aşağı iniyordu. Denizden karpuz kokuları geliyor. Uzakta, gök kavşağında ir duman var. Bugün posta günü mü?

Yetim Mehmet'in evinin köşesinde Semerci Halil Ustaya karşı geldi. Halil Usta, yokuşu yavaş yavaş çıkıyor. Soluyarak:

-Ne o Hayri, dedi, evden mi geliyorsun? Geceler yetmiyor değil mi?

-Yok valla dayı. Ciğer almıştım da eve bıraktım.. İşte gidiyorum.

-Git bakalım... Git yaaa! Ama bu işler de böyle sürer sanma! Benim de günde üç yol eve gidip dükkâna döndüğün olurdu. Sonra yollar uzadı. Şimdi tövbeler olsun... İkindiyin dükkândan çıkıyorum, akşama eve zor yetişiyorum. Bir gün gelir bu yollar, sana da uzar anladın mı? Bu yokuşlar sana da domuzlaşır. Tık nefes at gibi solur solur da çıkamazsın. Bak banal Gidi gençlik...

Hayri, bu sözlerin hiçbirini işitmedi.

Çoktan yokuşu inmiş, belki postahaneye de varmıştır.

HAYAT NE TATLI

Temmuz, öğle vakti. Komşuda bir kadın sesi... Neye bağırdığı anlaşılmıyor. Belki çocuğuna haykırıyor. Müezzinin duvarlarından tahtaboşa bir kedi atladı. Birkaç ev ötede, bir tavuk gıdaklıyor, bir horoz da ona yardım ediyor, sanki dem tutuyor!

Anası, aşağıda iki komşu hanımla oturmuş, her nedense ateşlenmiş, hızlı konuşuyor. Belli ki dedikodu yapıyorlar. Tekir kedi, minderin üstüne uzanmış, dört ayağını germiş, uyuyor. Eski kırık konsolun üstünde kırık fanusları ile anasının gelinlik Saksonya lâmbaları; helezonlu, yaldızlı bir çift su bardağı, boncuk kapakları altında uyuyup duruyor. Köşede, kara örtü altında "Hilye-i Saadet"... Her şey yerli yerinde, hayat her vakit olduğu gibi...

Hafız Nuri Efendi, kapının arkasından şemsiyesini aldı, yavaşça sokağa çıktı. Neden? Bir işi mi var? Birini mi görecekti? Hiçbir işi yok. Hiç çıkmasa da olabilirdi. Ancak çıkmış bulundu. Ayakları onu dört yol ağzına doğru götürdü. Bir yanında bakkal, bir yanda tekkenin mezarlık duvarı, karşısında iki evin arasında bir boş arsadan demir yolu görünüyordu. Bu boş arsacıkta, yan yatırılmış bir bayram salıncağı duruyor. Evlerden birinin kamburlaşmış belini üç uzun direkle desteklemişler. Sarı tenekeden bir tramvay arabası titreyerek, sarsılarak, geçti; Yedikule tarafına gitti. Sokaklar boş, derviş kılıklı inmeli bir adam, kolunun

birini önüne doğru sallandırarak, ayağının birini sürükleyerek, geçti. Sokak yeniden boş kaldı. Birdenbire bir gürültü duyuldu. Tren geliyor. Edirne'den gelen bir yük treni, yerleri sarsarak, evleri sarsarak, hızla geçip gidiyor. Baş döndürücü bir geçiş. İki evin arasındaki dar aralıktan, vagonların geçtiği görülüyor! Geçti, geçti, sonra birdenbire bitti. Ooooh!... Nuri Efendi rahatsız olmuştu. Edirne'den İstanbul'a kadar gelmişsin, Sirkeci kaç adımlık yer! Şöyle yavaş yavaş, kâmil kâmil gitse olmaz mı?... Deli gibi, sanki kelle götürüyor.

Hafız Nuri Efendi, köşeye dayanmış duruyordu. Birdenbire yanında birini gördü. Kavafın Şükrü... Arka sokaktan mı çıktı?... Nuri Efendiye:

-Birini mi bekliyorsun, diye sordu?

-Yoooook!...

-E, duracak mısın, diye sordu?

-Bilmem, duruyorum işte...

-Yoksa, bir dalgan mı var?

-Yooook... Ne dalgam olacak!"

-Olur a! İnsan bu...

Nuri sesini çıkarmadı. Biraz durduktan sonra gene Şükrü:

-E, duracak mısın, diye sordu?

-Duruyorum, bilmem, dedi...

-Gelirsen, gel. Seni Kumkapı'ya götüreyim.

Nuri boynunu büktü,

-Gidelim dersen gidelim dedi.

-Yürü, gezmiş olursun.

Yürüdüler. Karşı kaldırıma geçtiler, sağa sokağa saptılar, demir yoluna çıktılar. Şükrü:

-Sen gidedur, ben sana yetişirim, dedi, oradaki odun deposuna girdi.

Hafız Nuri Efendi yürüdü. Şemsiyesine dayanarak, iki yanda bostanlara, marullara, salatalara bakarak yürüyor. Tren sesi işitince arkasını dönüp bekliyor, sonra gene yola düzülüp şemsiyesini sallayarak yürüyor. Hava sıcak, arkasındaki uzunca sako omuzlarına asılıyor, fesi terden yapışıyor, ancak o aldırmıyor, yürüyordu. Vakit erken ise de, Kumkapı deniz hamamları kalabalıktı. İki yazmacı, kenarda kayaların üstünde yazmalarını sermiş, kurutuyorlar. Nuri Efendi yürüdü. Geçitten geçerek mahalle içinden istasyonun arkasını dolaştı, yeniden demir yoluna çıkacağı yerde mahallelerinin kömürcüsü Halil ile karşılaştılar.

-Hayrola Nuri Efendi, nereye?

-Valla bilmem, işte öyle gidiyorum...

Arkasına dönüp bakarak:

-Şükrü gelecekti, gelmedi.

Halil sordu:

-Hangi Şükrü?

-Kavaf'ın Şükrü!

-Bir yere mi gideceksiniz?

-Yooo, öyle, gidelim, dediydi de... Gelmedi. Halil:

-Bırak canım, dedi. Şükrü'nün ipiyle kuyuya inilir mi! Kim bilir nereye takılmış, kalmıştır. Ben mahalleye gidiyorum, hadi, dön gidelim.

Nuri Efendi boynunu büktü,

-Olur, dönelim, dedi.

-Hadi, hadi, Yürü...

Döndüler. Halil, kömür almağa gelip de pazarlığı yapamadığını anlatmağa başlamış ve daha on beş adım atmamışlardı ki arkadan Halil'i çağırdılar. Bu çağrılıştan bozulan pazarlığın düzeleceğini anlayan Halil döndü, Nuri Efendiye:

-Sen, dedi, gidedur. Ben yetişirim.

Nuri Efendi yürüdü. Geldiği yolu tutturup gene tek başına mahallelerinin kahvesinin kapısı önüne kadar geldi.

İki kişi, ortada, alçak hasır iskemlelere karşılıklı oturmuş, tavla oynuyorlardı. O da gitti, üçüncü boş iskemleye oturdu. Dirseklerini dizine dayadı, şemsiyesinin sapını ağzına aldı, tavla seyretmeye başladı.

Oyunculardan biri, bir oyun kaybetti. Gene o adam, ikinci oyunu da kaybedip bir parti yenilmiş olunca, kızdı. Yenilmesini Hafız'ın uğursuzluğuna verdi. "Geldi, zarımı kırdı" diye düşündü ise de açıkça söylemek istemedi.

-Hafız, dedi. Şimdi oyun bitince, bir parti de seninle oynayacağım.

Hafız, şemsiye sapını ağzından çıkarak:

-Ben tavla bilmem ki, dedi.

-Tavla bilmez misin?

-Bilmem ya!...

-E, bilmezsin de deminden beri ne bakıp duruyorsun?

Hafız omuzlarını kaldırdı:

-Hiç, dedi, öyle bakıyorum...

Oyunda yenen, ikinci parti için pullarını düzeltip zarları da eline alarak:

-Bu da tuhaf, dedi. On beş yaşından beri kahveye çıkıyorsun, bir tavla öğrenemedin mi?

Oyuncular yeniden başladılar. Biraz önce yenilen adam, bir oyun daha kaybedince, sabrı tükendi:

-Hafız, dedi, valla geldin, zarımı kırdın, Biraz git, ötede otur.

Hafız Nuri Efendi, buna kızar gibi oldu. "Benim sana ne ziyanım, var" diyecekti, demedi. Kalktı, kahve kapısına gitti, durdu. "Eve dönsem" diye düşündü. Artık ikindi vakti. Akşam oluyor. Köşeden geçerken bakkaldan ekmeğini aldı, eve gitti.

Annesi kapının ipini çekti. Mangalda pişen yemeğin kokusu bütün evi bürümüştü. Odasına çıktı, gecelik entarisini, şamhırkasını giydi, pencerenin önüne oturdu. Akşam satıcıları geçiyor. Mahalleye akşam rengi çöküyordu. Sokağın köşesinden bir çocuk:

-Hayriii, gel; Annem seni çağırıyor! diye kardeşine sesleniyor.

Bir kız çocuk, elinde bir deste maydanoz, takunyalarını tıkırdatarak geçiyor. Komşu Gaffar'ın oğlu, iki boş küfeyi bostan kapısından sokmağa uğraşıyor. İki hanım, belli ki uzakça bir yere gitmiş ve geç kalmışlardı, hızlı hızlı eve dönüyorlar. Mutfakta annesinin takunyalarla dolaştığı duyuluyor... "Hayat, ne tatlı şey" diye düşündü. İnsanın ömrü olmalı da yaşamalı...

HÂMİT İÇİN BİR YAZI

İki genç arkadaş, yemekten gelmişler, matbaanın üst katında, bir odada dinleniyorlar. Biri bir koltuğa oturmuş, ayaklarını da bir sandalyeye uzatmış, dişleri arasında sönmüş bir pipo, haftalık, aylık dergileri karıştırıyor. Öteki, arkadaşının karşısındaki kanepeye uzanmış yatmış, sigarasını içiyor. Bir aralık koltukta oturan, kanepede yatandan sordu:

-Sen Hâmit'i nasıl bulursun? dedi.

-Hangi Hâmit'i?

-Canım "hangi Hâmit"i diye sorulur mu? Abdülhak Hâmit'i.

-Ha... Bilmem. Ben onu hiç okumadım.

-Hiç okumadın mı? Tuhaf! Edebiyatçı da geçinirsin!

-Edebiyatçı geçinmek için Hâmit'i okumak mı lâzım?

-Değil ama olsun. Okumalıydın.

-Okunacak bir Hâmit olsa...

-Size edebiyat okutmadılar mı?

-Okuttu zavallılar ama ben okudum mu?

-Niçin? Sen Galatasaray'a gitmedin mi?

-Gittim. Frerlere de gittim. İkisinde de tam biraz okutur gibi oldular, baktım ki ahlâkım bozulacak, çalışmaya başlayacağım, bıraktım çıktım...

-Tuhaf... Okumamış adama da benzemezsin!

-Benzemem. Bizde okumuşlarla okumamışların farkları azdır.

-Nasıl az?

-Bayağı azdır. Sen okudun, ben okumadım, aramızda ne fark var?

-Aramızda fark... Ben bugün bir gazetenin yazı işlerini idare ediyorum. Sen bu işi becerebilir misin?

-Aman elmasım, bu da lâkırdı mı? Sen patronu idare ettin, kızını alacaktın, o da seni yazı işleri müdürü yaptı. Biraz daha idare et ortak yapar! Gazete de çıkıyor işte...

-Hadi canım boş lâf etme, sen başkaları ile boy ölçüş!

-Niçin? Neye seninle boy ölçüşemiyorum?

-Ölçüşemezsin ya!

-Kendini bir denesene! Dil, tarih, edebiyat, felsefe, ne istersen! Var mısın?

-Benimle boy ölçüşme dedim ya.

-Canım ölçüşüyoruz işte... Gel şu Hâmit için birer konferans verelim. Nasıl verebilir misin?

-Hazırlanırsam veririm elbette!

-Ben hazırlanmadan veririm.

-Ver de görelim...

-Veririm, ama sen de verecek misin?

-Vereceğim.

-Söz mü?

-Söz.

-Peki, dinle! Ama yattığım yerden. Senin Hâmit'in için rahatımı bozamam.

-Yattığın yerden olsun.

-Dinle: "Sayın dinleyenlerim, bence Hâmit, önce geniş ufuklar, sonsuz derinlikler şairidir. Onunla şiir fezalarda hükümranlık eden bir sihir, bir füsun, bir mestîdir. Neşidesini okurken, birdenbire bir açılışı, bir derinleşmesi vardır. Kendimizi eski, yıkılmış, çürüyen, ancak hudutsuzca inceleşmiş olan cihanlar ortasında bulursunuz. Meselâ Makber'de; şair bizi benliğimizden sessizce ayırır, duyulan, ancak fasılasızca meçhul kalan ve asırlardan sürünüp gelmiş olan, derin suallerin korkunçlukları

içine sürükler. Bu suallere, okuyunuz, lâhûti bir musiki cevap verecektir. En vahşî, en katı, en haşin hakikatler arasından meleklerin ipek kanatlarının döktüğü bu elhan, bu sihirli sesler, nazlı bir sevgilinin tabutu arkasından sürünüp uzaklaşan ilâhîler gibi ürpertici ve insanları ümitlerinden uzaklaştırıcıdır. İçinde yaşadığınız ümit âlemini değiştiriyorsunuz. Sıra sıra bütün inançlar silinmiş, bütün ilâhîler susmuştur. Şuuraltı derinliklerdesiniz. Renksiz bir sessizlik... Orada Hâmit'i arayınız. Elinizden tutup, ağır ve tehlikeli olan bu sessizliğin ipek tülünü örtecektir. Evet tehlikeli. Çünkü yeni esaslar, yeni bir iman, bir inanç arayacaksınız. Hilkatin hakikatinin saklı olduğu kabre ineceksiniz! Hakikatin baş döndürücü kokusu biraz daha yakından duyulacak. Bu bir sihirbazın işidir. Hâmit bunu hangi beyti, yahut hangi mısraı ile yapmıştır anlayamazsınız. İşte bence bu noktada, şair büyüktür!... Onu okuduktan sonra, en sade ruhta bile, sizi korkunç cehennemlerine çeken bir yapışkan sualin çelik telleri büküldüğünü görürsünüz: Hayat nedir?..."

Bu sözleri bitirince Nihat Sait, başını çevirip arkadaşına baktı.

-Nasıl yeter mi? diye sordu. Ah birkaç beytini bilsem...

-Hiçbir beytini bilmiyor musun?

-Bilmem dedim ya...

-Eee, bilmiyorsun da bu tahlili nasıl yapıyorsun?

-Salaklık etme! Bu lâfları sıralamak için bilgi ister mi? Benim söylediklerim sana manalı mı geldi? Bayılırım! Bunlar beylik lâflar oğlum; sırala söyle. İstersen öv, göklere çıkar, istersen

batır, yerin dibine sok. Ben istersem senin Hamit'ini batırır, tutulacak yerini bırakmam.

-Ne dersin de batırırsın?

-Adam sen de, lâf mı yok...

-Meselâ?

-Meselâ: "Hâmit, derim, evet, edebiyat tarihi yazanlar, onun için de yazacak sözler bulacaklardır; ancak benim bu aç ruhumda hangi sönmez ışığı yakmıştır bilmiyorum! Hangi ölmez heyecanı yaratmıştır? Ben ona neyi borçluyum? Dilimizde mi yaşıyor? Terbiyemiz üzerinde mi bir iz bırakmış? Hudutları aşıp bütün insanlığa mı yeni hakikatler söylemiş? Arkasından bir epopemiz mi kaldı? Nedir? Meselâ Makber... Ne anlıyorsunuz? Ben onu okurken ateşlenemiyorum! Kocaman hesaplı lâflar, hesaplı kahramanlar. Soğuk demeye kıyamıyorum... Hâmit'i okurken, bilmediğiniz bir dil konuşan birtakım adamlar arasında kalıyorsunuz. Bu adamları anlamak için boşuna uğraşıyorsunuz. Hâmit, kendilerini ezberletmeyen sözler söylemiş, şiirler yazmış. Hiç de şair olmayan kahramanların sözleri, düzeltilip vezne sokulmuş, kafiyeye bağlanmış! Hiç olmazsa vezinleri tumturaklı, sürükleyip götürücü olsalar... Bununla beraber aziz dinleyicilerim, şair, şairdir. Ben anlamıyorum diye, değeri olmadığını söylemek doğru olmaz. Büyük bir şöhret kolay kazanılmaz. Ben anlamamış olabilirim. Bunun için de sözüme başlarken: "Benim Hâmit'ten nasibim yokmuş" diye başlamalı idim, Hâmit'i anlamak için yazılarını okumam kâfi gelmedi. Yazıları ile onun büyüklüğüne erişemedim. Aramızda bir duygu birliği kurulamadı. Vezinleri beni arkalarından sürükleyemediler. Kahramanları ile tanışamadık. Sevdiklerini sevemedim. Mısraları ancak okumak

istedikçe yanıma sokuldular, okunur okunmaz da kaçışıp sayfaların aralarındaki yerlerine saklandılar. Onları Hâmit'in yerleştirdiği köşelerden çıkarıp kendime alıştıramadım. Bu, Hâmit'in eksikliği değil, benim nasipsiziiğim olsa gerektir."

Nihat Sait bunları söyledikten sonra, istifini bozmayarak:

-Daha söyleyeyim mi? diye sordu.

-Ben senin Hâmit'i okumadığına, onun için yalan yanlış birtakım şeyler düşündüğüne inanmıyorum. "Okumadım, bilmem" demeyi kendine süs yapmışsın.

-Başkaları da böyle diyorlar. Ben "okumadım, bilmem" dedikçe "Bilirsin, bilirsin. Ağız yapma" diyorlar. Bizim Kantarcıoğlu zavallısı da "Ben okudum, ben bilirim" diye yırtınıyor. "Hadi oradan cahil herif, sen bir şey bilmezsin" diyorlar. Oğlan okudu da, bilir de. Edip geçinenlerin çoğunu çevire çevire okutur da. Ama bahtı yok, kime anlatacaksın... Bak sen bile kafese girmişsin!

-Bırak bu koketlikleri de otur şu Hâmit için bir yazı yaz!

Nihat Sait, arkadaşının bu sözlerini anlamamış gibi sustu, sonra yerinden fırlayıp;

-Ne dedin? Bana mı söylüyorsun? diye sordu.

-Sana ya. Kime olacak!

-E, ne oluyor? Ben Hâmit için yazı mı yazıyorum?

-Yazıyorsun ya. Bunda şaşılacak ne var? Yarın ölümünün yıl dönümü. Bir yazı koyacağız. Sen olmasan ben yazacaktım.

-Sen mi yazacaktın? Ulan ne günlere kaldık be...

-Bana bak, ağzını bozma.

-Demek bana yaptırdığın denemeler bu yazıyı yazdırmak içindi? Bizim saçmalar puan kazandı desene!... Parlak doğrusu!

-Ne var, beğenmedin mi?

-Nesini beğeneyim? Kayıtsızlığına bakıyorum da. Sağ iken adamcağızı uçurdunuz, göklere çıkardınız, "Şair-i âzam" diye izafetli bir ad da taktınız, şimdi ölümünün yıl dönümü gelmiş benim gibi bir herife şişirme yazı yazdırmaya kalkıyorsunuz!

-E, yanlış mı yapıyorsunuz?

-Yanlış ya. Ben Hâmit'i nereden biliyorum da, onun için de yazı yazıyorum?

-"Yazmak için bilmek istemez" diyen, daha şimdi Hâmit için konferans vermeye kalkan sen değil miydin?

-Palavraya imrendin mi? O alaydı oğlum! Sen sahi mi sandın? Yeni şairlerimiz için olursa istediğin kadar yazayım; Hâmit için olmaz.

-Niçin olmuyormuş?

-Olmaz. Belki iyi bir adamdı; niçin yazayım?

-Boş lâf etme! Kötülüğünü yazacak değilsin ya!

-Canım, bu adamın bir değeri varsa, okuyucularınız da bunun anıldığını istiyorlarsa, hem Hâmit'e, hem de okuyucularınıza saygı göstersenize! Ne kayıtsız, ne düşük heriflersiniz be!

-İşte gösteriyoruz ya...

-Gösterip de ne yapıyorsunuz? Hâmit'i hiç tanımamış, yazdıklarını da okumamış, benim gibi okuması varsa yazması kıt bir adama yazı yazdırmaya çalışıyorsunuz; bu mu?

-Bu kadarı yetmez mi?

-Yetmez ya. Bu Hâmit'i görmüş, tanımış, okumuş, anlamış adamlar yok mu? Arasanıza, çağırıp konuşsanıza, para verip yazdırsanıza. Ne olur, gazetenizde, bir gün de okunur bir yazı çıksın! Senin o uğursuz patronun hep datavere düşünüp fesat karıştıracağına biraz da bunları öğrensin!

-A, uzun ettin ama; iki satır yazı istedik bir çuval hezeyan ettin. Unutup hiç yazmasak ne olacak. Ben şimdi Hâmit'i tanıyan adam arayacağım. Gazetecilik bu oğlum, eğri, doğru yazılıp çıkmalı, biz edebiyat yapmıyoruz, gazetecilik ediyoruz. Modern gazetecilik!

-Hay aslanım modern gazeteci! "Biz üşeniriz, hiçbir işi doğru dürüst yapamayız" desene!

-E, ne yapacağız, bir yazı yazdırmak için sokak sokak adam mı arayacağız?

-Yahu, şuradan telefonu alıp o aşağıdaki hergelelere "Hâmit'i tanıyan birini bulun, bize bildiklerini yazsın" demek güç bir iş mi?

-Ben buldum işte. Sana "yaz" diyorum, yazmıyorsun!

-Yazmıyorum... Kabahat sizde değil sizleri bir adam sanıp da okuyanlarda!

-Bizi adam sandıkları için mi okuyorlar sanıyorsun? Dedikoduyu, ortalığı çamurlaşmayı biraz gevşetelim, görürsün bak, satış ne oluyor!

-Öyledir de Hâmit ne karıştırıyorsunuz, basın küfrü gül gibi geçinin!

-Bırak bu lâfları da şu yazıyı çıkar.

-Yahu sen ne lâf anlamaz herifsin. Yazık sana ekilen tuza... "Hâmit'i okumadım, bilmem" diyen adama "Öyle ise otur da Hâmit için bir yazı yaz" denir mi?

-Peki, kimden isteyelim? Bize ne derler?

-Ne derler? Namusunuza mı dokunur?

-Canım bunları lâf diye mi söylüyorsun? Boş yatacağına otur şu yazıyı yaz.

-Yazmam, söyle Muhsin yazsın!

-Bizim Muhsin mi?

-Öyle ya.

-Ne budalasın. Hiç Muhsin yazabilir mi?

-Neden yazamıyormuş? Oğlan şairdir, senden benden de iyisini yazar. Bırak ben yazdırayım, beğenmezsen koymazsın!

-Olmaz öyle şey!

-Kıskanıyor musun?

-Şu ettiğin lâfa bak. Muhsin'i gazetede ben tutuyorum. Patrona kalsa sepet havasını çoktan çalardı!

-O da senin dalaveren. Oğlan iki dili su gibi bilir. O bakımdan sen kuşsun. Senin ayıbını Muhsin örter. Sen de kaz kafalı patrona istediğin gibi satarsın!

-Ne kötü yürekli herifsin. Bu lâflar Muhsin'in kulağına gidecek, o sersem de kendini bir mal sanacak, ben de teneke yi kuyruğuna bağlayacağım, senin de keyfin gelecek.

-Adam sen de, Muhsin'e iş mi yok? Oğlan hangi gazeteye gider de sekreterlik edemez?

-Evet onun için kitapçı Hayri, az daha üç bin lira içeri giriyordu!...

-Hayri çingene ise, resimleri çamurla basmaya kalkarsa, bakkal kâğıdı ile dergi çıkarırsa, hocası da sen olursan, ona Muhsin ne yapsın?

-Haydi, bırak artık Muhsin'in kuyruğunu, bırak...

Yazı İşleri Müdürü, aklına yeni bir şey gelmiş gibi, sözünü kesip biraz durduktan sonra Nihat Sait'e;

-Şey... dedi, sen Hayri'ye borcunu verdin mi?

-Veremedim.

-Edepsiz heriftir. Seni sıkıştırmıyor mu?

-Sıkıştırsın... Yel kayadan ne alır?

-Ben şimdi buradan Hayri'ye telefon etsem, bir ay için olsun seni sıkıştırmaz.

-Hayri benden ne alacak? Bende para pul yok kil

-Canım o kadar sıkı söyleme. Yazma kitaplar yok mu?

Nihat Sait yattığı yerden doğruldu. Yavaş sesle, sanki kendi kendine söylermiş gibi:

-Vay haydut herifler vay, dedi, ulan kitaplar hiç aklıma gelmemişti. Şu bendeki saflığa bak! Kitapları kaldırırlar mı kaldırırlar. Değil mi bunun aklına geldi!

Biraz durduktan sonra arkadaşına:

-Beni mi korkutuyorsun, dedi, yazmıyorum işte...

Yazı İşleri Müdürü gülümsedi;

-Canım o kadar üzülme dedi, istersen yazarsın. Sen Hayri'nin ne edepsiz olduğunu benden öğrenecek değilsin ya!...

-Bilirim merak etme, bereket versin ki kitaplar aklına şimdi geldi. İkiniz bir olur başıma ne çoraplar örerdiniz. Hâmit beni kurtardı, kitapları ağzından kaçırdın. Hadi kalk bakalım telefonunu et. Hem bak yirmi papelini kaldırırım.

-Telefon ediyoruz ya, papel ne oluyor.

-E, bak sen bilirsin. Ben şimdi eve gider kitapları aşırırım. Siz de hava alırsınız.

-Hele yaz da uyuşuruz!

-Yooo hiç gelemem. Yirmi papel şurada güverte olacak!

Telefon edildi, yirmi lira da verildi. Nihat Sait masanın başına geçip:

-Kibar adamsın, dedi, ne de olsa paşa çocuğusun. Bu dalaverede anlamadığım yerler var ya, neyse! Ver bakalım Hâmit'in bir kitabını.

-Bende Hâmit'in kitabı yok.

-Olmaz, bulacaksın.

-Nereden bulayım?

-Hiç olmazsa birkaç şiirini oku.

-Aklımda yok.

Biraz düşünüp:

-*"Kimdir bu kadın ki bunda maslub"*

"Sümrû ne cehennemî nazaret"

-Dur yazayım.

Yazdıktan sonra:

-Güzel. Başka yok mu?

-Yaz *"Bahr-i zehhar değil, ebr-i şererbar değil"*

"Hep yanardağlar ile dolsa civarım dönmem"

-Bunları kim söylüyor?

-Tarık olacak.

-İyi biliyor musun?

-Bilmiyorum. Her hâlde Hâmit'in tiplerinden biri.

-Yok, böyle olmaz. Bir kitap bulmalı, Antoloji, edebiyat tarihi ne olursa olsun.

Aradılar, İsmail Hoca'nın bir kitabını buldular. Yazı da yazıldı. Ertesi günkü gazetede de çıktı. Başına şu beyti yazmış:

"Tad yok gecesinde gündüzünde."

"Ben neyliyeyim bu yeryüzünde"

Okuyanlar beğendiler. İsmail Hoca da okumuş, o da beğenmiş!

Sabahattin ALİ (1907-1948)

HASAN BOĞULDU

Kazdağı'nın Adalar Denizi'ne bakan yamaçlarından birindeki bir yörük obasına gidip dört beş gün kalacaktım.

Edremit pazarına çıra ve bal satmaya geldiği zamanlar ahbap olduğum ve devlet kapısında birkaç ufak işine yardım ettiğim uzun boylu, ak sakallı bir yörük beni davet etmiş:

"Çadırda yatmayı gözün tutarsa buyur! Taze bal yersin, kana kana acı su içersin!" demişti.

Ben ona, bir daha kasabaya indiği zaman yanına katılıp geleceğimi söylediğim hâlde, sıcak, rüzgârsız bir günün sabahında, aklıma esiverince, yalnız başıma yola düzülmüştüm. Yerini aşağı yukarı bildiğim obaya, uğradığım köylerde sora sora, öğlene kadar varacağımı umuyordum.

Yüzlerce, belki binlerce senelik zeytin ağaçlarının arasında uzanan, çukur, iki yanı böğürtlen ve hayıtlarla örülü yolda ağır ağır yürüyordum. Arkamdan yükselen güneş, gölgemi araba izlerinin kıvrımları üzerine serip uzaklara kadar götürüyor; deniz tarafından yüzüme doğru esen hafif fakat serin bir bahar rüzgâ-

rı, kasabadan uzaklaştığımı hatırlatıyordu. Kırağı yemiş toprak ve taze çimen kokusu etrafı kaplamıştı. Tarla kuşlarıyla serçeler, ötüşe ötüşe ağaçtan ağaca sıçrıyor, güneşin vurduğu yerlerden dalgalı bir buğu yükseliyordu.

Kazdağı'nın eteklerindeki Zeytinli köyünün, bahçesi salkım söğütlerle gölgelenmiş, havuzlu kahvesinde bir çay içip, Yüksekoba'nın yolunu sordum. Kahveci:

"Hiç oraya varmadım ama, bildiğime göre Beyobası'nı geçtikten sonra Kızılkeçili deresi boyunca dağa vuracaksın; patlakların yanına gelince soldaki bayıra tırmanıp yaylada bir kurşun atımı gideceksin!" dedi.

Ne Beyobası'ndan, ne de patlaklardan haberim olmadığı için adamcağızın yüzüne garip garip bakmış olmalıyım ki, güldü ve ilâve etti:

"Yabancı adamın tek başına gideceği yer değil orası, efendi. Dağlarda, ormanlarda yolunu saptıverirsin!"

"Yok canım, sora sora bulurum!"

"Kime soracaksın?... Beyobası'nı geçtikten sonra insan göremezsin ki!"

Cevap vermedim. Kahveci fincanı götürdü. Ben: "Acaba Edremit'e dönsem de bizim koca sakallı İsmail Baba'yı beklesem mi?" derken tekrar geldi:

"İşin rast gidiyor efendi!" dedi, "Yüksekoba'ya giden var, sen de yanına katıl!"

Hemen kalktım. Kahvecinin önünde, yüzü güneşten yanmış, ince saç örgüleri sırtına dökülmüş, kanarya sarısı üçetekli giymiş bir yörük karısı vardı. Kahveci:

"Hacer kız, efendi sizin obada Koca İsmail Baba'ya misafir gidecekmiş, götürüver!" dedi.

Kadın yüzüme üstün körü bir göz attıktan sonra:

"Hadi yürü!" emrini verdi.

Yüzünü bana çevirdiği sırada, bu yörük karısının henüz on sekiz, yirmi yaşlarında bir kız olduğunu fark edip şaştım.

O daima birkaç adım önde, ben arkasından yetişmeye çalışarak yola koyulduk. Kahveci gülümseyerek, arkamızdan bakıyordu.

Köyün dışına çıkıp zeytinlikler arasına dalınca Hacer sarı entarisinin eteklerini toplayıp beline soktu; alçak topuklu, kalın rugan ayakkabılarını çıkarıp heybesine koydu; toprak üzerinde çıplak tabanlarının izini bırakarak yürümeye başladı. Başındaki ince, oyalı yazmanın altında küçük bir bal kutusu gibi kabaran altınlı fesi, her adımda hafifçe titriyor, uzun boyu, heybenin ağırlığı ile azıcık öne eğiliyordu.

Hiçbir şey konuşmadan bir saat kadar yürüdük. Birkaç meyve ağacının arasına serpilmiş beş on evden ibaret Beyobası'nı, biraz sonra da, ulu bir çınarın gölgesinde yıkılıp dağılmaya bırakılmış boş bir su değirmenini geçtik. Artık zeytinler bitmiş, çam ormanları başlamıştı. Gün ışığı vurmayan, gölgeli, loş bir boğaza iniyorduk. Karşımızda alabildiğine dik bir

dağ yükseliyor, onun henüz gözümüzden saklı bulunan eteklerinden doğru, coşkun akan bir derenin uğultusu geliyordu.

Hacer kız bir aralık başını çevirdi:

"Dere boyundan gideceğiz. Suyu fazladır, bastığın yere mukayyet ol!" dedi.

Kayalar arasındaki dik ve dar bir patikadan inince Kızılkeçili deresiyle karşılaştık. İki sırtın birleştiği dar boğazda kayadan kayaya atlayarak köpüren sular, kulakları dolduran büyük bir gürültü çıkarıyorlardı. Suyun kenarındaki dar yolda, çok kere taştan taşa atlayarak, yürümeye başladık. Kâh derenin kıyısına kadar iniyor, kâh tekrar sırta tırmanarak beyaz köpüklü çağlayanlara yüksekten bakıyorduk. Boğaz gittikçe darlaşıyor, iki yandan dimdik yükselen kayaların yarıkları arasından fırlayan kocaman çam ağaçları, yan yatmış bir hâlde, boşluğa uzanıyordu. Suların yalayıp parlattığı taşlarda çıplak ayaklarıyla seken Hacer'e yetişmek için güçlük çekiyordum. Dağdan yuvarlanıp derenin yolunu kapayan ev büyüklüğünde kayalar, yahut bir kayanın beri tarafındaki yumuşak toprağı oyan sular, dere boyunca yer yer büyük ve derin havuzlar meydana getirmişlerdi. Bir kararda durmayan aynalarına etraflarındaki iri çam veya çınar ağaçlarının gölgesi vuran ve suları içlerine çok kere birkaç adam boyu yüksekliğinde bir kayadan köpük köpük dökülen bu havuzlara her rastlayışımızda önümdeki kız bışını çevirmeden:

"Buna Deli Büvet derler!"

Yahut:

"Buna Kunduzlu Büvet derler!" diye izahat veriyordu.

Boğazın biraz genişlediği bir yere yaklaştığımız zaman kulaklarımı müthiş bir gürültü doldurmaya başladı. Hacer:

"Sutüven'e geldik!" dedi.

İki, iki buçuk metre çapında bir borudan fırlıyormuş gibi bol ve coşkun akan sular, bembeyaz bir kayaya varınca birdenbire boşlukla karşılaşıyorlar, bir an, bir küçük an sanki duralıyorlar, sonra, geldiklerinden daha müthiş bir hızla derin bir çukura, sade köpük hâlinde dökülüyorlardı. Orada bir müddet kaynaşıyorlar ve çalkalana çalkalana sağa kıvrılıp, beyaz taşlar üzerinde sekerek, yollarına devam ediyorlardı. Kenara kadar sokulup aşağıya bakınca insanın yüzünü serin bir buğu sarıyor, ardı arası kesilmeyen bir gök gürültüsü iki yanda yükselen kayalık dağlarda uğultulu akisler bırakıyordu. Bu çağlayandan bahseden bir şiirin ilk satırları hep dudaklarımda idi:

Bir kayadan duman duman,

On yedi metre atlayan

Dağ kokusuyla yüklü su...

Akması tel tel ince saç,

Düştüğü yerde üç kulaç,

Mavi su, ak köpüklü su!...

Bir kenarda çömelip gözlerini bir bana, bir Sutüven'e çeviren kız heybesini tekrar sırtladı. Dere boyunca, iki dağın gittikçe sıkışan yamaçları arasında, yeniden çıkmaya başladık. Menbaa yaklaştıkça dere artık akmıyor, çağlayanlar şeridi hâlinde, bir kayadan bir kayaya sıçrıyordu. Suyu aralarına alan kayalar bir yerde daralıp birbirlerine iki adım kadar yaklaşmışlardı; olanca

hızlarıyla gelip bu cendereye giren sular, beş altı metre uzunluğundaki dar boğazdan görülmedik bir hırs ve sür'âtle ve simsiyah bir renk alarak geçiyorlar, kurtulduktan sonra da, kumlu ve çakıllı yataklarına serilip, beyaz kabarcıklı kahkahalar atarak fıkırdıyorlardı.

Yolun adamakıllı çetinleştiği, iki taraftaki taşlara, çalılara, çam fidanlarına tutunmadan yürümenin güçleştiği bir yerde önümüze koskocaman bir büvet çıktı. Bir başından bir başı on beş adım vardı. Gövdesini dört kişinin zor kucaklayacağı bir çınar havuza doğru eğilmiş, kalınlı inceli dallarını suyun üstüne uzatmıştı. Şimdi boğazın alt başı hizasına gelen güneş iri yapraklar arasından geçerek büvetin dibindeki süt gibi beyaz çakıl-ları, iri kumları ışıldatıyordu. Döküldükleri kayanın dibinden başlayarak yer yer anaforlar yapıp kenarları dolaşan sular, havuzun alt başına gelince, birdenbire yollarını bulmuşlar gibi, geniş bir kayanın üstünden hızla geçerek akıp gidiyorlardı.

Hacer kız burada hiç durmadan yoluna devam etti. Ben onun ardından yetişmeye uğraşırken, dönüp bu görülmemiş güzelliğe bakmaktan kendimi alamıyordum. Suların gürültüsünü bastırmak için bağırarak sordum:

"Bu büvetin adı yok mu?"

"Hasan Boğuldu!"

"Kim Hasan?"

"Zeytinli'den... Bahçıvan Hasan!

"Ne zaman boğulmuş?..."

"Çok olmuş... Kırk elli sene var..."

"Nasıl boğulmuş?"

Kız durdu, geri dönüp, şimdi bulunduğumuz yüksek yerden aşağıya, güneşin ışığıyla balık karnı gibi parlayan sulara ve bunların üstünü yer yer örten çınara baktı:

"Yaylaya varalım da, azıcık oturur dinleniriz, o zaman anlatırım!" dedi.

Tekrar yola koyulduk, bir hayli daha çıktık, Dönüp boğazın geldiğimiz taraflarına baktığım zaman ovayı epeyce aşağılarda, adamakıllı küçülmüş olarak görüyordum. Zeytin ve kavak ağaçlarının arasında kırmızı kiremitleri ve beyaz minareleri görünen köyler birer oyuncak gibiydi.

Hacer:

"Patlaklara geldik; buradan dağa vuracağız!" dedi.

İleriye dönüp baktım. Derenin iki yanında, sudan hemen birkaç karış yukarıda birbirlerinden ancak birer ikişer adım uzaklıkta, yan yana belki yirmi tane pınar vardı. Kimi irice bir taşın altından, kimi kumlu bir topraktan fırlıyor, binlerce kuşun bir arada çıkardığı sesi andıran bir şırıltı ile dereye karışıyordu. Koşup yüzükoyun yattım ve bunlardan birinin dayanılmayacak kadar soğuk suyunu dinlene dinlene içtim. Hacer de çömelmiş, avucuyla su alarak yüzüne ve şakaklarındaki saçlara sürüyordu.

Vücudumdan terler boşanarak dağa tırmanmaya başladım. Dere sağımızda ve aşağıda kalmıştı. Üzeri kuru çam pürleriyle örtülü keçi yolunda kayıp yuvarlanmamak için bazen diz üstü çöküp bir ardıç dalını yakalıyor, bazen de tutar tutmaz köküyle beraber elimde kalan bir kekiğe yapışıyordum. Nihayet bayır

mülâyimleşti, biraz sonra da önümüz açıldı. Seyrek çamların arasından ilerideki denizi gördüm. Birkaç adım daha yürüyüp gölgeli bir yere oturduk.

Hacer kız heybesini karıştırarak:

"Yanında yiyeceğin yok her hâlde!" dedi. "Sokul da ekmek yiyelim!"

Ben üç dört saatte obaya varacağımı sandığım için yanıma bir şey almamıştım. Ne kadar acıktığımı şimdi birdenbire anlıyordum. O, bu sırada önüme bir tutam yufka koymuş, yere serdiği kırmızı yazma mendilin üstüne bir topak tulum peyniri ile birkaç taze soğan bırakmıştı. Hem yiyor, hem etrafıma bakıyordum. Bulunduğumuz yer, denizden bin beş yüz metre kadar yüksekte idi. Akçay iskelesinin önünde duran kayıklar, ağaçların arasındaki seyrek binalar iğne topuzu kadar ufaktı. Karşıda, Burhaniye'nin arkasında yatan Madra dağları şekilsiz bir yığından ibaretti. Güneşin altında göz kamaştırıcı pırıltılarla yanan deniz, ta uzaklarda açıklı koyulu gölgelere bürünen Midilli adasına kadar uzanıyor, bunun sağ yanından geçerek ufukta, sisler içinde gökle birleşiyordu. Kazdağı'nın körfeze kadar yaklaşan eteklerini sayılamayacak kadar çok, her biri başka renk ve biçimde, irili ufaklı dağlar ve tepeler çeviriyordu. Arkamızda Sarıkız, bu dağların en yüksek tepesi, ağaçsız başını beyaz bulutlara uzatıyordu.

Yanımdaki kız, ortada kalan yufkalarla peyniri mendile sarıp heybesine yerleştirdi, ben, hemen kalmayı asla düşünmediğimi belli etmek ister gibi arkamdaki çama yaslanarak:

"Hani şu Hasan'ın nasıl boğulduğunu anlatacaktın!" dedim.

"Nasıl boğulduğunu gören yok ki... Yalnız orada boğulduğunu söylüyorlar!"

"İyi ya, neden boğulmuş?"

"Obaya varınca kime sorsan diyiverir... Hadi yolumuza gidelim!"

"Yok canım!" dedim. "Yemek üstüne hemen yola çıkmak iyi değildir. Sonra obada İsmail Baba'yla konuşacak çok lâfımız var... Sen bildiğin kadarını söyleyiver!"

Hacer heybeyi tekrar yanına bırakarak azıcık düşündü. Bir aralık gözlerini üstümde gezdirerek hikâyesini ne dereceye kadar alâka ile dinleyeceğimi, ne kadar anlayabileceğimi keşfetmek ister gibi beni süzdü. Genç yüzünde büyük bir ciddîlik, iri, siyah gözlerinde dalgın bir hâl vardı;

"Bu Hasan, Zeytinli'de bahçıvanmış...?" diye başladı. Anlatırken önüne ve ara sıra ovaya bakıyor, güzel bir delikanlı eline benzeyen ince elinin şehadet parmağıyla toprağı karıştırıyordu.

"Bu Hasan Zeytinli'de bahçıvanmış... Ufacık bir bahçesi varmış; yazın bostan, yeşillik eker, kışın el zeytini silkmeye gider, koca anasıyla yaşar dururmuş. Daha da pek genç imiş; hani bıyığı yeni terlemiş. Anasından başka kadına göz kaldırıp bakmaz, düğünde, bayramda öbür delikanlılar gibi rakıya, oyuna katılmaz, kız gibi bir oğlanmış... Pazarlara gidip bostan ne satınca da parasını getirir, anasına teslim edermiş. Bizim obadan onu bilenler var da onlar söylüyorlar... Anam daha şuncağız çocukmuş... İşte o zamanlar bizim Yüksekoba'dan Emine, Edremit pazarında bu Hasan'ı görmüş... Anam Emine'yi bilirdi; sekiz yük balları varmış; babası ağaç devirip kereste yapar,

anasıyla Emine de arılara bakarmış. Dağ gibi bir kızmış. Dana-ları, inekleri boynuzundan tutunca şu yana savuruverirmiş. Bu geldiğimiz yolu iki saatte iner, üç saatte çıkarmış. Çocuklarla da pek oynar, obanın kızlarını ardına takınca ormanda koşturup terletir, sonra da hepsini bicik bicik yanaklarından öpermiş... İşte bu Emine, Edremit pazarında Hasan'dan bostan almış; hani dağlık yerde pek kavun karpuz olmaz da onun için... Hasan bostanları Emine'nin heybesine doldururken:

"Yörük kızı!" demiş, "Yükün ağır oldu. Kazdağı'nın yolu çe-tindir, nasıl çıkacaksın?"

Emine onun yüzüne gülüvermiş de:

"Ne sandın düz ovalı!" demiş, "Biz dağlıyız, sizin boş çıka-madığınız bayıra biz kırk okka yükle çıkarız!..."

Hasan önüne bakmış, Emine yoluna gitmiş, ama ertesi Pa-zar yine onun sergisine varmış:

"Bostanların iyi çıktı, sarı oğlan, al sana bal getirdim!" de-miş; omuzundan bal teknesini indirip bir gömeç almış Hasan'a vermiş. Hasan'ın yüzü yine al al olmuş:

"Ne zahmet ettin, yörük kızı!" demiş, ama Emine cevap vermeden gülüp yürümüş.

İkindi vakti Hasan eşeğini önüne katıp köye dönerken, Ka-dıköy mezarlığının önüne varınca, bakmış Emine heybesi sır-tında ileriden geliyor. Önce dili tutulmuş, hiç tınmadan ardından yürümüş, sonra bir yüreklenmiş, eşeğini sürüp Emine'nin yanına varmış:

"Uğurlar olsun, yörük kızı! Sen hangi obadansın?" diye sormuş, Emine Hasan'ı görünce:

"Sana da uğurlar olsun, sarı oğlan! Ben Yüksekobalıyım, sen nerelisin?" demiş.

"Ben Zeytinli'denim... Köye kadar yolumuz bir... Heybeni eşeğin üstüne at da rahat git!..."

"Olmaz! Ovada heybeyi eşeğe taşıtırsam, koca dağa bu yük ile nasıl çıkarım?"

"Zeytinli'ye gelene kadar yan yana yürümüşler; az konuşmuşlar, çok bakışmışlar; ama ikisinin de gönlü birbirini sevmiş. Ondan sonra her pazardan beraber dönmüşler... Emine arada bir Hasan'ın, Zeytinli'nin alt başındaki bahçesine uğrayıp ona süt, peynir, bal götürmüş; Hasan Emine'ye dut silkivermiş, kiraz, vişne toplamış. Bahçenin ortasındaki ayvanın dibinde yan yana çömelip konuşurlarken görenler, çok olmuş. Ama Hasan'ın anası bakmış ki bu iş böyle sürüp gidesi değil... Oğlunu önüne oturtup:

"Oğlum, Hasan!" demiş. "Baban öleli beri evin erkeği sensin... Ben bugün varsam yarım yoğum... Evine bir kadın lâzım. Sana bizim köyden bir kız almak isterdim ama, yine de sen bilirsin... Eğer gönlün bu yörük kızını pek sevdiyse bu ihtiyar hâlimde obasına gidip isteyeyim... Güz yaklaştı; zeytinden sonra düğününüzü yaparız?"

Hasan da hep bunu düşünürmüş ama, bir türlü içini dökemezmiş. Bakmış artık beklemenin yolu yok, Emine obadan indiği bir gün ona bahçede yanına oturtmuş:

"Emine," demiş, "Bahar geçti, yaz geçti; leylekler yerine göçtü! Kış gelip dağları yolları kar örtmeden ya sen bana gel, ya ben sana geleyim!"

Emine'nin yüzü sapsarı olmuş:

"Ah, Hasan!" demiş, "Kışın derdi senden evvel benim içime çöktü, ayrılık günleri geldi çattı. Ne ben senin köyünde edebilirim, ne sen benim obamda.... Bu yaz büyük günah işledik... Artık sen beni unut, ben de seni unutayım."

Bunu duyunca, Hasan'ın aklı başından çıkmış; Emine'nin eline sarılmış:

"Aman yörük kızı, aman biricik Emine'm!" demiş, "Senin tatlı dilini duyan, güler yüzünü gören bir daha seni nasıl unutur? Böyle deme, burda kal. Sen bahçeye bakarsın, ben zeytine giderim, kimseye muhtaç olmayız..."

Emine acı acı gülmüş ve demiş ki:

"İnsan nereye giderse rızkı da beraber gidermiş; bunu düşündüğüm yok. Ama ben dağlıyım, bu çukur ovalarda kalamam. Köyünüzün eli kınalı kızlarına katışamam, senin içine dert olur. Kızılbaş kızı geldi de Hasan'ı elimizden aldı derler, benim içimde dert olur. Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmemeli. Ben, seni görmemeliydim... Gördüm, sözüne uymamalıydım... Ama neyleyim, senin de tatlı sözünle güler yüzün etti bunları... Hadi benim Sarı Hasan'ım; tut ki birbirimizi düşte görmüş de uyanmışız... Bırak beni dağıma gideyim!"

Yanından kalkıp kuş gibi uçmuş. Hasan arkasından bakmış kalmış...

Hacer toprakla oynayan parmağını eteğine silerek önce bana, sonra ileriye, boşluğa baktı. Ben gözlerimi onun yandan görünen yüzüne dikmiştim. Bakışının hâlâ tesiri altındaydım. İnsan ruhlarının ince ve derin kıvrıntılarını bütün karmakarışıklığı ile anlayan ve şaşılacak bir kolaylıkla anlatan bu genç yörük kızı sanki birdenbire büyüyüvermişti. Gözlerini çevirmiş, aşağıya, yeni yeşeren ağaçları, taze ekinleri, koyu yapraklı zeytinleri, yer yer görünüp tekrar kaybolan dereleri ile pırıl pırıl yanan ovaya bakıyordu.

Dağınık siyah kaşların altında düşünceli duran gözleri, sımsıkı kapalı ince dudakları, tozlu ve hâlâ biraz terli yanakları çam dalları arasından sızan güneşle parlıyor; çocuk çizgilerini henüz kaybetmemiş olan yüzü garip bir olgunluk ifadesi alıyordu.

Aşağılarda kalan derenin uğultusu rüzgârın esişine göre azalıp çoğalarak bize kadar geliyor, çamların mırıltısına karışıyordu. Baygın bir kekik ve çam kokusu ortalığı doldurmuştu. Hacer kız elini yanına uzatarak yerden kuru bir kozalak aldı; parmaklarıyla onun dişlerini büküp kırmaya başladı. Sonra başını bana çevirdi, elinde ufaladığı kozalağın çıtırtılarına karışan hafif bir sesle yeniden anlatmaya başladı:

"O günden sonra Hasan'ın yüzü gülmemiş, rengi yerine gelmemiş. Gönlünü bir yerde eğlemez, ağzını açıp dünya kelâmı eylemez olmuş. Pazarlara ayva, nar satmaya gider, ne alıp ne verdiğini bilmeden geri dönermiş. En sonunda bir gün dayanamamış; Edremit pazarı günü, akşam vakti Zeytinli'nin üst başında, Yüksekoba'ya giden yolun kıyısında oturup Emine'yi beklemiş. O gün kızın pazara indiğini kestirirmiş. Az sonra Emi-

ne yolun alt başında görünmüş. Onun da yüzü sarı, hâli perişanmış. Hasan'ı görünce yüreği yanmış ama, hiç tınmadan oradan geçip gidecek olmuş. Hasan yolunu kesmiş:

"Emine!" demiş; "Bu dünyada gönlüne karşı gelen babayiğit çıkmamış. Ocağına düştüm! Deli gönlün bizim çukur köyümüze sığmazsa al beni obana götür! Anamı ana, babamı baba bileyim; ineğini sağıp davarını güdeyim; babanla tahta biçip keresteyi dağdan sırtımda indireyim. Tek beni buralarda garip koyup gitme!...?"

Emine durmuş, Hasan'ın yanına çökmüş, gözlerini koluna silmiş:

"Hasan," demiş, "Yüreğimi deldin! Ne çare ki dediğin olacak iş değil. Ovada büyüyen dağda yapamaz. Dağın suları serindir ama, yolları sarptır. Kışı çetindir... Kar altında odun kesmek bahçeye bostan ekmeye benzemez. Benim erim diye götürdüğüm adamı obamızın yiğitleri kınamamalı!... Ben seni bildim, artık gözüme hiçbir yiğit görünmüyor; ama anamın, babamın, akranımın yanında seni küçük düşüremem. Sal beni gideyim!..."

Hasan ayak diremiş; "Her işi yaparım; obanızın yiğitlerini kardeş bilip işlerine koşarım, eğer of dersem kov beni köyüme gönder!" demiş.

Emine'nin aklı yatmamış ama, yüreği yumuşamış: "Haftaya burada bekle de cevabımı al!" demiş.

Hafta sekiz gün, Hasan anasının boynuna sarılmış; hak alıp hak vermiş; gelmiş yolun başına, Emine'yi beklemiş... Çok geçmeden yörük kızı görünmüş... Sırtında koca bir çuval var-

mış, içi pamuk doluymuş gibi onu beli bükülmeden taşırmış. Hasan'ın yanına gelince:

"Hasan!" demiş, "anamla, babamla danıştım; onlar da emmilerimle danıştılar. Ovalıya varının, ovalıdan kız alanın onduğunu gören yok. "Deli kız, deli kız!" dediler. "Yüksekoba'da gönlünü verecek yiğit mi bulamadın?" Ben de: "Herkesin yiğidi kendi gönlüne göreymiş!" dedim. "Peki öyleyse," dediler, "Bir sına bakalım, senin yiğidin Kazdağı'ndaki yörük Emine'ye er olacak adam mı?" Konuşup kavil ettik: "Zeytinli'den kırk has okka tuz aldım: bunu sırtına vurup bir yerde durup dinlenmeden benimle Yüksekoba'ya çıkabilirsen haftaya düğünümüz olacak. Kırk okka yükle dört saatlik dağa çıkan adama eğri bakacak babayiğit bizim obamızda yoktur. Çıkamazsan, kaderimiz böyleymiş!"

Hasan bir söz söylemeden çuvalı sırtlamış. Emine'nin önüne düşüp yürümüş. Ayakları kuş gibi uçarmış. Beyobası'nı geçmişler, bayır aşağı dereye inerken Emine bir bakmış. Hasan'ın yüzünden, ellerinden su gibi ter boşanıyor... Az önce genişleyen yüreği daralmış:

"Kendine yazık etme, Hasan!" demiş. "Ver çuvalı bana, ben gideyim! Sen bahçene dön!"

Hasan soluk soluğa:

"Buraya gelirken and içtim: Geri dönersem sağ dönmeyeceğim!" deyip yürümüş. Emine'nin yüreği daha da daralmış ama, çaresi yok. Eski değirmeni geçmişler. Sutüven'in yanına gelince Hasan durmuş:

"Emine!" demiş, "Bana ettiğin zulümdür! Tuzlar sırtımı yaktı... Dur bir soluk alayım!"

Emine:

"Kavlimizde durup dinlenmek yok!" deyip yürümüş. Hasan bir taştan bir taşa atlayıp ardından yetişmiş. Az daha gitmişler; Hasan yine durup yalvarmış:

"Emine, zalim anana babana uyup beni çok ağır sınadın! Bu kadarı yeter, hadi köye dönelim!"

Emine'nin yüreği dilim dilim olmuş da içindekini yine dışarı vurmamış:

"Ben sana dedim, Hasan bu dağlar sana göre değil! Ver çuvalı ben gideyim." demiş.

Hasan gayretlenmiş, biraz daha yürümüş. Demin yanından geçerken Hasan Boğuldu dedim ya, eskiden oraya Gök Büvet derlermiş, Hasan oraya geldiğinde dizleri bükülüvermiş, olduğu yere çökmüş:

"Ah, Emine!" demiş, "Beni boş yere yaktın. Ben bu dağlara çıkamayacağım, gel köye dönelim!"

Emine ağzını açıp bir söz demeden Hasan'ın sırtından düşen çuvalı yüklenmiş, tek başına, gerisine bakmadan yürümüş. Çalıların ardında kaybolup giderken, Hasan anasız kalmış yavru kuş gibi bağırmış:

"Emine, obana gelemem, köyüme dönemem. Beni buralarda bırakıp gitme!"

Emine durmuş, durmuş, sonra başını çevirmeden yine yoluna düzülmüş. Ta patlakların yanına gelinceye kadar Hasan'ın bağırdığını duymuş. Garip oğlan suyun gürültüsünü bastırıp:

"Emine, ben senin ardından gelemedim, sen benim ardımdan gel!" diye seslenirmiş.

Emine bir yerde durup soluk almadan, bir kere dönüp ardına bakmadan kırk okka tuzla obaya varmış. Anası babası onu görünce her şeyleri anlamışlar. Kız çuvalı oraya atıp yere yıkılmış, kendinden geçmiş; ama daha ortalık kararmadan yerinden fırlamış;

"Duydunuz mu? Hasan beni çığırıyor!" demiş.

Anası babası sormuşlar:

"Hasan'ı nerde bıraktın?"

"Gök Büvet'in orda!"

"Kız sen deli mi oldun? İki saatlik yerden buraya ses gelir mi?"

Emine kimsecikleri görmez, kimseciklerin sözüne bakmaz, durup dinler, sonra:

"Anacığım! Bak nasıl çığırıyor! Yazık oldu... Dur bir varıp bakayım!..." dermiş.

O gece zor tutmuşlar. Obanın yanındaki ormanlarda sabahacak dolaşmış. Gün ağarırken Gök Büvet'e inmiş. Bakmış oralarda kimsecikler yok... Suyun yanından geçip gidermiş, bir de ne görsün: Hasan'ın dallı çevresi koca çınarın su içindeki dallarından birine takılmış, yüzüp duruyor... Onu oradan aldığı

gibi koynuna sokmuş... Dere boyunda bir aşağı, bir yukarı koşup:

"Hasan'ım! Ses ver de yanına varayım!" diye bağırmaya başlamış. Her defasında dağlar, taşlar ses verir:

"Emine, ben senin ardından gelemedim, sen benim ardımdan geleceksin!" dermiş.

Yemeden içmeden üç gün dağlarda, ormanlarda, dere boylarında dolaşıp Hasan'ı aramış, Zeytinli'ye inip anasından sormuş. Kocakarı saçını başını yolar, ağlarmış.

Köylüler, Hasan'ın Gök Büvet'te boğulduğuna kayıl olmuşlar: "Güz yağmurlarından derenin suyu coştu. Ölüsü kim bilir hangi kovuğa girip kaldı? Belki de sular aldı denize götürdü!" derlermiş, Emine bunu duyunca:

"Yalan!" demiş, "Hasan ölmedi ki! Beni çığırıp duruyor ama, yerini diyivermiyor. Araya araya bulurum hebet!"

Anası babası ardına düşmüşler, alıp kapamışlar. O bir yolunu bulur, dere boyuna iner, Hasan'a seslenirmiş. Gök Büvet'in yanındaki kayalara oturur, koşmalar düzer söylermiş. Bir gün anasına:

"Hasan bana yine seslendi; bugün beni Gök Büvet'te bekleyecek. Bu sefer sağlam kavilleştik, gayri kavuşacağız!" demiş. Anası:

"Amanın kızım, neler oldu sana?" diye ağlayıp döğünmüş. Kız bir yolunu bulup ortadan kaybolmuş. Akşam üstü oradan geçenler Emine'yi Gök Büvet'in yanındaki koca çınarın dalında Hasan'ın çevresiyle asılı bulmuşlar."

Hacer kız kara gözlerini yüzüme dikerek:

"İşte Gök Büvet'e o zamandan beri Hasan Boğuldu diyorlar; koca çınara da Emine çınarı derler. Hadi, geç olmadan yolumuza gidelim!..."

Akşam yaklaştığı için aşağıdan doğru derenin uğultusu daha çok duyuluyordu. Kalkıp yürümeye başladık. Güneş Sarıkız'ın arkasına girmiş, bulunduğumuz yeri birdenbire artan serin rüzgârlara bırakmıştı. Eteklerine kadar çam, orada denize kadar zeytin ormanlarıyla örtülü olan Kazdağı'nın bu yamacında saatlerce süren bir akşam başlamıştı. Güneş bin yedi yüz metrelik dağın arkasına âdeta vaktinden evvel saklanmakla, günün bu en güzel zamanını sanki isteye isteye uzatıyordu. Midilli tarafından esen bir rüzgâr körfezin girinti ve çıkıntılarında kırılarak boyuna dalgacıklar meydana getiriyordu. Güneşin, Madra dağlarının üstündeki bulutlara vurarak onları kızıllaştıran ve oradan tekrar denize akseden son ışıkları, başka başka istikametlerde kırışan sularda türlü renkler yaratıyordu. Dağın eteklerine sıralanan ve bazen hemen önümüze kadar yükselen tepeler, birbiri üstüne yığılmış karanlık bulut kümeleri gibi görünüyordu. Daha uzaklarda, Ayvalık'ın karşısındaki Cunda adasının alçak tepeleri, Kazdağı oralara siper olmadığı için, hâlâ güneşin kırmızı ışıkları içinde yanıyor; biraz daha arkada, Midilli'nin o taraflara kadar uzanan kollarına karışıyordu. Rüzgâr çamların dallarında uğulduyor, önümde giden Hacer kızın eteklerini ve ince örülü saçlarını öne doğru savuruyordu. Saatlerce beraber geldiğimiz bu kızın ne kadar güzel, ne kadar ahenkli bir yürüyüşü olduğunu ilk defa fark ediyordum: Olgun bir buğday tarlasında ilerliyormuş gibi hafifçe dizlerini kaldırarak ve başını ileri geri

sallayarak adım atıyor; çimenlerin ve renk renk çiçekler'n üstüne çıplak ayaklarıyla basarken vücudunun ağırlığı olmadığı hissini veriyordu.

Yanına sokuldum:

"Hacer kız," dedim, "Emine'nin Gök Büvet'te oturup söylediği koşmalardan bildiğin var mı? Obaya varmadan bana bir tanesini söyleyiver!"

Durdu. Gözleri, etrafımızı saran manzaranın ve biraz evvel anlattığı hikâyenin içinde kaybolmuş gibi büyük ve dalgındı. Şakaklarında, tozlarla karışıp sonra kalın çizgiler hâlinde kuruyan terlerin izleri vardı. Derin derin nefes alıyordu. Bu anda onu, etrafını saran tabiattan ayırmaya imkân yoktu. Akşamın loşluğu içinde topraktan, çiçeklerin arasından fırlayıp büyüyüvermiş bir mahlûk gibiydi. Yavaşça dudaklarını oynattı:

"Sana Emine'nin bir koşmasını okuyuvereyim!" dedi. "Hasan'ına kavuşmadan az önce bunu söylemiş derler!..."

Biraz düşündü; gözleri kapalı ilâve etti;

"Kim bilir..."

Sonra arkasındaki çam ağacına sırtını dayadı, heybesini sağ omuzundan yere düşürdü, gözlerini yere dikti; hafif, fakat tüyleri ürpertecek kadar içli bir sesle şu koşmayı okudu:

Uzaklardan sesin aldım;
Çevreni derede buldum;
Nereye gittiğin bildim,
Hasan'ım ardından geldim.

Sarı kâhküllü, dal boylum;
Saz benizli, ayva tüylüm;
Tatlı sözlü, melek huylum,
Hasan'ım ardından geldim.

Köyden, obadan koğulan,
Duru sularda boğulan,
Toz köpük olup dağılan
Hasan'ım ardından geldim.

Sarp dağlara getirdiğim,
Kavuşmadan yitirdiğim,
Ak kefensiz yatırdığım
Hasan'ım ardından geldim

Emine'yi yaslı eden,
Kerem olup Aslı eden,
Dağı taşı sesli eden
Hasan'ım ardından geldim.

KAFA KÂĞIDI

Akşam üzeri hapishaneye bir sürü adam getirdiler. Hepsi elli kadar vardı. Bu kadar kalabalığı süngü takmamış iki candarmanın arasında görünce yol parası borcundan buraya geldiklerini anladık.

Nizamiye kapısından girince avluda sıra oldular. Bir gardiyan elindeki kâğıda bakarak yoklama yaptı. Ondan sonra duvar kenarına dizilerek çömeldiler, konuşmadan bekleşmeye başladılar.

Kılıkları pek perişandı. Poturları parça parça sarkıyordu ve çoğunun ayağında kunduraya benzer bir şey bile yoktu.

Sırtlarında deve tüyü çuldan kısa ve gene parça parça cepkenler, bunun altında solmuş, lime lime yıpranmış ve yamadan görünmez olmuş mintanlar vardı. Siperini sağ veya sol yanaklarının üstüne getirdikleri kasketleri yağ içindeydi ve yırtık siperden koyu sarı mukavvalar fırlıyordu.

Yanlarına koydukları çul heybelerin yan yatan ağızlarında birkaç somun kara ekmek, birkaç dürüm yufka ve bazılarınınkinden birkaç taze soğan yaprağı görünüyordu.

Hangi koğuşa gideceklerini ve ne yapacaklarını söyleyen olmadığı için uzun zaman beklediler. Aralarında ara sıra bir şeyler fısıldaşıyorlardı Kendi köylerinden birkaç mahpus yanlarına sokulunca isteksiz ve çekingen tavırlarla onun suallerine cevap veriyorlar, ara sıra başlarını başka tarafa çevirip uzaklara

bakarak bu konuşmaya devam etmekten pek hoşlanmadıklarını anlatıyorlardı.

Hakikaten, tanımadıkları mahpuslardan ziyade hemşehrilerinden utanıyor gibiydiler. Adam öldürmekten veya başka ağır cürümlerden yatan kendi köylülerinin karşısında, yol parası veremedikleri için hapse düşmüş olmak onlara pek ağır geliyordu.

İçlerinde bir de ihtiyar vardı. Görünüşte altmışı çoktan aşmış olan bu adamın artık yol parası vesaire ile alâkası olmasa gerekti. Mavi damarları fırlamış ve küçükleşmiş ellerinde tuttuğu eğri ve kalın bir sopaya dayanarak kalkabiliyor ve iki kat olmuş belini hemen bir yere yaslamak için duvarın yanına gidiyordu.

Kupkuru ve uzun çenesinde birkaç tel sallanmakta, dökülerek adamakıllı seyrekleşen ak saçlarının altında lekeli ve pul pul olmuş bir deri parlamaktaydı.

Üstü başı ötekiler kadar, hatta daha fazla perişandı. Belindeki meşin silâhlık, belki atmış seninin kahrını çekmiş olduğu için, tüylenmiş, çatlamış, taban astarı gibi incelmişti.

Yanına yaklaştım, İhtiyarlıktan ufalmış gözlerle bana baktı. Geçeceğimi sanarak başını gene başka tarafa çevirdi.

Yanına diz çöktüm:

"Merhaba, dede!" dedim.

Dönüp baktı. Gözlerinden ufak bir hayret parladı ve döndü.

"Eyvallah!"

Her yeni gelene söylenen beylik cümleyi söyledim:

"Geçmiş olsun!"

"Sağ ol!"

Tekrar önüne baktı. Bir cıgara çıkarıp verdim. Titrek elleriyle aldı, sonra silâhlığından teneke bir tabaka çıkararak açtı. İçinde bir tutamdan az tütün tozu ve bir fitilli çakmak vardı. Bunun seferberlikten kalma olduğu besbelliydi. Avucunun içi ile hızlı hızlı çaktı, sonra fitili düzeltip birkaç kere daha denedi. Bir türlü yanmıyordu. Bu sırada benim yakıp uzattığım kibritle cıgarasını ateşledi ve ağır ağır, derin -derin çekti.

Ben gene sordum:

"Vukuatın ne, dede?"

"Ne vukuatı oğul, susa yolu parası veremedik!"

"Kaç yaşındasın?"

"Ne bileyim? Seksen olmalı!..."

"Nasıl olur? Altmışı geçenlerden yol parası istemezler..."

"Benden istiyorlar..."

"Bir yanlışlık olacak."

"Yanlışlık değil oğul!" dedi ve anlattı:

"Dört oğlum vardı, birisi katilden hapise düştü, sekiz sene yattıktan sonra öldü; ikisi seferberlikte gitti; biri de candarma idi, eşkıya takibinde vuruldu, topal kaldı, şimdi köyde oturur, benim elime bakar. Öbür oğullarımın çocukları yoktu. Bunun da bir tek oğlu oldu, o da sekiz yaşında sıtmadan öldü. Öleli yirmi yılı aşkındır. O zamandan beri topal oğlumla otururuz. Benim koca-

karı ile topalın karısı tarlayı sürer, ekerler, ben de harmana yardım ederim, topal da çardakta oturup bostanı bekler, kıt kanaat geçiniriz. Üç sene evvel bizim ağa, dere boyundaki ufak tarlamıza sahip çıkar oldu. Bağırdık çağırdık, fayda etmedi. Oğlan sakat, bende de derman yok, hakkımızı kendimiz arayamadık. Mecbur olduk hükûmet kapısına düşmeye. İki sene mahkememiz sürdü. Bizim tapumuz filân yoktu ama, bütün köylü o tarlanın bize dededen kaldığını bilirdi. Bunu soran olmadı, ağa yalancı şahit dinletti, mahkemeyi kazandı. Mahkeme sürerken benden kafa kâğıdı istediler, nereden bulayım? Askerden döneli devlet kapısına işim düşmemişti; aradım aradım yok... Sonra mushafın arasında bizim topalın ölen oğlunun kafa kâğıdını buldum. Onun da adı Mehmet'ti. Kafa kâğıdı değil mi, hep bir, dedim, vilâyete kaydını gördürdüm, yeniden adres verdim.

"Mahkemede bir şey çıkmadı. Vilâyete gelip giderken öbür tarlayı yüz üstü koyduğumuzla kaldık. Altı ay sonraydı, köye tahsildarlar geldi. Yol parası vereceklerin arasında muhtar beni de okudu. Yanlış olacak diye kulak asmadım. Birkaç kere gelip gittiler, aldırmadım. Yirmi senedir yol parasından muaftım.

"Bu sefer tahsildarlar candarmayla beraber geldiler. Yol parası vermeyenlerle beraber beni de aldılar; ben seksen yaşındayım dedim ama, dinleyen olmadı. Nüfusa geldik, defteri açıp baktılar, daha yirmi dokuz yaşındasın dediler. Amanın etmeyin, hâlime bakın dedim, olmaz, tevellüdün işte burada, adresin de belli diye dayattılar. Cebimdeki nüfusu çıkarıp verdim, orada da 29 gösteriyormuş, o zaman aklım erdi ama, neyleyim? Daha çok kurcalarsan başına iş açılır dediler. Ben de sesimi çıkarma-

dım. Altı lirayı bir denkleştirebilsem verir kurtulurdum ama, bu zamanda altı liranın yolu nerde? Kaderde yazılıymış dedik, geldik buraya..."

Gülmeye başlamıştım:

"Ama babacığım, hiç insan torununun nüfus kâğıdını alır mı?" dedim.

Bıkkın bir tavırla elini salladı ve:

"Ne olurmuş sanki?" diye mırıldandı, "hepsi devletin kâğıdı değil mi?"

Kenan Hulûsi KORAY (1906-1943)

İNCİR FİDANLARI

İmralı ceza evinin senelik toplantısında adaya incir ağaçları dikilmesini teklif eden Murat Muratoğlu bir hafta sonra hemen işe başladı.

Senede yüz yirmi bin kilo soğan, on beş bin kilo bakla, seksen bin kavun, bir o kadar karpuz, buğday ve mısır veren adada incir fidanı niçin yetiştirilmesin? Murat Muratoğlu bu fikri o kadar hararetle müdafaa etmişti ki kılıç balığına çıkacak mahkûmlar için ağ parası, kanca ve yedek kısımlar bulamayan idare bir hafta sonra Muratoğlu'nun emrine beş bin incir fidanı vermişti.

Murat kendisi de bir fidan gibi ince idi. Onu görenler bir ağaçtan koparılmış bir dal zannederlerdi. Bir yaprak üzerindeki damarlar gibi de gür ve taze bıyıkları vardı. Yalnız gözleri yeşil ve bir çini kadar aydınlıktı. Bunun için olacak ki ilk zamanlar onu bir denizci zannederek balığa çıkarmışlardı. Hâlbuki, Murat tarlada bir öküz gibi dikine çalışmasını bilir; ekin zamanı haftalarca içeriye girmezdi.

Uzatmayalım, Murat Muratoğlu'na beş bin incir fidanı ile beraber bir de yardımcı bir müfreze verdiler. Bu, on iki kişilik bir müfreze idi. Sarı badanalı mahkûmlar evinin önünde müfrezeyi birer birer gözden geçirdi, hepsinin de gözlerinin içine bakıyordu:

-Şaka değil, dedi; beş bin fidan arkadaşlar!... İki hafta içinde onları dikmiş olmalıyız. Eğer içinizde benimle beraber çalışmak istemeyen biri varsa? Tamam!... Demek ki yok! Şu hâlde... Hemen işe başlayabiliriz...

Murat Muratoğlu adada fidanların dikileceği yeri kendisi intihap etti. Mete Burnu sırtlarında Helyosto ile geceleri konuşmak için mühendislerin keşif yaptıkları yer... Daha aşağıda üzüm kütükleri'nin uzadığı toprak saha gözüküyordu. Üzüm yaprakları kısa birer kol gibi uzamış ve yarıda kalmıştı.

Güneş onların üzerine vuruyor; ve karşıda Bozburun tepeleri denizin ötesinde mavi bir sisle kaplı duruyordu.

İlk incir fidanı toprağa merasimle bırakıldığı zaman bir sabahtı. Balıkçı müfrezeleri garip bir şarkı mırıldanarak denizden yeni dönüyorlardı. Sandalların baş taraflarında martılar uçuyor; güneş havayı yırtmaya çalışıyordu.

İlk çukura ilk fidanı Murat Muratoğlu bıraktı. Sıcak bir toprak... Onu görenler âdeta bir kadını toprağa ekiyor zannederlerdi. Yani bir çocuk yapacak gibi heyecanlı, titiz ve asabiydi. İlk fidan... Başını kaldırdı; etrafındakilerin göz bebeklerini aradı; ve belki de onları görmedi. Birdenbire, dikilmiş beş bin fidan gözlerinin önüne geldi; Fidanlar bir saniye içinde büyüdüler, koca

birer ağaç, bir kuş gagasıyla yaralanmış, birer kadın ağzı gibi tatlı ve incirlerle dolu birer ağaç oluverdiler.

Murat, kendi kendine güldü; ve birdenbire uyandı:

-Arkadaşlar, dedi; beş bin fidanımız var... Çukurları hemen hazırlamalıyız!

Yüzü bir sabah gibi düz ve pürüzsüzdü.

Bununla beraber çukurların kazılması müşkül oldu. Toprak sertti. Bel işlemiyordu. Üstelik kaya parçalarını kırmak, kızıl toprağı sulamak icap ediyordu. Hâlbuki müfrezede çalışanlar azdı; ve su yirmi dakika ötedeydi.

Murat Muratoğlu'nun en fazla düşündüğü şu oluyordu:

Müfrezeye yorgunluğunu hissettirmemek... Kendi kendine "Çukurları bir haftada kazmalıyız!" diyordu. "Ondan ötesi kolay!" "On gün sonra burası tanınmayacak!" ve müfrezeye istirahat verdiği sıralar onlara masal anlatır en çok da: -"Benim derdi, bir fidanım vardı? Bir incir fidanım..."

Muratoğlu bu incir fidanı meselesini günde yirmi defa söylediği hâide, her nedense müfrezedekiler onu daima dinlemek isterler; kelimeleri bir zincir gibi birbirine bağlayarak vak'ayı tamamlamaya çalışırken: - "Canım, derlerdi, şu senin incin fidanı hikâyesi tuhaf şey doğrusu..."

Bu incir fidanı hikâyesi şuydu:

Murat Muratoğlu'nun hakikaten bir fidanı vardı. Bir incir fidanı... Daldan ibaret bir fidan... Onu yepyeni dikmişti; ve bir tepe üzerine dikmişti. Büyük değirmen, çarktan gelen suyun kıvrılışı, tarlada çalışanlar buradan hepsi gözükür; rüzgâr tepeyi

yaladığı zaman, Muratoğlu eğer yorulmuşsa bir testi su içmiş ve bir kadınla yatmış kadar rahatlık hissederdi. Belki de onu dikerken ihtiyarlığını düşünmüştü. Meselâ on sene sonra... Bugün bir tomurcuk olan yapraklar bir çiftçinin elleri kadar büyüyecekti. Güneş, yapraklar arasına takılacak, eğer yorulursa oraya uzanıp belki uyuyacak, belki düşünecekti... Fidanı diktiği günleri... Ve güneş belki de yapraklar arasından bir fırsat bulup kaçacak olursa dudaklarının üzerine gelecekti. Çünkü fidanı diktiği günler henüz yeni evlenmişti. Belki de dallar kadar çocukları olacaktı?

Fakat işler hiç de düşündüğü gibi çıkmadı. Muratoğlu'nun gerçi bir fidanı vardı. Fakat iki de kardeşi vardı. Birisi kendisinden büyük öteki iki yaş küçüktü.

Murat, bu orta yaşıyla ikisinin arasında kendisini vakit vakit tuhaf buluyor, doğru bir yol ortasında gibi, kardeşleri onu yalnız bırakıyorlar; üstelik yaptıklarını da bozuyorlardı. Nitekim bir sabah tepeye çıktığı zaman fidanı yerinde yeller estiğini gördü. Hayır; kökünden sökülüp çıkarılmıştı. Yarısı bıçakla uçurulmuştu. Taze birer damara benzeyen köklerinden toprağa doğru henüz yürümeğe başladığı anlaşılıyordu. Demek ki fidan tutmuştu. Murat onu eline almadı; ve yere eğilmedi. Ayaklarıyla toprağa şöyle bir dokundu; yahut fidanı itti; ve küfrettiği işitildi. Sadece, o dakikaya kadar yerinde hareketsiz durduğu görülen Murat geriye birdenbire döndüğü zaman hızlı hızlı koştuğu görüldü. Çarka giriyordu.

-"Murat, Muratoğlu; sakın ha..." diye arkasından sesler duyuldu. Karısı onu yakalamak için koşarken düştü; diz kapakları kanadı: -"Murat, unutma senin kardeşlerin onlar!.." Fakat hiçbi-

rini duymamıştı. Belki de kendi kendine. "Mahsus yapıyorlar!" diye düşünüyordu: - "İkisi de birlik onların! Beni rahat bırakmak istemiyorlar!"

O gün Muratoğlu'nun elinden nasılsa bir kaza çıktı işte... Kardeşlerinden ikisini de çarkta kıstırdı. Büyüğünü öldürdü; küçüğü kaçarken yaralandı.

-Ya ötesi Muratoğlu; çarkta nasıl yakaladılar sonra seni?

-Ötesi hiç... Karım geldi. Çarkın kapısını kapadı. Ağlıyordu. Ama kesilmiş bir incir fidanından başka benim gözümde hiçbir şey yoktu ki...

Sonra yavaş yavaş yanıma geldi: - "Murat, dedi, dışarıda hayvanı hazırladım. Eğer istersen!"

-Hayır, dedim, burada jandarmaları bekleyeceğiz! Sonra... Sonra jandarmalar geldi işte... Hepsi bu kadar arkadaşlar... Şimdi iş başı. Geceye altı saat var daha... Yirmi çukur istiyorum hepinizden...

Fidanlar on dört gün sonra dikildi. Üç sene sonra da büyüdüler... Beş bin fidan.

Murat onların hemen hepsini tanıyordu. Birer birer ve yapraklarına varıncaya kadar... Güneş, vakit vakit onları ne tuhaf gösteriyordu? Muratoğlu denizi hiç de sevmediği hâide onların renklerini denizin rengine benzetirdi. Onlar da tıpkı bir deniz gibi, uçsuz bucaksız bir deniz gibi sabah ve akşam güneşle renk değiştiriyorlardı. Yalnız, ah şu kuşlar... Nasıl da gagalarıyla yapraklara dokunup kaçıyorlar; onları delik deşik etmeğe çalışıyorlar?

Muratoğlu bütün bu sıralarda bir taraftan da hep kendi incir fidanını düşündü. Hayır! İncir fidanlarını! Çünkü serbest kalıp da kendi tarlasına döner dönmez bütün tepeyi incir fidanlarıyla kapamayı hayat ediyordu. Yüzlerce fidan... Belki de bütün tarla bir incir tarlası olacaktı. Çünkü toprakların buna her mahsulden daha fazla müsait olduğunu görmüştü. Bütün bunları düşünüyor; ve adadan serbest bırakılacağı zamanı hesaplıyordu.

Muratoğlu'nun doğru bir hesapla, serbest bırakılmasına daha bir buçuk sene vardı. Fakat bunu hiç de çok bulmuyordu. İmralı'da kendisinin yetiştirdiği fidanlıkta çalışıyor; günde yirmi beş kuruş kazanıyordu. Zaten bütün ümidi bu paralardaydı. Şimdiye kadar sandıkta 405 lirası birikmişti. Bir buçuk senede 135 lira daha... 405+135... sigara paketinin arkasına yazdığı rakamlar üzerinde durarak, bir kurşun kalemi ile bastırıp hakikatlerini daha iyi öğrenebilmek için yazıyor: 405+135=540 diyordu. 540 lira... Bu para ile iki bin fidan alabilir; ve öküzlerin birini yenilerdi.

Bu sıralarda başka bir şey oldu. Bir buçuk sene bitti. Hayır, bunu bir akşam yatağa girmeden evvel kendi kendine konuştu:

-Daha dün bir buçuk sene diyordun Muratoğlu! Ya şimdi! Serbest bırakılmak için tam kırk beş gün var işte... Kırk beş gün... Ne kadar az değil mi Murat Muratoğlu? Üstelik paraların... 540 liran...

Murat o gece uyumadı. Şimdiye kadar serbest bırakılacağı dakikayı âdeta hiç aklına getirmemişti. "Bir gün!" Fakat gelmeyecek ve yetişmeyeceği bir gün ona uzaktı. Hâlbuki bugün... İçi içine sığmıyor, eksilen günleri her gün birer birer hesaplayarak düşünüyordu: 44 gün.. 43... 42... Sonra bir gün, birdenbire

günleri o kadar kendisinden uzak hissetti ki, âdeta serbest kalacağı güne ellerine uzatırken günlerin çekilen bir lâstik gibi uzadığını duydu. Saatler sanki yerinde sayıyordu; ve Murat Muratoğlu, bir gün, hiç çalışmadı. Yahut çalışır gibi gözüktü. Gece yatağına bitkin uzandı.

Şüphesiz kendi tarlasına ekeceği fidanları düşünüyordu. İki bin fidan... Otuz yaşındaydı. Demek ki beş sene sonra her şey hazır... Acaba yaprakların rengi yine bir deniz gibi mi olacak? Ah şu kuşlar... İnce gagalarıyla incirlere vurup vurup bırakırlarsa...

Bir gün, kendi kendine: -"Daha üç buçuk hafta var" dedi... Tam yirmi beş gün! Tembel bir hareketle gerindi ve esnedi. Kendisinin birdenbire orada olmasını istemişti. İlk ağacı yine aynı yere dikecekti. Yalnız çarkın yolunu değiştirmek lâzımdı. Hatta, çarkı yeni baştan yapmak; ve arkları daha derin açmak... Fakat yirmi beş gün... Bir dakika geldi ki buna tahammül edemeyeceğini anladı. Bir el yakasından çekmiş âdeta götürüyor, dışarı çıkarıp serbest bırakıyordu. Bir el! Birdenbire bu elin bir ağaç dalı olduğunu hissetti. Başının üzerinde yeşil yapraklar kımıldadı. Küçük böceklerin gezdiği yeşil yapraklar... "Gitmeliyim!" diye konuştu, kendi kendine; ve öyle hissediyordu ki eğer hemen gitmeyecek olursa fidanlar tutmayacak... Daha doğrusu fidan dikme mevsimi geçiyordu. Bir aralık onları sipariş etmek için karısına mektup yazmayı düşündü. Hâlbuki postayı götürecek motor bir hafta sonra kalkacaktı. Mevsim bir de geçecek olursa... Tekrar düşündü; ve ertesi günü adadan kaçmaya karar verdi.

Murat Muratoğlu incir fidanları için kendisine yardım eden müfrezeye bunu anlattı. "Fidanları diker dikmez gelirim!" dedi. Onlar şimdi balıkçılık yapıyorlardı; ve reisleri Muratoğlu'nun kaçışını gizleyebileceklerdi. İçlerinden üçü bu fikre itiraz etti; reise karşı geldiler: "Yirmi dört saat içinde her şey anlaşılır!" Fakat Muratoğlu onlara öyle bir baktı ki toplantıyı bırakıp çıktılar. Elinde bir çakı tutuyordu: ve biliyorlardı: Eğer maksadını haber verecek olurlarsa ne yapar yapar; onları eline geçirir; ve hepsini... Müfrezeden dokuz kişi de Muratoğlu'na hak verdi: "Haklısın, dediler: Mevsim geçecek olursa fidanlar tutmayabilir!" Murat önüne baktı.

-Sandalı Mete Burnu'na bırakınız, dedi; gece yarısına kadar her şeyi hazırlamanız lâzım!

Murat Muratoğlu'nun cezasını tamamlamak için bu sıralarda tam yirmi bir günü vardı.

Murat şöyle yaptı:

Gece yarısından sonra yataktan bir böcek gibi çıktı. Yerde sürünen bir böcek... Sonra kayığa atladı. Karanlık bir geçe idi. Karşıda fidanların bulunduğu tepeye baktı. Onları görmüyor; fakat hissediyordu. Kalın ve kaba yapraklar yüzüne sürünüyordu. Beş bin fidan! Hepsi de kendisinin yetiştirdiği fidanlar... "Benim de olacak!" dedi. "İki bin fidan..." Ve toprak üzerinde Mete Burnu'na gelinceye kadar bir böcek gibi yürüyen Murat sularda bir balık gibi sessiz hareket ediyordu. Fakat bir aksilik oldu doğrusu... Kaçtığı gecenin sabahı, bir fidan meselesinden dokuz seneye mahkûm edilmiş Murat Muratoğlu'nu yakaladılar. Bir buçuk sene daha yedi; ve bunu adada değil başka bir tarafta, duvarlar arasında geçirdi. 540 lirasına gelince... İşte bunu ver-

mediler. Çünkü İmralı nizamlarına göre kaçan mahkûmlar biriktmiş paralarını alamazlardı. Muratoğlu terleyen alnını sildi; "iki bin fidan" dedi "bana iki bin fidan lâzım."

Bir buçuk sene sonra Murat Muratoğlu'nu köyde karısı karşıladı. Bir saman çöpü gibi onu sapsarı buldu; -"Murat dedi; kendine gel!.. Unutma ki şimdi bir çocuğumuz da var! Bir fidanımız!

Murat Muratoğlu dokuz seneden beri çocuğunu ilk defa görüyordu. Onu kucakladı: -"Evet, dedi, bizim fidanımız!..."

Ve, yavaş yavaş, üçü de çarka doğru yürüdüler.

Ziya Osman SABA (1910-1957)

MES'UT İNSANLAR FOTOĞRAFHANESİ

O akşam işimden erken çıkabilmiştim. Şöyle Beyoğlu'na kadar bir uzanayım, dedim. Köprü'den saatlerdir pis hava ile dolmuş ciğerlerimin teneffüs hakkını vererek, Haliç'i ve Boğaziçi'ni selâmlayaraktan geçtim.

Bir zamanlar oturduğu semtlerin vapurları yine hep o hareket telâşı içindeydiler. İşte Kadıköyü'ne kalkacak 6 vapurunun zili çalmaya başladı. İşte Boğaz'ın Anadolu sahilini yapacak 6,5... Bir zamanlar saniyeleri bile kıymetli olan bu kâh küsurlu, kâh küsursuz rakamlar şimdi benim için eski ehemmiyetlerini ne kadar kaybetmişler! Zil istediği kadar acılaşabilir, memur demir kapıyı kapamak tehdidini istediği kadar ileri götürebilir; ben artık o vapurların yolcusu değilim, benim oralarda artık kimsem kalmadı. Yüksek Kaldırımdan istediğim kadar yavaş, eski kitap satan dükkânların camekânları önünde istediğim kadar oyalana oyalana çıkabilirim. Tünel'e varınca tramvay bekliyormuş gibi üzüntülü bir hâl alarak tramvaya binenleri seyreder, sonra yayan gitmeğe karar vermiş bir insan tavrıyla etrafı seyrede ede Galatasaray'a, Taksim'e kadar yürüyebilirim.

Karşımdan insanlar geliyor, arkamdan insanlar geliyor. Arkamdan yürüyenler nihayet beni geçiyorlar, karşımdan gelenlerin bazılarıyla bir an bakışıyoruz; bazıları beni görmüyorlar, benim de görmediklerim oluyor, bana sürtünenler, çarpanlar oluyor. Erkekler, kadınlar, uzun boylular, kısa boylular, yaşlılar, henüz nişanlılar, yalnızlar, kolunda sevgilisi olanlar, anneleri yanında yürüyen küçük çocuklar var. Cahit Sıtkı'nın bir şiirinde "gün hazinesi" dediği bacaklarını uzun konçlu şosonlarda hapsetmiş bir ömür hazinesi genç kızlar var. Yalınayak çocuklar da var. Ayakları muhafazalıların arasında seğirtip gazete satmaya çalışıyorlar. Fakat ayakları üşümüyor gibi, her hâlde alışmışlardır, diyorum. Hem onlar da kunduralılardan daha az mes'ut görünmüyorlar. Onlardan gazete alan zenginler, verdikleri paranın gerisini istemiyorlar. Bu onların sevincini bir kat daha artırıyor.

İki yanımda bu insanları giydirmeye, doyurmaya, eğlendirmeye, bir kat daha mes'ut etmeye mahsus dükkânlar, mağazalar, salonlar var. Onların camekânları önünde durmaktan, hayale dalmaktan kendimi alamıyorum. Şu oda takımı ne güzel! İnsan yemekten sonra şu geniş koltukta kim bilir ne kadar rahat eder! Şu abajur, elindeki örgüsüne dalmış karısının yüzüne kim bilir ne tatlı bir pembelik verir. O zaman koca, gazetesini bırakarak karısının seyrine dalar... Şu masa, karşıki mağazada satılan radyolar için bilhassa yapılmış gibi, tam uygun gelecek... Radyonun üstüne de şu ileride, antikacıdaki biblolardan biri... Şehrin en büyük mobilyacısı bütün bir yatak odası takımı teşhir ediyor. İki kişilik karyola, atlas yorganı serilmiş, baş ucunda komodinine, üstündeki gece lâmbasına, yerde küçük halısına, penceredeki tül perdelerine varıncaya kadar düşünülmüş, tam bir yatak

odası... Perdeleri arasından da bir kış dekoru gözüküyor. Bütün oda kızıl bir aydınlık içinde, sanki sahiplerini beklemekten sabırsızlanıyor gibi...

Fakat bütün bu eşyayı nereye taşımalı? Şu kat kat apartmanların hangi katı benim olabilir? İlerliyorum...

Ya şu mağazadaki mavi kolye. Tanıdığım kızlardan şu en mavi gözlüsüne ne kadar yaraşacak! Fakat o kız benim sevgilim değil ki!

Bir kunduracının camekânında yanlara doğru kaçışmış gibi duran, kimi kapalı, kimi daha dekolte, bütün mahremiyetleri ile kadın terlikleri, bütün bir ev hayatını hayal ettiren terlikler...

Ah şu kadın eşyaları, çamaşırları, elbiseleri satan mağazalar... Düşünüyorum ki, bütün o çamaşırlardan, elbiselerden, tayyörlerden, mantolardan istediğim kadar alacak param olsa da, onları kullanabilecek, onları giyebilecek, "bütün bunlar senin için" diyebileceğim kimsem yok.

Sanki bütün bu mağazalar, bütün şu insanlara, saadet satıyorlar. Şu manavdaki renk renk, türlü türlü yemişlerden, meselâ şu iri, sarı kabuklular portakal değil, bir sofra saadetini tamamlayacak bir başka lezzet, koku ve serinlik saadetidir. Şu satıcılar avaz avaz bağırarak, şu sattıklarımızdan da alın, daha çok mes'ut olsun, demek istiyorlar. Hele şu köşede, ta Vefa'dan getirilmiş boza şişeleri. Bu, yemekten birkaç saat sonra, bir babanın, ailesi efradına, üzerine tarçın ekerek, leblebiler koyarak yudum yudum tattıracağı bir nev'i şahsına mühnasır saadet değil de nedir.

Bu caddeye ne kadar da çok fotoğrafçı toplanmış, şimdiye kadar kaç tanesinin önünde resimleri seyre daldım. Bütün bu mes'ut insanlar buralara da saadetlerini tespit ettirmek için koşuşmuş olacaklar. Bu resimlerde, yaşayacaklarından daha uzun zaman tebessümleri devam edecek. Şu gelin, demin gördüğüm kocalı kadın değil mi? Şu pembe yüzlü, çift örgülü saçlı küçük çocuk, daha demin sıçrayarak yanımdan geçen genç kız değil mi? Belli belli! Bu fotoğrafhanelerde hiç ölülerin resmi yok. Zaten en yakın mezarlık buraya kilometrelerce uzakta. Bu caddede ancak mes'ut dolaşılabilir. Yalnız bu caddede bulunmak insanı mes'ut etmeğe kâfidir. Yaşadığımı, ben de saadetimi düşünmeliyim. Şu kadar dükkânın içinde elbette beni de mesut, hiç olmazsa memnun edebilecek şeyler satanlar da yok değil ya! Şuracıkta kunduralarımı boyatabilirim. Şu kravatı pekâlâ satın alabilirim. Yeni gelmiş şu şiir kitabı bana pekâlâ zevkli saatler geçirtebilir. Ben de pekâlâ şu mes'ut insanların fotoğraflarını çıkarttıkları fotoğrafhanelerden birine girebilir, ben de mesudum, benim de resmimi çekebilirsiniz, diyebilirim. Fotoğrafçı da itiraz edemez, sizin kimseniz yok, fotoğrafı ne yapacaksınız, diyemez. Sorarsa, elbette günün birinde benim de bir sevgilim olabilir. Sizin çekeceğiniz bu en güzel fotoğraf onun çantasının gizli bir köşesinde, güzel kokular içinde yatabilir, derim.

Sonra, beni sevecek kimse çıkmasa bile, haberiniz yok mu, yeni bir şiir kitabım intişar etti, bu kitap pekâlâ bana şair dedirtebilir ve kim bilir, zaman gelir, edebiyat tarihçisi bu kitap intişar ettiği zamanki fotoğrafımı arayabilir. İstikbalin nefis kâğıtlı bir edebiyat tarihinin sayfaları arasından bütün gençliğimle tebessüm edebilirim. Evet, evet, hiç olmazsa genç değil miyim, a-

ğarmış saçlarımla, biraz bezgin duruşuma bakmayın, nüfus tezkerem yanımda, buyurun, ben daha genç sayılırım. Ve sırf genç olmam, benden isteyeceğiniz tebessümü dudaklarımda yaratabilir.

Bir fotoğrafhanenin önünde bir otomobil durmuş ve etrafında bir meraklı kalabalığı hasıl olmuş. Yaklaşıyorum, otomobilin için, camların kenarları bütün çiçeklerle süslü. Demek gelinle güvey fotoğrafhanedeler. Ben de bu fotoğrafhaneye girer, hem fotoğrafımı çıkartmış olur, hem de hayatlarının en mes'ut zamanlarından birini yaşamakta olan bu çifti, kapıdan çıkmak üzere iken olsun bir defa selâmlarım.

Bütün duvarları fotoğraflarla kaplı holde bekliyorum. Bütün fotoğraflardaki insanlar tebessüm ediyorlar. İşte, yeni rütbesinin verdiği gurur ve emniyetle istikbaline gülümseyen genç subay. Büyük bir lâstik topu dünyanın en büyük hazinesi imişçesine sıkı sıkı tutmuş, yanaklarından sıhhat fışkıran gürbüz çocuk. Bir fakültenin mezunları hatırası: Hocalar memnunluk ve iftihar içinde; yeni mezunlar da hocalarının etrafında sırtlarından bir yükü atmış, uzun bir yolu bitirip bir ağaç altına oturmuş insanların saadetiyle gülüyor, hep gülümsüyorlar.

Sonra, yeni evliler, yan yana dururlarken, sevinçten, hazdan titredikleri âdeta hissedilen, çiçekler içinde yeni evliler. Bütün şu delikanlılar hep evlenmişler, saadet duymuşlar ve mektepleri'ni bitirdikleri zaman fotoğraflarını çekmiş olan fotoğrafçıya koşup, işte evlendik, bu sefer de evlenme saadetini tadıyoruz, yine fotoğrafımızı çekin, demişler.

Sonra, pürüzsüz, uzun bir evlilik hayatının en güzel bir noktasında, belki bu izdivacın bir sene-i devriyesinde, birkaç

yaşına gelmiş çocukları ortalarında resim çektiren eski evliler. Kadın biraz şişmanlamış, erkeğin alnından doğru saçları seyrekleşmeye başlamış, karşı duvarda asılı bir yeni evliler fotoğrafına bakarak gülümsüyorlar. Burada her şey, herkes birbirine gülümsüyor. Hiçbir ihtiyar, hiçbir çirkin, hiçbir düşünceli insan resmi yok. Sanki bu fotoğrafçı, bir muvaffakiyet sırrı olarak, makinesinin karşısında candan gülümseyemeyecek müşterisinin fotoğrafını çekmemiş.

Ben böyle düşünürken, birden atölyenin kapısı açıldı, gelin, elindeki çiçeklerden daha beyaz beyazlar içinde, yanında genç kocası bir bahar havası bırakarak, bir bahar rüzgârı gibi önümden geçtiler, kendilerini bekleyen otomobile bindiler. Fotoğrafçı onları selâmetledikten sonra bir müddet daha eşikte kalarak otomobili gözleriyle takip etti, sonra geri döndü, yarattığı eserden memnun bir sanatkâr hâliyle kendi kendine gülümseyerek, beni görmeden bulunduğum tarafa birkaç adım attı. Neden sonra varlığımı fark edip tatlı bir rüyadan uyanır gibi, bakışlarıyla ne istediğimi sordu.

-Fotoğrafımı çektirmek istiyorum. Güzel olmasını arzu ettiğim bir fotoğraf çektirmek istiyorum, dedim. Ben konuşurken adam da beni baştan aşağı süzüyor, yüzü deminki, memnunluk hâlini yavaş yavaş kaybediyor, âdeta endişeli bir ifade alıyordu:

-Buyurun atölyeye, dedi.

Ben önde, o arkada, çiçek ve lâvanta ile karışık bütün bir saadet kokusunun dalgalandığı atölyeye girdik. Gösterdiği sandalyeye oturdum. Makinenin arkasına geçti, örtünün altında yüzü kayboldu, yalnız ara sıra sesini işitiyordum;

-Tabiî durun!

-Kendinizi sıkmayın!

-Buraya fotoğraf çektirmek üzere gelmiş olduğunuzu unutun!

-Güzel, sevinçli şeyler düşünün!

Bunu ihtar etmesine hacet yoktu, ben buraya zaten sevinçli düşüncelerle gelmiştim. Şimdi burada çekilecek fotoğrafı belki bir gün sevgilim çantasında taşıyacak... Belki bu resim...

Birden fotoğrafçının sesi, bu sefer biraz daha asabî, yükseldi:

-Lütfen, zorla gülümsemeyin!

Evet, zorla tebessüm ne kadar çirkindir! Zaten benim zorla gülmeye ihtiyacım yok. Şu adesenin arkasından bütün bir ebediyet bana bakıyor demektir, ben de bütün o ebediyete, bana hayran kalacak bütün o müstakbel nesillere büyük bir şair gibi biraz mağrur, biraz yüksekten, sadece tebessüm edebilirim.

Çok mu fazla kendini beğeniş? Çok büyük, hatta gülünç bir iddia mı? Doğrul Benim esasen hayatta hiçbir iddiam olmadı ki! Bu çıkacak fotoğrafımın daha küçük, daha mütevazı bir vazifesi olabilir. Belki, dinimin bana vaad ettiği en yüksek mertebeye erişir, belki bir gün şehit düşerim. Belki o zaman bu fotoğrafımı, bazı mecmualar, diğer şehitlerinkilerle beraber, basarlar. Belki mektebim, verdiği şehitler arasında benim de bu resmimi müzesinin bir köşesine asar. Belki sadece ölüp giderim. O zaman da bu fotoğrafım hayatta kalmış birkaç akrabamın, birkaç vefalı

arkadaşın beni anmalarına vesile olur. Onlara, şimdiden şükran ve dostluk tebessümlerini göndermeyim.

Dışarıdan gelen şu hayat gürültüsüne dalarak, şu odaya sinmiş beyaz gelin kokusunu teneffüs ederek, şu karşı binanın saçaklarında gagalarıyla öpüşen güvercinleri seyrederek, demin holde seyrettiğim fotoğrafları gözümün önüne getirerek, o delikanlı mezunlardan biriymiş gibi, genç subay gibi, bir gün şehadet mertebesine erişebileceğimi düşünerek, elimde sevgilimin eli varmış gibi, ortalarında çocuklarıyla fotoğraf çektirmiş olan evlilerin o rahat tebessümleriyle... Fakat şimdi niçin böyle uğraşıp duruyorum? Niçin kendi kendimi aldatmaya çalışıyorum? Benim asıl mes'ut zamanlarım ne oldu? Niçin asıl o zamanlar resim üzerine resim çıkartmadım? Niçin her hafta fotoğrafçıya uğramadık? Neden bugün buraya tek başıma geldim?

Fakat şimdi böyle şeyler düşünmenin de sırası mı ya! Dünyada her insan az çok bir felâkete uğramış olabilir. Bunun için büsbütün kötümser olunur mu? Felâketler yerine saadetleri, ölmüşler yerine doğacakları, geçmişler yerine gelecekleri düşünmeliyim. Hem...

Birden, fotoğrafçı siyah örtüsünü başından atarak doğruldu. Yüzü hatta biraz terlemişti, ümitsiz bir tavırla:

-Beyim, mazur görün, sizin fotoğrafınızı çekemeyeceğim, dedi.

Cahit Sıtkı TARANCI (1910-1956)

ABBAS

Çocukken büyük annemden dinlediğim masallardan biri, aklımda kaldığına göre, şöyleydi:

"Vaktiyle, bilmem ne memlekette hüküm süren bir padişahın küçük oğlu, ancak rüyada gördüğü servi boylu, sırma saçlı, mavi gözlü, son derece dilber bir kıza âşık olur; ve sevgilisini bulmak ümidiyle yollara düşer. Bütün aşk masallarında olduğu gibi başına bir sürü felâket gelecektir. Pek tabiî değil mi? Aşk demek imtihan demektir. Ancak serden geçip yardan geçmeyen muradına nail olur. Bereket versin, daha ilk adımı bizim sevdalı şehzadeye uğurlu gelir. Bir kuyunun yanından geçerken, takatten düşmüş, ak saçlı bir ninenin kuyudan su çekmeye uğraştığını görünce dayanamaz, koşar, ninenin suyunu çeker. Buna son derece memnun olan kadıncağız şehzadenin sırtını okşar ve saçından kopardığı iki teli ona vererek der ki:

-Oğlum, başın darda kaldığı zaman bu iki kılı birbirine çakarsın; bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir Arap çıkar karşına!

Korkmayasın. Adı Abbas'tır. Kamın mı açıkmış? "Abbas!" demek kâfi. Derhal sana mükellef bir sofra kurar. Yırtıcı hayvanlar arasında mı kaldın? Abbas'tan başka kimse kurtaramaz seni. Uykusuz gecede, yarin hicranıyla mı yanıyorsun? Abbas ne güne duruyor? Sevgilini ne kadar uzakta olursa olsun, alıp getirir seni şad eder.

Bu iki kılı iyi muhafaza et oğlum. Onlar sayesinde selâmete çıkacaksın.

Ve şehzademiz ninenin elini öperek yoluna devam eder."

* * *

Yedek subaylığımı yapmak üzere kıt'aya gittiğimde, bölük komutanım, emir erimi bizzat seçmemi tembih etmişti. Fakat nasıl seçersin? Bölük erlerinden hiçbirini henüz tanımıyorum ki! Bölüğü içtima ettirip gözüme kestirdiğimi seçmeğe gönlüm razı olmadı. Bölüm yazıcısından künye defterini istedim. Şu Anadolu'muz ne zengin memleket Yarabbi! Pötürgeli Hasanlar, Aksekili Ömerler, Akçaabatlı Hakkılar, Malatyalı Osmanlar, Erzincanlı Mehmetler, neler de neler! Kim bilir, bu Anadolu uşaklarının her birinde ne cevherler vardır! Yaprakları çevirmeğe devam ederken, Abbas oğlu Abbas ismi gözüme ilişti. Durdum, bu sahifeye daha muhabbetle eğildim. 331 doğumlu Midyat'ın Cobin köyünden. Masaldaki Abbas aklıma geldi. İçimden: "Acaba!" dedim ve kendi kendime gülümsedim. Vakit öğlendi. Bölük talimden dönmüş olmalıydı. Nöbetçi çavuşunu çağırttım, yemekten sonra Abbas oğlu Abbas'ı bana göndermesini tembih ettim.

Mahfelde yemeğimi yedikten sonra, o saatte kasabanın nispeten en sen'in yeri olan parka yollandım. Baktım arkamdan

bir er koşarak geliyor. Yol üzerindeki ilkokulun önünde durdum. Geldi. Mükemmel bir esas vaziyeti; kıyak bir selâm; ve Anadolu kokan safvet hazinesi bir ses:

-Emrine geldim komutanım!

Hayran hayran bakmaktan kendimi alamadım. Fidan gibi bir boy, yağız bir çehre, üst dudağında hafif bir gölge, katıksız, siyah, mert gözler.

-Adın ne oğlum? dedim.

-Abbas oğlu Abbas, komutanım!

-Memleket neresi?

-Vilâyet Mardin, Kaza Midyat, Köy Cobin.

Çakı gibi asker. Vallahi künyesini bir çırpıda söyleyiveriyor. Yalnız Türkçesinin kıt olduğu ne kadar belli. Ziyanı yok, onun bu hâlinde de bir şirinlik var. Tekrar soruyorum:

-Sen kaç aylık Abbas?

-Ben ihtiyat komtanım.

Âlâ! Parka doğru yürüyoruz. O, solumda ve bir adım geriden geliyor. Askerlikte usul böyledir. Madun, mafevkinin daima bir adım solu gerisinde gider. Peki bu aslan parçası eri nasıl emir eri yaparsın? Yazık değil mi? Ona hafif makineliyi emanet etmek varken nasıl bulaşık yıkatırsın? Kıt'aya gelmeden evvel, askerliğini yapmış arkadaşlardan duymuştum, Anadolu uşakları emir erliğini pek istemezlermiş! Onurlarına dokunurmuş! Ve bunun için, emir erleri umumiyetle sakatlar arasından seçilirmiş! Dönüp tekrar Abbas'a baktım. Sakata pek benzemiyordu.

Parkta havuzbaşının gölgeli bir yerinde oturduktan sonra, karşımda esas vaziyetinde duran Abbas'a:

-Sen sağlam, yoksa sakat? dedim.

-Ben sakat komtanım!

-Ulan senin neren sakat?

Sol kolunu gösterdi. Anladım, çolakmış! Mademki vaziyet bu merkezde, değil mi?

-Sen benim emir eri olur, Abbas? dedim.

Hiç kıpırdamadan:

-Olur komtanım! dedi.

* * *

Abbas emir erim oldu. Oturduğum evin aşağı kattaki odasını ona verdim. Yatağını, çantasını, torbasını ve hizmetini eve taşıdı. Memnun olduğunu her hâlinden seziyordum. Abbas, sabahları, talim saatinden bir saat evvel beni uyandırır, leğeni, ibriği getirir, elime su döker, sonra kahveyi pişirirdi. Öğleyin de, sefertasıyla tabldottan yemeğimi alır, mahfele getirirdi. Ve akşamları, ben tembih etmediğim hâlde, talimden sonra eve uğrayıp sivilleri giyeceğimi hesaplayarak, evden bir yere kımıldamazdı. Söylemeğe lüzum yok, evin temizliğinden ve intizamından o mesuldü. Vazifesini hiçbir ihtara lüzum hissettirmeden, insiyakî, belki de otomatik bir surette yapıyordu. Kendisine çok iyi muamele ettiğim hâlde disiplin haricine çıktığını hatırlamıyorum. "Abbas" demem kâfiydi. Sanki gaibden çıkar gelirdi: ve daima pürüzsüz bir esas vaziyetinde, ve daima emre intizaren, kılı kıpırdamadan.

Beni siyanet etmesini de bilirdi. Onu çarşıya, jilet, mektup kâğıdı veya sigara veyahut yemiş almaya gönderdiğim zaman, hem en iyisini alır, hem de ucuzunu almaya çalışırdı. Abbas komutanına zarar gelmesini ister mi hiç? Ve kırk para artsa, getirir iade ederdi. Ben söylemeden, her hafta sivillerimi bölüğün terzisine götürür, ütületirdi. Ev dışında da Abbas'ın koruyucu kanatlarını üstümde hissederdim.

Herhangi bir şeye ihtiyacım olur diye, mahfel civarından ayrılmazdı. Akşamları parkta bile beni uzaktan kollar, hâl ve hareketimden bir şeye -meselâ sigara, meselâ mendil- ihtiyacım olduğunu sezerek koşar gelir. Bermutat esas vaziyetinde ve bermutat kılı kıpırdamadan:

-Buyur komtanım! derdi.

Emir eri değil Hızır! Bu hususta subay arkadaşlar beni âdeta kıskanırlardı. Ben de gülerdim. Memnuniyetimden. Abbas'a karşı kalbim minnet ve şükranla doluyordu.

* * *

Bir yaz akşamıydı. O gün tümen komutanının huzurunda sıkı bir teftiş vermiştik. Subayı, eri, hep beraber, bir hayli ter dökmüştük. Eve, pestilim çıkmış bir hâlde dönüyordum. Bir kırk dokuzluk çekmeden bu yorgunluğu çıkarmaya imkân yoktu. Aşağı odada, söküklerini dikmekle meşgul emir erime seslendim.

-Abbas!

Tahta döşemede kalın ve ağır bir postal sesi! Merdivenden hızla çıkıyor. İşte karşımda:

-Buyur komtanım!

-Al şu iki buçuk lirayı. Bana bir 85'lik (o zaman kırk dokuzluk ancak 85 kuruş olmuştu.), Şaban Usta'dan pişkin bir kebap, güzel bir domates ve hıyar salatası ve yoğurdu bol bir patlıcan kızartması. Haydi bakalım marrrş!

-Baş üstüne komtanım!

Sol ayağı üzerinde tam bir dönüş yaptı ve çıktı.

Hava kararmak üzereydi. Az sonra minareleri fabrika bacalarından ayırt etmek mümkün olmayacaktı. Kerahat vakti çoktan gelmiş sayılırdı. Bereket versin Abbas eli çabuk kişidir. Bir çeyrekte döndü. Masanın üzerine günü geçmiş bir gazete yayarak nevaleyi düzdü. Baktım buz da almış. Emir eri dediğin böyle olur. Sırtını okşamaktan kendimi alamadım:

-Aferin be Abbas!

Memnuniyeti sesinde bir:

-Sağ ol komtanım! çekti.

Az sonra da şiş kebabını getiriyordu. Buzlu rakıdan bir yudum; sonra çatalını şiş kebap, patlıcan kızartması ve salata tabaklarında şöyle bir dolaştırıver! Ve arkasından çek birinci nevi sigaradan bol bir nefes! Ve kaldır başını, bak gök yüzüne! Ohl Yıldızlı bir yaz gecesidir. Rüzgâr da çıktı. Bir Fransız şairinin ölümünden sonra yaşamak hasretini anlatan o canım şiirini mırıldanıyorum: "Yeryüzünde olduğumuz o unutulmaz zamanlardı!... ilh...

Abbas'la konuşmak istedi canım. Aşağı doğru seslendim. Meğer o, belki bir şeye ihtiyacım olur diye, kapı arkasında bekliyormuş! Hay Allah senden razı olsun!

-Otur! dedim.

Utandı, kızardı, sıkıldım pıkıldım oldu, fakat oturamadı. Bir erin komutanı karşısında oturmayacağını Abbas pek iyi bilirdi. Ben de ısrar etmedim. Yalnız rahata geçmesini söyledim. Geçti rahata. Kadehimden bir yudum alarak:

-Abbas! dedim.

-Buyur komtanım!

-Askerlik nasıl?

-Çok iyi komtanım!

-Memleketten mektup geliyor?

-Yoh komtanım!

-Niye ulan?

-Ben de yazmıyor komtanım!

-Sen niye yazmıyor Abbas? Köyde senin karı var, çoluk çocuk var. Sen merak etmez hiç?

-Ben merak eder, eder komtanım! Ben yazdı beş ay var. Cevab yoh. Şimdilik ben de yazmıyor komtanım!

Hakkı var Abbas'ın! Ara beni, arayayım seni!

Bahsi değiştirdim:

-Sen beni seviyor Abbas.

-Helbet seviyor komtanım!

-E... niye seviyor?

-Sen iyi komtanım! (Elile kalbini göstererek), sende kalp temiz komtanım!

Hoşuma gitti. Emir eri tarafından sevilmek bir subay için büyük mazhariyet ve bahtiyarlıktır. Dayanamadım:

-Yaşa be Abbas!

-Sağ ol komtanım!

Abbas'la böyle muhabbet ederken bir yandan da kadeh üstüne kadeh yuvarlıyordum. Bir ara, İstanbul gözümde tüttü. İstanbul ve ilk sevgilim! Gençliğimin en güzel günleri! Şehzadeliğim tuttu, Abbas'tan medet ummak sevdasına düştüm.

-Sen İstanbul'u bilir? dedim.

Beni ne derece memnun ettiğinin farkında olmayarak:

-Bilir komtanım! dedi.

-Sen Beşiktaş gördü?

-Gördü komtanım! Ben muvazzaf yaptı Orhaniye kışla.

-Ben seni İstanbul'a göndersem gider?

Benimle eğleniyor musun komutanım gibilerden yüzüme baktı. Ona emniyet telkin etmek için;

-Yarın alay komutanından izin alır, seni İstanbul'a yollar Abbas!

-Beni kimse yok İstanbul, komtanım!

-Beni kimse var Abbas! Sen gidecek İstanbul'a!

-Baş üstüne komtanım!

-İstanbul'a gitti. Karaköy var. Sen biliyor?

-Biliyor komtanım.

-Sen tramvay binecek, Beşiktaş inecek, ben sana adres verecek. Orda var bir kız, benim sevgili. Ben onu çok seviyor Abbas! Sen kaçıracak o kız, getirecek bana!

Abbas da karısını komşu köylerin birinden kaçırmıştı. Beni anlayabilirdi. Hem anlamasa, değil mi ki komutanı idim, emrediyordum, dinlemesi lâzımdı. O, askerliğin bu tarafını da bilirdi. Nitekim:

-Baş üstüne komtanım! dedi.

* * *

Ertesi sabah, bermutat Abbas beni uyandırdı. Kahvemi içtim, giyindim. Tam sokak kapısından çıkarken, gözüm odasına ilişti. Baktım Abbas'ta bir yol hazırlığı var. Hâlbuki ben unutmuşum bile! Meğersem o, İstanbul seyahatini -hatta belki kız kaçırma teşebbüsünü bile- ciddiye almıştı.

Keyfi kaçmasın diye mi yoksa kendimi bile bile aldatmak için mi bilmiyorum, ona:

-Abbas! dedim.

-Buyur komtanım?

-Bu ne Abbas?

-Ben İstanbul gidiyor. Sen söyledi komtanım!

-Sen beni sevgili getirecek?

-Helbet getirecek komtanım!

Akmayacak cinsten yaşlar toplandı gözümde! Elimle sırtını okşadım ve bir şey ilâve etmeden kapıyı çekip sokağa fırladım. Yolda düşünüyordum: "Canım Abbas! Hayırlısı ile şu dünya vaziyeti bir düzelse de, seni memleketine, tarlana, çiftliğinin, çubuğunun başına, çoluk çocuğunun yanına göndersek! Bana gelince, tıpkı o şehzade gibi, birbirine çaktım mı, "Lebbek Sultanım!" diye gaibden çıkıveren Abbas benim neme yetmez!

Sait Faik ABASIYANIK (1906-1954)

DÜLGER BALIĞININ ÖLÜMÜ

Hepsinin gözleri güzeldir. Hepsinin canlıyken pulları kadın elbiselerine, kadın kulaklarına, kadın göğüslerine takılmaya değer. Nedir o elmaslar, yakutlar, akikler, zümrütler, şunlar bunlar?...

Mümkünü olsaydı da balolara canlı balık sırtlarının yanar döner renkleriyle gidebilselerdi bayanlar; balıkçılar milyon, balıklar şanü şeref kazanırdı. Ne yazık ki soluverir ölür ölmez, öyle ki, üzülmüş bebeklere döner balık sırtının pırıltıları. Benim size ölümünü hikâye edeceğim balığın öyle pırıltılı, yanar döner pulları yoktur. Pulu da yoktur ya zavallının. Hafifçe, belirsiz bir yeşil renkle esmerdir. Balıkların en çirkinidir. Kocaman, dişsiz, ak ve şeffaf naylondan bir ağzı vardır: Sudan çıkar çıkmaz bir karış açılır. Açılır da bir daha kapanmaz.

Vücudu kirlice, esmer renkte demiş miydim? Yamyassıdır demiş miydim? Tam ortalık yerinde, her iki yanda sağlı sollu iki başparmak izi diyebileceğimiz koyu lekeler vardır, demiş miydim...

Rum balıkçıların Hrisopsaros (Hristos balığı) dedikleri bu balık, vaktiyle korkunç bir deniz canavarı imiş. İsa doğmadan evvel Akdeniz'e dehşet salmış. Bir Finikeli denize düşmeye görsün! Devirdiği Kartacalı çektirmesinin, Beniisrail balıkçı kayağının sayısı sayılamamış. Keser, biçer, doğrar, mahmuzlar, takar, yırtar, koparır, atar, çeker parçalarmış. Akdeniz'in en gözü pek; insandan, hayvandan, fırtınadan, yıldırımdan, yağmurdan, belâdan, işkenceden yılmaz korsanı, dülger balığının adından bembayaz kesilirmiş.

Isa, günlerden bir gün deniz kenarında gezinirken sandallarını büyük bir korkuyla bırakıp kaçan balıkçılar görmüş. "Ne oluyorsunuz?" diye sorunca: "Aman demişler, balıkçılar, elaman! Elaman, bu canavardan! Sandallarımızı kırdı, arkadaşlarımızı parçaladı. Hepsinden kötüsü, balık tutamaz olduk, açlıktan kırılırız."

İsa yalın ayak, başı kabak; dülger balıklarının yüzlercesinin kaynaştığı denize doğru yürümüş. En kocamanını, uzun parmaklı elleriyle tutup sudan çıkarmış. İki elinin başparmağı arasında sımsıkı tutmuş, eğilmiş, kulağına bir şeyler söylemiş...

O gün bu gündür dülger balığı, denizlerin görünüşü pek dehşetli, fakat huyu pek uysal, pek zavallı bir yaratığıdır. Bir çok yerlerinde çiviye, kesere, eğriye, kerpetene, testereye, eğeye benzer çıkıntıları, kemikle kılçık arası dikenleri vardır. Dülger balığı adı bunlardan ötürü ona takılmış olmalı.

Bütün bu alet edevatın dört yanını şeffaf naylondan diyebileceğimiz işlemeli bir zar çevirmektedir. Kuyruğa doğru bu incecik zar azıcık kalınlaşır, rengi koyulaşır, bir balık kuyruğunun biçimini alır.

Oltaya tutuldu muydu dünyasına, sulara küsüverir. Nasıl bir korku içine düşer kim bilir? Onun için dünya bomboştur artık. Oltadan kurtulsa da fayda yoktur. Suyun yüzüne yamyassı serilir. Kocaman gözleriyle insana mahzun mahzun bakar durur. Sandala aldığınız zaman dakikalarca onun sesini işitirsiniz. Ya, sesini! Bir o, bir de kırlangıç balığı sandalda ölünceye kadar ikide bir feryada benzer, soluğa benzer acı bir ses çıkarır. İnce zardan ağzını bir kere ağlara vurmasın, küstüğünün resmidir, dülger balığının.

Bir gün balıkçı kahvesinin önündeki yarısı kırmızı, yarısı beyaz çiçek açan akasyanın dalına asılmış bir dülger balığı gördüm. Rengi denizden çıktığı zamanki esmer renkteydi önce. Vücudunda hiçbir kımıldama yoktu. Taş kadar cansızdı. Yalnız aletlerinin etrafını çeviren incecik, ipekten bile yumuşak zarları oynaşıp duruyordu. Böyle bir oynama hiç görmemiştim. Evet, bu bir oyundu. Bir görünmez iç rüzgârının oyunuydu. Vücutta, görünüşte hiçbir titreme yoktu. Yalnız bu zarlar zevkli bir ürperişle tatlı tatlı titriyorlardı. İlk bakışta insana zevkli, eğlenceli bir şeymiş gibi gelen bu titreme, hakikatte bir ölüm dansıydı. Sanki dülger balığının ruhu, rüzgâr rüzgâr, bu incecik zarlardan çıkıp gidiyordu; bir dirhem kalmamacasına.

Hani bazı yaz günleri hiç rüzgâr yokken deniz üstünde bir meneviş peydahlanır. İşte öyle bir cazip titremeydi bu. İnsanın içini zevkle, saadetle dolduruyordu. Ancak, balığın ölmek üzere olduğu düşünülürse bu titremenin anlamı hafifçe acıya yorulabilirdi. Ama insan yine de bu anlama almamaya çalışıyordu. Belki de bu harikulâde tatlı bir ölümdü. Belki de balık hâlâ suda, derinliklerde bulunduğunu sanıyordur. Karnı tok, sırtı pektir. Ak-

şam olmuştur. Deniz dibinin kumları gıdıklayıcıdır. Altta, dişi yumurtaları, yukarılarda erkek tohumları sallanıyor, sallanıyor, sallanıyordur. Vücudunu bir şehvet anı sarmıştır... Birdenbire dehşetli bir şey gördüm: Balık tuhaf bir şekilde, ağır ağır ağarmaya, rengini atmaya, bembeyaz kesilmeye giden bir hâl almaya başlamıştı. Acaba bana mı öyle geliyor? Sahiden rengini mi atıyor? Demeye, dikkatli bakmaya lüzum kalmadan, yanılmadığımı anladım.

Kenarları süsleyen zarların oyunu çabuklaşmaya, balık da gitgide, saniyeden saniyeye, pek belli bir hâide beyazlanmaya başladı. İçimde dülger balığının yüreğini dolduran korkuyu duydum. Bu hepimizin bildiği bir korku idi: Ölüm korkusu.

Artık her şeyi anlamıştı. Denizlerin dibi âlemi bitmişti. Ne akıntılara yassı vücudunu bırakmak, ne karanlık sulara, koyu yeşil yosunlara gömülmek... Ne sabahları birdenbire, yukarılardan derinlere inen, serin aydınlıkta uyanıvermek, günün mavi ile yeşil oyunları içinde kuyruk oynatmak, habbeler çıkarmak, yüze doğru fırlamak... Ne yosunlara, canlı yosunlara yatmak, ne akıntılarda aletlerini yakamozlara takarak yıkanmak, yıkanmak vardı. Her şey bitmişti.

Dülger balığının ölüm hâli uzun sürüyor. Sanki balık şu hava dediğimiz gaz suya alışmaya çalışmaktadır. Hani biraz dişini sıksa alışması bile mümkündür gibime geldi.

Bu iki saat süren ölüm hâlini, dört saate, dört saati sekiz saate, sekiz saati yirmi dörde çıkardık mıydı; dülger balığını aramızda bir işle uğraşırken görüvereceğiz sanıyorum.

Onu atmosferimize (suyumuza) alıştırdığımız gün, bayramlar edeceğiz. Elimize görünüşü dehşetli, korkunç, çirkin ama aslında küser huylu, pek sakin, pek korkak, pek hassas, iyi yürekli, tatlı ve korkak bakışlı bir yaratık geçirdiğimizden böbürlenerek onu üzmek için elimizden geleni yapacağız. Şaşıracak, önce katlanacak. Onu şair, küskün, anlaşılmayan birisi yapacağız. Bir gün hassaslığını, ertesi gün sevgisini, üçüncü gün korkaklığını, sükûnunu kötüleyecek. Canından bezdireceğiz. İçinde ne kadar güzel şey varsa hepsini birer birer söküp atacak. Acı acı sırıtarak İsa'nın tuttuğu belinin ortasındaki parmak izi yerlerini, mahmuzları, kerpeteni, eğesi, testeresi ve baltasıyla kazıyacak. İlk çağlardaki canavar hâlini bulacak.

Bir kere suyumuza alışmayagörsün. Onu canavar hâline getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağız.

HALLAÇ

Vapurdan çıkarken onu fark etmiştim. Omuzundaki dikkatimi çekmişti. Her zaman yanılırım: O omuzundaki şeyi bir musiki aletine, bir eski zaman okuna benzetirdim de... Hallacın kirişiydi. Yine öyle oldu. Görmediğim, bilmediğim bir musiki âleti ile hallaç kirişini birbirine karıştırıp eski romanlarda resimlerini gör-

düğüm seyyar mızıkacılardan hallaca, hallaçtan seyyar mızıkacılara bir saniyede gidip geldim...

Yaz yeni başlamıştı. O gün ilk sıcaktı. Vapur bekliyorduk. Gelen vapurdan iskeleye öyle insanlar indi ki, her gün İstanbul kazan, ben kepçe dolaştığım hâlde onlara rastlamamıştım. Kimlerdir? Ne iş yaparlar? Nasıl yaşarlar? Nerede otururlar? Ne dertleri var? Şu, uzun saçlı bir keman hocasına benzeyen adam kim olabilir? Bu, Harbi Umumî ihtiyat zabiti hâlini muhafaza eden kıranta adam o zamandan beri ne iş yapmıştı ki, hiç değişmemişti? Üstünden başından, bıyığından, saçından hâlâ bir Enver Paşalık akıyordu.

Vapurdan benim alâkamı çekecek, üzerinde üç dakika meraklanacağım hiç kimsenin çıkamadığı günler olur. Ama böyle günler vapurdan çıkanların üzerinde düşünmek istemediğim günlerdir... O gün öyle bir günümdü... Hiçbir yüzde düşünemiyorken, hallacın kirişinden bir Orta Çağ ok atıcısına, oradan harp çalan mızıkacılara, oradan da bir ok hızı ile nur yüzlü kirişin sahibine kafam takıldı. Kısaca boyluydu. Ayağında lâcivert Karamürsel kumaşı bir potur vardı. Ceketini sırtına atmıştı. Sarı zeminli, küçük küçük kırmızı çiçekli gömleğinin yalnız boğazına tesadüf eden düğmesi ilikli, ötekiler açıktı. Aradan beyaz kıllı kırmızı göğsü gözüküyordu. Yanımdan geçerken öyle iki açık mavi göz gördüm ki, içim sevinç içinde kaldı. Şu dünyada daha tertemiz mavi gözlü bir Hallaç Baba vardı. Belki yetmişini aşmıştı. Çevik bir yürüyüşle yürüyor, geniş kocaman tırnaklı elleriyle hâlâ tokmak sallıyordu. Hâlâ dünyadan ümitliydi... Akşam üstü güneş battıktan sonra tepemizde kalan gökyüzü renginde mavi gözleriyle dünyamızda namuslu Hallaç Baba masalını

gezdiriyordu. O masalı hatırlamıyorum. Yalnız bir ses duyuyorum: Dızdız da, dız dız!...

Vapurdan çıkan ötekilerin, bütün vapur bekleyenlerin küçük büyük bütün günahları kimin başına olursa olsun, ben Hallaç Baba'nın hafifçe kambur uzaklaşıp gidişiyle hemen hemen birdenbire çocuklaşmış, günahsızlaşmıştım.

O gün sıcak bir gündü...

Pamuk, yün şilteler attırılacak, pamuk, tokmağı yiyip de kenara yığıldığı zaman, bulutları hatırlatacak. Akşam olacak, Hallaç Baba saçlarında pamuk kırıntıları, üstünde yün kokusu vapura binecek. Kasımpaşa'daki evine dönecek. Kuyudan su çekecek. İhtiyar karısı pırıl pırıl kalaylı maşrapa ile ona su dökecek. Hallaç Baba yüzünü yıkayacak. Bıyıklarını sıvazlayacak. Ağzını çalkalayacak. Allaha şükür edecek...

Yün şilteler, pamuk şilteler, yastıklar, pumba yastıklar... Her evde atıldığı gibi, arada bir sizin evde de şilteler atılır. Bir akşam yorgun, belki de canın sıkkın eve dönersin. Bir de bakarsın ki, yastığın davul gibi şişmiştir. Karyolan beyaz tombul, gebe bir kadın kadar iki canlıdır. Uyku nereden gelir bilinmez. Şu uyku insanın sevgilisi gibi bir şey. Gelmeyince sinirlendiriyor. Ama yatağın atılmış diye içinde hafif, kuş tüyü bir sevinç vardır.

O gün ne güzel bir gündü! Deniz ne serindi! Ne güler yüzlüydü sandallar, çocuklar, kadınlar!... Sanki kimse kimseye bütün gün sövmemişti... Dünya yüzüne bir tek kötü lâkırdı, kötü hareket, kötü düşünce o gün için -o günün başı için- insan elinden, insan dilinden, insan kafasından çıkmamış gibi bir akşam oldu.

Ben her zamanki gibi kimsesiz pazarımı bitirmiştim. Hayatımdan memnundum. Hayattan da memnundum. Her şey ışıl ışıldı. Her şey mavi, akşama doğru kırmızı, sonra lâcivert oldu.

Bugün kimse ölmesindi. Bugün döğüş edilmesin, bugün kimse ağlamasındı.

Akşama doğru vapur iskelesine gittim. Daha vapura vakit vardı... İki çocuk iskelenin parmaklıklarında cambazlık yapıyor, bir adamla minimini bir kız çocuğu elleri balık pulu içinde, balık avlıyorlardı... İskelenin, hiç çırpınmayan bina gölgeleri düşmüş denizi Monako Prensi'nin akvaryumu gibiydi. Güneş balıklarını lipsoslar, lipsosları mezit balıkları kovalıyordu. Köyden güneş çekilmişti. Yalnız iskelenin yarısını, yaldızlı bir ışıkla yakıyordu.

Onu tarifelerin asıldığı siyah tahtanın dibine çömelmiş gördüm. Yüzü kıpkırmızıydı. Bugün iyi çalışmış olacaktı. Yüzünde, iskeleye inerkenki pembelik kalmamıştı. Çok kanlıydı. Mavi gözleri uçuk, korkuluydu. Yanında durdum. Yüzüme baktı:

-Yorulmuşsun Baba, dedim.

-Yoruldum, dedi. Hiç yorulmazdım. Bilmem nasıl oldu?

-Sahi mi baba? dedim. Hiç yorulmaz mıydın?

-Tam 78 yaşındayım. Hiç yorulmamıştım.

-Allah daha ziyade etsin! Olur bazen insan.

-Yok, olmaz, dedi. Ben yorulmazdım.

-Ben hiçbir iş görmedim. Yine yoruldum. Olur böyle şeyler?

-İşsizlik insanı yorar, dedi.

Mavi gözlerini yine gözlerime dikti. Hafifçe kanlıydılar. İhtiyar Hallaç, çok derinden bir nefes aldı...

Ben yine:

-Olur böyle şeyler, dedim.

-Evet, dedi, demek oluyormuş.

-Karadenizlisin değil mi baba?

-Evet, Karadenizliyim.

-Bugün çok mu şilte attın?

-Bilmem ki, dedi, çok da değildi.

Sanki bir günah işlemiş gibi:

-Ama Allah bereket versin!

Bilmem daha ne sordum, o ne cevap verdi. Aradan günler geçti, unutmuşum. Çalışmaktan, Allah'tan, duadan, şilteden, pamuktan, yastıkla yorgandan, yorganına göre ayağını uzatamayandan, bir şilte bulamayandan, şiltede yatmaya alışık olmayandan söz açmıştık. Sonra o da yorulmuştu, ben de. En son:

-Vapura daha çok var mı?... demişti.

-Altı buçukta, baba.

-Saat kaç?

Gitmiş, saate bakmıştım: Altıya yirmi vardı.

-Altıya yirmi var, demiştim.

Kafasını iskele binasının aşı boyaları ellere, elbiselere çıkan duvarlarına dayamış, şiltelerin, pumba gibi şişmiş yatakla-

rında bu akşam için hafifçe uykuları kaçacak, yerlerini yapmağa, itiyatlarını bulmağa çalışacakların tozu, dumanı, kiri, mikrobu sinmemiş mavi gözlerine titrek, âdeta şeffaf, açık çürük renkli, damarlı bir göz kapağı indirmiş, Hallaç Baba uyumuştu.

Ben yürüdüm gittim. Rıhtımda bir aşağı bir yukarı dolaşanları seyre müsait bir iskemlede düşünceye daldım. Birdenbire iskele tarafından birtakım sesler geldi. Oraya bir kalabalık toplandı. Merak ettim. İskeleye vardım ki, Hallaç Baba, sarı gömleğini yuvarlak, kocaman tırnaklarıyla koparıyor, kesik kesik soluyordu... Etrafına insanlar toplanmıştı. Mavi gözleri korkudan büyümüştü. Yüzü morarmıştı. Gömleğini arasıra bulamayan tırnakları, göğsünün beyaz kıllarını koparıyordu. Durmadan:

-Ölüyorum... Ölüyorum... Ölüyorum... Allah! Allah!...

Diyordu.

Bir ara mavi gözleriyle yüzüme baktı. Bilmem tanıdı mı? Yoksa beni doktor mu sandı?

-Doktor?... dedi.

Eczahaneye koştum. İhtiyar belediye doktoru ağır ağır, isteksiz beraber geldi. Yolda:

-Kalp krizi olacak, dedi, çok mu ihtiyar?

-78 yaşındaymış doktor, dedim.

-Öyle ise gidiyor, dedi...

Biraz adımlarını sıklaştırdı. Hallaç'ın yanına vardı. Nabzını tuttu... İhtiyar hâlâ kendindeydi. Mavi gözleri sanki susmuşlardı... Doktora ümitle, ümitsizlikle hâlâ insanca bakıyorlardı.

-Doktor ölecek miyim? Ölüyor muyum? İğne yap bana doktor... diyordu.

Birkaç defa daha Allah'ı andı. Sonra sustu. Mavi gözleri açıktı. Ama artık insancasına bakmıyorlardı. Yüzü şimdi yer yer sapsarı, soluk, yer yer mordu. Üç dört kişi karga-tulumba, yakaladılar. Eczahaneye götürdüler... Sanırım bir kâfur kokusu duydu. Büyük bir korku, bir ter alnını, gözlerini kapladı. Ben çekildim. Hallaç Baba on beş dakika sonra ölmüştü. Gittim baktım. İlâçların yapıldığı, sıra sıra kutular, etiketler dizili, yaz günü serin eczahane kokan imalâthanede gözleri küçük havanlara dikili yatıyordu. Mavi yüzü, âdeta korkusuzdu. Rum eczacı gözlerini kapadı. Bitmişti her şey. 78 senelik dızdız durmuştu.

İhtiyar belediye doktoru, sanki genç olsa kurtaracakmış gibi:

-Çok ihtiyardı, dedi.

Ertesi gün iki delikanlı gelip, babalarını eczahaneden aldılar. Pembe pembe yüzlü, kocaman başlı, maviş maviş gözlü çocuklardı. Küçüğü:

-Uyyy baba! diye ağladı.

Şimdi her sene şiltelerimizin mikrobunu, tozunu bu al yanaklı, kocaman kafalı, kalın dudaklı çocuklar yutmaktadır. Vapurdan günlerden bir gün, bir harp, bir de köpekle seyahate

çıkan iki öksüz çocuğun romanını bana hazırlatan Hallaç Baba'nın, bütün varını yoğunu babasının ölüsünü götürecek motora harcamış çocuklarından ikisi iner.

HİŞT, HİŞT...

Yürüyordum. Yürüdükçe de açılıyordum. Evden kızgın çıkmıştım. Belki de tıraş bıçağına sinirlenmiştim. Olur, olur! Mutlak tıraş bıçağına sinirlenmiş olacağım.

Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir, diye? Budalalık! Ya yağmur yağsaydı... Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı... Olsaydı o zaman mesele olurdu, işte.

Çukulata renginde bir yaprak, çağla bademi renkli bir keçi gördüm. Birisi arkamdan:

-Hişt, dedi.

Dönüp baktım. Yolun kenarındaki daha boyunu bosunu almamış taze deve dikenleriyle karabaşlar erik lezzetinde bana baktılar. Dişlerim kamaştı. Yolda kimsecikler yoktu. Bir evin

damını, uzakta uçan bir iki kuşu, yaprakların arasından denizi gördüm. Yoluma devam ederken:

-Hişt, hişt, dedi.

Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğim için dönüp bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş, hişt hişt ederek geçmişti. Arkamdan yılan, tosbağa, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır belki hişt hişt diyen.

-Hişt! dedi yine.

Bu sefer belki de isteksizlikten dönüp baktım, çalıların arasına birisi saklanıyormuş gibi geldi bana.

Yolun kenarına oturdum. Az ötemde bir eşek otluyor. Onun da rengi çağla bademi, ağzı, dişleri, kulakları, boynu ne güzel. Otluyor. Otları âdeta çatırdata çatırdata yiyor. Belki de bu çıtırtılı, çatırtılı sesi "hişt hişt" diye duymuşumdur? Eşeğin ot koparışının sesinden apayrı bir ses:

-Hişt hişt hişt, dedi.

Hani bazı kulağınızın dibinden çok tanıdığınız bir ses, isminizi çağırıverir. Olur değil mi? Pek enderdir. Belki de kendi kafanızın içinden sizin sevdiğiniz, hazırladığınız bir ses, ses olmadan sizi çağırmıştır. Olabilir.

Birdenbire güneşi, buluta benzemez garip ve sarı bir sis kapladı. Bir kirli el, çağla bademi eşeğin sırtından bir kumaş çekip aldı. Her zamanki kül rengi, yer yer havı dökülmüş eski mantosunu giydirdi eşeğe. Yola indim. İstediği kadar hişt desin. İsterse sahici sulu bir dost olsun, isterse kimseler olmasın, ken-

di kendime kulağıma hişt hişt diyen bir divane olayım, ben, aldırmayacağım.

Belki bir kuştur. Belki tosbağadır. Belki de kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabacaktır. Mihalâki kuşudur.

İyisi mi ben kendim hişt hişt derim. O zaman tamamı tamamına pek hişt hişt seslenişine benzemeyen, benzemesin diye uğraştığım bir mırıldanmadır, tutturdum.

Birdenbire, önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazankaya yolunu sordular. Üstündesiniz dedim. Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar. Koyunların arasına yüzükoyun uzanmış papazın oğlunu gördüm. Yüzünden aptal, çilli horoza benzer bir mahlûk kalktı. Ağzının salyasını sildi. Kuzuyu bacaklarından tuttu. Kuzu ile yere yıkıldı. Kuzuyu burnundan öptü. Papazın oğlu çirkin, aptal, otuz birli bir yüzle baktı. Şimdi bir çiçek tarlasındaydım. Bana hişt hişt diyen mutlak bir kuştu. Vardır öyle kuşlar. Cık cık demezler de hişt hişt derler. Kuştu, kuş.

Bir adam yer belliyordu. Belin demirine basıyor, kırmızıya çalan bir toprak altını, üste aktarıyordu.

-Merhaba hemşerim, dedi.

-Ooo! Merhaba! dedim.

Tekrar işine daldı. Hişt hişt, dedim. Aldırmadı. Bir daha hişt, dedim. Yine aldırmadı. Hızlı hızlı; hişt hişt hişt!

-Buyur beyim, dedi.

-Bir şey söylemedim, dedim.

Küçük parmağını kulağına soktu. Kaşıdı. Çıkarıp parmağına baktı. Belin sapına siler gibi yaptı.

-Hişt hişt, dedim.

Yüzünü göğe kaldırdı. Kuşlara baktı. Denize baktı. Dönüp şüphe ile bana baktı.

-Bu sene enginarlar nasıl? dedim.

-İyi değil, dedi.

-Baklayı ne zaman keseceksin?

-Daha ister, dedi.

Nefes alır gibi "hişt" dedim.

Yine şüphe ile denize, şüphe ile göğe, şüphe ile bana baktı.

-Kuşlar olmalı, dedim.

-Benim de kulağıma bir hışırtı gelir amma, dedi, ne taraftan gelir? Zati bu sırada şu kulağım ağırlaştı.

-Bir yıkatmalı, dedim, benim de geçenlerde ağırlaşmıştı...

-Yıkattın mı?

-Yıkatmadım, hacet kalmadı, doktora gittim. Alıverdi; pislikmiş.

-Çocuklar nasıl? diye sordum.

-İyiler, dedi. Dokuzdu sekiz kaldı. Biliyorsun dokuzuncunun macerasını ya...

-Sus, sus, dedim. Yürekler acısı. Haydi Allaha ısmarladık!

-Haydi güle güle.

Biraz uzaklaşınca:

-Hişt hişt.

Bu sefer yakaladım. Bahçıvandı. Oydu oydu.

-Hadi, hadi, yakaladım bu sefer seni, dedim.

-Yok vallahi, dedi, vallahi daha kesmedim bakla, senden ne diye saklayalım, parasıyla değil mi?

-Sen değil misin hişt hişt diyen?

-Ben de duyarım bir ses, amma bulamam nereden gelir?

Nereden gelirse gelsin; dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin!... Bir hişt hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları...

-Hişt hişt.

-Hişt hişt.

-Hişt hişt.

Ahmet Hamdi TANPINAR (1901-1962)

ERZURUMLU TAHSİN

Tahsin Efendiyi ilk defa olarak bir kış gecesi gördüm. Fakat daha evvel ondan bahsetmişlerdi. Herkesin bildiği şekilde hikâyesi şu idi:

Erzurum'un hâli vakti yerinde bir ailesinin çocuğu imiş; İstanbul'da hukuk tahsilini yapmış, hatta bir iki küçük memuriyette dahi bulunmuş, sonra Balkan harbinde gönüllü olmuş, Trakya'da yaralanmış, iyileştikten sonra tekrar orduya girmiş, harbin sonunda birdenbire her şeyi terk etmiş ve bir daha ortalıkta görülmemiş. Uzun zamanlar öldü sanmışlar, sonra haberleri gelmeğe başlamış: Bir mektep arkadaşı büyük seferberlikte onu Tebriz'de bir cami kapısında görmüş, fakat yanına yaklaşınca tanımamazlığa geldiği için konuşamamış. Bir başkası Şam'da rastlamış, üstü başı pek pejmürde imiş, ilk önce arkadaşını tanımadan sadaka istemiş, fakat yüzüne bakınca uzattığı parayı atarak kaçmış...

Bana Tahsin Efendiden ilk önce bahseden bu ikincisi olmuştu. Bu esnada babası ölmüş, kardeşleri ve annesi belki bir gün döner ihtimali ile mirastan hissesini ayırmışlardı. Bu olduk-

ça mühim bir servetmiş. Annesi onun bir gün geleceğine o kadar eminmiş ki, her kapı çalışında "Tahsin'dir!" diye yerinden fırlarmış. Ben Erzurum'da iken bu bekleyen annelerin hikâyesini çok dinledim. Hemen her evde bir iki ölüye ağlanır ve bir iki kayıp beklenirdi. Tahsin Efendi işte bu kayıplardan biriydi.

Bir gün Tophaneli kahvesinde birkaç kişi oturmuş, çay içiyorduk. Birdenbire bir arkadaş nefes nefese içeriye girdi:

-Haberiniz var mı? Tahsin Efendi gelmiş. Üç gündür, Erzurum'da imiş. Kardeşleri gizlemişler; üst baş bitik... Anası sevincinden ölümler geçirmiş. İki gece evde kalmış, yıkamışlar, yeni urubalar giydirmişler, mirasını vermişler. Anası oğlunu evlendirmeğe bile kalkmış... İlk önce "Olur, olur"la geçiştirmiş, sonra dün akşam anasına "Vazgeçin, demiş, bunlardan vazgeçin. Benim dünya malında gözüm yok, ben dünyayı boşadım. Böyle evlerde oturamam, elbise, muntazam yiyecek, sıcak yatak; bunlar bana zor geliyor... Ben gideceğim, benim mala, mülke ihtiyacım yok" demiş.

Anası yalvarmış, yakarmış, baygınlıklar geçirmiş, kardeşleri: "Bari ananın hatırı için yapma" demişler; onun üzerine: "Benim anam, kardeşim yoktur, ben ölüyüm; ölülerin anası, kardeşi olmaz." diye cevap vermiş. Sonra odasına kilitlenmiş, yemeğe filân gelmemiş, kimseye de kapıyı açmamış. Onlar da, çaresiz, kendi hâline bırakmışlar.

Fakat Tahsin Efendi, onlar uyuyunca, yavaşça aşağıya inmiş, eski partallarını bulup giymiş, evden kaçmış. Şimdi nerede olduğunu kimse bilmiyormuş.

İçimizden biri;

-Acaba nereye gitti? diye sordu.

-Kimse bilmiyor. Kardeşleri her tarafa adam saldılar... Gören olmamış. Ilıca'da gizlenmiş diyenler var. Ağabeysi şimdi oraya gitti, ama zannetmem ki bulabilsinler.

Bugünden sonra Erzurum'un birinci dedikodu mevzuu Tahsin Efendi oldu. Akşam üstü Tahsin Efendinin henüz şehirde olduğunu, Kars kapısında küçücük bir eve gizlendiğini işittik. Ertesi gün tekrar -bir iki saat için- annesinin evine döndüğünü haber aldık. İkindiye doğru onu İstanbul kapısında görenler olduğu söylendi ve nihayet üç dört gün sonra Tahsin Efendinin serseri derviş hayatına tekrar döndüğünü, yapılacak hiçbir şey olmadığını anladıkları için ailesinin serbest bıraktığını, birtakım çuvallar içinde gezdiğini ve günün yirmi dört saatini sarhoş geçirdiğini öğrendik.

Gündelik hayatı bu suretle istikrar bulduktan sonra dedikodu Tahsin Efendinin mazisine geçti. Çocukluğu, aile hayatı, gençliği, itiyatları teker teker bahis mevzuu oldu. Bu sırada dinlediklerimi kısaca yukarıda anlattım. Bütün bu konuşulan şeyler arasında bir taraf eksik kalıyordu: Bu kadar mazbut ve çalışkan başlayan bu hayatta birdenbire olan bu değişikliğin sebebini hiç kimse anlatamıyordu. Çünkü Tahsin Efendinin az çok herkesinkine benzeyen hayatında böyle bir neticeyi muhtemel kılacak hiçbir başkalık yoktu. Bu birdenbire olan bir değişiklikti. Bütün tahminler yapıldı, bütün ihtimaller ortaya atıldı; fakat kimse akla yakın bir izah şekli bulamadı. Bunun bir hastalık neticesi olduğunu söyleyenler veya tasavvufa sardırdığı merakın yüzünden dünyayı bıraktığını ve hatta daha hissî ve beşerî bir izahla, bir sevgilinin acısı yüzünden bu hâle düştüğünü iddia edenler var-

dı. Fakat bütün bunlar biraz yakından hayatı üzerinde durunca uzak birer ihtimal şekline giriyordu.

Tanıdıklarımın arasında merakını bütün bu suallerin cevabını bizzat kendisinden istemeğe kadar vardıranlar olmuştu. Fakat Tahsin Efendi onları gayet lâstikli ve hatta biraz da düşündürücü cevaplarla atlatıyordu. Kendisiyle tesadüfen karşılaşanlar, bazı anlarında hakikaten çok güzel konuştuğunu söylüyorlardı. Fakat mükâlemeyi karşısındaki davet etmemek şartıyla... En ufak bir üsteleme, biraz söz açmaya çalışma karşısında insanı bırakıp gidiyordu.

Geçinmesi gayet basitti: Canı istediği herhangi bir şeyi ilk rast geldiği adamdan istiyordu. Onda iki şey en ziyade dikkati çekiyordu: Birincisi güzelliği idi. Her gören, onda bir havarî çehresi var, diyordu. İkincisi de konuşurken müstehcene hiç kaçmaması idi. Bu alelâde bir dikkat değildi. Onunla ilk konuşanlardan biri olan doktor arkadaşım: "Kirli ve pis onun için yok gibi" demişti.

Çok gezmişti, fakat seyahatlerinden hiç bahsetmez, "Her yer birdir, insanlık hep aynıdır" diye sözünü kapatırmış. En çok bahsettiği şey ölüm ve insandı.

Bu acayip adamı herkes gibi ben de çok merak ettim ve birkaç gün, rastlarım ümidiyle, ötede beride dolaştım. Fakat rastlamadım. Sonra yavaş yavaş etrafım onu unutmaya başladığı için benim de alâkam kendiliğinden söndü. Böylece aradan birkaç ay geçti.

Çok soğuk, fırtınalı, tipili bir geceydi. Yine Tophane kahvesinde çay içiyor ve Bayburtlu bir arkadaşın hicret hikâyelerini dinliyorduk.

Birdenbire kahvenin kapısı şiddetle açıldı ve içeriye rüzgârla, karla beraber ortadan biraz uzun boylu, hafif tıknazca, âdeta çıplak denecek derecede sefil kıyafetli bir adam girdi. Sırtında siyah ve çok eski bir palto vardı. Ayakları çıplaktı ve düğmelenmemiş paltodan çıplak ve kıllı göğsü, üzerinde kar parçalarının yavaş yavaş eridiği esmer bir kaya parçası gibi sert görünüyordu. Kapının önünde bir lâhza durdu. Olduğum yerden büyülenmiş gibi ona bakıyordum ve galiba bu hâl biraz herkeste vardı, çünkü demin bilârdo tıkırtısı, tavla sesi ve bin türlü şamata ile dolu olan koca kahve birdenbire tam bir sessizlik içine düşmüştü. Ondan bahsedenler beni aldatmamışlardı. Hakikaten güzel bir başı vardı. Daha iyisi, siyah kıvırcık saçları, uzun sakalı, parlak gözleri ve geniş alnı ile bu bir insan başından ziyade, bu gece, bizim idrak edemeyeceğimiz bir sırla birdenbire hayatın mucizesine ermiş kadim bir heykel başına benziyordu.

Bu yüz sade güzelliği ile değil, aynı zamanda hoyrat ve sert manasıyla taşkın ve karışık hayat ifadesiyle bir insan başından fazla bir şeydi.

O etrafta uyandırdığı dikkatten habersiz, yavaş yavaş kahvede ilerledi, tam ortada durdu ve sağ elini göğsüne götürerek bizi dervişçesine selâmladıktan sonra Vâsıf'ın meşhur terci-i bendini okumağa başladı.

Ne güzel şiir okuyuşu vardı. Hele sıra:

Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner

Gam ü şâdî-i felek böyle gelir böyle gider.

beytine geldikçe o kadar yepyeni bir şekilde kelimelerin üzerinde duruyordu ki...

Manzume biter bitmez bir köşeye çekildi ve kahvecinin masalların etrafında gezdirdiği tablanın dolmasını bekledi. Fakat toplanan paranın hepsini almadı, içinden pek az bir şey aldı; gerisini kapı yanında oturan bir ihtiyarın önüne bıraktı ve etraftan yükselen:

-Buyurun Tahsin Bey, bir kahve için! seslerine kulak bile asmadan kahveden çıktı.

Nihayetinde bir meczuptan başka bir şey olmayan bu adamın bu geliş ve gidişinde muhayyileyi gıcıklıyan öyle bir taraf vardı ki, onu, bir an içinden çıkıp yine karanlığına daldığı bu tipili kış gecesinin bir nevi özü, yahut hiç olmazsa ona yakın bir şey, doğrudan doğruya unsurlardan gelen ve onların kuvvetini taşıyan bir mevcut zannetmemek için kendi kendime epeyce cebrettim.

Bu geceden sonra Tahsin Efendiyi bir daha görmedim. Hatta aramızda bahsi bile geçmedi. Diyebilirim ki, ben de dahil olmak üzere hemen hepimiz, o geceki çocukça korkumuzu hatırlamaktan utanıyor gibiydik.

Bununla beraber zaman zaman onu hatırlıyor ve bu garip adamla konuşmayı istiyordum. Vakıa ilk anların vehimleri gitmişti, fakat muhayyilem bu deliye şimdi büsbütün başka bir hüviyet veriyor, onu etrafımda her gün bir parça yakından tanıdığım yıkılışın bir timsali gibi görüyordum.

Tahsin Efendi ile son bir defa daha, bu sefer bir zelzele gecesinde karşılaştım. 1924 senesi sonbaharında olan ve o havaliyi Kars'a kadar alt üst eden bu felâket elbette hatırlardadır. Ben o zamana kadar bu afeti görmemiştim. Ve bir türlü ne dereceye kadar müthiş olabileceğini anlayamıyordum. Toprağın sarsıntısı denizin fırtınasına benzemiyor, büsbütün ayrı bir şey; denizde her zaman müteyakkız bulunuyoruz; deniz, biliyoruz ki insanoğlu için güvenilecek bir unsur değildir. Onu başından düşman olarak aldığımız için su bizde mukavemet, müdafaa ve zafer sevkitabiî ve ihtiyaçlarını uyandırıyor...

Hâlbuki toprak böyle değil; o insanlığın en güvendiği unsurdur. Saadetini, refahını, emniyetini ona bağlamıştır. Onu her zaman itaatli, müşfik veyahut hiç olmazsa lâkayt ve sakin görmeye alışmışızdır. Toprağın sarsılması işte bu emniyetin yıkılmasıdır ve bir dost tarafından hançerlenmeğe benzeyen vahim bir hâli vardır. Onun için denizden gelen tehlike karşısında atik ve cesaretli kesilen bir insan, topraktan gelen tehlike karşısında maneviyatını kaybetmiş bir sürü şekline giriyor. İlk zelzele gecesi daha bu işin manasını anlamadığım için erkenden yatağıma girdim ve *Selânikî Tarihi*'ni okumaya başladım. Fakat beş dakika sonra harap evin bütün kirişlerini ayrı ayrı gıcırdar bulunca ve baş üstümde bir buçuk metre kalınlığında bir toprak tavanın her an beni gömmeğe hazır bulunduğunu anlayınca sokağa fırladım. Bu biraz serin olmakla beraber tatlı bir sonbahar gecesiydi. Evimin karşısında bulunan askerî ambarların bahçesindeki birkaç kavak ağacının üstünde güzel bir ay solgun ve dost yüzüyle asılmış, dünyamıza eski sükûnetini vermeğe, bizi hiçbir şeyin değişmediğine inandırmağa çalışıyordu. Uzakta bir çeşme sesi gecenin bu münasebetsiz saatinde sokağa dökülmüş hal-

kın uğultusuyla yarışıyordu. Yolun ortasında -her iki duvardan kendi yükseklik nispetlerine göre uzakta durmak şartıyla- yürüdüm. Fakat gözlerim daha ziyade kavak ağaçlarındaki ayda idi.

Ne sakin, ne mütebessim bir yüzü vardı. Ona bakarken kozmografyanın bize öğrettiği çiğ hakikatlere kızar gibi oldum; pekâlâ bu munis ve aydınlık çehreye ibadet edilebilir, onda hayatı idare eden gayrimesul kuvvetlerden biri mevcuttur sanılabilirdi. Sonra bu mütebessim çehrenin şimdi şu anda bile kim bilir ne korkunç yıkılışlarla dolu olduğunu düşünerek ürperdim. Dünyamızı da böyle uzaktan gören bir insanlık tasavvuru ne kadar korkunç! Kim bilir o anda arzımızın solgun bir kandil gibi yanan yuvarlağına karşı, onun kendi sefaletlerinden habersiz kaç bin dua yükseliyordu.

İkinci bir sarsıntı, bir yuvarlanma tehlikesi pahasına beni bu düşüncelerden uyandırdı; ve daha ihtiyatlı bir yürüyüşle dost aramaya çıktım. Bütün şehir çok acayip bir kıyafetle ayakta idi; don ve gömleği ile fırlamış erkekler kapıların önünde giyiniyorlardı; ekseriyet yarı çıplaktı ve insana bir nevi şarkkâri mahşer manzarası veren dört yol ağızları vardı.

Kadınlara gelince... Hakikat şu ki, bu zelzele sayesinde ben Erzurum'da birkaç kadın yüzü görebildim. Uykusuzluğuma rağmen o gece beni o kadar sarsmadı. Beklenilmeyen şeylerin getirdiği değişiklik bir gece için ne olsa çekiliyor. Zaten beş on dost birleşmiştik; ve söylemeye lüzum yok ki bana konuşma az çok her şeyi unutturdu.

Yalnız gece ilerledikçe bende "bir sabah olsa" temennisi kuvvetleştiğini hatırlıyorum. Sabah olsa... Gece yarısı zindanında uyanan mahpus, yatağında terleyen ümitsiz hasta, bir zillet

tufanında kendisini her an boğulmuş sanan biçare, velhasıl her cinsten mustarip, sabah güneşini bir şifa gibi bekler. Ve o gelir gelmez bütün sefalet ve ıstıraplarının hiç olmazsa hafifleyeceğini zanneder. Bu da gösteriyor ki insanı kafası için sarahat en tabiî ihtiyaçtır. Hakikatte bütün bu zavallılar için güneşten beklenebilecek ne vardır? Hangimiz arkamızda bu zalim gözün aynı çiğ parıltı ile aydınlattığı günlerin birbirine benzeyen sıkıcı yükünü hazırlamayız?...

Fakat ne çıkar? Bir kere güneş doğsun, gecenin velev ki uykusuz olsa bile yine yarı rüya dolu olan eteği ortadan çekilsin ve insanlar kendi hakikî yüzlerini alsınlar, şehir bütün bu hayaletlerden kurtulsun ve çeşmenin sesi, gündüzün kalabalığında sadece bir çeşme sesi olmaya razı olsun. Ben de işte, bu ilk zelzele gecesinde, uykusuz bir günün her dakikası nasıl yükleneceğini bilmekle beraber -çünkü uykusuzluk bende ancak seyahat kitaplarında okuduğum o irtifa hastalıklarına benzeyen bir rahatsızlık yapar- sabahı bekliyordum. Ve nihayet sabah güneşi, beni evimin bir türlü atlamaya cesaret edemediğim eşiğinde yorgunluktan bitkin, insanoğluna bütün hayat ve çalışma emniyetini veren temkinini kaybetmiş, sağa, sola rakkas gibi gidip gelen bir duvar parçasına hazin hazin bakarken buldu.

Ertesi gece şehrin her meydanı acayip bir panayıra dönmüştü. Çadırlar, tahtadan ve gaz sandıklarından yapılmış kulübeler, dört direk arasına ve üstüne gerilmiş kilim ve seccadeden yapılma acayip meskenler, hatta sadece önleri örtülü arabalar... Ve bunların arasında alçak sesle konuşan ihtiyarlar, kadınlar, ağlayan küçük çocuklar, gidip gelen siyahlı beyazlı hayaletler. Karısı doğurmuş, sevinç şaşkını bir arkadaşa elime geçirdiğim

birkaç gaz sandığı ile iki kalası hediye ettiğim için ben yersiz yurtsuz kalmıştım. Gecenin ilk kısmını bir arkadaşın çadırında çay içerek geçirdim ve sonunda geldiğim andan beri çadırın bir köşesinde arkası bize dönük hiç kımıldanmadan ve konuşmadan duran karısına acıyarak ayrıldım. İlerleyen gece ne olsa bu insan kalabalığına bu saatte getirdiği sükûnetle manzarayı tamamlamıştı. Sessizlik tamdı. Yalnız bir ninni, sanki gecenin bu yalnızlığını ölçmek ister gibi uzanıyor, hazin ve alışkan edasıyla bu hoyrat sessizliğe tanıdığımız bir hudut, bizi zamana, gündelik ümitlere çağıran bir kenar çiziyordu.

Bu hakikî bir göç manzarası idi ve muhayyele hiçbir zahmet çekmeden, bu küçük karargâha tarihî rengini veriyordu: Kişneyen atlar, sırtında ok ve yay dolaşan bir iki nöbetçi, meş'ale ışığında silâhlarını temizleyen erkek kalabalıkları ve gecenin sükûtunda birbirine sokulmuş teprenen, kımıldanan, bağıran sığırlar, koyunlar ve onların etrafını çeviren kağnılar. Ve sabahın meçhulünü düşünmeden yorgun uyuyan oba...

Asırlarca evvel bu toprağı kendilerinin yapmak için, alıştıkları manzarayı, doğdukları toprağı, yıkandıkları dereyi ve ecdat kabirlerini terk edip gelen sert, haşin, maceradan yılmaz ve ona karısıyla, çocuğuyla ve ihtiyarlarıyla atılan insanların tetikte uyuyan kalabalığı...

Ve sonra ay... Yalnız bu sefer Çifte Minare'nin üstünde yine aynı sakin gülüşle ve peşinden çok görmüş geçirmiş ihtiyar çehrelerine baktığımız zaman duyduğumuz hatıralar selini sürükleyerek bakıyordu. Ne yapacaktım? İlk önce evime gidip yatmayı düşündüm. Sarsıntı biraz kesilmişti, fakat gündüz kazalardan o kadar korkunç haberler gelmişti ki, dört duvar arası-

na girmek için lâzım gelen ruh kudretini kendimde bulmak oldukça güçtü. Bununla beraber, önümde koca bir gece, bu arızî hâli tabiîleştirmiş uyuyan şehirde tek başına ve artan serinlik içinde dolaşmak da kolay değildi. Bir müddet dolaştım ve nihayet başka bir şey yapamayacağımı görünce evime döndüm. Ne kadar zaman uyudum, bilmiyordum. Birdenbire çok insiyakî bir korku ile uyandım; ve derhal ayakkabılarıma sarıldım. Bir felâket olacağına o kadar kat'iyyetle emindim. Odanın ortasında yüzüm bir türlü ayrılmaya razı olamadığım sıcak yatağa dönmüş, bekliyordum. O zamana kadar ev ve yatak mefhumlarını bu kadar kuvvetle anlamamış, yatacak yeri olmamanın azabını tatmamıştım. Korku, hiddet, uykusuzluk içinde perişan, perdesiz pencereden dışarıya göz attım. Ay, dün akşamki yerinde, kavak ağaçlarına sırmalarını giydirmiş, sakin ve aynı gülümseyen yüzle bakıyordu. Zelzeleden değil, bu sakin ve gülümseyen yüzden bu sükûnet ve kayıtsızlıktan, insanoğlunun yeryüzündeki bu korkunç yalnızlığından korkarak odadan fırladım. Fakat geç kalmıştım. İlk sarsıntı beni merdiven başında yakaladı. Bu belki şimdiye kadar olan sarsıntıların en kuvvetlisiydi ve hemen arkasından gelen uzak ve sağır yıkılma sesinde bütün bir şehri örtebilecek bir kudret vehmedilebilirdi. Tabiî tekrar sokağa fırladım.

Gecenin bilmediğim bir saatinde, gözüm ve belki de bütün vücudum uykudan şişkin, burnumda yatağımın ve kendi tenimin kokusu, tekrar bu suali kendime soruyordum. Önümde nasıl geçireceğimi bilmediğim bir gece ve heyhat, ertesi günün şimdiden beni korkutan uzunluğu vardı. Yavaş ve dalgın, her adımda derimi çatlatacak kadar beni dolduran uykudan bir parçasını kaybederek, ümitsiz ve emniyetsiz yürüyordum. Arasıra

yolda hemen olduğu yere uzanıvermiş insanlara basmak vehmiyle silkiniyordum. Uyuyan bir şehirde tek başına dolaşan bir adamın yollar hakkındaki fikri büsbütün başka oluyor. Zannederim ki bir şehrin hakikî topoğrafyası ancak böyle zamanlarda görülüyor. O gece Erzurum'u asıl fizyolojisinde tanıdım zannediyorum. Ara sıra başımı kaldırıp havaya bakıyordum. Ay ancak biraz daha alçalmıştı. Fakat aynı sakin ve soğuk güzellikte, aydınlığın donuk çeşmesini açmış, bütün manzarayı o kendisine mahsus hulya ve ölüm şiiriyle dolduruyordu. Eşya, müstehzi ve zalim bir sihirbazın eline verilmiş gibi, bütün çizgi ve şekillerini değiştirmişti. Her şey tanınmayacak kadar güzeldi. Bununla beraber bu güzellik benden o kadar uzak, o kadar yabancı ve hatta düşmandı ki... Elimden gelse gözlerimi kapar, öyle yürürdüm. Toprak, kendisine olan emniyetimi yıkmıştı. Tabiatla kolay kolay barışamazdım. Toprak üzerinde emeklediğimiz, gezdiğimiz, oturup kalktığımız, hayat dediğimiz gülünç ve mustarip oyunu oynadığımız ve sonra bir gün tekrar kucağına döndüğümüz katı anayı bana bu zelzele geceleri öğretti. Bir an içimden tüyler ürpertici manzarasıyla bir düşünce geçti. Ölüleri kucağından fırlatan toprak... Ve o zaman insanlığın bütün hayatı bu korkuyla geçtiği hâlde niçin ölümü o kadar sık düşünmediğini biraz hisseder gibi oldum; bütün korkularımıza rağmen onu bir dönüş gibi kabul ediyoruz diye düşündüm. Fakat en elemli ve beni en ziyade korkutan düşüncem yarı bırakılmış bir yapının karşısında geldi. Bu, iki katı genişçe bir evdi. Önünden geçerken birdenbire başımı farkında olmadan salladığımı ve kendi kendime "Zavallılar. Ne yapıyorlar, ömür bu zahmete değer mi?" diye mırıldandığımı hissettim. Daha iyisi, ben bu sözleri mırıldandım. Ve bende bulunan ikinci bir adam bunu fark etti.

İşte o zaman kendi kendimden korktum. Zelzele maneviyatımı bozmuş, ölüm peşime takılmıştı; ve hakikaten ondan birkaç sene için ayrılamadım.

Belediye bahçesinin önüne geldiğim zaman yorgun ve perişandım. Nasıl oldu da buraya kadar hiç fark etmeden gelmiştim? Bunu düşünmeğe lüzum yoktu. Bu yorgun ve uykusuz adamı şehir kendiliğinden aşağı doğru kaydırmıştı; ben tıpkı bir yokuştan yuvarlanan taş gibi bu nispî düzlüğe gelir gelmez durmuştum.

İlk gözüme çarpan şey, o civardaki büyük bir yalağın yaptığı bataklıkta çömelmiş iki manda karaltısı oldu. Bu mandalar -burada bunu söylemeliyim- Erzurum'da benim bir nevi fikr-i sabitim olmuştu. Günün her saatinde onlardan biriyle karşılaşır, sırtlarına ve hatta başlarına kadar taşıdıkları kurumuş çamur parçaları, pislik bakiyeleri ile ve tepelerinin üstünde bir küçük kasırga gibi dalgalanan küçük hayvanlar kümesiyle bana büyük ve cüsseli olmanın kefaretini bütün ömürlerince çekmeğe mahkûm büyük zavallılar gibi görünürlerdi. Bu sefer de onları -her zamanki yerlerinde bulmak ihtimaliyle- farkında olmadan aramıştım. Eğer kahvede ışık ve hatta kalabalık fark etmeseydim şüphesiz ki bu tesadüfün üzerinde biraz daha dururdum. Fakat sıcak çay ümidi beni bu kendi kendime icat ettiğim acı felsefeden ayırdı.

İnsanlığın talihsizliği üzerinde deminden beri kafamda geçen acı düşünceler, bana farkında olmadan bir nevi azamet vermişti. Hayatın iradesine ve kanunlarına karşı isyan etmiştim. Ve şimdi bu isyanın şişkinliği içindeydim. Onun için kahveden içeri girmedim, bahçenin kuytu bir köşesinde bulduğum bir san-

dalyeye bir nevi yarım ilâh dalgınlığı ile oturdum, yahut daha doğrusu büzüldüm. Çünkü deminki serinlik şimdi hakikî bir ayaz hâlini almıştı. Yüzüm ovaya dönük, hiçbir şey düşünmeden somurtuyordum. Yanıbaşımdan birisi:

-Efendi, şu ateşi ver bakalım, diye seslendi.

Bu sözlerle beraber çıplak ve kuvvetli bir kol aşağıdan yukarıya doğru uzandı. Biraz dikkat edince tanıdım: Tahsin Efendi idi. Kendime bu gece için en münasip arkadaşı bulmuştum. Sigarımı uzatırken:

-Merhaba Tahsin Efendi, dedim.

-Merhaba! diye kuru bir cevap verdi.

Sonbahar otlarının üzerine yanlamasına uzanmıştı. Başı sağ koluna dayalı, serbest kalan sol eliyle sigarasını içiyordu. Selâmıma mukabelesi o kadar anî ve kuru olmuştu ki, bu tek kelimeyi söyleyeceği yerde havaya bir el tabanca sıksaydı, yine aynı tesiri yapabilirdi.

Tabiî bütün konuşma arzularım yarıda kaldı ve hatta bir nevi rahatsızlık bile duymaya başladım. Bununla beraber galiba bir boşalma gecesi olmalı ki, tam ben yerimi terke hazırlanırken:

-Ne güzel gece, değil mi? diye tekrar söze başladı, âdeta bir rüya gibi...

Sonra geniş bir nefes aldı ve yere, bu sefer sırt üstü ve upuzun uzandı. Gözleri apaçık, gökyüzünü seyrediyordu. Ne diyeceğini bilmiyordum, tabiatı takdir ederken ondan bir parça gibi ot ve toprağın içine gömülen bu adama ne söyleyebilirdim?

Aynı sessizlik, fakat biraz daha yumuşağı, bir müddet sürdü. Sonra daha tatlı bir sesle kendi kendine mırıldanır gibi;

-Tabiatın sessizliği, dedi, öyle zannedildiği kadar korkunç bir şey değil. Yalnız biz buna bir türlü alışamıyoruz...

Ne kadar düzgün konuşuyordu. Söze yarım kalmış bir bahsi tamamlar gibi başlamış, öyle devam ediyordu:

-Biz, bataklığı dolduran kurbağalar gibi, mutlaka bu sessizliği bozmak istiyoruz...

Cümlenin gerisi gelmedi, başını öbür tarafa çevirmişti.

-Evet, dedim, devam edin.

Fakat cevap vermedi, yattığı yerde döndü. Bu sefer yüzü koyun toprağa kapanmıştı. Sonra birdenbire hiç umulmaz bir çeviklikle fırladı ve tam yanımda yere bağdaş kurup oturdu:

-Bana bir nargile ısmarla, bir de sen iç! dedi.

-Sizin için hay hay, dedim... Fakat bana dokunur, hasta olurum.

Alaylı bir homurtu ile razı oldu. Beni beğenmediği belliydi. Nargilesi gelince bir de sandalye istedi. Kahvecinin getirdiği iskemleyi:

-Şöyle bir efendice oturalım, diye altına çekti, sonra hakikaten düşman gibi bir sesle bana döndü:

-Hasta olursan ne olur ki... dedi.

-Ne olacak, hiç, dedim, hasta olurum, güzel bir şey mi hastalık?

-Belki de ölürsün, değil mi? diye yapma bir anne şefkatiyle mahzun mahzun sordu. Ah, sen ölürsen dünya ne yapar? Zavallı dünyanın hâlini düşün, aman kendine dikkat et...

Ve mütearrız bir hareketle paltomun yakasını, soğuk almayayım diye düzeltti.

Tabiî bu manasız sözleri kızmadan dinlemek kabil değildi.

-Niçin, dedim, böyle konuşuyorsunuz, daha yeni gördüğünüz bir adama bu sözler söylenir mi?

-Vah yavrucuğum, vah! Neredeyse ağlayacak... diye alay etti; bu kadar yumuşak olduktan sonra insan ne diye yaşamak zahmetine katlanır.

-Yumuşak veya katı, dedim, bu dünyada yalnız ben mevcut değilim ya... Benim gibi ve benden zayıf milyarlarca mevcut var, hepsi yaşıyor ve hepsi ölüyor.

Ve büyük bir ima kastıyla ilâve ettim:

-Benden kuvvetliler de beraber...

-Şüphesiz, dedi şüphesiz senden yumuşak ve zayıfları da var. Fakat onlar hadlerini biliyorlar... (Gözleri yarı karanlıkta ateş gibi parlıyordu.) Sen cüssene bakmadan kâinatı fethe kalkmışsın... Dolduracağın çukurun dışında işin ne?

Benim şahsımda bütün insanlıkla konuşuyordu. Sesi çok geniş bir kalabalığa söylüyormuş gibi tok ve yüksekti. Oyunu olduğu gibi kabul ettim:

-İyi ama, dedim, bunda muvaffak da oluyoruz!

Müthiş bir kahkaha savurdu:

-Muvaffak mı, dedi, nerede, ne vakit? Nasıl?... Hangi muvaffakıyet... Sırtında bit gibi yaşadığın devin müsamahasından bir an dışarı çıkabildin mi? Hayat mütemadiyen ölümün zaferini taganni ediyor. Sen küçücük başını sallayıp geçmeğe çalışıyorsun!...

Mümkün mertebe yavaş ve tatlı cevap verdim:

-Yaşamanın ve sevginin zaferleri de var, dedim. Hem de tabiatın değişmez kanunları içinde!

Sözümü bir el işaretiyle kesti:

-Vehim, dedi... Hayat, ölümün şerefine yazılmış bir kasideden başka bir şey değildir. Güneş bir mezarlıktır ve toprak... ve biz...

Bütün bu saçma sapan şeyleri o kadar doğrudan doğruya kalbin yolunu bulan bir sesle ve o kadar emniyetle söylüyordu ki, yalvarmaya mecbur oldum:

-Susunuz, dedim. Çok rica ederim, susun, bütün bunları niçin söylüyorsunuz. Hem söylemeğe ne hakkınız var?...

Fakat o beni dinlemekten çok uzaktı. Coşkunluğunun en yüksek haddinde ayağa kalkmış, bir eli çay masasının üstünde, sımsıkı kıstığı ötekisi yarım bir işaretle yukarıda bir şey gösterir gibi omuzunda, acayip bir vaaz ve tehdit vaziyetinde dimdik duruyordu.

-Sana tekrar söylüyorum, her şey, hepsi ölümdür. Her şey ondan gelir ve oraya döner... Biz, bütün bu gördüğün şeyler -eliyle etrafı gösterirken, ayağıyla otları eziyordu- her şey, he-

pimiz, büyük ve muazzam bir kadavranın üzerinde gezinen kurtlarız... Anlıyor musun? Kadavra kurtları...

Ne yapacağımı şaşırmıştım. Bütün soğukkanlılığımı toplayarak:

-Niçin bu kadar bağırıyorsunuz? Oturunuz, bütün bunları oturduğunuz yerden sakin sakin de anlatabilirsiniz, dedim.

Bir müddet durdu. Donuk aydınlıkta yüz çizgilerinin değiştiğini fark ediyordum; sonra gayet yavaş bir sesle:

-Evet, dedi. Hakkınız var; yavaş konuşmak daha iyi... Hem sizi de korkutmuş olmam...

Kimdi bu adam? Bir ölüm peygamberi mi, yoksa insanları şaşırtmaktan hoşlanan bir budala mı? Bu uğursuz kuşla ne diye bu gece karşılaşmıştım?...

Oturdu. Nargilesinin yere düşen marpucunu elimden şaşılacak bir sükûnetle aldı ve yine o eski sükûta gömüldü; sonra birdenbire tekrar ve çok tabiî bir tarzda konuşmağa başladı.

Erzurum'dan yarın sabah gideceğini, şehirde canı sıkıldığını söyledi:

-Biraz dolaşmalı, dedi. Sonra zelzeleye atladı, kendisine, gelirken gördüğüm acayip manzaraları anlattım. İki gecedir, bu kahveden ayrılmadığı için bir şey bilmiyordu. Ben sözümü bitirince alay etti:

-Demek ki şimdi bütün şehir bana benzedi... O hâlde muhakkak gitmeliyim.

Ve sonra aynı çeviklikle birdenbire ayağa kalktı:

-Allahaısmarladık, efendi, dedi, kusura bakma, coştuk...

Hiç acele etmeden, arkasına bakmadan yola koyuldu ve biraz sonra bahçenin güdük fidanlarının, gecenin alaca gölgelerine karıştığı noktada kayboldu. Onu bir daha Erzurum'da göremedim, nereye gittiğini kimse bilmiyordu.

Yalnız muhakkak olan bir şey varsa, bu çılgın adam bana güzel bir ders vermişti. Acele acele evime döndüm ve derhal yatağa girdim. Bu ölümlü dünya uykusuz kalmağa değmezdi...

RÜYALAR

İlk önce değişikliğin farkına varmadı. Sadece çalışmak istemiyordu. Cansız ve neşesizdi. Bütün gün ya bir köşede oturuyor, yahut dalgın dolaşıyordu. Sanki hayatında çok mühim bir şey eksikti. Sonra, yavaş yavaş yorgun ve isteksiz kalktığını, sabaha kadar karışık rüyalar gördüğünü ve bunların kendisini yorduğunu anladı. Daha sonra âdeta istemeyerek uyanmaya başladı. Sevilen bir memleketi, bir daha görülmeyecek şeyleri terk ediyormuş gibi esefle yatağından kalkıyor ve gününü bir sıla düşünür gibi geceyi ve rüyalarını düşünerek geçiriyordu.

Bununla beraber onlardan hiçbir şey hatırlamıyordu. Ne gidip gelme (vak'a diyemediği için böyle diyordu) ne bir kaçma

duygusu, ne de kendi hayatına ait bir yüz, hatta ne de doğru dürüst tanınan bir çehre, hülâsa hiçbir şey... Sadece uyur uyumaz kendi zamanından çıktığını, başka birisinin dünyasına girdiğini biliyordu. Bu rüyaların zorladığı hiçbir yüksek sır yoktu. Bunlar, alelâde, ancak hayatımızda olduğu için, hususî kıymetler verdiğimiz için bizi mes'ut eden şeylerin cinsindendi: Aşk gibi, sıkıntılarımız gibi...

Cemil bu rüyaları kendi kendine tahlile çalıştığı zaman, onların ilk devirlerde beklenmedik denilen şeylerden de mahrum olduğunu ve bu tarafını seçemediğini kabul ederdi. "Geniş, çalkantılı bir deniz gibi birbirinden hız alan hareketlerle devam eden bir şey..." Bazen o da çok nadir anlarda, tanıdığı, vaktiyle dikkat etmiş olduğu birkaç şey bu rüyalara giriyordu. Meselâ evlerin önündeki erguvan ağacı gibi...

Bu sayfiye evine taşındıkları ilk günlerde, nisanın başında, Cemil de karısı da bu ağacı sevmişlerdi. Cemil ona Perséphone adını vermişti, kışın karanlıklarından bu kadar süslü ve güzel geldiği, bir altın mızrak gibi pırıl pırıl sabah sislerini yardığı için.

Bazen, şüphesiz gündelik işlerin, kendi mazisine ait şeylerin de rüyalarına karıştığı olurdu. Zaten Cemil'i asıl şaşırtan da bu idi. Çünkü bu iki cins rüya birbirinden âdeta farklıydı. Birincisine bir nevi sır, içinden gelen bir duygu refakat ederdi; rüyadan ayrı bir şey... Ötekiler ise kendi gelişmeleriyle uykumuzun şekline göre gece hayatımızı yapan şeylerdi.

Şurası var ki birkaç hafta sonra bu deniz çalkantısı birdenbire duruldu. Sanki bir perde sıyrılmıştı. Uyanınca bir türlü birbirine bağlayamadığı birtakım şeyleri hazırlıyordu.

Bir defasında küçük bir merdiven başı gördü. Küçük bir masa üzerinde cam bir kavanoz içinde kırmızı balıklar yüzüyordu. Kısa, ancak bir lâhza süren bir görüştü bu. Fakat o kadar vazıhtı ki belki bu vuzuhu yüzünden görür görmez uyanmıştı. "Keşki biraz daha dursaydım, biraz daha bakabilseydim...?" Çünkü içinde, mühim bir şeyin olmasını bekleyenlerin hissiyle, o kesif dikkat ve üzüntü ile uyanmıştı.

Ertesi gece yatağını değişmiş gördü. Beyaz, tül perdeli güzel, çok güzel bir odada yatıyordu. Daha doğrusu hem bu yatakta yatıyor, hem de odanın biricik penceresinde, bodur ve çok geniş bir ağacın altına bakıyordu. Bu ağaç garip bir ağaçtı. Âdeta insan gibi, susturulmuş bir insan gibi duruyordu. Ve Cemil bu ağacın o bahçenin ağacı olmadığını bildiğini sanıyordu. Cemil'in de içinde, ayrıca birisini beklediği hissi vardı. Küçük yoldan gelecek birisini bekliyordu. Bu yol bütün gün kirpiklerine asılı kaldı. Üzerinde yürüdüğü yollarda bile onu düşündü. "Toprak bir yoldu ve oradan birisi gelecekti."

Üçüncü gece daha uyur uyumaz, kendisini bir kapının önünde buldu. Cemil albümler dolusu kapı fotoğrafı karşısında kalsa bu kapıyı tanır. Ve Cemil bu kapının açılmasını bekliyor, şiddetle arzu ediyordu. Fakat açılamayacağını da biliyordu. Ve bilgi içinde, uyandı.

O geceyi Cemil yanındaki odada yatan karısının yatağında geçirdi.

Bir hafta kadar hiçbir rüya görmedi. Düz ve deliksiz uyudu. Fakat Cemil daha o günlerde, rüya görmeden uyumasına hayret etti, hatta biraz da üzüldü. Çünkü bu rüyalarda velev bir

lâhza olsun -çünkü hayal vuzuh kazanır kazanmaz uyanıyordu,- hiç tatmadığı şekilde manalı yaşıyordu.

Haziranın sonuna doğru rüyalar tekrar başladı. Fakat bu sefer âdeta nizamlarını değiştirdiler. İlk rüya, on iki sularında, tam uykuya başladığı anda oldu. Bu bir bakıma herkesin rüyasına benziyordu. Hiçbir hareketini, hiçbir parçasını hazırlamadığı kaotik bir âlemde, şekiller, çehreler, manalar birbirine karışıyor, çok sür'atle çevrilmiş film gibi eşyanın hüviyeti ve nizamı alt üst oluyordu. Geniş, sonsuz, nispet fikrinden mahrum bir çalkantı... Fakat bir deniz çalkantısında insan, nihayet dalgaların gelişini, tepelerindeki köpükleri görür. Birbirlerinden ayırmasa bile, birbirlerine benzediklerini kaydeder. Burada o bile yoktu. Sanki gözlerini kapar kapamaz mahiyetlerini seçemediği bir gölgeler dünyasının merkezi uçmuştu. Bununla beraber bu gölgelerin bu mantıksız ve bağsız hareketin bir manası olsa gerekti. Çünkü içinde külçelenen duyguyu başka türlü izah mümkün olamazdı.

O gece ikinci bir rüya gördü. Tanımadığı bir evde idi. Geniş odalar, sofalar vardı. Büyük pencereler vardı. Bu pencerelerden birisinin önünde denize bakıyordu. Bir şafak saati olacaktı. Deniz dümdüz, tenha ve renk içinde idi. Fakat birdenbire denizin yüzü, belki, hatta şüphesiz pencereye kadar sandalla, mavna ve pazar kayığı ile doldu. Bir çatana zorla aralarına girmek istiyordu. O zamana kadar anlattığımız rüyalarına refakat eden duygu burada birdenbire kayboldu. Cemil, kendisini bu mavnaların arasında ve aynı zamanda o büyük evde buldu. Biraz sonra bu mavnaların birinin hem kaptanı hem kendisi idi. Böylece karışık hayalleriyle alelâde bir rüya olmuştu. İki ay için-

de rüyaya dair, epeyce şey okuyan Cemil buna, uyanınca ve rüyasını hazırlayınca çok sevindi. "Hususî hâl kalkıyor, alelâde rüyalar görmeğe başlıyorum. Tabiî rüya öbürünü yemeğe başladı."

Bununla beraber vaziyeti hoşuna gitmiyordu. Tanıdığı bir doktora gitti. Macerayı anlattı. "Vesvese... Vehim...?" cevabıyla, bir sürü nasihat ve bir yığın reçete ile döndü. Kendisine ceza olsun diye ilâçların hepsini aldı. Sıkı bir yemek rejimine başladı. Ayrıca da bedenen yorulmaya çalıştı. Denize girdi, yüzdü, kürek çekti, yürüyüşler yaptı. Fakat rüyalar peşini bırakmadı.

Doktora gittiğinin üçüncü akşamı kendisini başka bir memlekette gördü. Küçük bir kız çocuğuyla oynuyordu. Son derecede mesuttu. Bütün gayretini onu eğlendirmeye harcıyordu. Kızın siyah uzun, iki hasır örgü ile ayrılmış saçları, büyük, koyu, kestane gözleri vardı. Yüzündeki gülümseme, suda ışık oyunları gibi güzel ve tatlıydı. Ve son derece mesuttu. Fakat birdenbire bu saadet bozuldu. Çok haşin bir sesle: "Ben gidiyorum..." dedi. Ve birdenbire Cemil'in önüne bir torba koydu. "Al, senin olsun!" Sesi o kadar haşindi ki, Cemil uykudan uyandı. Gecenin geri kalan kısmını hep küçük kızı düşünerek geçirdi. Siyah saçlarını, kestane rengi gözlerini, yüzündeki saadeti hatırlıyordu. Fakat çehresini hatırlamıyordu.

Cemil o günü akşama kadar çocuklarıyla ve karısıyla plâjda geçirdi. Saatlerce yüzdü. Yoruldukça karısının yanına sıcak kuma uzandı. Gözlerini yumdu. Mesut ve rahattı. "Herkes rüya görebilir!" diyordu. "Bir tek mesele kalıyor, o da çalışamamaklığım... Belki de mevzuu sevmiyordum. Aşk hikâyelerinden bıktım. Daha geniş bir şey yazarım." Fakat kitabı

bitirmesini karısı istiyordu. Bu hemen hemen şahidi oldukları bir vaka idi. Komşularında geçmişti. Şakir Bey isminde bir adam, mes'ut bir aile babası genç bir kadınla, daha doğrusu bir kızla tanışmış, üç sene evin içi alt üst olmuştu. Kadını, kocasını çok iyi tanıyordu. Fakat kızı görmemişlerdi. Hemen hemen hiç gören olmamıştı. Günün birinde sadece kaybolduğunu öğrenmişlerdi. Ondan sonra bir ara her şeyin düzeldiği zannedilmişti. Fakat birdenbire Şakir Beyin delirdiğini haber almışlardı. Bir hafta sonra da denizde kim olduğu bilinmeyen ve yaşı ancak tahmin edilen bir genç kız cesedi bulunmuştu.

Cemil, bu vakayı bilmem neden istemişti. İlk önce çalışma çok iyi gitmişti. Sonra genç kızla Şakir Beyin tesadüfleri bahsi gelince birdenbire durmuştu. Belki rahat çalışırım! diye Cemil vaktinden evvel sayfiyeye çıkmıştı. Bütün gününe sahipti. Fakat bir satır bile ilâve edemiyordu.

Cemil bu düşüncelerin arasında karısının elini tuttu. "Haydi denize girelim!" dedi. Kadın, siyah gözlüklerinin değiştirdiği, âdeta yabancı bir maske yaptığı yüzünü ona çevirdi. Cemil evvelâ bu yüze baktı. Sonra karısının bal rengi mayo içinde, yaz güneşiyle ve bütün peyzajla cenkleşen vücuduna baktı. Küçük bir güneş kayığına benziyordu. Gecelerine ve gündüzlerine o kadar aydınlık taşıyan bir kayık... Fakat gözlüklerini çıkardı ve karısını hemen oracıkta, gözlerinin içine bakarak öptü. Bu vücut, bu küçücük insan, bu koca hayatta ayaklarının sağlam bastığı tek topraktı. Sonra birdenbire rüyalarını hatırladı. "Acaba karıma mı sığınıyorum..."

Yaz, bu deniz kıyısında kumlar içinde açılmış büyük, mavi bir çiçeğe benziyordu. Güneş bu çiçekten başka ve onun

güzelliğini yapmak için ortada ne varsa hepsini değiştiriyor, kimini siliyor, kimini can sıkıntılı bir uyku yapıyordu.

El ele denize girdiler. Suya başını batırır batırmaz. Cemil'de ihsasların şekli değişti. Sanki rüyalarının içinde, onların vuzuhsuzluğunda idi. Bir dalgayı kucakladı, üstüne atladı. Fakat küçük yeleli at, altından kaydı. Cemil birdenbire kendisini gizli bir bahçenin yosunları içinde buldu. Bir topuk darbesiyle üste çıktı. Bir topuk darbesi, neleri değiştirebiliyordu. Rüyalarından da böyle kurtulsa idi. Tekrar daldı. "Anlattığınız şeylerde hiç vahim bir şey yok... Alelâde şeyler, iki gözüm, bunlar için doktora gidilir mi?" Doktor böyle söylemişti. Tekrar dalgalara sarıldı. Sanki boşluğun, dağılan şeylerin, şekilsizliğin hamurkârı olmuştu.

Oralara kadar nasılsa düşmüş küçük bir balık göğsünün üstünden kaydı. O kadar gerçek dışı, bütün ağırlıklarından uzak yaşıyordu ki, göğsünü bile delip geçebilir, yine kendisine bir şey olmazdı... Bu düşüncesini, bir deniz kızını saçlarından yakalamak için sarf ettiği gayret yüzünden yarıda bıraktı. Fakat parmakları kendi etine kapandı. Tıpkı rüyadaki gibi... "Fakat bu kadarcık, şu denizin dibindeki kadar vuzuh olsaydı hiç olmazsa." Birdenbire durdu. Birkaç kulaç uzakta karısı suyun üstünde bir Ofelya olmuştu. Düz, gergin vücuduyla âdeta bir sedef gibi kapalı. Suların tesadüfüne kendisini bırakmak istiyordu. Fakat bu kapalı denizde suların tesadüfü yoktu. Ona doğru gitmek istedi. Fakat birdenbire âdeta bütün şeniyet hissini kaybetti. Sanki su derinliğine kendini çekiyordu. Neyin davetiydi bu!

Sahile çıktıkları zaman karısına sordu:

-Suda beyaz entarili biri var mıydı?

Bütün çocukluğu boyunca kendisini şaşırtan sonra alay eden Cemil'e karısı dilini çıkardı. Cemil biraz evvel, denize girmeden evvelki ruh hâleti içinde karısının beline sarıldı.

-Kendimize gelelim! Birbirini ne kadar iyi tanıyorlardı. Ne kadar mesuttular. Yazık ki...

Yazık ki... Beyaz entarili hayali hakikaten görmüştü. "Yahut da, hareket içinde uyudum... Ya hep böyle olacaksa...?"

Plâj dolmuştu. Deminki tenhalık, basit plân ve renk sadeliği yoktu artık. Şimdi burası her renkten mayo, her cinsten vücut ve hareketin doldurduğu küçük bir mahşerdi. Birkaç küçük çocuk bir tarafta kumlarla oynuyorlardı. Renkli tenekeler, kovalar, toplar, insan damlası vücutlar orayı sanki renkli bir elifba kitabı yapmışlardı. Cemil kızını onların arasında aramak istedi. Fakat geceki küçük kızı onların arasında görmek ihtimali aklına geldi ve bu korku içinde vazgeçti. "Garip değil mi? Her rüyanın hayatta bir mutabakat noktası bulunabiliyor. Onun için rüyalarımızı yoruyoruz." Pekâlâ dün akşamki rüya da bu çocuklara onların renkli kovalarına, toplarına yorulabilirdi.

Fakat içindeki his? O garip dalgalanış, o işlenmiş günah hissi... "Kimin günahını yükleniyorum. Bu azap niçin sanki?"

Gündüzkü yorgunluğuna rağmen o gece rüyalar yine devam etti. Bir nevi sarahat gelmişti. Tanımadığı yollardan geçiyor, bilmediği evlerin penceresinden sokaklara bakıyor, büyük yamaçlara tırmanıyordu. Sabaha karşı bu bahçelerden birinde genç bir kadın gördü. Sırtında beyaz bir elbise vardı ve yüzü elleriyle kapalıydı. Bir köşede oturmuş sanki birisini bekliyordu. Cemil bu kadının kim olduğunu bilmiyordu. Merak da etmiyordu.

Sadece ne yaptığını, niçin bu kadar müteessir ve mahzun olduğunu anlamak istiyordu. Ona öyle geliyordu ki kadın ağlıyordu. Bunu bilmesi onun için bir azap oldu ve bu azapla uyandı.

"İki hayatım var. Birincisi kadar ikincisine de bağlıyım! Korkunç... Korkunç..." Namuslu adam olarak bu ikinci hayattan karısına bahsetmesi lâzımdı. Rüyalarında olsa bile bir başka kadınla ilgiliydi. "Rüyada imiş ne çıkar? Uyku hayatın yarısı olduktan sonra...?" Fakat kimdi bu kadın? "Daha yüzünü bile görmedim..." Fakat vardı ve hayatına girmişti. Karısını bulmak için aşağıya indi. Kadın, kızına sabah kahvaltısı yaptırıyordu. Bermutat masal söylüyordu. "Hayalim de o kadar kıt ki... İki dakika sonra uyduracak bir şey bulamıyorum." Cemil ana kızın hâline baktı. Karısı sabahlığı içinde saçlarının dağınıklığı, gecenin haz ve yorgunluğu ile güzeldi. Kızı bütün bir çocuk edebiyatıydı. "Bunlar, sanatın dışında güzel şeyler..." diye düşündü. Hakikaten böyle bir resim belki de altında aile saadeti, "anne şefkati", yahut "Masal" gibi bir isimle dünyanın en gülünç şeyi olurdu. Fakat buna rağmen güzeldi. Çekici ve güzeldi. "Hayır, onun rahatını bozmamalıydı! Bu elbette geçecek." Gramofona kadar gitti. Geceki dalga gürültüleri arasında kadın sesleri, beyaz, sadece dua ve ağlayış, büyük yelkenler gibi yırtıldı. Cemil ister istemez odasına kaçtı. Fakat odasında duramadı. Sokağa çıktı. Ne yaptığını bilmeden, âdeta başıboş dolaştı. Bir aralık:

"Bu akşam görürsem muhakkak konuşacağım..." diye düşündü. Daha cümle kafasından geçer geçmez gülmeğe başladı. "Deliriyorum galiba. Kendi yalanımı hakikat diye alıyorum. "Saatlerce kendi kendine kızdı, acıdı. Bütün günü bu şüphe ve azap içinde geçiriyordu. Üst üste kararlar vermeğe başladı. Bir

daha rüyalarını düşünmeyecekti. Bu kararın sevinciyle günün geri kalan kısmını oldukça neşeli geçirdi...

Fakat akşama doğru garip bir sabırsızlık başladı. Sanki biran evvel gece olmasını bekliyordu. Yemekte büsbütün dalgındı. Konuşulanlara cevap vermiyor, başladığı sözü bir türlü bitiremiyor, jestleri yarım, bîçare kalıyordu. Hakikatte hep rüyalarıyla meşguldü. Masaya oturur oturmaz birdenbire belki de sofradaki çiçek vazosu yüzünden onları hatırlamıştı. Balık kavanozunu tanıyordu. O iki kapı uzaktaki komşuların evindeydi. Fakat etajerde değil, yemek masasının üstünde dururdu. Şimdi onu holde elindeki kırmızı kadife masa örtüsü ve içindeki balıklarla alışılmış şeylerin vuzuhu ile görüyordu. Bu suali kendine sorarken dün geceki rüyaya ait o zamana kadar farkında olmadığı başka bir şeyi, çok mühim bir şeyi, belki unutmuş olduğu için mühim olan bir şeyi hatırladı. Genç kadının yüzünü görmemişti. Fakat bileklerinin ve omuzlarının üstünden göğsüne doğru dökülen saçlarının arasında alnında bir yara olduğunu görmüştü. Belki bu tam manasıyla bir görmek değildi. Sadece böyle olması lâzım geldiğini düşünmüştü. O zaman bütün rüyasında garip bir facia havası bulunduğunu yeniden fark etti.

Bütün bu düşüncelerden kurtulmak için yerinde kımıldandı. Alnını sildi. Kendisini ter içinde hissediyordu. "Rüyalarım bende devam ediyor. Ne korkunç şey." Bu düşünce içinde başını kaldırdı. Karısı ona bakıyordu. Belki bir saattir onunla göz göze gelmemek için uğraşmıştı. Tekrar başını önüne eğdi. "Saçları siyaha yakın ve uzundu." Belki yüzüncü defa kendine sordu: "Hangi vehmin kurbanıyım böyle?.."

Artık yatmaktan korkuyordu. Geceyi mümkün mertebe uzatmaya çalıştı. Çocuklarına hikâye anlattı. Karısına kışa dair projelerden bahsetti. Yeni bir kitap yazacaktı. "Bir gecekondu mahallesinin kuruluşunu anlatacağım." diyordu. Sonra çocukları yatırdılar ve kendileri gramofon çaldılar. Saat bir buçuğa doğru vaktiyle yaptığı gibi çay istedi. Tam çayını içecekken dinlediği parçanın arasında -bu Ravel'in Daphnis'le Chloé'siydi- parçanın birinci kısmındaki insana dalgalı bir deniz hissini veren emsalsiz armoniler arasında birdenbire rüyasındaki kadını tekrar gördü. Yine elleri yüzüne kapanmıştı, fakat sanki hıçkırıyordu. Hayal o kadar sarih, anî idi ki, şaşkınlığından elindeki bardağı düşürdü. Karısı şaşırmış ona bakıyordu. Asıl garibi, çayı içerken ve bu musiki arasında uyumuş olmasıydı. Şüphesiz çok kısa bir an için... fakat uyumuştu. Aksi takdirde bu hayal bu kadar rüya havasıyla kendisine gelemezdi. Çünkü her şey, deniz, kadının çehresi, dalgaların sesi, hıçkırıklar, etrafına onlarla beraber dökülen köpükler, hepsinde kendisinden bir şey vardı. Tabiî rüyada olduğu gibi hepsini kendisinin arasından, kendi içinden ve o inanılmaz çehreyle görmüştü. O zaman daha yarım saatten beri üzerinde bir uyku ağırlığı bulunduğunu, onun arasından konuştuğunu, musiki dinlediğini, karısının uzattığı çay kâsesini aldığını hatırladı. İşin garibi o gece başka hiçbir rüya görmüyordu. Ertesi gece ve daha ertesi gece de böyle geçti. İlk günü bundan çok mahzun oldu: "Korkuyorum..." diyordu. "Korkuyorum...?" İkinci günü deliksiz bir uykudan, arkasında hasret çektiği, kendisini düşündürecek hiçbir hayal bırakmadan uyandığı zaman içini bomboş, âdeta kendisini ufalmış ve fakirleşmiş buldu. Hakikat şuydu: Bütün gün ve gece, yatana kadar kendi kendine genç kadını göreceğini ümit etmişti. Ertesi günün tecrübesi

daha ağır oldu. Akşama kadar avare, yıkılmış, hakikaten bir sevgiliden ayrılmış gibi perişan dolaştı. "Bir daha göremeyecek miyim?" diye kendi kendine sordu. Rüyalarının esrarı, dünyasını o kadar aşmıştı ki, kendisini şimdi bütün hayata yabancı buluyordu. O gün bir daha doktoru gördü, vaziyetini anlattı. "Asıl korkuncu son derecede rüyayî bir dekor içinde imkânsız denecek kadar reel şeylerle karşılaşmışım hissinin bende kalması..." diyordu. Doktor kendisine erken yatmasını, yemeklerine dikkat etmesini söyledi. "Telkin." diyordu. "Telkin ve biraz da yorgunluk. Çalışmayı kesin! Başka şeyler düşünün! Kendinizi bazen yorun!" Doktordan çıkarken kendi çocukluğuna gülüyordu.

O gece erken uyumasına imkân yoktu. İstanbul'dan kız kardeşi, karısının akrabası gelmişlerdi. Yemekten sonra vakit geçirmek için bezik oynamaya karar verdiler. Saat on bire kadar her şey iyi gitti. Fakat tam on birde üzerinde, üç gece evvelki ağırlığı hissetti. Bütün vücudu geriliyordu. Hiçbir zaman, hatta askerlikte bile kendisini bu kadar yorgun, uykuya muhtaç hissetmemişti. Kâğıtları zorla elinde tutuyordu. Bununla beraber bu yorgunluk ve hemen yatıp uyumak arzusunun yanında bir ikinci his daha vardı. Hiç tatmadığı cinsten bir saadet hissi... Fakat bu o kadar basit değildi. Çünkü bu saadet hissi aynı zamanda çok hüzünlü ve daüssılalı bir şeydi. Cemil bu duygusunu tahlil etmenin imkânsızlığı içinde âdeta çırpınırken birdenbire kendinde geçti.

Bu sefer hayal daha vazıhtı. Genç kadın önünde, ellerini bir masaya dayamış duruyordu. Yüzünde acayip bir korku vardı. Dudakları bir şey söylemek istiyor gibi kımıldanıyordu. Uyandığı zaman kendisini yerde ve etrafındakileri baş ucunda buldu.

Biraz evvel elinde tuttuğu kâğıtlar yerde serpilmişti. Çok kısa rüyası içinde etrafındakilerin telâşını duyduğunu iyice hatırlıyordu. Doktor olan eniştesi, "Küçük bir senkop geçirdin..." diyordu. "Her zaman olur mu?..." Ve hepsi birden yatması için ısrar ediyordu.

Odasına çekildiği zaman rüyasını iyiden iyiye hatırlamaya çalıştı. Bu da çok kısa, belki birkaç saniye sürmüştü. Ve aynı kesif, vuzuhu ile zalim rüya atmosferi içinde geçmişti. "Ben olduğum yerdeyim. İçimde olduğum yerde bulunduğum hissi var. Fakat masa bizim masa değildi. Masa çıplaktı. Bu hafif bir masaydı. Kadın ayakta duruyordu. Boynu hakikaten yaralıydı. Küçük kapanmış bir yara... Yüzü açıktı. Fakat ben göremedim çünkü bu sefer yüzünü büsbütün başka bir şey, korku ve ıstırap örtüyordu."

Bununla beraber onun genç ve güzel olduğunu biliyordu. "Korkuyla dolu gözleri hayatı hiç tanımamış gibi."

Ertesi gece sabaha karşı bir başka rüya daha gördü. Boş bir odanın kapısından bakıyordu. Gece olmalıydı. Açık pencereden karanlık ve rüzgâr giriyordu. Ve bu rüzgâr oldukça sert bir rüzgârdı. Çünkü kapının eşiğinde bir müddet sanki çok iyi bildiği -fakat ne olduğunu bilmediği- bir şeyi arıyormuş gibi bakmış, sonra birdenbire pencereye koşmuştu. Fakat tam önüne geldiği zaman pencere yüzüne karşı kapanmıştı. Cemil elleri ve yüzü, birdenbire her tarafını saran perdelerin kıvrımları arasında kurtulmaya uğraşırken duyduğu büyük bir çığlıkla uyanmıştı.

Zahirde bu rüyanın öbürkülerle hiçbir alâkası yoktu. Fakat Cemil onun bir serpintisi olduğunu gayet iyi biliyordu. Çünkü bütün bu rüyalar ancak büyük sarhoşlukların, kıskançlık buh-

ranlarının, dönüşsüz ayrılıkların, azapların arifesinde, bazı büyük musiki eserleriyle karşılaştığımız zaman duyduğumuz ve günlerce tesiri altında kaldığımız o tahammülü imkânsız, her hatırayı, her düşünceyi böğrümüze saplanmış çok sivri ve tırtıllı bir bıçak yarası gibi bizde derinleştiren hüzünlerin eşi bir hüzünle, geliyordu. Vakıa bu sefer ne genç kadını, ne masayı, ne balık kavanozunu görmüştü. Fakat bu acayip ve tortulu hüzünle uykudan uyanmıştı. Onun için bu odanın o genç kadının odası olduğuna ve bu çığlığın onun çığlığı olduğuna emindi.

Yine böyle emin olduğu bir başka şey daha vardı... O da bu çığlığın bundan sonraki rüyalarda devam edeceğiydi. Nitekim ertesi akşam eniştesinin ve öbür doktorun tembihlerini dinleyerek erken yattı. Daha doğrusu uykuya çağrıldığını hisseder etmez yattı. Ve hemen birkaç dakika sonra genç kadının çığlıklarıyla uyandı. Bu sefer acayip gölgeler içindeydi. Sanki karanlık çok yapışkan, büyük tutkal kütlelerinden yapılmış gibiydi. Bu tutkal kütleleri birbirinden ayrılıyor, birbiriyle birleşiyor, nereden geldiği bilinmeyen ışıklarla bir tarafından aydınlanıyor, sonra tekrar mutlak karanlığa ve meçhule dönüyordu. Yahut bilmediği bir kapta çok kesif ve galiba karanlık, kesafet ve siyahlıklarından başka bir hususiyetlerini bilmediği birtakım maddeler birbirleriyle kaynaşıyorlar, birbirlerini değiştiriyorlar, kalıptan kalıba giriyorlardı. Ve Cemil bütün dikkatiyle bir şeyler seçebilmek için bu acayip ve korkunç kaosa -çünkü hakikaten bu bir nevi kaostu ve Cemil rüyasında hakikaten fezanın bütün soğuk rüzgârları bel kemiğinden esiyormuş gibi titriyordu ve kendisini hakikaten fezanın boşluğunda imiş gibi bilmediği bir iradeyle muallâkta duruyor sanıyordu- bakıyor, bazen kükürt, bazen safran, bazen fosfor parıltılarıyla aydınlanan bulanıklığında birtakım şekiller

seçmeğe çalışıyordu. Bu rüyadan Cemil'de kalan en kuvvetli intiba, bütün bu değişmelerin, kalıptan kalıba girmelerin mutlak bir sessizlikte olmasıydı ve Cemil'i bu sessizlik bir cürüm, bir günah işlemiş gibi eziyordu. Bu sessizlik o kadar ağırdı ki. Cemil onu ister istemez bir yük gibi omuzlarında bel kemiğinde taşıdığını sanıyordu. Ve Cemil bu sessizliğin her an kırılacağını, bir yerden onu kıracak çok zalim bir şeyin fışkıracağını biliyor ve onu bekliyordu. Nihayet beklediği oldu. Bütün bu karanlıkların arkasından genç kadının sesini duydu. Fakat bu sefer çığlık değildi, çok sarih bir konuşma idi: "Kurtarın beni" diyordu. "N'olursunuz kurtarın beni!... Bilmiyorsunuz ne kadar zulmediyorlar... Bilmiyorsunuz... Kurtarın beni...?" Cemil karanlıklara doğru delice atılacağı zaman uyandı. Kalbi yerinden fırlayacak gibi atıyordu. Yatağına oturdu. Gece lâmbasını yaktı. Her şey yerli yerindeydi. İçeriki odanın açık kapısından karısının ve çocuklarının nefesleri geliyordu. Açık pencereden ince bir rüzgâr bütün semt bahçelerinin kokusunu odasına taşıyordu. Bir müddet olduğu yerde sessizliği dinledi. Sonra kalktı, pencerenin önüne geçti. Bir yıldız topluluğu pencereden âdeta odanın içine doğru sarkıyordu. Bir gözü saate ilişti. On biri beş geçiyordu.

Bütün bu rüyaları daha ziyade yatma saatiyle iki, iki buçuk arasında görüyordu. Vakıa, bazen sabaha karşı aynı cinsten rüyalarla uğraştığı oluyordu. Fakat bu sonunculardaolan bir şey değil, eskiden olmuş bir şey görüyor gibiydi. Filhakika gecenin baş tarafında gördüklerinin hepsinde bir nevi hareket vardı. Buna mukabil öbürleri tıpkı filmlerdeki gibi geriye dönüştü. Asıl şaşırtıcı olan taraf bir tefrika romanı gibi bir rüyanın yavaş yavaş âdeta adım adım açılmasıydı.

Cemil aylardan beri bu rüyalar üzerine bir yığın kitap okumuştu. Bu hususta söylenenlerin hemen hepsini bir yığın müşahedeyle beraber biliyordu. Son iki gün içinde, başından sonuna kadar macerayı anlattığı eniştesiyle saatlerce bunu konuşmuşlardı. İhtiyar doktor sonuna doğru, ilk kanaatinin tamamıyla aksine dönmüş, "Bunun sebeplerini korkarım ki, kendinde bulamayacaksın!" diyordu. Çünkü o da bu rüyaların devam hâlinde oluşuna ister istemez dikkat etmişti.

Bir başka gece genç kadınla bir bahçede konuşuyorlardı. Cemil onun yanında olduğunu biliyor, fakat yüzüne bir türlü bakamıyordu. Onu delicesine sevdiğini sanıyor, ona bir şeyler söylemek istiyor, onun için kalbi parça parça oluyordu. Ve genç kadın mütemadiyen söylüyordu: "Çağırıyorlar, beni çağırıyorlar. Gitmeğe mecburum, anlamıyor musunuz?" ve "Kurtarın... N'olur, beni kurtarın...?" diye yalvarıyordu. "Ah yine başlayacak, yine bana soracaklar, beni sımsıkı bağlayacaklar ve durmadan soracaklar, hiç söylemeyeceğim şeyleri soracaklar..." Ve tekrar yalvarıyordu: "Beni kurtarın, n'olursunuz beni kurtarın! Ben nasıl söylerim onlara?... Bilmezsiniz, ayakta, o masanın başında neler çekiyorum... insanlar hiç yerine ne kadar zalim oluyorlar."

Cemil, rüyada bile, ona "işin aslı nedir, kimdir bunlar, siz kimsiniz?" demeyi ne kadar istiyordu. Fakat kısılmış dişlerinin arasından hiçbir kelime çıkmıyor, sadece onu dinliyor, onu kalbi merhametten parçalana parçalana dinliyordu.

Sonra kadın birdenbire yanından kayboluyordu. O zaman Cemil kendisini çok karanlık bahçelerde buluyor, tanımadığı yollardan geçiyor, kananlıklarda işittiğini sandığı birtakım seslere doğru gidiyordu. Fakat bir türlü bu seslerin nereden geldiğini

bilemiyordu. Birdenbire ışıkları yanan bir pencere ile uykusundan uyandı.

Sabaha karşı tekrar uyuduğu zaman genç kadını bir masanın başında eli ve ayakları bağlı buldu. Bu sefer kadın konuşmuyordu, sadece ona bakıyordu. Ve bu bakış o kadar buğulu bir bakıştı ki, Cemil tekrar uyandığı zaman kendisini bir çocuk gibi ağlıyor buldu.

O günü acayip bir sıkıntı içinde geçirdi. Hava bulutlu ve çok sıcaktı. Evin içinde azapta bir ruh gibi dolaşıyordu. Nihayet çıktı, Kozyatağı'na gitti. Oradan İçerenköyü'ne uzandı. Her geçtiği yerde rastladığı kadınlara, sanki rüyasında gördüğü kadını arıyormuş gibi uzun uzun bakıyordu. İçerenköyü'nden Kadıköy'e indi. Oradan İstanbul'a geçti. Taksim'de, Şişli'de birtakım dostlarına uğradı. Bir aydır hayatı hemen hemen böyle geçiyordu. Evden erkenden fırlıyor, geç vakit dönüyordu. Dönüşte vapurda eski bir tanıdığına rastladı. Arkadaşı ilk önce onu çok zayıf ve dalgın buldu. Sonra sıhhatine bakmamakla, değişmekle, dostlarını ihmal etmekle itham etti. Cemil'in arkadaşı, durmadan konuşması için, bir tanıdığa rastlaması, yanına oturması, yahut ayakta ceketinin düğmesinden tutması kâfi gelen insanlardandı. Cemil'e üst üste bir yığın şey anlattı, milletler arası siyasetten, kendisinin yeni tayin olduğu memuriyetten, iş arkadaşlarından bahsetti:

-Biliyor musun? dedi. Benim müdür muavini sizin taraflarda oturuyor. Haftada bir defa onlarda toplanıyoruz. Kaç defa sana haber göndermek istedim. Münzevidir, bir yere çıkmaz, dediler. Tasavvur et, kardeşim, ben böyle şeylere pek inanmam ama, öyle bir medyum var ki... Bir de ruh bulmuşlar. Selma

adında bir kız intihar etmiş... Hem de yeni... İki aydır çağırıyoruz, her şeyi söylüyor, ne sorduksa ama hepsini... Fakat bir türlü intiharının sebebini söylemiyor... Ne kadar sıkıştırsak nafile...

Cemil sözün gerisini dinleyemedi. Dalgaların üstünde beyaz bir hayalet korku dolu gözlerle kısılmış ağzıyla kendisine bakıyor: "Gel gidelim." der gibi işaret ediyordu.

Necip Fazıl KISAKÜREK (1905-1983)

HASTA KUMARBAZIN ÖLÜMÜ

Sokaktan "akşam simidi!" sesleri geliyordu. Hasta kumarbazın pansiyon sahibesi Macar kokanası, üzerine soluk ve yırtık bir kadife örtülü masada, mıncıklana mıncıklana sefil bir hâle gelmiş iskambil kâğıtlarıyla pasyans açıyor.

Kalktı, elektriği yaktı.

Sokaktan sesler:

-Akşam simidi, akşam simidi!

Kiracısının odasını düzelttiği saat buydu. Hasta kumarbaz, hemen her gün bu saate kadar uyur, akşamüzeri çıkıp giderdi.

Önlüğünün cebinden oda kapısının ikinci anahtarını çıkardı, koridoru geçti ve kapının önünde durdu.

Hayret!

Anahtar döndüğü hâlde kapı açılmıyordu. Demek ki arkasından sürgülüydü.

Yani hasta kumarbaz içeride...

Gerçekten hayret!...

Bu saate kadar evde kaldığı hiç vaki değildi.

Macar kokanası, kapıyı birkaç kere vurdu, ses yok...

Kulak verdi:

İçeriden garip bir hırıltı geliyor. Fakat insan sesine benzemeyen maden gibi hırıltı...

Bir an durdu ve sonra şiddetle, peşinden daha şiddetle kapıyı yumrukladı. Hiçbir ses yok... Derinlerden bir hırıltı, tavada yemek yanıyormuş gibi bir hışırtı; o kadar...

Macar kokanası hızla döndü, koridorun avluya bakan penceresini açtı, aşağıya sarktı ve haykırdı:

-Durmuş Efendi! Durmuş Efendi!...

Aşağıdan gür bir ses:

-Ne var, madam?

-Sen gelir burada?

-Gelir!

Yine hasta kumarbazın kapısında... Yumruk üstüne yumruk... Kulağını kapıya dayadı.

A!... Bir ses:

-Gong çalındığı zaman saat tam on dokuzdu!

Pansiyon sahibesi Macar kokanasında saati noktası noktasına bildirmek imkânı olmadığına, bildirinceye kadar za-

manın birkaç saniye geçeceğine dair bir şuur yok... Bu, olsa olsa, hasta kumarbazda olabilir...

Kokana bağırdı: -Radyo!... Radyo açık bıraktı!

Artık hasta kumarbazın içeride ve kendi kendisine konuşan radyodan habersiz bir hâlde olduğu şüphesiz...

Macar kokanası kapıyı yumruklaya dursun... Apartman kapıcısı Durmuş Efendi kapıyı çalıyor...

Kadın kapıya atıldı ve açtı.

Yüzü ve sesi ağlamaklı:

-Durmuş Efendi! Radyo açık bıraktı!

-Ne demek o?

Kokana bozuk Türkçesiyle dilinin döndüğü kadar anlattı. Durmuş Efendi başını kaşıyor:

-Polise mi haber verelim, yoksa kapıyı zorlayıp da biz mi açalım?

Sonra, yüzüne aptal aptal bakan Macar kokanasına bir göz atıp kararını verdi:

-Belki hastadır, baygındır; en iyisi kapıyı bir açalım!

Ve yürüdü, kapının önünde durdu, sol eli tokmakta, sağ omuzuyla abandı. Kapı, sallanan bir diş gibi sökülüverdi.

Girdiler:

Hasta kumarbaz yatağında... Sol eliyle yorganı başının üstüne kadar çekmiş ve öylece kalmış... Sağ eli yorganın dışında... Sağ elinin iki parmağı arasında sönük bir sigara... Sigara-

nın, parmağına kadar geldikten sonra söndüğü etteki yanık yerinden ve yerdeki küllerden belli.

Macar kokanası koşup radyoyu kapattı. Durmuş Efendi de yorganı çekti.

Hasta kumarbaz, hafifçe sağına yatık, açıkgözleri yerdeki iskarpinlere mıhlı, hareketsiz...

Macar kokanası, elleriyle, at kuyruğuna dönmüş oksijenli saçlarını kavrayarak haykırdı:

-Öldü!

Bir an kalakaldılar.

Hasta kumarbazın elektrikler kesildikçe yaktığı mum, bitme noktasına kadar gelmiş, küçük bir şamdan içinde ve radyonun üstünde...

Bir saat sonra, Macar kokanasının pasyans açtığı soluk ve yırtık kadife üzerinde eski bir daktilo makinesi ve masada iki polis. Polislerden biri elinde bir not, arkadaşına soruyor:

-Ekler arasında neler var?

-Hükûmet tabibinin kalp sektesine dair raporuyla tespit edilen eşya listesi...

-Öyleyse yaz!... Yazıyor musun?

-Evet!

Polis dikte ediyor:

-"İlişik eşya listesine, kimlik vesikalarına ve şahitlerin ifadelerine göre, "Hasta Kumarbaz" lâkabıyla tanınan ölünün,

mıntıkamızda mevcut bütün kulüplere kayıtlı ve kumarı tek iş hâlinde devam ettirici bir şahıs olduğu anlaşılmıştır." Yazıyor busun?

-Tamam!

Ve dikte eden polis, daktilo makinesinin tik taklarını bekledikten sonra devam etti:

-Tespit edilen eşya arasında ölüye ait not defterinin bazı anlaşılmaz ibarelerle dolu olduğu görülmüştür. Bu ibareler arasında polis incelemesi yönünden mühim olabilecek satırlar şunlardır: (Herkes benim kumarı kumar için oynadığımı sanıyor. Bir zamanlar o kadar bağlı olduğum sanat ve edebiyatı bunun için bıraktığımı sanıyorlar. Hâlbuki ben kumarı, düşünmemek için oynuyorum. Ruhuma üşüşen sabit fikirlerin, beyin zarını yırtan vehimlerin biricik ilâcı olarak onu buldum. Kumarı oynamayacak hâle geldiğim gün intihar etmekten başka çarem kalmayacaktır. Allah'ın bu imtihanı karşısında her defa hezimete uğrayan beni, bir de emanete kıymak günahından kim kurtaracak?... Hâlimden şu Macar kokanası kadar anlayacak birinin, damarına saplayacağı küçücük bir iğne yeter!)

Dikte eden polis, son cümlenin yazılmasını bekledikten sonra başına kaldırıp Macar kokanasına hitap etti:

-Korkacak bir şey yok! Savcıya ifade verir ve ölünün senin iğnenle değil de, kalp sektesinden gittiğini morg raporuyla tespit ettirirsin! Orada ölüyü kesip biçerek her şeyi anlarlar ve hasta kumarbazın niçin ve nasıl öldüğünü keşfederler.

Macar kokanası, elleri yine saçlarında çığlık basıyor:

-Ben öldürdü! Olmaz!

Ve eliyle, masanın bir kenarında açık karmakarışık duran kâğıtların üstündeki Macar Kralını gösterip haykırdı:

-Bu öldürdü, bu öldürdü! Gece odasına girdi, öldürdü!

Daktiloda yazı yazan polis güldü:

-Biz de katili nerede arıyoruz değil mi?...

Bekir Sıtkı KUNT (1905-1959)

YATAKLI VAGON YOLCUSU

Bir ay izinle gittiği İstanbul'dan, karısı ve kızıyla, Ankara'ya dönüyordu. Hayatından memnundu. Uzun, (yahut izinle geçtiği için kısa), yarı güneşli güzel bir sonbahar ayını, her dakikasından ayrı bir zevk alarak, bütün yüreğiyle sevdiği İstanbul'da karısının o sıkıcı terzi, kunduracı dükkânlarına ve akraba ziyaretlerine onu da beraber sürüklediği günler müstesna, hemen hemen avare, dilediği gibi boş ve rahat geçmişti.

Karısının giyim kuşam israfına, bütün bir ayın yiyip içme, gezip dolaşma masrafına ve karısından kaçamak yaptığı iki gecelik (topu topu iki gececik) Beyoğlu âlemleri'ne rağmen, hâlâ cüzdanında bir miktar para vardı ve yataklı bileti portföyündeydi.

16.25 vapurunun Haydarpaşa'ya bıraktığı Ankara yolcuları arasında, trende yerinin emin olmasından dolayı, derin bir iç huzuruyla, garın mermer merdivenlerinden ağır ağır çıkıyor, kendisini dört, beş yaşlarındaki cılız kızının elinden sıkı sıkıya tutan kısa boylu şişmanca karısı ve iki şişkin bavulu üstü üste bağlayıp sırtına almış olan markalı bir istasyon hamalı takip ediyordu.

Yataklıdaki yerlerine kolayca yerleştiler. O, dudaklarında tüten bir sigara ile, içine çektiği dumandan fevkalâde zevk alarak, kır karışmış başı açık, trenin kalkmasına kadar peronda dolaşıyor ve ellerinde yer kuponlarıyla acele acele yürüyen, yolda okuyarak vakit öldürmek düşüncesiyle, üçer, beşer gazete ve mecmua alan, yer yer kümeler hâlinde toplanan yolcular ve geçiriciler arasında bir tanıdık var mı? diye gözleriyle araştırmalar yapıyordu.

Bir an bir tanıdık yüz fark eder gibi oldu. Dikkatle baktı, hafızasını yokladı. Evet, o olacaktı. İşte karşısındaki adam da, onu görmüş, tanımış ve ürkek bir baş eğişiyle selâm vermişti. Bu, arkadaşlarından birinin odacısıydı. Arkadaşını dairesinde ziyarete gittiği günler odacıyı tabiî birçok defalar görmüş, yüzü ve şekli aklında kalmıştı. Paltosunu ve şapkasını alan, sigarasına kibrit yakan, susadıkça temiz bir bardakla su getiren bu adamdı, hizmet ehli, terbiyeli, biraz budalaca yüzlü bir adam!

Çoktan görülmeyen bir dost gibi, sıcak bir kabulle, odacısının selâmına karşılık verdi, lâf olsun diye de:

-Ne o, diye seslendi, buralarda ne dolaşıyorsun?...

Öbürü bu sesten cesaret aldı. Yavaş yavaş sokuldu. Söylemek istemeyen, fakat sorulduğu için, terbiye icabı, söylemek mecburiyetinde kaldığını hissettiren bir eda ile, ilkin:

-Sağlığınız beyim, dedi.

Sonra duraklayarak, kekeleyerek sözlerine devam etti:

-Şey... hiç... yani... hasta bir annem vardı. Ağırlaşınca bana mektup yazdılar. Daireden izin aldım, buraya geldim. Sizlere ömür, göçtü zavallı...

Durdu, yüzünde büyük bir keder okunuyordu:

-Şimdi... şimdi, dedi, işime döneceğim. Fakat, şey... bir yol parası bulamadım, ah, bir bilet parası bulabilsem...

Karşısındaki anlamamazlıktan gelerek:

-E, yani?... diye sordu.

-Yani, bana bir insaniyet, bir yardım yapamaz mısınız? Ankara'ya dönünce size bu parayı tabiî iade ederim...

İlkin zihni bu "parayı iade ederim" cümlesi üzerinde durdu. Lâf mı bu! Parayı iade edecek! Pöhh!... Bir fakir odacıya verilen para geri alınmaz!

Dudaklarındaki sigarayı yere tükürdü, ağzı birden acılaşıvermişti.

Bir anda odacıya karşı garip bir soğukluk ve nefret hissetti. Fakat aynı an içinde yüreğinde tuhaf bir yumuşaklık da duymadı değil! Bu birbirine aykırı iki hissin karışık tesiri altında, önce kendi nefsini düşündü. Aklı portföyündeki yataklı biletine kaydı. Cüzdanında parası vardı. Vazifesine dönünce de işlemiş aylığını hazır bulacaktı.

Annelerin ölümü pek hazin ve acı bir şeydir. Fakat, bereket versin, kendi annesi çoktan ölmüş, bu yara çoktan kapanmıştır.

Muhtaç insanlara yardım etmek, onlara el uzatmak... Bu, bir insanlık vazifesidir. Fakat bu vazife ile hiç karşılaşmamak ne kadar daha iyi!... Fakir bir insandan mümkün olan yardımı esirgemek! Bu, daima vicdanı rahatsız edecek bir şey olur. Odacı tabiî üçüncü mevki ile gidecek... Üçüncü mevki bileti nihayet on liranın içindedir. Fakat keşki yüz lire, üç yüz lira, beş yüz lira olsaydı. O zaman içinden en ufak bir eza bile duymadan, bunu reddedebilirdi. Keşki ona hiç rastgelmeseydi. Yahut kendisi parayı vermek üzere elini cüzdanına götürürken odacı, yer yarılıp, yerin dibine girse, (hadi bu olmayacağına göre), bari düşüp sekteden geberiverse!...

İnsanın kafası, dünyanın en esrarlı, en müthiş, en muzlim kutusudur. Bütün bu düşünceler bir an içinde, ziyanın sür'atinden bin kat daha ziyade bir sür'atle kafasından gelip geçti.

Trenin hareketine pek az bir vakit kalmıştı. Odacı süklüm püklüm hâliyle, fakat oltasına balık dokunduğunu hisseden bir balıkçının sakin ve emniyetli duruşuyla bekliyordu.

-Peki, hemen gidebilir misin?

-Tabiî giderim. Zaten bir tanıdığa rastlarım da biletimi alırım ümidiyle istasyona gelmiştim.

Anî bir hareketle, odacının eline bir on liralık uzattı. Öbürü teşekkür etmeğe bile vakit bulamadan, gişelerin bulunduğu yere doğru koşarak, uzaklaştı.

Trenin kalkmasına iki dakika var! Bir dakika kaldı! Fakat gelen yok... Gözlerini bir nişan hedefine dikmiş gibi dikkatle bakıyor, ama, odacıdan eser yok!...

Vakit müsait olsa, ta gişeye kadar gidip bakacak... O kadar hayret ve merak içinde...

Tren memurları vagonların kapılarını kapıyorlar. Son saniyede yataklı vagona atladı. Tren kalktı.

Tren pencerelerinden peronda toplananların, hele güzel ve süslü kadınların kokulu mendillerini ve birer beyaz güvercin yavrusuna benzeyen, zarif ellerini sallayışları seyretmek pek hoş bir şeydir. Bu, asıl kendi yolcuları için olduğu kadar, herkes için, her yolcu içindir del... Fakat o, bu defa, bunun farkında bile olmadı. Aklı fikri pis, kirli odacıdaydı. Vücudunun üst kısmını pencereden sarkıttı, başını ileriye doğru uzattı, hep aynı noktaya gişelerin bulunduğu salonun kapısına baktı.

Bunun ne faydası var?...

İçini nedamet bir kor gibi yakıyordu. Fakat birden hatırladı ki, onu gözleriyle beklerken, bakışı bir aralık, yataklının pencerelerinden kendisine bakan kızına çevrilmişti. Acaba tam o sırada, trene geldi de ben mi görmedim, diye düşündü ve karısına sezdirmeden üçüncü mevki kompartımanlarını dolaşmağa karar verdi.

Koridorlardaki kalabalığa sürtünerek dolaşmayı, vagondan vagona geçmeyi sevmezdi, ama, çaresiz, ta en öndeki, lokomotifin arkasındaki vagona kadar, zincirli ve sarsıntılı sekiz, on aralıktan zıplayarak üçüncüye gitti. Her kompartımana, yer arayan ayakta kalmış bir yolcu gibi, dikkatle baktı. Tahta kanapelerde birçok insan vardı. Bağdaş kuran, yan yatan, birbirinin omuzuna dayanan, çerez yiyen ve kırk yıllık ahbap gibi, senli benli konuşan bir halk... (Halkın bu tekellüfsüz kaynaşması

ne güzel şey!) Fakat, her cinsten, her boydan haşır neşir olan bu halk arasında asıl kendi aradığını bulamadı. Helâlar aklına geldi. Öyle ya... Oraya gitmiş olabilirdi. Dakikalarca kapılarında durarak içlerinden çıkacak olanları bekledi; hayır, yok, yok!...

Onu bulmaktan ümidini kesince, birden, Ankara'da, Yenişehir'deki apartmanlarından kalkıp Eskişehir'deki mahalle aralarında dolaşmağa benzeyen, bu seyahat içinde seyahati yapmağa kendisini mecbur eden kızının deminki bakışına kızmağa başladı. Ama, bu kızgınlık çok sürmedi. Çünkü kendi kızıydı ve kızını çok severdi.

Öfkeli ve bedbin olarak yataklıdaki yerine döndü. Suratı asıktı. Canı sıkılıyordu. Nasıl da on lirayı bir atmacanın zavallı bir serçeyi kapışı gibi, hiç aman vermeden, kapıp kaçıvermişti. Hani, on lira için değil, pokerde elli lira, yüz lira kaybettiği geceler bile bu kadar fenasına gitmemişti. O oyundur, kazanmak da, kaybetmek de şans işidir. Fakat bu öyle mi ya!...

Şimdi yalnız odacıya değil, bütün insanlara kızıyordu. Tuhh!... İnsanoğlu ha!... Hilekâr, düzenbaz, dolandırıcı, yalancı, mendebur mahlûklar!...

On liraya karşılık olsun diye, karısının lokantalı vagona, yemeğe gitme teklifini reddetti. Kadın şaşırdı. Fakat, bundan bir şey anlamadı.

Gece, yatağına uzandığı zaman, on lira bir burgu olmuş, beynini deliyordu. Kat'iyetle hükmediyordu ki, odacı parayı alınca, arkasına bile bakmadan doğru vapura atlayıp Galata'ya geçmiş, bir meyhanede kafayı tütsüledikten sonra, (bu nevi meyhaneler ve buraların müdavimleri gözlerinin önüne geliyor-

du), şimdi pis bir fahişenin koynunda yatıyor. Pis bir fahişe, ama, bu bir dişidir, değişik bir kadındır. İçinde kıskançlığa benzer yakıcı ve kirli bir his kabarıyor... Hem de kendi parasıyla!...

Hâlbuki, ne kadar itimat verici, sakin bir hâli ve saf bir yüzü vardı. Ne kadar acıklı bir tavır almıştı. Zaten kendisini kandıran şeyin bu saflık ve budalalık manzarası olduğuna hükmediyordu. Meğer asıl böylelerinden kaçınmalıymış!

Geçen gün kızı bir yapma kuş görüp almak istemiş, fakat kendisi artık fazla masraf oluyor, diye, kızının gözyaşlarına ve tepinmelerine bakmayarak bunu almamıştı. Hâlbuki alsaydı, cüzdanında şimdikinden daha az para olacak değildi.

Gece ne kadar uzun sürüyor ve bu tren tıkırtıları ne kadar asabına dokunuyor. Daracık yatakta bir yandan öbür yana dönüyor, kıvranıyor, bir türlü uyuyamıyor. Karnı aç, dili paslı, avuçları yanıyor. Ona öyle geliyor ki, bütün bir tatil ayından vücutça ve kafaca ettiği istifade, bu gece güme gitmiştir.

Bir aralık, içinde dayanılmaz bir darlık hissetti. Zahir kâbus bu olmalıydı. Aklından ne kadar çıkarmak istese, yine de, odacının sarı ve kirli suratını görüyor, dilini çıkararak, kendisiyle alay ettiğini zannediyordu. Bu hayali kovmak için başının ucundaki lâmbayı yakmak istedi. Ya üstte yatan karısı uyanır da, ne var diye sorarsa... Adam sen de... ona bir doğru-yalan uydurmak kolaydır. Lâmbayı yaktı. Tahmin ettiği gibi, karısı uyandı:

-Ne var? diye sordu.

-Hiç... şey... Galiba tahtakurusu var, ona bakıyorum!...

Sabahleyin, bir ara yarı daldığı uykudan pek yorgun ve hâlsiz uyandı. Artık kanıksamıştı. Geceki saçma sinir bozukluğuna şaşıyordu. Ne kötü bir gece geçirmişti. Hâlbuki değer miydi?

Ankara garına indikleri zaman ihtiyarsız tekrar odacıyı hatırladı. Şimdi olsaydı, bavulların otomobile taşınmasına yardım ederdi!

İlhan TARUS (1907-1967)

TOKAT

O kenar mahallenin meteliksiz zibidisi, nasıl oldu da kasabanın en itibarlı avukatının suratına cümle âlemin ortasında o gürültülü şamarı indirdi? Bunu ne siz sorun, ne de ben söyleyeyim. Rabbim düşmanımın başına vermesin: Koca kahve, ta temelinden sarsıldı sandık. Geniş, dört köşe malta taşlarıyla döşeli, boydan boya üç sıra üzerine dizilmiş mermerli masalarıyla beraber o berhane gibi yer, sanki yerinden oynadı. Dipteki perdesi açık sahnenin allı morlu bahçe dekoru rüzgâr esmiş gibi geriye doğru bir esnedi. Dilim dilim beyaz tahtalarla kaplı yüksek tavanın tam ortalık yerindeki yuvarlak fitilli, kocaman pirinç karanlı petrol lâmbasının etrafındaki billûr salkımlar titreşerek şıngırdadı.

Dağınık yerlerde birkaç tavla oyuncusu bir iki nargile tiryakisi, birkaç pazarcı köylü, yallah yallah sekiz, on kişi vardı. Avukat Şeref Bey, hükûmet konağı ile yeni yapılan kırmızı tuğladan jandarma bölüm binasına bakan geniş camın köşesine her zamanki gibi gerilerek oturmuş, uzun yasemin ağızlığını vakit vakit iri dudaklarına götürerek yüksek sesle bir şeyler an-

latıyordu. Onun sesi bütün kahve gürültüsünün üstünde daima gürler, fakat ne söylediği pek anlaşılmazdı. Sayısı pek az fakat bilhassa seslilerinden seçilmiş, tok tok ahenkli kırk elli kelime, birbirine daima aynı yerlerinden bağlı olarak ağzından fırlar, beyaz badanalı taş duvarlarda yınlar, sonra granit leblebiler gibi takırtılar çıkararak malta taşlarının üstüne dökülürdü.

-Nefis müdafaasına taallûk eden bir kanun kaidesinin olur olmaz bahanelerle ihlâl edilmesi, memlekette adalete olan itimadı sarsmaktan başka hiçbir netice veremez.

Veya:

-Evlilik birliğinin sıyanetine ait olan ahkâm-ı kanuniye, yerli yerinde sevk ve ikame edilmedikçe, matlûp olan kararın istihsali bir emr-i asîr olur... falan filân...

O gün kasabanın pazarı idi. Çarşı içinde Lalapaşalı Ahmet Beyin dükkânından Hayım'ın yazıhanesine kadar uzanan içerlek, yağmura, kara karşı muhafazalı, yirmi, otuz arşınlık sokak parçası üzerinde köylüler yağlarını, unlarını, süpürge ve takunyalarını yerlere sererlerdi. Her mal öbeğinin başında ya beyaz yazma başlıklı, buruşuk suratlı bir kocakarı veya kırmızı yanaklı bir genç kız otururdu. Erkekler kasaba içinde dolaşarak, bir hafta evvelden ısmarlanmış öte beriyi yerlerine teslim ederler, yeni siparişler alırlar, vergi, nüfus dairelerine uğrarlardı. Çoğunun, daha vakit öğle olmadan, acele malının başına gelerek nesi var, nesi yoksa toparladığı ve toptan bir dükkâncıya devrettiği görülürdü. Köylülerin bu acelesi sebepsiz değildi: Hemen bitirilecek ve toplu para yatırılacak bir işi bir ayak evvel görmenin telâşı içinde, belki kazaya gelişine asıl sebep buymuş gibi, banknotları gocuğunun iç cebine sokuşturarak, inhisar

dairesi ile ofis ambarının ve avukat yazıhanelerinin bulunduğu tarafa seğirtirler.

Avukat Şeref Beyin masasında, tam karşısında, yeni gelen genç muamele memuru oturuyordu. Onun solunda, camın kenarında arkasını yarı sokağa vermiş ve gözlerini memleketin bu namlı avukatına dikmiş olan, yerli hususî muhasebe memuru vardı. Şeref Beyin yanında, saygılı bir tarzda arkalıksız bir iskemleye usulcacık ilişmiş, dirseklerini dizlerine dayayarak iki elinin parmaklarını birbirine geçirmiş olan mahkeme başkâtibi Naci Efendi yer almıştı.

Şeref Bey eski İttihat ve Terakki günlerine ait bir hatırasını, aynı, kahvenin aynı köşesinde, belki de aynı dinleyicilere, hiç değilse yirminci veya yirmi beşinci defa olarak anlatıyordu. Kırmızı, buruşuk derili yüzü öne doğru uzanmış, kanlı bir ak ortasında fırıl fırıl dönen soluk kül rengi göz bebekleri nispeten yeni bir muhatap olan muamele memurunun yarı şaşkın, aynı yere bakmaktan yılmış, küçücük gözlerine dikilmiş, otuz beş yıl evvelki vak'ayı, sanki hemen o sabah geçmiş gibi anlatıyordu:

-Daire-i kanunun dışına çıkmış ve siyasî şuurunu kaybetmiş olan mutasarrıfı alaşağı etmek artık vacip olmuştu. Bir gece bizimkilere haber gönderdim. Sabah erkenden Ermeni vatandaşlar konak önünde toplansın, dedim. El altından bir delândon hazırlattım. Ertesi sabah çok değil, iki yüz kadar vatandaş oradaydı. Çavuşa bağırdım:

-Lütfen aşağı inmesini mutasarrıf beye söyleyiniz.

Birkaç dakika geçmeden, redingotnun düğmeleri baştan aşağı iliklenmiş, gözleri korkudan hanelerinden fırlamış, süklüm

püklüm, merdivenin üst başında belirdi. Bütün konak durmuştu. Mutasarrıfa parmağımla işaret ettim. Ayakları dolaşarak merdivenleri indi. Arabayı gösterdim:

-Lütfen bininiz!

İpleri çekilen kukla gibi bindi. Lândonun kapısına yaklaştım:

-Mutasarrıf Bey, dedim, siz milletimizin amaline hizmet edecek kuvvet ve cesareti haiz değilsiniz. Bu artık anlaşılmıştır. Memlekette esen havayı hürriyet, nefsini tamamen meşrutiyetin icabatına terk etmiş, gözünü budaktan sakınmaz, ite köpeğe itibar etmez idare amirleri istiyor. Bu araba sizi doğru İstanbul'a, Babıâli'nin merdivenleri önüne götürecek. Oradan içeri giriniz ve sadrazama çekinmeden "Beni Şeref Bey gönderdi" deyiniz. Ümit ederim ki şuabat-ı idareden birine kayırırlar, ahir ömrünüzde rahat edersiniz.

Sonra arabacıya döndüm:

-Çek bakalım, doğru Deraliye'ye!...

Emrini verdim. Gidiş o gidiş.

Koca avukat gövdesini arkaya vererek kocaman elleriyle pos bıyıklarını sıvazladı. Uzun kıllı kaşlarını çatarak zavallı muamele memurunun suratına sert sert baktı:

-Ya efendi oğlumuz, biz böyle adamdık işte... dedi.

Şeref Beyin anlattığı bu hikâyenin hakikat olduğunu söyleyenler görülmüştür. Hatta vak'ayı gözleriyle görenler bile varmış. Orası bize lâzım değil. Bize lâzım olan, yıldırım gibi bir hızla, o anda, o dakika içinde patlak veren müthiş hâdisedir. Bir

hâdise ki, hakikat olduğuna bu hikâyenin muharriri şahittir. Çünkü gözleriyle görmüştür...

Camın dış tarafında uzun boylu, esmer yüzlü, kahve rengi abadan külot gibi pantolon ve ceket giyinmiş, tığ gibi bir delikanlı belirdi. Gölge gibi kaydı, gözlerini çevirip Şeref Beyin olduğu tarafa şöyle bir baktı. Sonra iki adım öteki kapıdan kahveye girdi. Orada biraz durakladı. Gözleri avukatın üzerinde idi. Büyülenmiş gibi ona doğru yürüdü, yüzünde ne hiddet, ne sevinç, ne karar, ne arzu, hiçbir düşünce yoktu. Muamele memurunun arkasında durdu. Onu, camın öte tarafından baktığı saniyeden beri gözleriyle takip eden avukat çoktan ayakta idi. Fakat yüzüne doğru kaldırmaya hazırlandığı dirseğini kullanmaya vakit kalmadan, o sakin delikanlı, kendisinden hiç beklenmeyen bir atiklikle muamele memurunu kenara itti ve Şeref Beyin sağ yanağına şırak diye bir tokat indirdi. Sonra yavaşça mırıldandı:

-Seni namusu bir paralık deyyus, dedi, seni rezil dolandırıcı!... Sonra geriye döndü, hiçbir şey olmamış gibi sessiz ve iddiasız adımlarla kapıya doğru yürüdü, dışarı çıktı. Camın önünde Şeref Beyin hizasına gelince çenelerinin bütün kuvvetiyle bir balgam attı. Bu balgamın izi camdan aşağı kaydı, sonra durdu.

Bütün kahve donmuştu: Ocakçı Nuri Efendi kafasını delikten çıkarmış gözünü kırpmadan Şeref Beye bakıyordu. Muamele memuru sandalyesini yavaşça düzelterek yerleşti ve kafasını önüne eğerek bekledi. Başkâtip çoktan savuşmuştu. En görülecek vaziyette olan hususî muhasebe memuru idi. Bu adam, tokadı yiyen sanki kendisiymiş gibi, titrek eliyle ve kimseye sezdirmeden sağ yanağını şöyle bir oğuşturdu, sonra çenesini

masanın mermerine doğru uzatarak, kurbanlık koyun vaziyetinde, öylece kaldı, Gözleri esrar çekmiş gibi yarı kapanmıştı. Gövdesi asılmış bir adamınki gibi kaskatı kesilmişti.

Bütün kahve halkı, bu meyanda ben ve arkadaşım, şamarın şakladığı dakikada ne vaziyette idiysek öyle kalmıştık. Sanki o birkaç saniye, zamanın içinde, tavandaki lâmbanın dibine asılmış kalmıştı. Fakat sahnenin gerisindeki dekor perdesinin geriye doğru kabardığı ve lâmba küpelerinin kesik kesik şıngırdadığı besbelliydi...

Şeref Bey çatırtı ile sandalyesine çöktü. Mendilini çıkarıp yüzünü gözünü sildi. Bu mendilin, beyaz bir gölge içinde, camın dış tarafında da gezinip oradaki lekeyi de temizlediğini hayal meyal fark ettim, ama sonra da bunun bir kuruntu olduğunu anlatım.

-Namussuz hergele! diye bir ses gürledi.

Tıssssssss.

Sokakta bile ses seda kesilmişti. Öte baştan ara sıra bir iki gölge beliriyor, iki yana sallanarak köşenin birinde kayboluyordu. Birkaç sıkıntılı saniye içinde arkadaşımla göz göze geldik:

-Şuradan bir çıksak.

-Haydut pezevenk, diye aynı ses, bu sefer eskisinden daha korkunç bir şekilde parladı.

-Şehir ortasında bir kanun adamına tecavüz ha? Ben sana gösteririm. Dur hele, biraz dur, ben sana dünyanın kaç köşeli olduğunu şimdi gösteririm.

Yerinden kalkıp gidecek diye umutlandık. Şeref Bey, tersine olarak, kocaman mendilini dört köşesinden gererek çıplak kafasına örtüyor, bu kafanın her mesamesinden durmadan fışkıran teri dindirmeğe çalışıyordu. O gür sesi de tavanlarda ötüyordu.

-Böyle bir haydudun hukukunu sıyanet için mahkeme kapılarında sürt, göz nuru dökerek levayih-i kanuniyesini kaleme al, elin eçhel ulemasına meram anlatmaya çalış, sonra bu nankör köpek gelsin, kahve ortasında âlâ-melein-nas sana hakaret ve tecavüzde bulunsun... Olur şey değil... Olur rezalet değil... Yahu, bunun burasında kanun yok mu? Adalet yok mu? Din iman yok mu? Vallah ve billâh kanım beynime çıkıyor... Şimdi zınk diye şuracıkta devrilip gebereceğim...

Sesini yükselterek bağırmaya başladı:

-Şeref!... Şeref!... Bu da mı gelecekti başına... Bunu da mı görecektin... Koca Şeref!... Uğruna ikbal ve refahı istihkar eylediğin millet sana bunu da mı reva görecekti... Ah, ey kuvvetli kudret... Neredesiniz!... Neredesiniz!... Yetişin imdadıma!...

Şeref Beyin teessürü gittikçe artıyordu. Bağrışı işitenler köşe başlarından birer ikişer çıkıp kahveye doğru koşuşmaya başladılar. Kimisi camın önünde durup seyre dalıyor, biraz cesaretlileri içeri girerek birer kenara ilişiyordu.

-O hergele, o zina mahsulü haydut, elbet elime geçecek. Onun ciğerini göğsünden söküp köpeklere atmazsam bana da koca Şeref demesinler... Saçımı, sakalımı kazıyıp boynuma yular geçirsinler, caddelerde dolaştırsınlar... Ben o eşkıyanın

bana şamar atan elini bileğinden koparmazsam yuh olsun ecdadıma...

Soluk soluğa sustu. Göğsü körük gibi işliyordu. Mendili ensesinden tepesine, oradan yüzüne kaydırıyor, derin, dolu nefesi mendili balon gibi şişiriyordu.

Hususî muhasebe memuru bir aralık yerinden kımıldar gibi oldu. Gözlerini korku ile ona çevirdi:

-Sakin olun beyefendi, sakin olun... Bir edepsizin hatası...

Şeref Bey nasırına basılmış gibi kükredi:

-Hatası mı? Cinayeti de şuna-... Şenaati de şuna!... Külhan beyinin başından büyük bok yemesi sadrazamların bile cüret edemediği bir haltı işlemesi de şuna!... Ama ne olacaktı? Kalk ayağa, burnundan tutup veledi al ayağının altına, kafasına, gözüne kunduranın nalçasıyla ve tekmeyi, ver tekmeyi... Dünya âlem köpek kanına bulansın,... Böyle mi yapmalıydım? Ha? Böyle mi yapmalıydım, söyle...

Deli gibi haykırıyordu:

Hususî muhasebe müdürü titreyerek mırıldandı:

-Aman efendimiz, sizin gibi bir zat...

-Yeter!

Şeref Bey elini azametle havaya kaldırmıştı:

-Yeter!... Bir köpek leşi karşısında öğürmektense, kanun karşısında övünmek evlâdır. Giderim şimdi yazıhaneye, ateş gibi bir lâyiha kaleme alırım. Şeref'in yazdığı lâyiha. Öyle şaka maka değil... Şeref yazıyor... Dikkat isterim. Gel müddeimumî,

al şunu yap vazifeni, bas bakayım!... Ondan ötesini var seyret gayri... Yüreği yufka olan o tarafa uğramasın. Derisini yarın sabah salhanede seyredersiniz.

Koca avukat yerinden kalkmıştı. Derken, nasıl oldu bilmem, camın arkasında gene o adam göründü. Şeref Beye karanlık bir göz atıp içeri girdi. O anda avukatın etrafında ne kadar insan varsa hepsi, acele yerlerinden kalkıp kahvenin iç taraflarına gittiler...

Delikanlı, Şeref Beye doğru geldi:

-Ver bakayım şu benim paramı! dedi.

Şeref Bey, yuvalarından fırlayacakmış gibi patlak patlak kabaran gözlerini ondan ayırmadan, şakır şakır titreyen sol elini sağ iç cebine götürdü. Kırmızı güderiden bir cüzdan çıkardı, karşısındakine uzattı. Delikanlı sakindi:

-Hayır, benden tarla davası için aldığın yüz lirayı istiyorum. Karşı taraftan aldığın sende kalsın.

Avukat, hâlâ gözleri delikanlının suratında, el yordamıyla ve güç hâlle cüzdanı açtı, birbiri içine istif edilmiş, kalın bir deste çıkardı. Baş parmağını dudağında ıslatarak hepsi de yüzlük olan kâğıtlardan birini sıyırdı, uzattı.

Adam parayı aldı, ikiye, dörde, sonra sekize büktü. Aba ceketinin göğüs cebine itina ile yerleştirdi.

Sonra Şeref Beyin, artık sadece donuk birer camdan ibaret gibi görünen gözlerinin içine eğilerek:

-Bana bak moruk, dedi, başka birinden böyle katakulli ile para sızdırdığını duyarsam, bil ki gelir, seni bulurum. Şamarı ekip parayı alırım. Hadi hoşça kal.

Yere camdakinden daha kalın bir türük attıktan sonra döndü, yürüdü gitti.

Şeref Bey, geriye doğru büktüğü belini doğrulttu, dizlerinin dik durmadığı ayan beyan görülüyordu. Yerine çöktü, bıyıklarını sıvazladı. Kenarda tir tir titreyen kahvecinin küçük çırağına döndü:

-Bir okkalı kahve oğlum, dedi.

Reşat Enis AYGEN (1909-1984)

TALKIN!

-Hişt Ömer... Ömer...

-Bağrı yanık Ömer...

-Hişt kalksana be... Ömer heyy!...

İki arkadaş, güvertenin bir köşesine kıvrılan, eski kaputlu, sıska suratlı, çok yorgun, çok bitik bir neferi dürtüklüyorlardı...

Gece... Çıt yok.

Yalnız, siyah atlas üzerinde yürüyen bir makas gibi, vapurun ikiye biçtiği suların hışırtısı... Ve muttarit darbelerle, yorgun yorgun denizi döven pervanenin gümbürtüsü:

Pat... Pat... Pat... Pat... Pat... Pat...

Birkaç sene evvel, gene böyle karanlık bir gecede, yüzlerce genç, dinç vatan evlâdını Gelibolu'ya götürürken çırpınan pencereye sanki bir yeis, bir bitiklik gelmiş... Koca teknede, genç, dinç götürdüğü yüzlerce insanı, hurda bir et ve kemik külçesi hâlinde döndürmenin melâli var...

Şafak söküyor...

Karanlık ufukta, saman yolu gibi puslu, uzanan bir aydınlık.

Baş taraftan kopan fısıltı bir anda bütün gemiyi, bütün dudakları dolaştı:

İstanbul... İstanbul göründü....

Şimdi geminin içinde bir hareket var... Mıkıl mıkıl hayaletler kıpırdıyor. Güvertenin köşe bucaklarında, birer canlı cenaze gibi uyuyan sarı benizli insanlar birdenbire hayat buldular...

İki arkadaş, kıç güvertede horlayan bağrı yanık Ömer'i dürtüyorlardı:

-Hişt Ömer, Ömer...

-Bağrı yanık Ömer...

-Hişt kalksana be!... İstanbul göründü... İstanbul...

Sakırga gibi yapışan şişkin damarlı bir el, hiç durmadan Ömer'in zayıf omuzunu hırpalıyordu... Nihayet uyandı:

-Ne oluyoruz?... Etem sen misin?

-Ne vurdum duymaz adamsın yahu!... Günlerce, aylarca, senelerce hasterini çektiğin İstanbul'un yanı başındasın... Pek az sonra anana kavuşacaksın!...

İstanbul... İstanbul...

Ömer gözlerini uğuşturdu. Davranmak istedi. Dizleri tutulmuştu. İki arkadaş onu koltukladılar, güvertenin parmaklığına kadar götürdüler:

-Nah işte bak... Parmağımızın doğrusuna bak...

Ömer'in boğazından garip hırıltılar çıkıyor, gözlerinden yaşlar boşanıyor, ağzını kulaklarına kadar ayırarak katılırcasına gülüyordu.

İki arkadaş, Ömer gülüyor mu, ağlıyor mu anlıyamadılar:

-Ömer çıldırdın mı?

-Çıldırdım ya... Çıldırdım ya... İstanbul, İstanbul... Anam, anam...

Sonra arkadaşlarının kollarından sıyrıldı:

-Destur hemşerilerim...

Bütün takatını sarf ederek yürüdü. Yaşadığından haberi olmayan bitik hastaların üzerlerinden atladı. Geminin baş tarafına koştu. Geminin başına kadar yürümekle bu seraba benziyen ışık çiziğine biraz daha yaklaştım sanıyordu... Ellerini, kollarını uzatmış, coşkun bir hâlde sayıklıyordu:

-Istanbul... Güzel İstanbul... Anam... Güzel anam...

.....

Uçan kuşlar yuva yapmış başıma

Gelen geçen bir Fatiha okusun aman

Aman da beyler mezar bana dar gelir

Şu gençlikte ölüm bana zor gelir

Manikanın dibine arka üstü uzanmış bir asker, yanık bir türkü tutturmuştu. Ömer dayanamadı:

-Hemşerim, böyle günde bu türkü mü söylenir?

Askercik sustu. Sesin geldiği yana doğruldu:

-Bunu söylemeyeyim de hangisini diyeyim ya? dedi, bu benim kara günüm... Memlekette kimim kaldı ki?... Yavuklum, beni vuruldu diye duydu başkasına vardı... Geçen yıl anamı kaybettim... Kardeşim küçük Mustafa...

Ömer'in içi sızladı:

-Sus hemşerim... Sus...

Dedi.

*

Koca bir gün Kızkulesi açıklarında bekledikten sonra ancak gün kararırken rıhtıma çıkabildiler... Parmaklıklara tırmanmış üst üste insan yığınları büyük uğultularla homurdanarak bu yorgunluktan ve açlıktan sararmış hasta gazileri karşılıyordu... Rıhtımda sarılaşanlar, koklaşanlar, ağlaşanlar vardı. Aradığını bulamayarak saçını yolan insanlar görülüyordu... Nemli bir sonbahar akşamıydı...

Ömer, kaputuna sarıldı. Beyaz torbasını omuzuna vurdu. Arkadaşlarıyla vedalaştı:

-Eyvallah hemşeriler... Hakkınızı helâl edin... Belki gene görüşürüz...

-Ömer, bizi unutmal

-Hadi uğurlar olsun Ömer...

Kalabalık arasından yürürken:

-Ana baba günü...

Diye söyleniyordu... Birdenbire bir ses duydu:

-Esker ağa, esker ağa...

Ve bir zayıf el, kaputunun geniş yenlerinden çekti...

Döndü baktı: On, on iki yaşlarında sıska bir köylü çocuğuydu.

-Beni mi çağırdın?

Diye sordu.

-Esker ağa... Sana bir şey soracaktım da... Sen "....." alayındansın değil mi?

-Evet...

-Hangi taburdansın?

-İkinci...

-Hah... Ağamın taburu... Karacaköylü topçu başçavışını tanır mısın sen? Adı Lütfü...

-Lütfü mü?

-Hıı... Uzun boylu, palabıyıklı, buğday benizli...

Ömer, başçavuşunu tanıdı, yüzü büsbütün sarardı. Gözleri yaşlandı. Başını başka tarafı çevirdi:

-Tanıdım... Tanıdım... Lütfü'yü tanıdım... Elhamdülillah sağ ve salimdir... O ikinci postaya kaldı... Bize yetişemedi...

Köylü çocuk, eline sarıldı öptü:

-Allah razı olsun esker ağam!

Karacaköylü Lütfü'yü tanımıştı. Ameliyat masasından sağ kalkamayan hastahane arkadaşını, bölük başçavuşunu nasıl tanımaz.

Şimdi köylü çocuk, parmaklık dibinde çömelen ihtiyar bir kadının yanına koşmuş sevinçle boynuna sarılıyor:

-Ağam sağmış... Meraklanma anacığım... İkinci postada geliyormuş... Diyordu...

*

Ömer, sokağını, mahallesini, evini ve anasını bırakıp gittiği yerde ucu bucağı görünmeyen bir harabe ile karşılaşıyordu... Yangın, bütün o omuz omuza, baş başa vermiş evleri, payandalı konakları silip süpürmüş, burasını taş ve toprak yığınına döndürmüştü... Ömer şaşırdı ve korktu: Anası, anacığı acaba ne oldu?...

Acaba sağ mıydı?...

Beyni zonkluyor, biriken yaşlar gözlerini ağrıtıyor, bulandırıyordu... Kendisini tutmasa, hemen bir yıkık duvar dibine çökecek hıçkıra hıçkıra ağlayacak, başını yerlere vuracaktı... O böyle mi düşünüyordu?...

Kapıdan girer girmez ihtiyar anacığıyla uzun uzun sarılaşacaklar, öpüşecekler, ağlaşacaklardı... Baba yadigârı bakır tepsi etrafında sıcak bir çorba içerken, anacığı, yaşlı gözlerle kendisini seyrederek, ayrılık günlerini, çektiği sıkıntıları, o harp senelerinin yoksulluğunu, korkularını anlatacak, ağlayacaktı...

Karanlık bir geceydi... Esen rüzgârda yanık bir harabe kokusu vardı... Ömer, çatlayacakmış gibi zonklayan başını sıkarken:

-Niçin sağ döndüm?

-Niçin gebermedim?

Diye söyleniyordu...

Kalın sopasını sürüyerek geçen bir mahalle bekçisi onu gördü:

-Hişt arkadaş!... Kimsin sen?

*

Ömer evvelâ bir şey anlamadı. Şaşkın şaşkın baktı. Bekçi çekingen bir tavırla yaklaştı. Omuzunu tuttu:

-Hemşerim burada ne arıyorsun?

Köşe başında yanan ölgün ziyalı fenerin sarı ışığında bakıştılar... Bekçi başını salladı:

-Allah Allah sen bana yabancı gelmiyorsun... Gözüm ısırıyor ama!...

-.....

-Sen Ömer misin be?

-.....

-Bağrı yanık Ömer...

-Halim Ağa tanımadın mı?

Kucaklaştılar... Halim Ağa, eski arkadaşı merhum tütün kolcusunun yadigârını bağrına basarken gözlerinden yaşlar boşanıyordu...

-Ömer bu ne hâl... Sen bitmişsin be!...

-Bittik ya!

-Az kalsın tanımayacaktım...

-Öyle.

İlk heyecan dakikası geçer geçmez Ömer anasını sordu:

-Halim Ağa, anam nerde, anam? Anamı gördün mü?

-Anan mı? Onu büyük yangından sonra, geçen yıl gördüm... Amma şimdi nerededir, nerde oturur, ne yapar bilmem...

-Sen gördüğünde nasıldı?... Kocamış mı?

-Onu senin hasretin, harbin yoksulluğu kocattı evlât... Bak bana... Halim Ağa pek de yaşlı sayılmaz değil mi?... Amma belim büküldü... Ayağımı sürüyorum... Hele sen genç yaşçağızında kocamışsın ya... Ne yapalım evlât?... Harp bu... Seferberlik bu, kolay mı?... Elbet çökeceğiz... Anan da kocadı elbet... Sağ olsun da...

Harabelikte saatlerce konuştular... Ömer harbi, Halim Ağa yedikleri süpürge tohumunu anlattı...

*

Ömer mezarcılık yapıyor... Bu onun eski sanatıdır. İşi olmadığı günler, saatlerce sokakları dolaşıyor, rastgeldiği bildiklerine soruyor... Fakat harpten döşünün ikinci yılıdır ki hâlâ anası-

nı bulamadı. Senelerce süren bir ayrılıktan sonra, aynı şehirde, aynı havayı teneffüs eden ana oğlun birbirini bulamaması... Garip tecelli... Uzun harp senelerinin gönlüne yığdığı hasret acıları Ömer'in kalbini öyle eziyor ki...

*

Sıcak bir yaz akşamıydı... Ömer son cenazeyi gömdükten sonra, kızgın bir güneş altında saatlerce kazma sallamanın yorgunluğunu gidermek için, mezarlık yanındaki çeşmeye yanaştı...

Ağzını musluğa dayayarak kana kana su içti... Kollarını, yüzünü yıkadı. Islattığı mendilini, mengeneyle sıkılıyormuş gibi sancıyan alnına koydu... Sonra çeşme dibine çömelerek dinlendi...

Gün kararır kararmaz etrafı hafif bir bulanıklık kaplamıştı. Sıcak yaz akşamlarının sessizliği... Çıt yok. Sade hiç durmadan akan çeşmenin çağıltısı... Ve arada, şehre dönen sürülerin çıngırakları, araba tekerlekleri, nal sesleri...

.....

-Heyyy Ömer!...

-Ömer heyy...

.....

Ağır ağır kalktı baktı: İmam Vacip Efendi sesleniyordu. Yanında dört beş kişilik bir cemaat ve yerde uzanan bir tabut vardı... Yorgun yorgun yaklaştı. İmam omuzunu okşuyordu:

-Ömer... Bağrı yanık... Sen merhametli adamsın, şu fakiri defnedelim. Bîçare hatunun Allah'tan gayri kimseciği yokmuş.

Sabahtan beri bu kaçıncı idil... Zavallı millet açlıktan, hastalıktan kırılıp gidiyor...

Ömer dalgın dalgın düşünürken, omuzları çökük bir ihtiyar:

-Düşünme evlât, diyordu, büyük sevap işleyeceksin...

Nasırlı ellerine tükürdü, uğuşturdu... Kazmasına yapıştı. Anacığının hasretinden zaten yüreği kanıyordu. Nasıl reddedebilirdi?...

O, bir servi dibinde çukur açmağa çalışırken, tabutun baş ucunda çömelmiş iki ihtiyar fısıl fısıl konuşuyorlardı:

Zavallı hatuncağızın kimsesi yokmuş?... Allah'tan başka... günlerce kursağına bir lokma ekmek düşmediği olurmuş... Mahalleli, bu ihtiyar kadına arada yardım edermiş ama... Zaman malûm... Herkes kendine bakmaktan âciz... Bîçarenin bir tek evlâtcağızı varmış... O da Çanakkale'den dönmemiş...

.....

Ömer, bu eski kefenli ölüyü çukuruna indirirken yıkık mezar taşının dibine diz çökmüş bir meczup kısık sesle Kur'an okuyordu... Ortalık kararmıştı... Çarçabuk mezarın üstünü örttüler... Cemaat uzaklaştı... Ömer, biraz ilerideki servi ağacının arkasında bekledi... İmam Vacip Efendi, taze toprakların üstüne ayağını vurarak talkın veriyordu:

-Yaa Ayşe binti Mehmet...

.....

Ömer'in kulakları uğuldadı. Dizleri tutuldu. Gözleri kardı... Boğazından kısık bir hıçkırık fırladı... Sonra bir taş gibi olduğu yere yıkıldı... Kendi eliyle gömdüğü bu eski kefenli ölü, onun uzun yıllar hasretini taşıdığı ihtiyar anacığı idi...

Uzakta acı acı bir köpek uluyor, talkın veren imamın başı ucunda yarasalar uçuşuyordu..

Kemal BİLBAŞAR (1910-1983)

KURBAN

Köyün yamacından motor sesi duyulunca kahvedekilerde bir kaynaşma oldu, hepsi dışarıya uğradılar.

"Mücde Halil Ağam, aha, senin dört beygirli varıyo!..." diye bağırdı uzaktan köyün sığırtmacı.

Halil Ağa, elindeki tesbihi şakırdatarak, kahvenin sundurması üzerinden oğluna seslendi:

"Murat, şu hayvana bi' su içir sevabına... Susuz gurban idersez ruzumahşerde davacı olu' bizden." dedi.

Oğlu, kahvecinin kirli fincanları içinde yıkadığı kovayı aldı, telve kokan suyu kahvenin önündeki tozlu yola serpti, tozla karışık bir su buğusu yükseldi sıcak topraktan. Gitti, çeşmenin yalağından acele doldurdu kovayı, ağacın gölgesinde yatan Sarı Öküz'ün önüne koydu. Sarı Öküz, üzerine konan sinekleri kuyruğuyla, tembel tembel yelpazeliyordu. Yarı uykulu gözlerin-

de sıcaktan, sineklerden bezgin bir hâl vardı. Suya bakmadı bile...

Murat'ın hayvanla uğraşacak vakti yoktu. O, herkesten fazla, gelen dört beygirliyi merak ediyordu. Hayvanı bıraktı, yokuştan inen traktöre doğru koştu.

Traktör, yeşil dallarla, çiçeklerle gelin gibi süslenmişti. Tekerleklerin parmaklıkları arasına kırmızı yeşil Japon kâğıtları örülmüştü. Makinistin meşin kasketine de, kulağı üzerinden, kırmızı bir sardunya çiçeği sokulmuştu.

Kahveye yaklaşınca makinist gaza bastı, motoru büyük bir gürültüyle çalıştırdı, egzozunu tüfenk gibi patlattı. Kalabalık ürkerek açıldı, birçokları korkularını gizlemek için kahkaha attılar.

Makinist, kahvenin önünde traktörü durdurdu, fakat motoru stop ettirmedi. Direksiyona yaslanarak, etrafını saran kalabalığa gururla baktı.

Halil Ağa tesbihini şakırdatarak yaklaştı:

"Hoş geldin bizim oğlan!..." dedi makiniste, "Bizim dört beygirli bu he?"

Makinist kasketini geri attı. Kulağının üzerinden düşen çiçeği tam zamanında yakaladı, sapından döndürerek burnuna götürdü:

"Bu, Ağam," dedi "Nasıl, zorlu değil mi? Adı dört beygirli ya, onun bir günde yaptığı işin, on beygir hakkından gelemez."

Sözünü doğrulamak ister gibi, gaza bastı, motoru homurdattı. Çiçekler, yapraklar zangırtıyla titreştiler.

Makinistin övgüsünü duyan yanaşma Recep:

"Yok be?" diye açtı gözlerini...

Yarıcı Osman:

"Vay anasını!" diye bağırdı.

Halil Ağa:

"Maşallah de'n!... Nazara gelir ha!..." diye azarladı onları. Traktörü seyredenler, ağanın bu çıkışması üzerine:

"Maşallah, maşallah..."

"Allah kem gözden, kem nazardan saklasın!..." dediler.

Caminin müezzini:

"İbram Hoca duasını okuyunca nazar, muzar işlemez o-na..." diye hatırlattı.

Halil Ağa:

"Biz de öyle görüştüydük... Hanı, nirde bizim İbram Hoca?" diye göz gezdirdi etrafına. İmam, cübbesini uçurarak, yukardan geliyordu.

Yol açtılar.

İbrahim Hoca nefes nefese:

"Uğurlu kademli olsun!" dedi. Halil Ağa'nın elini aldı, sıktı. Sonra kuşağından, yağlığa sarılı bir şeyler çıkardı:

"Nazarlık hazırladıydım da, ondan geciktim." dedi. Yağlığın içinden eşek boncuğu, çocuk patiği, kaplumbağa kemiği ile yapılmış bir nazarlık çıkardı.

İbrahim Hoca nazarlığı makiniste uzattı. Makinist nazarlığı motorun üzerinden havaya yükselen egzoz borusuna bağladı.

Halil Ağa, traktörün tekerlek lâstiklerini okşayan oğluna:

"Bre herif, sen nasıl gençsin?" diye bağırdı, "Ne zamandır sabırsızlanır, dururdun... Neye atlameyon dört beygirlinin üzerine? Senin için almadık mı gâvurun malını?"

Murat sıçradı makinistin yanına, ama ayağı kaydı. Makinist tutmasaydı, düşecekti.

Halil Ağa tesbihini şakırdattı:

"Alın gelin, bakam Sarı Öküz'ü.. Çok emeği geçti bize... Gasaba verip mındar göndermeğe gönlüm irazı olmadı. Gurbanlık mertebesine ulaşsın bâli, dedim... İyi etmedin mi İbram Hoca?"

İbrahim Hoca, kurbandan aslan payının kendine düşeceğine sevinerek:

"Çok iyi ettin Ağam..." dedi.

Yanaşma Recep, Sarı Öküz'ün kanlı akıbetini görmemek için kahveye girdi.

Sarı Öküz'ü getirdiler, traktörün önüne yıktılar. Mazot kokusuyla burnu yanan hayvan debelendi. Ayaklarını kalın bir urganla bağladılar. Bir demir parçası uğruna canına yıkılmasına esef eder gibi, gözlerinden yaş geldi. Başını öbür tarafa döndürdü, gözlerini yumdu, kendini bıçağa teslim etti.

Orhan KEMAL (1914-1970)

HARİKA ÇOCUK

Bisküvi, çikolata, kâğıtlı şeker, zeytinyağı, sabun yapım evleriyle küçük tamir atölyelerinin yan yana odalarda bulunduğu, sefer tasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası içinde ekmeğini küçücük pedalıyla kazanmaya çalışan bir arkadaşı görmeye gitmiştim. Bulamadım. Dönecektim ki, kapı yanında duran büyükçe bir tahta sandığın içinde onu gördüm: Peynir ekmekle domates yiyordu. Kirli, kıvır kıvır sarı saçları vardı. Makine yağıyla kararmış yüzü, içlerinden aydınlanan harikulâde yeşil gözleri...

-Matbaacı abiyi mi aradınız?

-Evet.

-Az evvel kâat kestirmeye gitti. Gelecek.

Yanındaki boş bir tahta sandığı ters çevirip ikram etti:

-Buyurun, oturun!

Öyle tatlı bakıyordu ki oturdum. Ekmeğini bölerek uzattı. Aç olmadığımı söyledim.

-Yoksa ellerim kirli diye mi?

-Yok canım.

-Bizim işte temiz kalınmıyor ki...

Tamir atölyelerinden birinde çıraklık ettiğini sanarak, sordum:

-Ne iş görüyorsun?

-Torna, tesviye...

-Ha?

Katıla katıla güldü.

-Kim duysa şaşıyor. Bu eylülde on ikiyi bitiriyorum hâlbuki...

-Yani, torna tesviyeye ait her işi yapabilir misin?

-Ne var yapamayacak? Babamın atölyesi vardı eskiden. Sabahları okula giderdim, öğleden sonra da atölyeye.

-Kaç kadar okudun?

-İlkin dördüne kadar.

-Sonra?

-Sonra annem öldü. İki kardeşimle ortada kaldık. Babam da kötü bir kadının peşine takılınca...

-Okulu bıraktın, Sever miydin okulu?

İçini çekti:

-Hem de nasıl!

-Ne olmak isterdin?

-Kaptan. Büyük denizlerde, dalgalı, korkunç denizlerde dolaşmak. Avrupa'ya, Amerika'ya gitmek. Üstüva'yı geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş. Doğru mu?

-Doğru...

-Sonra, New York limanındaki hürriyet heykeli. Boyu kaç metre onun? Büyük mı?

-Bilmem.

-Robenson Krüzoe'yi okudunuz mu siz?

-Okudum.

-Issız adada nasıl da yaşabilmiş... Değil mi? Böyle şey olur mu?

-Olmasa daha iyi değil mi?

-İyi ama, oluyor. Yahut da yazarı öyle düşünmüş. Ama iyi düşünmüş. Ne olursa olsun, aferin Robenson'a. Issız adada elini kolunu bağlayıp durmamış, hemen işe girişmiş. Marifet ölmemek değil mi? Yaşamak!

Makine yağlarıyla kirlenmiş mendilini çıkarırken, gözlerim tulumunun geniş cebindeki cam misketlere ilişti. O da bunun farkındaydı. Çıkardı, avucunda şıkırdatarak:

-Ne yapalım, dedi. İş, iş, iş... Bunalıyor insan. Paydoslarda Ateş Ali'yle oynuyoruz.

-Ateş Ali kim?

-Alt kattaki bisküvi yapım evinde çalışıyor. Bizim mahalleli. Her sabah işe birlikte geliriz. Benim annem yok, onun babası. Maça, sinemaya filân da beraber gideriz.

-Misketi mi çok seviyorsun, sinemayı mı, yoksa maçı mı?

-En çok maçı ama, hava alıyoruz.

-Niye?

-Numaralı tribün bize göre değil. Tekliği toka ettik mi, Teksas'a bırakıyorlar. Teksas'ta da boyumuz yetişmiyor. Stadyumu yaparken çocukları düşünmemişler!

-Siz de?

-Biz de sinemaya gidiyoruz Ali'yle çokluk... Tabiî pazarları. Babam evdeyse, sabahleyin erkenden tüyerim. Doğru Şehzadebaşı'na.

-Değilse?

-Değilse tüymek olmaz. Su ısıtmak, yıkanmak, kardeşlerimi yıkamak vazifesi bana düşer.

-Kaç para kazanıyorsun tesviyecilikten?

-On lira haftada.

-Yetiyor mu?

-Bu pahalılıkta yeter mi? Başka atölyelerden yirmi beş lira veriyorlar ama, gidemiyorum.

-Niye?

-Usta babamın arkadaşı!

-İşte bir dalavere olmasın?

-Benim de aklıma gelmiyor değil ama, ne de olsa baba. Kötü şeyler düşünmek istemiyorum.

Dereden, tepeden uzun uzun konuştuk. Bu arada her gün, sabahın beşinde çalar saatin sesiyle uyandığını, gaz ocağına çaydanlığı oturttuğunu, bulaşıkları yıkadığını, çarşıdan ekmek peynir aldığını, altıya doğru kardeşlerinin karnını doyurup pek pek altı buçukta omuz omuza işçi kalabalığıyla vapura binip yedide Köprü'ye geldiğini, yediyi çeyrek geçe de atölyede iş başı yaptığını öğrendim.

-Peki, ne olacak bunun sonu?

-Ne gibi amıca?

-Meselâ, bir imkân çıksa karşına. Tekrardan okula girip, sonunda da kaptan olmak ister miydin?

Peşin gözleri sevinçle parladı. Sonra sönükleşerek bir noktaya takıldı kaldı.

-Ha? İster miydin?

-İsterdim ama...

-Ama?

-Kardeşlerim. Babama güvenilmez ki. Düşer gene bir kötü kadının peşine...

İçimde bir damar sızladı.

-..... benden geçti. Kardeşim okuyor. Öteki küçük daha. Büyüyünce onu da okula vereceğim. Haftalığım elli olur o zaman her hâlde...

Birden sordu:

-Amıca.

-Ha?

-Benim boyum hep böyle kısa mı kalacak?

-Niçin? Büyümüyor mu?

-Annem ölmeden evvel duvara kurşun kalemiyle çizmiştim. Ölçüyorum. Hâlâ aynı yerde. Yoksa cüce mi kalacağım?

Dudaklarımdan çıkacak cevabı heyecanla bekliyordu ki, makine şakırtıları yüklü sıcak koridorun kirli aydınlığında iri yarı biri belirdi;

-Ayhan!

Onun da üstü başı, eli yüzü kir pas içindeydi.

Çocuk sandıktan fırladı:

-Hâlâ karnını doyurmadın mı?

-Doyurdum.

-Doyurduysan, git de o borulara diş aç!

-Peki usta...

Beni unutmuştu bile. Koridorun kirli aydınlığında koşarak uzaklaştı. Dipteki atölyeden içeri girdi. Peşinden gittim. Atölye

penceresinin kenarından heyecanla seyrettim: Boyu yetişmediği için ters çevrilmiş bir tahta sandığın üzerinden idare ediyordu makineyi. Makineyse, çocuğun emri altında mum gibi bir hayvan kadar uysal, yere kıvrım kıvrım, pırıl pırıl demir yongalar dökülüyordu.

PİYANGO BİLETİ

İnci'nin babası eve neşeyle geldi:

-Al, karı, dedi, sakla şunu bir kenara... Borç bini aştı mı, her gün tavuk ye, demişler...

Kadın, çeyrek piyango biletine hayretle baktı:

-Ne bu kocacığım?

-Piyango bileti... Gişenin önünden geçiyordum. İçimde bir his, birdenbire zınk dedim durdum. Şeytan dürttü, kıydım yüz yirmi beşe...

-İyi ettin, madem içinden geldi...

İnci, annesinin elinden bileti aldı, uzun uzun baktı. Sonra babasının kalın kaplı kitaplarından birinin arasına koydular.

Yemekte kadın, kocasına:

-Gene pek düşüncelisin... dedi.

-Bir, beş bin vursa, diye düşünüyorum...

-Ne beş bini?

-Bilet aldık ya...

-Ah kocacığım, nerede o günler?

-Biliyor musun, bir vursa şu beş bin, derhal istifayı basar, borçlarımı öder...

-Eee?...

-Ver elini İstanbul!

-Olmaz. Daireden izin alırsın on beş gün, kendin gidersin, iyi kötü bir iş uydurursun...

-Bırak yahu... Beş bin lira geçecek benim elime de... Alırız birer kamara bileti, püfür püfür deniz ve elini İstanbul!

-Gel beni dinle... Senin eline para geçerse çarçur edersin. O beş binin de altından girer, üstünden...

-Ne biçim konuşuyorsun, yahu? Sanki birkaç defa beş binlerin altından girip üstünden çıkmışım.

-Çıkmadın ama, çıkarsın. En iyisi, dört binini bankaya yatıralım, bin liranın beş yüzüyle üstümüzü başımızı düzelim. Meselâ benim iç çamaşırlarım adamakıllı eskidi!

-Ya benim?

-Benimki seninkinden berbat. Yarım top patiska alırız. Ne yorganda yüz kaldı, ne de yatakta çarşaf... Yastık örtüleri dersen, yama yama üstüne... Fanilâlarımız dersen o da kèza... Hiç

olmazsa yarımşar düzine fanilâ almalıyız ki, bir müddet gitsin... Sonra ayakkabı... Bir bana, bir İnci'ye...

-Bana da hiç olmazsa üç ten fanilâsı, üç don, üç gömlek, bir iskarpin, altı çorap iyisinden, bir takım da lâcivert elbise...

-Bana da bir manto, tabiî...

-Bankaya üç binini yatıralım, en iyisi... Bin lirayla üstümüzü başımızı düzelim, bin lira de elimizde bulunsun!

-Hayır, bin beş yüz lira bulunsun elimizde, üç bin beş yüzünü yatıralım bankaya...

-Öyle de olabilir. Ne düşünüyorum, biliyor musun? Vapurla evvelâ İzmir'e gideriz, İzmir'i geçer dolaşırız... Sonra İstanbul'a...

-Çok masraf olacak, kocacığım... İzmir'den filân vazgeçelim de...

-Niye vazgeçelim, canım? Biz de insanız, değil miyiz?

-İnsanız ama, masraf olacak...

-Olsun...

-Olsun olur mu? Parayı harcamak kolay ama...

-Pekâlâ, İzmir'e uğramayalım, doğru İstanbul'a.

-O zaman dudaklarımı istediğim gibi boyamama müsaade edersin, değil mi?

-Hafif boyamak şartıyla...

-Tüyünü beş liraya veriyorlar, bir boya var, güzel bir ruj, ondan alırım iki tüp, bulunsun.

Yemek bitti, sofra kalktı. İnci'nin babası kahvesini içerken, hâlâ dalgındı. Bir ara:

-Yahut, dedi, en iyisi, senin dediğin gibi yapalım, ilk peşin ben gideyim, ha?

-Tabiî, tabiî... On beş gün izin al daireden...

-Dairesi batsın. Ne düşünüyorum biliyor musun? Sirkeci'de filân, küçük bir parçacı dükkânı açsam... ha?... Hem boğazımız çıkardı, hem de...

-Sen esnaflık yapamazsın, boşuna girişme öyle işlere... Kırk yılda bir para geçecek elimize...

-Niye böyle aksilik edersin sen? Yapamam ne demek? Ben insan değil miyim? Tuhaf şey yahu...

-İnsansın kocacığım, insansın ama, onlar çekirdekten yetişme esnaf... Sen?...

-Benim zekâm onlardan aşağı mı, sanki?

-Bu, rastgele zekâ işi değil ki..

Adam cıgara üstüne cıgara içti. İnci çoktan uyumuştu. Adam elbisesini çıkardı. Yatağa sırt üstü uzandı, yeni bir cıgara yaktı.

Kadın da uzanmıştı, ağzında sakız. O, bir değil, iki manto yaptırmayı kuruyordu. İki yaptırırsa, değişik olur, geç eskirler... Yahut bir manto, bir de etek tayyör. Bu kahverengi mantosunu o zaman gündeliğe giyer, iyi olur.

Adam:

-Yahut, bir kahve... dedi, küçük bir kahve açsam.

Kadın:

-Bana kalırsa, dedi, mantoyu bir değil, iki yaptıralım, ne olur ne olmaz... Bir de bilek saati alsan... Yahut, kalınca bir altın bilezik... Ne zaman sıkışsak, para...

-Kahve, lokantadan daha iyi geliyor bana.

-Olmazsa mantoyu bir yaptıralım, ötekinin yerine etek tayyör.

-Bırak şimdi etek tayyörü... Kahve, lokantadan daha iyi değil mi?

-Vallahi içim titriyor kocacığım... Gel sen beni dinle, kırk yılda bir...

-Canım, ne dinleyim seni? Arabamın tekerine boyuna taş koyuyorsun. On sene bitiyor evleneli, hep bu. Ben bir şey söylerim, sen mutlaka aksini ileri sürersin!...

-Ya sen? Dudaklarımı boyasam karışırsın, çorapsız gezmeme karışırsın, saçlarımı ondüle ettirmek isterim, olmaz dersin...

-Bütün kabahat bende, öyle mi? Sen gökten zembille indin...

Uzun bir sükûttan sonra kadın:

-Para bankaya kimin namına yatacak? Diye sertçe sordu.

Adam yeni bir cıgara yakarken:

-Benim! Dedi.

-Niçin?

-Bilet benim çünkü...

-O bilette benim hakkım yok şu hâlde? Ben neciyim bu evde?

-Evin reisi benim!

-Ben eşek başı değilim ya... Hepinizin kahrını ben çekiyorum. Yemeği ben, tahtayı, çamaşırı ben, söküğü dikişi ben, çarşıya pazara da ben, öyle olduğu hâlde... Para bankaya benim namıma yatacak!

-Ne münasebet?

Kadın yatakta hırsla oturdu:

-Eğer paralar benim namıma yatmazsa, ben de bu evde durmam! Şimdiye kadar neyini gördüm? On senedir canım çıktı evinde... Hesap, kitap, hesap, kitap... Eller gibi bir masrafım yok... Ne sinema bilirim, ne tiyatro... Elimize geçer üç buçuk kuruş, iki ucunu nasıl bir araya getireceğim diye alnımın damarı çatlar. Ne bu?

Adam:

-Bence, dedi, lokanta daha iyi! Boğazımız bedavadan çıkar, sermayemiz de gene sermaye...

Kadın yorganı tepesine hırsla çekerken:

-Para benim namıma yatacak! dedi, fakat uyumadı. Kocasına arkasını döndü. Aklında manto, tayyör, lizöz, ruj, bilek saati, bilezik, naylon çoraplar, iskarpinler... İyi ama, mantoyla tayyö-

. rün renkleri? Lâcivert pek resmî, hem de lekeyi çabuk belli eder. Kurşunî olsa...

Adam cıgarasının izmaritini yanındaki tablada ezip, lâmbayı üfledikten sonra, karısına döndü, dürttü:

-En iyisi hep birlikte gitmek! Basarım istifayı, bitti gitti...

-Para kimin namına yatacak?

-Senin, aman senin namına, haydi...

-Mantoyu da iki değil, bir yapacağım, ötekini tayyör... Bir lâcivert, öteki kurşunî...

Adam yorganı tepesine çekti. Kadın, yorganın ucundan karanlığa bakıyordu.

Halikarnas Balıkçısı
(Cevat Şakir KABAAĞAÇLI) (1886-1973)

DENİZKIZI ADASI

"Aman" dedim, "şafaktan önce gel de beni uyandır. Şu karşıki adayı görüyor musun? Düşüme giriyor. Şafaktan önce orada bulunalım."

"Olur. Ona Denizkızı Adası derler. Ben seni gece uyandırırım." dedi.

Oraya gidip balık avlayalı yıllar geçti. Oraya balığa gittiğim zaman, zaten yaşını başını almış bir adamdım. Bu dakika öleceğim ve ölürken de bunca yıllık hayatımın, canımda iz bırakmış olaylarını gözden geçirecek olsam; şu kadar para kazanmış olduğum için mutlu ya da şu kadar para ve mevki kaybetmiş olduğum için de acı sanmış olduğum bütün olayların hepsi küçülür küçülür de kala kala o ada kıyısında avlanmış olduğum günün anısı, bütün hayatımın en tez bir yaşayışla dopdolu ışıldayan bir anısı olarak kalır.

Gözlerim alaca karanlıklaşırken o anı, gördüğüm son ışık ve gönlümün tattığı son sevinç olacak.

Güneşin kız kardeşi Eos (yani Arşipel şafağı), gül renkli aydınlığı kucaklamış, ufukta ağarıyordu. Çizgi çizgi pembe ışıklar, parmaklarıydı. Sıra sıra yatay bulutlar sanki bir "arp"ın teliydi. Işıkla inlemeye koyuldular. Denizine de, göğüne de pembe berraklık ve ışık yayılıyordu. Yanımda kürek çeken Mehmet'e,

"Buraya neden Denizkızı Adası diyorlar." diye sordum.

"Buraya ay ışığında deniz kızları gelirmiş. Ben görmedim. Yalnız bir iki gece, adanın ay ışığında saldığı gölgede, denizi şapur şupur öttürdüklerini duydum. Dalgalar üstünde hayal meyal ağartılar yüzer gibi oldu. Çınlayan bir kahkaha, tüylerimi tuhaf tuhaf ürpertti. Korktum desem yalan, korkmadım desem de yalan. Benim de gülesim geldi. Aklımı oynatırım diye kürek-lere davrandım."

"Neden? Onlar insanı çıldırtırlar mı?"

"Dedem görmüş. Kendisi, paraya pula gönül verir bir adam değilmiş. Fakat, bunlardan birine gönül vermiş. İşte, ondan sonra adama bir hâl olmuş. Babam bu adaya uzaktan bakar bakardı da, dedemin dediklerini anlatırdı. (Mehmet cıgarasını çekti, konuşmak istediği besbelliydi; ben de kışkırtıyordum. Yanık sesliydi.) Babam anlatırdı. Şu gördüğün Sporad Adalarının bir koyu, bir körfezi yokmuş ki; dedemin kayığı orada beşik gibi sallanmış olmasın. Gündüzün de, gecenin de on ikişer saatinin pek azını karada yaşarmış. Fırtına kopunca, ceviz kabuğu gibi küçücük sandalını, kopan kıyamette birer sessizlik sarayı olan mağaraların içine çekermiş. Issız kıyıların tenha gezicisiymiş. Yapayalnız yaşarmış. Babama anlatmış,

-Çocukluğumun oyun arkadaşları, bu küçük adalar, çığrışan deniz kuşları, sıçrayan yunuslar, eller gibi çırpışan dalgalardı. Fakat asıl hayatımın tacı, tam bir sessizlikti. Mağaranın dibindeki yumuşak kuma boylu boyunca uzanırdım. Mavi denizler kıyıya yanaşırken berrak zümrüt olur, sonra en saf göğün en beyaz bulutu gibi bembeyaz köpürürdü. Suyun altın, yeşil ve mavi yansımaları mağaranın tavanında yürürdü. Sular böylece bana renklerini verirken, sarkıtlardan damlayan sular, ayrı ayrı notalarda öter ve bana suyun sesini verirlerdi. Yelkenimi açmak için böylece beklerdim. Kızaran bir yaz akşamı olmazdı ki; kayığımla yeşil kıyı ve beyaz kumsalları kıyılamakta bulunmayayım. Tepeden eteğe gelin duvağı gibi çözülüp salınan çoban kavalının sesi, dupduru havada, hesaba gelmez uzaklıklardan çağırıyormuş gibi olurdu. Yaşamış olduğum bir gün yoktu ki; şafak kırmızısının denize taşıp akışını upuyanık ve dimdik seyretmemiş olayım. Neyleyim kefen gibi yatak çarşaflarını, uyku mahmuru çapaklı gözleri? Ağlarım kıyının sakız dallarında asılı kururken, çimenler üzerine çeşit çeşit balıkları mı serer, üşüşen fukara köylüleri, denizin en lezzetli balıklarıyla beslerdim...?"

"Deli gönül uslanır mı hiç? Hasret çekiyordum! Gönlüm bu güzelliklere kanmıyor da kanmıyordu. Deniz suyunu içen içtikçe susarmış. Yemek yer sindiririz; yediğimiz yemek biz oluruz. Bu güzelliği neden içime alamıyor ve kendim edemiyorum diye hayıflanıyordum. Denizin dibinde dilediğim gibi gezemediğim için üzülüyorum. Denizin dibine bakınca, denizin yüzü bana dapdar geliyordu. İşte bunun için koyun birinde bir başıma kalınca soyunur, kendimi derinliğe verirdim. İçim yanardı. Berrak ve yumuşak suların, göğsüme ve dizlerime pürüzsüz süzülüşünü neden içime, ciğerlerime alamıyorum diye kendi kendimi

yiyordum. Neden o kıprayan renkleri soluyamıyordum. Efendim? Gün olurdu, balık avını büsbütün unutur, dalar çıkar, on iki saatin onunu denizin dibinde geçirirdim. Sabah ışığına kanat salan kuş gibi, irademi dip karanlıklarında deniyordum. Ege dibini sana anlatmaya ne hacet a evlât? Sen balıkçısın; benim kadar bilirsin. Ters çevrilmiş uçurumu andıran dibin yüksek kubbelerinde ışıklar, yelpaze gibi açılan ışınlarıyla boşluğu tel tel keserler. İncinin gümüş yüzünde parlayan masum bir pembe vardır. Sipsivri tepelerin kayasından kayasına mahyalar kurulur. Batmış gemilerin kaburgaları ve direkleri karanlıklarda ışıldar. Deniz dibinde ahtapot ve balıklara yüzyıllarca yuvalık etmiş şarap testileri, dudaklarından balık ve yeşil damlacıklar solurlar. Renkler dip ovasının âlemine, kum saati rıhlarının kolay akışıyla akarlar, karanlık ovaya hale hale yayılırlar. Beklerdim karanlık sessizlikte! Neyi? Bir çığlığın çınlamasını!...

Neyse, denizin dibine alışayım diye gece gündüz çabalayıp dururken, kapkara sevdanın öz zindanına vardım. Ve orada mahpus kaldım. Âşık Garip geze geze ne ararmış, onu kestirir gibi oldum. Onu derin ve koyu zümrüt sular içinde parıl parıl bembeyaz gördüm. Kulağımda, hatta içinde de çığlığı çınladı."

"Neyin?"

"Deniz kızının! Sevmek söz ya da duygusunun gövdesi ve kemiği olsaydı eğer, sevmenin ta apak kemiklerine, ateş dolu iliklerine kadar sevdim diyebilirim. Daldım! Kovaladım! Gece oldu. Işıldaya ışıldaya kaçıyordu. Daldı. Daldım. Yüze geldi; yüze geldim. O yüzdü; ben yüzdüm. Adanın çevresini kaç kez dolandık, bilmedim, Çil çil gülüyordu. Deniz tuzu gibi ısırıcı ve şakrak bir gülüştü o. Ay kalktı. Ne koskocaman aydı; gözlerim

fal taşı gibi açıldı. Bembeyaz! Yusyuvarlak! Ben mi, o mu, ay mı, ada mı dolaşıyordu, farkında değildim. Ha tuttum, ha tutuyorum diye, ardınca, alabildiğime kucaklıyordum. Bana dönüp baktıkça ay ışığını kara gözlerinde görüyordum. Gövdesi, çalkanan ay ışığında, ay ışığıydı. Şimdi tuz buz oluyor, parçalanıyor, sonra cıva gibi kavuşuyordu. Kollarımı saldım. Belini sardım. Koynuma çektim, eriyiverdi. Bağrıma bastığım, ay ışığıydı. Onu daha ötede gördüm. Yüzdüm! Yüzdüm! Yüzdüm!... Gönlüm çil çil çığırdayan gülüşüne, aya ve adaya sarıla sarıla döndü, döndü; burgaç hâlinde kendimden geçtim. Ama işte ondan sonra, ay aydını beni hep orada buldu...?"

Mehmet anlatırken güneş batıyordu. Adanın kayaları, yarları diklemesine denizden çıkıyor, evreni saran kızıllık ortasında dev gibi bir orgun ateş sütunlarını andıran boruları uluyordu. Otuz mil eninde bir dalga, dünyanın bütün okyanuslarını dolaşıp geliyormuş gibi davranarak, harlayan köpüklerinde taşıdığı gök gürültüsünü, adanın kıyılarına serdi. En esrarlı mağaralarına dek zangır zangır titreyen ada, müziğini kıpkızıl bulut hâlinde göklere verdi. Martı alayları adanın üzerinde kıvılcımlar gibi savruluyordu. Gerek benim, gerek Mehmet'in içimizde sonsuz bir heyecan vardı. O küçücük kayıkta bir çöp parçası gibi inip çıkarken, okyanusu armonika gibi öttürdüğümüzü sanıyorduk. Aklımızı başımıza toplamaya çalıştık.

Mehmet'in birdenbire saçları diken diken oldu:

"işte deniz kızı!" diye haykırdı ve parmağıyla adayı gösterdi.

Adaya baktım. Köpükler arasından kayaya bir fok balığının çıkmakta olduğunu gördüm.

"Hakkın var, hakkın var Mehmet!" diye bağırdım.

Şaka değil; Pan bu yerlerin yerlisiydi.

MANEVRA

On, on beş balıkçı kayığı açıklardaki ıssız adayı, geceleyin ağlarıyla sardılar, Şafak sökerken türkülerini göklere, var kuvvetlerini de küreklere vere vere ağlarını kaldırmaya başladılar.

Fakat her gün mavilerde tatlı tatlı eriyen türküleri, o gün dudaklarında sönüyordu. Havada bir sıkıntı vardı, yüreklerine bir sıkıntı çöküyordu.

Bir ihtiyar:

"Bugün martılar kayıkların üzerinde uçuşmuyorlar. Baksanıza! Yuvalarına dönüyorlar. İşte bu fenaya işaret" dedi.

Ortalıkta garipsi bir ıssızlık hâli vardı. Herkes göz kulak olmuştu. Susan deniz fırtınayı bekliyordu. Balıkçılar "Acaba nereden patlayacak?" diye ufku gözleriyle fırdolayı araştırıyorlardı.

O gün bol bol istavrit, mercan, izmarit ve melonas balığı yakalamışlardı.

Kayıkların yarı yerlerine kadar dolan ambarları canlı bir gümüşle kaynaşıp kıpırdaşıyordu. Martı'nın kaptanı Yavaşoğlu: "Acele edelim arkadaşlar!" diye bağırdı. Kaşları çatıktı:

Keşişleme tarafından, bir davulun üzerinde parmak gezdiriliyormuş gibi homurtular geliyordu. Balıkçılar hem mal, hem can korkusuyla ağları hızla içeriye alıyorlardı. Hırçın bir hışıltı duyuldu.

Armanın bütün ipleri acı acı haykırıştılar. Kayıktan kayığa:

"Ağları kesin!" emri tekrarladı. Bıçaklar çekildi. Denizciler kendi can damarlarını kesiyorlarmış gibi ağları kestiler. Birçok fukara balıkçıların yeryüzündeki bütün varının yoğunun büyük bir kısmını teşkil eden ağlar, kırmızı, mavi, yeşil, balık yükleri'yle köpürmeye koyulan denizlere çöktüler. Yelken makaraları hırıldadı. Kısa fırtına serenleri ve küçük kırmızı fırtına yelkenleri hissa edildi ve yapraklanarak şamarlar gibi şakırdadı. Kırmızı fırtına yelkeni kaldırıldı mıydı, acı deryada ölüm kalım savaşına girişiliyor demekti.

İlk sağanak denizlere duman attırarak savruldu. Az kalsın balıkçıların yelken, seren elbise ve başlarının saçlarını yolup götürecekti. Rüzgârda uzun etekleri başlarına ters dönmüş kadınları andıran kayıklar, direklerinden aşan savruntu ve dumanlarla boca alabanda kasırganın önüne katılmış, alabildiklerine kaçıyorlardı.

Güney imparatoru Koca Provezza fırtınasının önünde, ister ölüm ister kalım, hangisi olursa olsun, ona doğru gitmek zorundaydılar.

O anda her kayığın işi kendi kendine yetip arttığı hâlde, yine kayık kayıktan, insan insandan ayrılmamaya çalışıyordu. Tayfa ellerine geçen kap kacakla boyuna denize su aktarıyordu. Çünkü serpintiyle ambarlar çabucak doluyordu. Ağır basan balık yükü dolayısıyla suda alçak çöken kayıkların içlerine serpinti değil, dalgalar takımıyla atlıyordu.

"Balıklar denize!" diye bağrıldı. Balıklar ve içeri alınmış olan ağlar da denize atıldı. Topaçlar gibi döne döne yetişen sağanaklar denizden sömürdükleri suları paçavralar gibi savuruyorlar, bin ekspres treninin gürleyişiyle geçiyorlardı.

Yavaşoğlu'nun Martısı uğursuz sayılırdı. Yapıldı yapılalı üç dört kere alabora olmuş, dokuz kişi boğmuştu. Yapısında bir eksiklik, bir yerinde bir çalıklık vardı. Aksaklığı neresinde olduğu kestirilemiyor idiyse de pek kancık tekne olduğu besbelliydi. Hele Yavaşoğlu dümeni kıl kadar yanlış kırsın, veyahut gözü bir saniye süresince Tanrı gözü gibi yerde hazır ve nazır olmakta kusur etsin, kayık içindekilerin boğulduklarının resmiydi. İşte şimdi bile bir an için kayığın kıçı kalkmış, dümeni havada kalmıştı. Tekne hemen bordasını dalgaya verdi. Yavaşoğlu dişlerini kırarcasına sıkarak gıcırdattı. Hem kasırga, hem de kayıkla uğraşıyordu.

Yavaşoğlu'nun oğlu on dört yaşında Mehmet, direğin dibine çömelmişti. Hemen salıvermek veyahut çekmek üzere sigorta ipinin ucunu elinde tutuyordu. Gözü, her işareti hayat memat olan dümendeki babasındaydı. Babası "Sigortayı boşla!" diye haykırdı. Mehmet ipi salıverdi. Seren babasının başı hizasına indi. Arkadan gelen bir dalga azmanı kayığın kıçını havaya

fırlattı. Çocuk babasını, elde dümen yekesi, havada uçuyor sandı. Fakat dalga gurr diye kayığın altından geçti.

Bu sefer oğlan, babasının kayığın kıçıyla beraber çukura çökmekte olduğunu gördü. "Baba!" diye bağırdı, fakat Yavaşoğlu yine baş döndürücü yükseklere savrulmuş gibi oldu. Martı uçmakta devam ediyordu.

Ara sıra kasırganın çığlıklarından ayırt edilebilen insan çığlıkları duyuluyordu. Demek ki boğulanlar vardı. Köpük ve su yalnız denizlerden değil göklerden de savruluyordu. Artık kayık kapkara bir kâbusun ortasında gidiyordu. Üstlerinden sanki bulut değil fakat zindanlar yarılıyor, başlarının üzerine ters kepçe dönmüş uçurumlardan alevler fırlıyordu. Tam böyle bir trampet ateşiyle yetişen bir sağanak kayığa iki takla attırdı. Martı, karinesi havada olarak yüzdü.

Bunalmış olarak yüze gelen Yavaşoğlu etrafına bakında. Kayığa iki kişi tutunuyordu. Biri neredeydi? Yavaşoğlu biricik oğlunun kaybolup olmadığını merak ediyordu. Ama ilk önce oğlunu sormayı kaptanlık şanına yediremedi. Tayfanın adlarını çağırarak, "Orada masınız?" En son olarak "Orada mısın oğlum Mehmet?" diye sordu.

"Buradayım baba!" diye cevap aldı. Yavaşoğlu kayığa tutunanlara "Sıkı tutunuz hepiniz!" diye bağırdı.

Havanın böylesinde pek tabiî olarak, olsa olsa boğulmak vardı, ama gene de tayfa avuç, parmak, tırnak ve dişleriyle tutunuyordu. Bir saniye dana fazla yaşamak için bir saniye daha tutunmaya çabalıyorlardı. Şuuru söndüren bir korku ve işkence içinde can evlerine işleyen bıçağın acısıyla bağıran hayvanlar

gibi "İmdat! İmdat!" diye haykırıyorlardı. Uzun zaman dişleri çatırdadı, deniz tuzundan yanan gözleri bir şey göremez oldu. Bir an gök yırtılıp parladı, bir kayığın kendilerine doğru gelmekte olduğunu gördüler. "Kurtarın bizi!" diye acı acı yalvardılar.

Gelen kayık Ümit idi. Dümende Habip Kaptan'ı gördüler. Yirmi metre önlerinden geçerek fırladı gitti. Uzaklaşırken içindekiler başlarını döndürdüler. Denizde kara kaderlerine bıraktıkları insanlara baktılar. Dudaklarından bir çığlık koptu. Denizdekileri kurtarmaya kalkışmak -onları kurtaramadan- kendilerinin boğulmaları demekti. Denizde kara kaderlerine bıraktıkları arkadaşlarından af diliyorlardı. Derken birdenbire uzaktan bir insan sesi çınladı. Yine gök çaktı. Denizkuşu üzerilerine davranıyordu. Ona Ateşoğlu kumanda ediyordu. Tam otuz sene Yavaşoğlu'yla beraber avlamışlar, fena günleri, iyi günleri beraberce yaşamışlardı. Başkasının yapmaya güvenemediğini gözlerine yaşlar dolan Ateşoğlu göze almıştı. "Orsa!' diye bağırmasıyla dümeni basması bir oldu. Dönen Denizkuşu, sancak omuzluğuyla gelen dalgayı karşıladı. Bu ana baba gününde orsa etmek delilikti. Ne var ki Ateşoğlu dümendeydi. Yükseldi, yine boca etti. Etrafına baktı. Gök yıldıradı. Uzakta Martı'yı seçebildi. Bütün hızıyla üzerine davrandı. Ama ona yanaşmak demek, tekneye çarparak onu tuzla buz etmek demekti. Martı'nın yanından geçti. Megafonla:

"Dayanın arkadaşlar, yine geleceğiz!" diye bağırdı.

Yine orsa etti. Kayık mükemmel bir manevra ile mihveri üzerinde topaç gibi döndü. Kasırganın gözüne yükseldi, bocaya döndü, ama Martı gözükmüyordu. Gök çakınca pruvadaki gemici: "Oradalar!" diye gösterdi.

Ateşoğlu "Sancak ve iskelede ikişer kişi dursun. Gözünüzü dört açınl Çünkü manevrayı pek tekrarlayamayız. Birisi sigortanın yanında dursun. 'Mayna, deyince mayna ha!'" dedi.

Denizkuşu, Martı'nın üzerine ok gibi fırladı. Rüzgâr yükleninee bütün arma işkencede öldürülen insan kemikleri gibi çatırdıyordu. Martı'ya beş metre kala "Mayna!" diye bağrıldı. Martı, koca bir dalganın tepesindeydi. Dalganın ötedeki sathı, tam düşeceği zaman Ateşoğlu "İssa!" diye bağırdı, seren havaya fırladı; yelken göklere savrulur gibi oldu. Denizkuşu kamçı yemiş yarış atı gibi tamamıyla havaya kalktı; Martı'nın dalgaya yan gelen karinesinden, üzerinden atıldı, Ateşoğlu, "Alın içeri!" diye bir çığlık saldı. Denizkuşu'nun tayfası küpeşteden yarı bellerine kadar eğilerek denizdeki arkadaşlarını saçlarından, çenelerinden, kollarından, artık rastgele tutarak ambara koca balık devirirmiş gibi al içeri ettiler. Denizkuşu havuz üzerinde çark edip kanat üzerinde su kapan kırlangıçlar gibi dört kişiyi kapıp almıştı. Ateşoğlu, "Kaç?" dedi. Tayfa, "üç" dedi. Martı'nın kaptanı: "Tamamızl" dedi.

Vah vah, aman, geçmiş olsun diyecek zaman değildi. Denizkuşu, zindan gibi karanlıklara kırmızı yelkeniyle dalıp gitti.

Aziz NESİN (1915-1995)

SINIR ÜSTÜNDEKİ EV

Eve taşındığımızın ikinci günü idi. Sağ yanımızda bir komşu var. Yol önlerinden geçiyor. Pencerenin önüne oturmuş yaşlı adam:

-Bu evi tutmasaydınız iyi olurdu, dedi.

İhtiyara sert sert baktım:

-Bizim bildiğimiz bir kiracı bir eve taşındı mı, konu komşu "güle güle oturun"a gelirler. Taşınmasaydınız iyi olurdu, ne demek? Komşuya böyle mi söylenir?

İhtiyar oralı bile olmadan:

-Benden söylemesi, dedi, o eve hırsız girer de ondan söyledim.

-Bizim eve hırsız girer de öbürlerine girmez mi?

Can sıkıntısıyla cıgara almak için köşedeki bakkala girdim.

-Ne sözünü bilmez adamlar var, dedim.

Bakkal:

-Hayrola? dedi.

-Bizim evin yanında bir bunak oturuyor. Evlerinin önünden geçerken "Sizin eve hırsız girer. Taşınmasaydınız iyi olurdu" demesin mi?

Bakkal:

-Doğru söylemiş, dedi, taşınmasaydınız iyi olurdu. O eve hırsız girer.

Bir tek kelime söylemeden dışarı çıktım. O gün akşama kadar canım sıkıldı. Gece sol yanımızdaki komşular oturmaya geldiler. Gece yarısına doğru tam giderlerken, komşumuz:

-Burası iyi evdir ama hırsız girer, dedi.

Bunların kapıdan çıkarken söylediği için "neden bu eve hırsız giriyor da sizin evlerinize girmiyor?" diye soramadım.

Karım, canımın sıkıldığını görünce güldü:

-Ayol, anlamıyor musun, dedi, şimdi kiracıları evden çıkarmanın bin yolunu bulmuşlar. Demek bir yolu da bu. Eve hırsız giriyor diye korkutup bizi evden çıkaracaklar. Evin kirası ucuz olduğundan ya kendileri taşınacaklar, ya da bir tanıdıklarını getirecekler.

Aklım yattı ama yine de gece gözümü uyku tutmadı. Hırsız randevu vermiş gibi ha geldi, ha gelecek diye bekliyordum. Derken uyuya kalmışım. Bir tıkırdı ile fırladım. Fırlamamla yastığın altındaki tabancayı alıp:

-Kıpırdama, yoksa yakarım!... diye karanlığa doğru bağırmam bir oldu. Eve yeni taşındığımızdan, elektirik düğmesini bir

türlü bulamıyorum. Elektirik düğmesini bulacağım diye kendimi o duvardan bu duvara çarpıyorum. Derken ayaklarıma bir şey takıldı, şangırtıyla kendimi yerde buldum. Hırsız çelme taktı diye az kalsın tabancadaki kurşunları herifin karnına dolduracaktım ama, yuvarlanırken tabanca bir yana gitmiş, ben de bir yana... Karanlığın içinden:

-Hah, hah, hah... diye insanın tüylerini diken diken eden bir kahkaha yükseldi.

-Ulan biz korkunç yerli film mi çeviriyoruz, erkeksen karşıma çık alçak! diye bağırdım.

-Her hâlde elektrik düğmesini arıyordunuz. Düğme kapının sağındadır. Yeni kiracılar elektrik düğmesini bulmak için hep böyle zorluk çekerler.

Ses karanlıktan geliyordu.

-Ben adamı ne yaparım, sen beni biliyor musun? diye bağırdım.

Karanlıkta görmediğim adam:

-Bilmiyorum, dedi, müsaade ederseniz elektriği açıp size yardım edeyim.

Çıt, diye elektrik düğmesinin sesi duyuldu, oda aydınlandı. Ben yere düşünce masanın altına girmişim, karım da karyolanın altına. Karşımda dimdik, benim iki boyumda bir adam vardı. Ayağa kalksam, herifi korkutamayacağım. Yattığım yerden ne olduğumu anlamaz diye, sesimi kalınlaştırıp:

-Sen kimsin? diye sordum.

-Hırsızım.

-Bana bak, ben yutmam, sen hırsız değilsin. Bizi hırsızım diye korkutup evden uğratacaksın. Baksana sen benim gözüme...

Adam:

-Hırsız mıyım, değil miyim, şimdi görürsün, dedi.

Babasının evi gibi her yanı karıştırıp, işine gelenleri almaya başladı. Hem de bir yandan söylenip duruyordu:

-Demek siz burasını yatak odası yaptınız. Sizden önceki kiracılar, burasını oturma odası yapmışlardı. Daha öncekiler de öyle...

-Bana bak, dedim, sen hırsızlık ediyorsun ama sonra ben seni şikâyet ederim.

İşinden başını kaldırmadan:

-Babana kadar git şikâyet et, bir de benden selâm söyle...

-Ama ben karakola gidene kadar sen kaçarsın.

-Kaçmam.

-Vallahi kaçarsın. Evde ne var ne yok toplar kaçarsın. Onun için, beni seni bağlayıp, karakola haber vermeye gideceğim.

Karım:

-İmdaaaat!... diye bir çığlık attı. Mahalleli de bizim kapının önünde hazır mıymış ne, hep birden içeri doldular. Komşular hiç aldırış etmeden:

-Aaa... Bu eve yine hırsız girmiş, diyorlardı.

Bazısı da:

-Bakalım hangisi? diye birbirlerine soruyorlardı. Bizim komşuların içinde hırsızla tanışanlar, konuşanlar, hâl hatır soranlar bile vardı. Hırsız kılı kıpırdamadan ha babam öteyi beriyi kaldırıyor.

-Konu komşu, yardım edin de şu hırsızı bağlayalım. Gidip karakola haber vereceğim, dedim.

İçlerinden biri:

-Vallahi siz bilirsiniz ama, boşuna zahmet ediyorsunuz sanırım, dedi.

Biz ne biçim bir yere taşınmışız, şaşırdım. Karım çamaşır iplerini getirdi. Hırsız da hiç karşı koymadı. Adamı bir güzel bağlayıp, bir odaya koyduk. Üzerinden kapıyı kilitledim. Hemen karakola koştuk. Karım olanı biteni komisere anlattı. Komiser evin yerini sordu, söyledik.

-Haaa... O ev mi? dedi.

-Evet, o ev, dedim.

-Biz o eve karışmayız, dedi. Bizim bölgemizin dışında.

-Peki, biz ne yapacağız? Zavallı adamı boşu boşuna mı bağladık?

-Bir üst yanınızdaki evde otursaydınız, bizim bölgemize girerdi. O zaman biz karışırdık.

Karım:

-Üst yandaki ev boş değildi, ne yapalım... dedi.

Bizim ev, iki karakolun emniyet bölgelerinin tam sınırındaymış. Komiser:

-Sizin eve "....." deki karakol bakar, dedi.

Söyledikleri karakol da uzak. Biz oraya gidene kadar sabah oldu. Oradakilere anlattık. Evimizin yerini sordular, söyledik. Bir polis:

-Haa... O ev mi? dedi.

-Evet o ev, dedim.

-Bir altınızdaki ev olsaydı, biz bakardık. Sizin ev bizim bölgemizin dışında kalır.

Karım:

-Vah, vah, dedi, adamı da sımsıkı bağladık.

-Bizim ev hangi bölgeye girer? diye sordum.

Polis:

-Sizin ev jandarmanın bölgesine girer. Oraya emniyet karışmaz. Siz jandarma karakoluna gideceksiniz, dedi.

Yola çıktık. Karım:

-Amanı önce eve gidip şu hırsıza bir bakalım, dedi, adam öldü mü kaldı mı?

Öyle ya... İster misin, bir de hırsız açlıktan, sıkı bağlanmaktan kanı dönmesin de ölsün. Hırsızı tutalım derken, bir de katil olup çıkalım.

Eve gittik. Hırsız bağladığımız gibi duruyordu.

-Nasılsın? dedim.

-İyilim ama, karnım acıktı, dedi.

Karım hırsıza yemek çıkardı. Tersliğe bakın evde bamya varmış. Hırsız da bamya yemezmiş. Karım kasaptan biftek aldı, hemen pişirip hırsızın önüne koydu. Biz hırsızı şikâyet için jandarma karakoluna gittik. Olanı biteni anlattık. Jandarma komutanı, evin yerini sordu, biz de söyledik.

-Haaa... O ev mi? dedi.

Bizim evi de herkes biliyordu. Jandarma komutanı:

-Sizin eve jandarma karışmaz, polis karışır, dedi.

-Aman efendim, dedim, nasıl olur. Polise gidiyoruz jandarma karışır, diyor. Jandarmaya gidiyoruz, polis karışır, diyor. Bu bizim eve elbet bir karışan görüşen olacak.

Jandarma komutanı bir harita çıkardı.

-Bakın, dedi, siz haritadan anlar mısınız? Bu 140 rakımlı tesviye münhanisi. Burası da su terazisi. Burası da 208 rakımlı tepe. İşte jandarmanın bölgesi buradan geçiyor. Eğer sizin oturduğunuz ev, iki metre daha kuzey batıya yapılsaydı, o zaman jandarmanın bölgesine girerdi.

-Canım iki metre için mi? Bakıverin ne olur?

-Ne mi olur? Onun ne olacağını siz değil, biz biliriz. (Haritadan gösterdi.) Bakın sizin ev burada işte. Jandarma ile polis bölgesini ayıran sınırın tam üstünde. Anladınız mı? Bizim böl-

geye evin bahçesinden iki buçuk metre kadar giriyor ama, hırsızlık bahçede olmamış.

Polise gitmekten başka yol yoktu. Karım:

-Aman bir kere evi gidip hırsıza bakalım, dedi, Allah korusun bir de ölürse, başımız derse girer.

Eve gittik. Hırsıza:

-Nasılsın? dedim.

-Yanıyorum, çabuk bir su... dedi.

Suyu içtikten sonra:

-Bakın söylüyorum, dedi, benim hürriyetimi tahdit ediyorsunuz. Buna hakkınız yok. Buradan bir kurtulursam sizi dava ederim.

-Peki, ne yapalım kardeşim, dedim, bizim evin kimin bölgesine girdiği belli değil ki, seni oraya şikâyet edelim. Böyle cenabet yere ev yapılır mı canım? Tam sınırın üstüne yapmışlar.

-Eeee... dedi, ben söylemedim mi? Siz beni salıverin, yoksa hürriyetimi tahditten sizi sürüm sürüm süründürürüm.

-Akşama kadar müsaade et, dedim, polise bir kere daha gidelim de.

-Gitmesine git. Ama biz bu işi kaç zamandır biliyoruz. Önce sizin evin hangi bölgeye girdiğine karar verilecek. Yahut bölgelerin sınırları değiştirilecek. O zamana kadar heheey...

Bir daha polise gittik. Bir harita da komiser çıkardı.

-Bakın, dedi, jandarma bölgesinin sınırı burası. Bahçe jandarmada... Evin bir kısmı bizde, bir kısmı jandarmada.

-Yatak odası sizin bölgede kalıyor. Hırsızlık da yatak odasında oldu, dedim.

-Evet ama tesbiti lâzım, dedi, hem sonra bu hırsız yatak odasına uçarak girmedi ya, bahçeden girdi. Bahçe jandarmanın... Bu, yeni bir iş değil. Müzakere hâlinde. Bakalım sizin evi hangi bölgeye verirlerse biz de ona göre işlem yapacağız.

Eve dönüyorduk. Sağımızdaki evin penceresinden yine o ihtiyar seslendi:

-Geçmiş olsun, evinize hırsız girmiş.

-Girdi, dedim.

-O evde hiçbir kiracı oturmaz da onun için o kadar ucuza veriyorlar. Ev sahibi, kendi oturamıyor, kiracı bulamıyor. Evini yıktırıp, iki metre içeri alacaktı. O zaman tam bölgeye giriyor. Sonra sizi bulunca kiraya vermiş.

İhtiyarın karısı:

-Suç sizin değil, ev sahibinin, dedi. Ev yaptırırken suyu, elektriği, havagazını, manzarayı düşünüyorlar da, hangi bölgeye girdiğini hiç hesaplamıyorlar. İnsan hiç böyle sınır üstünde ev yaptırır mı?

Bir yıllık da kirayı peşin verdiğimizden evden çıkamazdık. Eve girdik. Hırsızı bağladığımız ipleri çözdük. Hırsız karşımıza geçti oturdu. Beraber akşam yemeğini de yedik. Sonra:

-Bana şimdilik Allah'a ısmarladık, gece gelirim, dedi.

Şimdi dört beş hırsız evimizin gediklisi oldular. Mahallede onları herkes tanıyor. Hatta onlarla iş birliği de yaptık. Başka, yabancı hırsızlar da dadanmasın diye el birliği ile evimizi koruyoruz. Bakalım, ne olacak? Ya konturatımız bitene kadar, evde altı hırsız, iki de biz sekiz kişi oturacağız ya da bizim evi bir bölgeye sokacaklar. O zaman da hırsızları bulabilirsek, bölgemize karışan karakola şikâyet edeceğiz. Birbirimize pek de alıştık, şikâyet de ayıp olacak ya... Çünkü evin bir takım masraflarını da onlar görüyor.

Ümran Nazif YİĞİTER (1915-1964)

SÜSLEN BERBERİ

Dükkânımız, tramvay caddesine bakardı. Oraya bir kış günü getirilip bırakıldığımı hatırlıyorum. Gece yarısından beri yağan karın parkları, sokakları ve evleri örttüğü soğuk ve donducu bir kış günü. O sabah, okuldan eve yine haber yollamışlar ve ihtiyar annemle dayım uslanmak bilmeyen okul kaçağını aramak için yollara dökülmüşlerdi.

Dükkâna girince, dayım iri avucu içerisinde sımsıkı tuttuğu elimi bırakmış, sobanın ardındaki sandalyesinde oturan, sarışın, saz benizli genç bir adamın yanına doğru hızla yürümüştü.

Dışarıda, yeni açılmış yollardan tramvaylar çan çalarak geçip gidiyorlar, otomobiller korna çalarak, etrafa zifozlar saçarak kayıp geçiyorlardı. Baştan başa buğulanmış büyük vitrinin elle, yer yer silinmiş kısımlarından tıpkı birer tablo gibi ya kenarlara yığılmış karlara bata çıka giden bir ihtiyar veya sırtında çanta elinde mavi sefer tası bulunan mektepli çocuk, yahut da siyah paltolu bir adamın koluna sarılmış vücudunun kabarık yerlerini daha fazla çıkararak, tatlı bir eda ile sallana sallana yürüyen genç bir kadın göze çarpıyordu. Kalfalardan biri, uyur gibi dizleri

üzerindeki gazeteye doğru eğilmiş gözlüklü ve altmışlık bir adamın saçlarını kesiyor, makası mütemadiyen şak şaklar çıkarıyor, tavanda asılı beyaz tahta kafesindeki bir saka kuşu oradan oraya sıçrayarak mütemadiyen ötüyordu. Ben hemen kapının önünde duvara dayanmış, bir yabancı gibi ayakta dikiliyordum. Sobanın ardındaki adamla dayım kulak kulağa vererek bir an konuşmuşlar ve sarışın genç adam:

-Söylediğin çocuk bu mu?? diyerek yerinden fırlayıp yanıma gelmişti.

Süslen Berberi'ni şimdi ilk defa ve yakından görüyordum. Sivri burnunun kenarında bir -iki çille, şefkat dolu iri ve koyu lâcivert gözleri derhal göze çarpıyordu. Biz Türklerde ender tesadüf edilecek kadar uzun boylu idi. Onu, ince belinden sıkılmış beyaz gömleğiyle berberden ziyade genç bir doktora benzetmiştim. Tıpkı kendisinden yaşamak için kuvvet ve ümit bekleyen hastasını yoklayan bir doktor gibi yanıma, baş ucuma gelip dikilerek kemikli parmaklarını başımda gezdirmeğe başlamıştı:

-Nasılsın küçük? diyordu. Demek ki sen de bizim kafadasın? Böylece çarçabuk mektebini bitirdin? Haydi Allah'tan hayırlısı.

İçerisinde yıllar geçirdiğim dükkânımıza işte böyle girmiştim. Artık, sabahın alaca karanlığında elimde ufak yemek tasım olduğu hâlde yukarı mahalledeki okula değil, aşağı semtteki dükkâna gitmeğe başlamıştım. Ustam karısı ve çocuklarıyla beraber, dükkânın arkasındaki ufak bahçeden yedi sekiz basamaklı demir bir merdivenle çıkılan üst katta oturdukları için daha sabahın erken saatinde dükkânı açılmış bulurdum. İlk işim,

akşamdan içi temizlenmiş, odunu ve çırası konmuş sobayı bir kibritle ateşlemek olurdu. Usta alaca karanlıkta kapının kilidini açmasıyla beraber, kalfalar ve çıraklar gelinceye kadar yukarı kata çıkıp ortadan kaybolurdu. Vitrindeki cicili bicili, kolonya ve tuvalet suyu şişelerinin tozlarını alıp yerli yerine koymak, duvardaki kristal aynaların kenarlarındaki siyahlı beyazlı camlarla ufak çerçeveler içerisindeki semtimizin sporcularına ait fotoğrafları silmek ve bütün insanlara köşesinde gülerek bakan ve üstüne çıktığı sapsarı bir otomobilden el sallayan yarı çıplak sarışın genç kıza ait tabloyu ve takvimi yerinden itina ile alıp temizleyerek tekrar köşesine koymak bana büyük bir zevk verirdi. Bu sırada gürültü ile yanmaya başlayan saç soba, iliklere kadar sıcaklık veren bir havayı ortalığa serper ve hemen takvimin üstündeki guguklu saatin tik takları ve arada bir çalışları ortalığa dolardı. İlk tramvayın geçişini seyretmek için çocukça sabırsızlanırdım. O, bildiğimiz kırmızılı, yeşilli tramvay arabalarına hiç benzemezdi. Dört tarafı açık, siyaha bakan gri bir araba idi. Yüzleri morarmış birtakım insanlar içinde ayakta dururlar, mütemadiyen çan çalarak âdeta azametle geçip giderdi. Hemen onun ardından gazetecimiz hızla kapıyı açar, gazeteyi yere atıp koşarak gözden kaybolurdu. O zaman, çayımı ufak bardağıma kor, gazetenin ilk sayfasını dolduran resimlere ve iri harflerle yazılmış başlıklara bir göz atardım.

Artık sabah olmuştur. Az sonra kalfalar, çıraklar gelip kardan ıslanmış ceketlerinin kalkık yakalarını indirerek sobanın başında kurunup ısındıktan sonra beyaz gömleklerini sırtlarına geçirecekler, üniversiteye giden veya semtin maliye şubesinde, sular idaresinde birer ödevleri olan delikanlılar birer ikişer dükkânımıza düşeceklerdir. İçlerinde meşhur bir spor kulübünün

oyuncuları da bulunan delikanlılar haftanın spor hareketleri hakkında münakaşalara girişecekler, koltuklar sabah tuvaleti için müşterilerle dolacaktı. Müşteriler gelmeğe başlayınca kırmızı yüzlü, altın çerçeveli gözlüğü top burnunun ucuna kadar dışmış, kısa boylu bir adam hızla içeriye girip:

-Nerede Baba Muharrem? Sabah keyfi hâlâ bitmedi mi?

O zaman ufaklı büyüklü bir sürü genç insan:

-Muharrem... Muharrem... Uyan evlâdım! diye haykıracaklar ve ustam, daima şiş ve akları daima biraz kanlı lâcivert gözlerini oğuşturarak iş başı yapacaktır.

Süslen Berberi'nde, akşamları bambaşka bir âlem yaşanırdı. Tahsin'in kahvesinde veya vapur iskelesinin üstündeki gazinoda dominodan, tavladan usanan emekliler ev dönüşü, saatin beş buçuğunda bizim dükkâna uğramadan yapamazlar... İşini bırakan vatman Mustafa veya şimdi elektrikte çalışan sıhhiye Halil tıraş için olmasa bile, kapıdan kafalarını uzatıp birer merhaba çekeceklerdir. Hele günlerden cuma ise, ne iş yaptıklarını bilmediğim bir sürü insan kapıyı aralayıp sanki yarınki futbol maçında kaptanlığı ustam yapacakmış gibi:

-Oğlum yarın üç tane var... Hazır olun! diye takılıp cevap beklemeden yollarına devam edeceklerdir. Bu sırada önündeki müşterisini ciddiyet ve vakarla traş eden Muharrem Usta o tatlı Boşnak şivesiyle:

-Hele sabah ola, hayır ola! diye mırıldanacak ve tatlı tatlı gülümserken başını iki tarafa sallayacaktır.

Şimdi iyice hatırlıyorum, en hareketli münakaşalar parti konularında yapılırdı. Demir yolu emeklisi Şefkati Bey ne zaman uğrasa, daha merhaba der demez hemen:

-Be Muharrem ne yapıyor seninkiler böyle? diye ortaya bir soru atar ve ustam hep şu cevabı verirdi:

-Uyumuyorlar bey amca... Gece gündüz çalışıyorlar.

-E bizim maaşlara hiç dokunmayacaklar mı?

Muharrem Usta bir an düşünür, sanki kendisi yetkili bir şahısmış gibi bu soruya da hep aynı cevabı verirdi:

-Sabır lâzım bey amca... Biraz sabır. Hepsi sıra ile... Ötekilerin hâşâ huzur yaptıkları daha öylece durur.

Şefkati Bey ısrarla ayak direrdi.

-Sabır, sabır... Ama evlât bizde de takat kalmıyor ha?

-Ne yapalım Şefkati Bey para ile değil sıra ile bu. Allah'a bin şükür sen kuru ekmeğine bir lokma olsun katık bulabiliyorsun. Mahdumlardan biri elektrikte, öbürü belediyede. Kerime hanım ise terzilik yapar. Biraz da başkalarını düşünelim.

Koyu lâcivert gözlerini, bir anda derin bir gölge kaplar ve uzaktaki bir noktaya merhametle, şefkatle bakardı. Onun bu bakışlarını hiç unutamam. Bu öyle bir acımak ve öyle bir sevmekti ki, ustamın o anda bütün insanların iyiliği için derinden derine dualar ettiğini anlardım.

Ben yıllarca ilkbaharın geldiğini, tabiattan evvel dükkânımızda bulup görmüşümdür. Evle dükkân arasındaki sıra bahçelerden yola uzanan erik ve kiraz ağaçlarının renk renk çiçek

açtıklarının farkına varmadan, bir sabah dükkâna geldiğimde, vitrinin bitişiğindeki kapının menteşelerinden sökülüp yerine siyah temin üzerine beyazla "Süslen Berberi" yazılmış boncuk kapının konduğunu görürdüm.

Artık muhakkak ki, yere, havaya ve suya cemreler düşmüştür. Artık bütün tabiat buzdan ve soğuktan sıyrılarak iliklere kadar geçen tatlı bir ılıklık içerisine girmiştir. Artık evlerdeki ve dükkânlardaki sobalar kalkmış, duvarlar badanalanmış, her taraf silinmiş, süpürülmüştür. Nitekim dükkânımızda da gözle görülür, elle tutulur bir güzellik, bir yenilik ve temizlik vücut bulmuştur. Bütün bunlar bir gece içerisinde gizli eller tarafından yapılmıştır. Hiçbirimizin bir gün dahi yüzünü görmediğimiz ustanın karısı ile beraber dükkânda yaz temizliği yapmıştır. Bu temizliği, tabiatın yeşermesi, mektepleri'n tatil ve plâj mevsimi kovalayacaktır. Boğaz'a ve Adalar'a göçler başladığı, sıcakların insanları ve yeryüzünü cayır cayır yaktığı günlerde bile Süslen Berberi, hep o, bir bahar sabahı yapılmış temizliğin rutubetini ve serinliğini muhafaza edecektir. Tıpkı, asırlık bir çınarın altındaki bol rüzgârlı ve gölgeli bir şadırvan, bir türbe gibi.

Hele büyük bir taban halısını andıran arkadaki ufak bahçe hayallerimize hayal katar, raylarda pırıltılar yapan yaz güneşinden yorulmuş gözlerimize rahatlık serperdi. Bütün bir kış varlığından bile haberimiz olmayan ve yaşının çok ilerlemiş olmasına rağmen beyaz saçlarından bir teki dahi dökülmemiş pos bıyıklı bir ihtiyar sabahın pek erken saatlerinde bahçenin ortasındaki fıskıyeli küçücük havuzun başına bırakılırdı. Saka kuşu, kafesiyle yazlık yeri olan bahçe duvarındaki çengeline asılı, hemen her yaz ufacık kameriye filizî yağlı boya ile baştan aşağı

boyanırdı. Saçları ve pos bıyıkları itina ile kesilmiş bu ihtiyar, ışıl ışıl bakan fakat görmeyen gözleriyle arada bir sallanarak güneşin havuzda oynaşmaya başlamasına kadar oturduğu yerde kalır. O zamana kadar mavi boncuklu ceviz renkli küçük radyosunun söylediklerini sessizce dinler, ufak ve sarışın bir kız çocuğunun getirdiği kahvesini aynı sükûnet içerisinde içer ve oğlu Muharrem'in sabah gazetelerine göz atarak toplayıp kendisine anlattığı dünya olaylarını derin bir tevekkül ve alâka ile takip ederdi.

Kalfa Mahmut, çırak Süleyman işlerini bitirip dükkânın kepengi yarıya kadar indirilince, akşam safalarının üstüne kadar tırmandığı kameriyedeki ampulün kordonunu prize takardım. Mavi bir ışık, lâcivert, pembe ve sarı çiçekli halının üstünde boydan boya uzanır, havuzun ikindiye doğru durdurulmuş fıskiyesi tekrar fısıltılar içerisinde sularını fışkırtmaya başlardı. Ufak masayı bir köşeye beraberce kurardık. Bir gece evvelinden havuza atılmış rakı şişesini sudan çıkartınca sabırsızlanmaya başlar:

-Nazlı, yemek hâlâ hazır değil mi? diye yukarı kata bağırırdı.

Küçük, sarışın bir kız çocuğuyla, mısır püskülü saçlı bir oğlan çocuğu salataları getirirlerken, tatlı ve şakrak bir kadın sesi duyulurdu:

-Gönderiyorum... Gönderiyorum...

-Ama, sen de gel.

-Ben de geliyorum, yavrum.

Şişenin dibine hırsla bir yumruk atar ve göz ucuyla bana bakarak:

-Haydi bakalım küçük... Anamı daha fazla bekletme! Şunu da al beraberce yersiniz, derdi.

Onları, güzel bir Isparta halısını andıran bahçelerinde başbaşa bırakarak bir koluma boş yemek tasımı, öbür koluma da ustamın verdiği bir kavunu veya karpuzu sıkıştırarak sevinçle evimin yolunu tutardım.

Gene böyle bir gecenin sabahı idi. Dükkâna geldiğim zaman, henüz kapının açılmadığını ve hemen bitişiğimizdeki fotoğrafçı ile tütüncünün sokağa atılmış ufak sandalyelerde oturup, başbaşa vererek bir şeyler konuşmakta olduklarını görmüştüm.

-Küçük buraya gel!...

Fotoğrafçı Rüstem'e doğru yürüdüm. Bitmek üzere olan sigarasından bir yenisini tazelerken:

-Bugün git evinde otur. Yarın sabah gelirsin! dedi.

-.....

Şaşkın bakışlarla ona baktım. Boğazını temizlemek ister gibi hafifçe öksürdükten sonra ilâve etti:

-Muharrem Usta sizlere ömür.

-Ne? Ustam öldü mü?

-Öldü ya... Akşam hastahaneye kaldırdık. Bu sabah... Kalfalar, karısı hastahanedeler... Haydi sen evine git çocuğum!.

Ölümün iştah gibi insan oğlunun dişinin dibinde, gölge kadar ayaklarının ucunda olduğunu bir kere daha görüyordum. Demek ki daha dün akşam sabırsızlıkla Nazlı'sını çağıran, hırsla küçük rakı şişesinin dibine yumruk sallayan, saz benizli, lâcivert gözleri şefkat ve merhamet dolu genç adam şimdi yaşamıyordu. O günü ve gecemi kâbuslar içerisinde geçirdiğimi söylemeğe bilmem lüzum var mı?

Ertesi sabah erkenden dükkâna koştum. Kapı açıktı. İçeriye korkak adımlarla girdim. Her taraf âdeta loştu. Siyah çerçeveli tablolardaki resimler, otomobil reklâmı üstündeki sarışın kız ve bütün eşyalar derin bir sükût içerisinde idiler. Ayaklarımın ucuna basarak ilerledim... Bahçe ile dükkân arasındaki tel kapıyı yavaşça araladım. Havuzun başında esmer ve güzel bir kadınla kara kuru bir adam oturuyorlardı. Kasketimi elime alarak bir iki adım daha ilerledim. Ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Sükûtla, tıpkı bu dükkâna geldiğim günkü gibi olduğum yerde dikildim.

Esmer kadın beni göstererek:

-Söylediğim çocuk budur! dedi. Rahmetli yedi buçuk lira haftalık verirdi. Çalışkan bir çocuktur. İstersen bunu alıkoyalım.

-.....

Ben bu sesi tanıyordum. Evet bu tatlı ve şakrak sesi ben ilk defa duymuyordum. Bu ses ustamın horozdan bile gizlediği karısının sesi olmalı idi.

-Oğlum senin adın ne bakayım?

-Adım Recep! Amca!

-Yaşın kaç?

-On dört...

-Kaç senedir burada çalışıyorsun?

-Dört.

-Bu dükkânı şimdi biz işleteceğiz. Nasıl bizle çalışır mısın?

-Çalışırım amca.

-Aferin sana. Bizde iyi çalışacak olursan haftalığını on liraya çıkartırız.

-Sağ ol amca...

-Bana Galip Usta derler. Pazar yerinin hemen yakınındaki berber dükkânının sahibiyim.

-Kadın berber dükkânının mı?

-Ha, ya!

-.....

-Yarın Beyoğlu'ndan iki yeni kalfa ile bir de kadın işi yapan matmazel gelecek. Aşağıda erkek yukarıda kadın işi yapacağız. Gözünü açarsan bahşişten de haftada en az bir beşlik kıvırırsın... Ama gözünü dört açmalısın. O gömleğini evde adam akıllı bir yıkatmalı. Üstünü başını bir düzene sokmalı, anladın mı?

-Anladım, amca.

-Hem, bana bir daha amca deme. Galip Usta de.

-Peki, amca. Şey, olur Galip Usta.

-Haydi bakalım. Bugün sana benden izin. Noksanlarını tamamlayıp yarın sabah erkenden iş başı yapmalı!... Marş!.

O an için bir daha semtine bile uğramamayı düşündüğüm, Süslen Berberi'nin başına gelenlere hâlâ şaşmaktayım. O güzel yaz gecesini kovalayan tatlı yaz sabahında, tıpkı gafil avlanan düşmana yapılan bir baskın gibi dükkân ve insanları hücum altında kalmışlardı. Azrail'in o gizli eli Muharrem Ustayı sahneden çekip alınca, nasıl oldu bilinmez, beyaz saçlı, pos bıyıklı kör ihtiyar, sarışın, yeşil gözlü ufak kız çocuğuyla beyaza bakan mısır püsküllü saçlı oğlan çocuğu, kalfalar ve çıraklar sırra kadem bastılar... Dükkân ve insanları bir anda değişiverdi. Tıpkı fırtınanın ardından gelen sessizlik, hücumu takip eden dinlenme saati gibi ortalığı bir sükûnet kapladı. Bu anî hücumdan sonra hisselerine düşen ganimetleri alanlar köşelerine çekildiler. Geçen hafta da yeni ustamla Nazlı Ablanın nikâhları kıyıldı. Komşulara bakarsanız yıllardır, ta Muharrem Ustanın bu dükkânı açtığından beri ardı arası kesilmeyen dedikodunun da böylece sonu alınmış oldu.

Şimdi yine her şey eskisi gibi. Hatta eskisinden de güzel. Dükkânın içi ve dışı yağlı boya ile boyandı. Yeni resimler, yeni eşyalar ve yeni insanlar, eskisinden daha güler yüzlüler. Kuyrukaltı oldu diye bir ay kadar görünmeyen ve kafesi siyah bezlerle örtülen saka kuşu bile şimdi tekrar güneşe ve hayata kavuştu... Mütemadiyen ötüyor. Hatta Galip Usta yukarıki salon için bir de kanarya aldı. Dedim ya canım, her şey, her şey eskisi gibi. Eskisinden de iyi. Benim bile haftalığımı on liraya çıkardılar. Bahşiş de haftada beş kâğıttan aşağı düşmüyor.

Ama bütün bunlara ve her şeye rağmen, insanın içine ve dışına serinlik veren o rüzgâr dolu çınar altındaki türbe havasının huzur ve rahatından eser yok. Burası da büyük şehirlerin

kocaman caddelerindeki o asrî berber salonlarından biri hâline geldi. Artık semtimizin sporcu gençlerinden, emekli ihtiyarlarından uğrayan kalmadı. Sırası geldikçe spordan hoşlanmadığını ve daima ekmek partisinden olduğunu tekrarlayan Galip Usta öyle geveze müşterilerden hazzetmez. O, birkaç gün içerisinde binlerce karganın bile yapamayacağını yaptı. Ortada Süslen Berberi'nden bir şeycik bırakmadı. Zaman zaman, şimdi kasada oturan karısının buğday renkli, iri siyah gözlü güzel yüzüne nedense içim ürpererek bakarken burada bir zamanlar semtin insanları ve havasıyla dolu bir berber dükkânı var mı idi, diye kendi kendime sorarım da bir türlü "Evet!" diyemem...

Şimdi dükkânımızda makasların şak şaklarından ziyade elektrikle işleyen makinelerin uğultuları duyuluyor.

Haldun TANER (1915-1986)

KONÇİNALAR

İskambil destesinin en sevdiğim kâğıtlarından biri, üzerine The Jolly Jocker yazılı, o delişmen, o uçarı, o biraz cambaz, biraz sihirbaz, bir miktar da düzenbaz, ama neşe dolu, hayat ve hareket dolu, kanı sıcak delikanlıdır. Ne yazık ki, jockerlere kanastadan, kumkandan, remiden başka oyunlarda pek yer verilmiyor. Verilse, her girdikleri oyuna renk ve hareket, canlılık ve şaklabanlık katarlardı.

Jolly Jockerler bir yana, destenin en itibarlı kâğıtları, bilindiği gibi, beyler yani aslar oluyor. Ayıp değil ya, ben aslardan oldum bittim hoşlanmam. Belki kendim hiçbir zaman as olamadığım, as olamayacağım için. Kabul etmeli ki, onların dördünde de bir kral havası, bir padişah cakası vardır. Hele bazı takımlarda bunları daha da bir şatafatlı resmederler.

Kara maça beyinde meşum bir şeyler sezilir. Onun sarayında her hâlde birtakım karanlık dalavereler dönüyor, gece, mahzenlerinde, bir sürü kelleler uçuyor olmalıdır.

İspati beyini ben bir Bizans prensine benzetirim.

Bunlara kıyasla, kupa beyi daha bir bizden gibidir. Kupa beyi her hâlde Osmanlı hanedanına mensup olmalı.

Karo beyine gelince, bakınız, o bir Selçuk sultanıdır. Çelebi, zarif, nazik... Aksi gibi. Tekel damgasını da hep onun üstüne vururlar. Buna rağmen öylesine asil ve kibar bir havası vardır ki, bu damga bile onu çirkinleştirmez, inadına daha bir açar, daha bir sevimli yapar. Öyle ki, damgası olmayan bir karo beyi görsek, bayağı yadırgar, bir eksiklik duyarız.

Resimli kâğıtlar içinde kanım en çok kupa kızına kaynar. Kupa kızı, etine dolgun, duru beyaz, hanım hanımcık bir tazedir. Üniversiteyi filân bir kalem geçin, güç hâl ile bitirdiği ortadan sonra, liseyi bile okuyamamıştır. Olsa olsa, sanat enstitüsü mezunudur. Herkesin okumaya merakı olmaz, buncağızın da başka marifetleri var: Dikişle nakışın her türlüsü, örgü işlerinin daniskası... Eteği belinde, bütün evi o çeviriyor. Yeni yetişirken mahalledeki oğlanlarla mektup alıp verdiği olmuş gerçi. Cahillik işte. Hoş görmeli. Ama evlenince eşi bulunmaz bir hayat arkadaşı olacaktır. Buna eminim. Bir kere kocasına ukalâ ukalâ karşılık vermez. Sonra bu cins kadınlar çocuklarına da düşkün olurlar. Daha ne?

Onunla evlendiğiniz takdirde, kaynınız kupa oğlu olacaktır ki, Allah için, uslu akıllı, yumuşak başlı, kendi hâlinde bir çocuktur.

Babaları kupa papazına gelince, sizden iyi olmasın, pek babacan, pek cana yakın bir adamdır. Hoş fıkralar anlatıp göbeğini hoplata hoplata güler. Daha coşarsa, küt küt karşısındakinin sırtına vurur. Evde teklif tekellüf hak getire... Sen de sen,

ben de ben. Candan insanlardır vesselâm. Öyle bir aileye damat girmek isterim.

İspati kızına gelince, bakın ondan her türlü sinsilik umulur. Siz onun öyle sakin ve masum göründüğüne bakmayın, o ne hinoğlu hindir o, o ne içinden pazarlıklı aşüftedir o... İskambilin üstünde gördüğünüz onun bayramlık resmi. O, bir masum bakire pozunu, fotoğrafçıda resim çektirirken bir, bir de pazarları kiliseye giderken takınır. Şöyle kulağınızı verin de bir dinleyin mahalleyi. Maçanın oğlu ile sinema localarında, plâj kabinelerinde yapmadığı kalmamış. Hâl böyle iken, yine de bilmeyenlere karşı kendini dirhem dirhem satar. İspatinin oğlu ablasının kirli çamaşırlarını herkesten iyi bilir, bilir ama gel gör ki ablası da onun kumar borçlarını öder, evden şunu bunu götürüp satışını gizler. Babaları da zaten itin biri. Bu yaşa gelmiş hâlâ sefih, kumarbaz, bir gün olsun ayık gezdiği görülmemiş. Tencere dibin kara hikâyesi, kimin kime ne demeğe hakkı var.

Karolara gelince, onlar kişizade, görmüş geçirmiş bir ailedir. Bakmayın şimdi biraz düştüklerine. Babaları hariciyeden emekli. Zannedersem şehbendermiş. Eski usul, mukaffa ve musanna bir İstanbul Türkçesi konuşur. Kızları, nörsler, matmazellerle, el bebek gül bebek büyütüldü. Beş senedir İngiliz Filolojisine gidiyor, bitiremedi. Bitiremez de elbet. Allah'ın günü kantinde ha ha ha, hi hi hi, akşam üstü de oğlanlarla altı buçuk matinesi... Erkek kardeşini sorarsanız, al onu vur ona. Karonun oğlu da, hoppala paşam, hoppala beyim dadılar tayalarla şımartılmış, kuş sütüyle beslenmiş, beyaz, tüysüz, oğlandan çok kıza yakın, tasvir gibi bir civan. En iyi mekteplere verdiler, okumadı. Günahı boynuna, birtakım uygunsuz, meymenetsiz herif-

lerle geziyormuş. Allah bilir, eroin de çekiyordur. Gözlerinin her daim mahmur bakışını ben de pek hayra yoramıyorum. Öyle efendi babanın çocuğu böyle soysuz çıksın, yazık, çok yazık...

Maçalar bir Ermeni ailesidir. Gedikpaşa'da oturuyorlar. Peter koyu bir Katolik papazı. Bas bariton, tumturaklı bir sesi vardır. Oğlu Mahmutpaşa'dan bir tuhafiye mağazası işletiyor. İspati kızı ile maceralarına yukarda az buçuk dokunduk. Ablası maça kızı, esmer, kara kaşlı, kara gözlü, bazı yerleri muhakkak ki aşırı tüylü, gerçi sıcak, gerçi güzel, ama neme lâzım, duasında niyazında, dini bütün bir tazedir. Belli ki, babasına çekmiş, İstavrozunu bir gün göğsünden eksik etmez. Kardeşinin ispati kızıyla yaptıklarını duysa, utancından yerin dibine geçer. Öylesine kaba sofu ki, malûm günlerde erotik rüyalar gördüğü zaman bile, şuuraltısının kendine oynadığı bu oyuna içerler, sabahleyin alelacele banyo yapıp tövbe istiğfar eder. İyi bir drahoması var. Şimdi genç değil, şöyle kırkını, kırk beşini aşmış, efendiden ağırbaşlı bir kısmet bekliyor. Hayırlısı.*

Resimli kâğıtlardan sonra, ilk ağızda, onlularla dokuzlular gelir. Onlularla dokuzlular, resimsiz kâğıtlar içinde önemli oyunlara katılma imtiyazına sahip, başlıca kâğıtlardır. Bundan ötürü de hâllerinde görgüsüzce bir çalım, budalaca bir kurum sezilir. Haydi 'onlular, asların halktan yetişme vezirleridir' diyelim. Ya dokuzlulara ne buyurulur? Bunlar, kendilerini sayıdan bile saymadıkları hâlde yine de oyunlarına alan, oyunlarına alıp onlara öbür resimsiz kâğıtlardan üstün bir değer sağlayan aris-

* Bakmayın, maça kızının adı edebiyata kötü geçmiş. Onun, kendisine yorulan uğursuz kadın, çok bilmiş dul, yuva yıkan vamp-dişi vasıfları ile ilişiği yoktur. İftira, tevatür, hele bizim klâsik Tekel takımlarındaki maça kızının, ispati kızınınki gibi numaradan değil, gerçekten masum yüzüne bakınca, bana büsbütün hak vereceksiniz.

tokrat kâğıtlara yaranmaktan, siftinmekten hoşlanırlar. Bu halleriyle dokuzluları, efendilerinin önünde yerlere kadar eğilen, ama saray parmaklıkları dışındaki halka tepeden bakan, mabeyinciler veya stile uşaklar makulesinden saymak yanlış olmaz sanırım.

Dokuzlular mabeyinci veya stile uşak olursa, sekizlilerle yedililerle de, el ulaklığı, bahçıvan yamaklığı gibi daha aşağılık işler düşüyor.

Bütün bunlardan sonra sıra nihayet konçinalara gelir. Konçina diye, bilindiği gibi. Altılıdan aşağı kâğıtlara deniyor. Konçinalar, ismi üstünde işte. Konçinadırlar. Geçin bezik gibi, poker gibi kibar oyunları, aşçı iskambili gibi en pespaye oyunlarda bile hiçbir işe yaramaz, üzgün ve küskün, oyunu dışardan seyrederler. Diyeceksiniz ki, pinakda kanastada oyuna alınıyorlar ya... Ben ona oyuna alınmak mı derim. Zavallılar, çıtır kozların at oynattığı meydanlarda habire gelir gider, ayak altında dolaşıp trafiği tıkar, itilip kakılır, muştalanır dururlar. Hasılı abur cuburdurlar. Böyle oynamaktansa ben yeşil çuhanın üstüne kapanıp yüz üstü uyuklamayı tercih ederim. Konçinalar bu bakımdan iskambillerin paryasıdırlar. Var oluşlarının sebebi sırf öbür kâğıtlara basamak olmak, onların üstün mevkiini sağlamaktır. Alt basamak olmasa üst basamak neye, kime övünecek?

Dili biraz kesilip törpülenecek olsa, saksağanın papağından çok daha güzel konuşacağı rivayet olunur. Böyle bir ameliyat geçirmiş, kusursuz diksiyonlu bir saksağanın, televizyonda Amerika'dan Millî Marşı'nı söylediğini her hâlde gazetelerde okumuş olacaksız.

Saksağanın konuşup konuşmaması beni pek o kadar ilgilendirmez ama, bakınız leylek ifade verecek olsa ona sorulacak iki önemli sualim var: Evvelâ dini ve dünya görüşü hakkında:

Hacı leyleği, biz kuşların en Müslümanı biliriz. Acaba gerçekten öyle mi? Ermişlerle sihirli bir ilişiği olduğuna delil olarak türbeleri, tekkeleri bekleyişi gösteriliyor. Hacılığı ise, bilindiği gibi, güneyden gelişinden, bir de, dinî anıtları tepeden tavaf edişinden kinayedir. Ama ben leyleklerin Süleymaniye'yi olduğu kadar, Köln Katedrali'ni de aynı huşu ile tavaf ettiklerini gözlerimle gördüm. Bu hesaba göre, oradakileri Protestan, Saint-Pierre üzerinde dolaşanları Katolik, Trafalgar Meydanı'nda uçuşanları emperyalist, Kremlin kuleleri'ne konanları da komünist mi sayacağız?

Biri çıkıp da, "Leyleklerin böyle dinle, ideoloji ile pek alış verişleri yoktur. Onlar sadece, sanat meraklısı kuşlardır. Eli rehberli Amerikan turistleri gibi, geldikleri şehrin önce tarihî anıtlarını ziyaret ederler" dese, her hâlde akla daha yakın bir lâf etmiş olur.

Bir veteriner ahbabım, anıtlar etrafındaki bu acayip dönüşün hikmetini, sırf leyleklerin kendilerine yukarıdan kolay görünen nirengi noktaları aramalarında buluyor.

Peki ama o zaman leyleklerin Emir Sultan, İsabey, Eyüp Sultan gibi koyu Müslüman yerleri sevişleri'ni nasıl izah etmeli... Hele Eyüp'ü... İstanbul semtlerinin her birine bir arma seçilecek olsa Eyüp'ünkinde muhakkak bir leylek resmi bulunurdu. Bulunmalıdır da. Her sonbahar, leylekler göç ederken içlerinden en yaşlı birini Eyüp'e bırakmalarını, oralılar kendileri için büyük bir teveccüh sayıyorlar. Bir Eyüplü emekli tanırım: "Leylek namaz bile kılar, sen ne konuşuyorsun efendi!" diyor.

Bu, benim hikâyesini anlatacağım İznikli leylek, namaz kılan soydan değildi. Çünkü ramazan günü alenen solucan yiyordu. Zaten hâli, tavrı, yürüyüşü, iki üç adımda bir durup düşünüşü, dini bütün bir Müslümandan çok, şüpheci ve kötümser bir filozofu andırıyordu. Bu leyleğin ermişlerle değil, her hâlde Voltaireler, Schopenhaurlara bir akrabalığı olacaktı.

Leylek, ihtiyatlı ihtiyatlı, yolun bir sağına bir soluna bakındı. Görünürde kamyon, eşek, araba olmadığına kanaat getirince, gümüş saplı bastonuna dayanarak yürüyen kamburu çıkmış, kadit bir âyan azası misali, ağır ağır bizim tarafa geçti.

Biz hanın iç avlusunda, sabah kahvaltısı ediyorduk. Leylek biraz ötemizde güneşli bir yer seçip, gagası ile, sararmış, tüyleri dökülmüş göğsünü kaşımaya koyuldu.

Kızlardan biri:

"Ay şu hâle bakın!" dedi. "Bayılırım şimdi. Bu ne şirin şey bu ayol."

Hayvanın sokulganlığından cesaret alan bir başka kız da usulca yanına yaklaştı. Aklınca yakalayıp onunla bir fotoğraf çektirmek istiyordu. Kız yaklaşınca leylek havalanmadı, küçük çapta bir deve kuşu gibi zıplaya zıplaya uzaklaştı. İşte o zaman anladık ki, uçamıyordu. Uçamadığı anlaşılınca bu sefer dört talebe leyleği dört yandan kuşatıp kıstırmaya kalktılar. Ama avlunun girdisini çıktısını çok iyi bilen hayvan ellerinden kaçıp kurtuldu.

Profesör, bir türlü yanmak bilmeyen piposunu nihayet ateşlemişti. Bir nefes çekip kibriti atarken:

"Tuhaf şey" dedi. "Niye uçamıyor bu hayvan?"

Alman profesör:

"Her hâlde ihtiyarlıktan" diye teşhisi koydu.

Kolonyal şapkalı doçent, kamyon şoförüne sordu:

"Kaç yaşında var acaba?"

"Yaşlı değildir o kadar. Siz bakmayın tüylerinin döküldüğüne. Kanadı kırık da ondan uçamaz fakir. Yavru iken anası yuvadan atmış buncağızı."

Tezini mitolojiden hazırlayan gözlüklü bir delikanlı:

"Tıpkı Hephaistos gibi desenize," diye söylendi. "Ama pardon, onu anası Hera değil, babası Zeus atmıştı yeryüzüne".

Kızlardan biri, sarı süveterlisi merakla kalkıp şoförün yanına gelmişti.

"Niye atmış yavrusunu?" dedi. "Neden atmış kuzum, söylesenize?"

"Neden atacak. Ana leyleğin âdetidir. Üç yavrusu olursa birini yuvadan atar. İşin kötüsü, düşüp ölmemiş fakir. Telgraf direğine asılı kalıp kanadı kırılmış. Helvacı Musa çıkıp indirdi. Kanat, vücudundan ayrılmıştı. Sade ufak bir yer tutuyor. İlkin ölecek sandık. Hikmet-i Huda, iyileşti işte. Ama alîl kaldı gayri. Çırpınır çırpınır, uçamaz."

"Öbürküler sonbaharda gidince bu ne yapıyor?"

"Ne yapacak, o gitmez kalır. Hepimizle övür oldu üç senedir... Uğurunu denemişler, bütün esnaf sever onu. Dükkânlara girer çıkar. Kışın fırıncılar barındırıyorlar. Yuvarlanıp gidiyor işte."

Sarı süveterli kız, hâlâ zalim anayı affedemiyordu.

"Ana leyleklerin hepsi böyle taş yürekli mi olurlar? Neden babası, kardeşleri mani olmamışlar?"

Fotoğraf çektirme meraklısı kızın deminki debeleşmede eli sıyrılmıştı. Şimdi parmağının kanını emiyordu.

"Ah evlâdım" dedi. "Çok acıdım doğrusu. Bilsem kovalamazdım. Bak, Allah da razı gelmedi zaten."

Leylek, han duvarının dibinde, sanki kendinden bahsolunmuyormuş gibi, çalımlı dolaşıyordu. Hâlinde, tavrında, sanki istese uçarmış da, şimdilik keyfi yaya gezmek istediğinden uçmuyormuş gibi bir ifade vardı. Gökyüzünden inmiş olmanın olanca üstünlüğü ile önünde geçmekte olan bir kediye, bu aşağılık yeryüzü yaratığına küçümseme ile baktı. Kedi, tsssss, diye kabardı. Sonra çardağa tırmanıp kaçtı, kayboldu. Leylek, onu korkutabilmiş olmanın cakası ile çöplüğe doğru yürüdü.

Tepemizdeki çınarın yaprakları, ılık bir rüzgârla tatlı tatlı hışırdıyordu. Bir kuş öttü ve sustu.

Leylek, başını yukarı kaldırmış bakıyordu. Biz de yukarı baktık. Yükseklerden, çok yükseklerden kendini rüzgâra bırakmış bir leylek, motorunu durdurmuş bir uçak gibi, sessizce aşağı doğru kayıyordu. Yabancı leylek süzüldü geldi, tam bizimkinin tepesine yaklaşınca çapkın bir kanat çırpışla tekrar havalanıp uzaklaştı... Bizim leylek onun arkasından baktı, baktı. Sonra yine çöplükteki işine döndü. Yarım dakika geçmiş geçmemişti ki çocuklardan biri:

"Bakın, bakın!" diye bağırdı.

Deminki leylek şimdi yine süzüle süzüle iniyordu. Geldi, bu sefer büsbütün alçaktan, sanki sürtünürcesine bizimkinin başı ucundan seğirtti. Geçerken biteviye gagasını birbirine vuruyordu. İşte o sırada beklenmedik bir şey oldu. Bizim tüyleri dökük leylek, şöyle bir davrandı, kanat çırpıp havalanmaya yeltendi. Bütün kuvvetiyle çırpındı, çırpındı. Ayakları yerden kesilip bir, bir buçuk metre yükseldi de. Ama hemen akabinde soluna doğru yan yatarak çöplüğe yuvarlanıverdi. Herkes soluğunu kesmiş, onun hareketine bakıyordu. Sakat kanadı üstüne düştüğünden, belli bir şey ki, canı fena yanmıştı. Buna rağmen hemen kalktı, doğruldu. Birkaç tüyüne daha mal olan bir çırpınışla üstünün tozunu silkeledi. Sonra hiç bozuntuya vermeden sanki hiçbir şey olmamış, yürürken ayağı sürçüp de sendelemiş gibi, sessiz ve onurlu uzaklaştı.

Elini ağzına tutmuş kibar kibar dişlerini karıştıran bir erkek öğrenci, yalnız yanındakilerin duyabileceği bir sesle:

"Dişi leylek moruğu şişirdi" diye mırıldandı. Yanındakiler gülüştüler.

Leyleğin arkasından bakan çopur kahveci:

"Yap numaranı, al paranı" diye söylendi. Hep böyle yapar bu namussuz... Uçamayacağını bilmediğinden mi? Burada kalabalık gördü ya, sırf kendine acındırmak için. Bak, nasıl bütün yiyeceklerini veriyor kızlar. Evveli bu, böyle değildi. Esnafla düşe kalka hinoğlu hinleşti."

Çopur kahveci şu kadar yaşına rağmen leyleği, kamyon şoförü kadar bile tanıyamamıştı. Bu leylek onurlu leylekti baba, ne söylüyorsun sen. Bu leylek acınmaktansa, ölmeyi yeğ görebilirdi. Yazıklar olsun yahu, biz insanlar, bazen hayvanları bile kendimiz kadar aşağılık ve kötü niyetli yapabiliyoruz.

Lelekle fotoğraf çektirmek isteyen kız:

"Hayır" dedi. "Numara filân değildir. Her hâlde öbür leyleği tanıdığı için uçmak istedi. Belki de o anası, yahut yuvada kalan kardeşlerinden biri idi. Olamaz mı?"

Kızlardan sarı süveterlisi, hani şu demin ana leylekleri aşırı derecede taş yüreli bulanı:

"Hayır anası olamaz" dedi. "Onda zerre kadar evlât şefkati olsa, yavrusunu yuvadan aşağı atmazdı bir kere."

Kolonyal şapkalı doçent, dizine tırmanmaya çalışan tesbih böceğine, bir fiske atıp ayağa kalktı:

"Ben" dedi, "emekliye ayrıldığı için artık uçuş yapamayan bir hava subayı tanırım. İnanır mısınız, herkes gibi yaya gezmek zilletine dayanamadı da kahrından hastalandı idi adam.

Kolay değil doğrusu, enginlerde kanat çırpmaya alışık serazat bir kuşun böyle han avlularında sürünüşü..."

Gezimize konuk olarak katılan öbür bölümün profesörü:

"Kafese kapatılan bülbül, uçamayan yaralı kartal... Bütün bunlar az şiire mi konu olmuştur" dedi. "Söylesene asistan efendi. Senin az buçuk edebiyatçılığın da vardır."

"Öyledir efendim" dedim. "Hakkınız var."

"Baudelaire'nin böyle bir şiiri olacak yanılmıyorsam" diye öbür doçent atıldı. "Ne idi bakayım onun adı..?"

Dame de Sion'dan çıkma bir öğrenci:

"Albatros" dedi. "Çok güzel şiirdir."

Ve genel istek üzerine, şiirin aklında kalan kısımlarını okuyup Türkçeye çevirdi.

Arkeoloji asistanının da zihninde bir uyanıklık gelmişti:

"Bir de Nietsche'nin sözü olacak" dedi. "Aklım evet der, gururum hayır". Yo pardon, "aklım hayır der, gururum evet." Böyle bir şey, buna yakın, Tıpkı onun gibi, leyleğin instektleri evet diyordu, imkânları hayır."

Leylek öyle mi düşünüyordu, böyle mi... Neitsche'ye mi hak veriyordu, yoksa Baudelaire'i mi sevmişti. Bilinemeyecek. Hayvanlara insanca duygu ve düşünceler yormak ne derece doğrudur, bunu da kestiremiyorum. Bildiğim bir şey varsa o da uçamadığı idi. Uçsa öbür leyleklerden biri olacak, dişisini ensesinden ısırıp vuslata kavuşacak, sonra tatminini bulmuş bütün öbür hışır leylekler gibi kurumlu taktakasından geçilemeyecekti. Uça-

bilse öbürlerinden başka bir leylek olamayacak, üzerinde fikir yürütüp, hakkında hikâye yazılamayacaktı. Kaldı ki o takdirde daha mes'ut olacağı da söylenemez. Çünkü, öyle değil mi, yeryüzünde hiçbir şey, istediğini ele geçirmek kadar hayal kırıcı değildi.

Ben tam bunu söylemeğe hazırlanıyordum ki, Profesör piposunu ağzından çekip:

"Yeter artık lâklakiyat" dedi. "Hadi gevezeliği bırakın da işimize bakalım."

Alman profesör, elinde kâğıt kalem, deminden beri, camileri gezecek grupla, türbeleri inceleyecek grubu ayırmaya çalışıyordu. Ayağa kalkıp, "öhö öhö" dedi. Bir kere söze başladı mı, isterdi ki, herkes kulak kesilip onu dinlesin. Listedeki isimleri birer birer okudu. Gruplar kuruldu. Birinci grup yola koyuldu. İkinci de hazırlanıyordu.

Hâlbuki ben, şu hulyalı İznik sabahı, yere sırt üstü yatıp masmavi gökyüzüne barak kafama üşüşen hayallere geçit resmi yaptırmak, sonra da hasırın üstüne bağdaş kurup yaralı leyleğin hikâyesini yazmak istiyordum.

Hocanın elime sıkıştırdığı kara kaplı Gabriel Dietz, Otto Dorn, koltuğumda, güzel havada mektebi asamamış bir ilkokul öğrencisi somurtkanlığı ile kafileye katıldım.

Böylesi, belki de hayırlı oldu. Çünkü bıraksalar orada oturup, yaralı leyleğin hüsranı ile insanoğlunun kaçınılmaz kaderi arasında benzerlikler bulan, başımdan büyük bir hikâye yazmaya kalkacak, yüzüme gözüme bulaştıracaktım. Hikâyemin son cümleleri kafamda hazırdı bile. Yazımı şöyle bitirecektim:

"Bütün çabalar boşuna... Ne yaparsa yapsın, istediği kadar havalanacağım diye çırpınsın, sonunda insanoğlu da yaralı leylek gibi rezil ve perişan yan üstü toprağa yuvarlanmıyor mu? Kaderlerimiz aynı: Uçamayacağını bilmek, yine de uçmaya yeltenmek."

Evet, hiç lüzumu yokken, bu yolda acıklı ve kötümser bir hikâye yazacaktım. Hoca çağırınca yazamadım. Hikâye yerine, o günümü Mahmud Çelebi Camii'nin kapı kitabesi, Yakup Çelebi Zaviyesi'nin tuğla tezyinatı, Nilüfer Hatun İmareti avlusundaki sütun başlıkları arasında tükettim.

Yarın da İsmail Bey Hamamı'nın kesitini çıkaracağız...

Samim KOCAGÖZ (d.1916)

KOCA ÖKÜZÜN ÖLÜMÜ

Yusuf, titreyen elleriyle ılgınları araladı. Yarı kapalı, yumuk yumuk gözlerini, büsbütün küçülterek nehrin iki kıyısını süzdü. Önünde bir bataklık, bulanık suların ortasına doğru, bir yarımada şeklinde uzanıyordu. Yarımada, nehrin en derin bir noktasına kadar yürümüştü. Yığın yığın sarı miller, yakıcı mayıs güneşinin altında, ıslak ıslak parlıyordu. Yusuf, bir zaman daha sulara, bataklığa baktı. Sonra birdenbire kalbi durur gibi oldu. Bir an gözlerini yumdu. Açtığı vakit, iki damla, yaş, bembeyaz sakalına yuvarlandı. Güçlükle iki üç adım daha attı; ılgınlardan kurtuldu. Sonra dizelerinin bağı çözüldü. Oracığa, kumların üzerine çöküverdi.Titreyen ellerini dizlerine dayadı. Ellerinin, dizlerinin sarsılması bir zaman sonra kesildi. Taştan bir heykel gibi, nehrin bulanık sularına doğru uzanan bataklığa baktı kaldı.

Yusuf, koca öküzü üç gündür aramadık yer bırakmamıştı. İlk aklına gelen, onun bir ziyana girip kolcular tarafından götürülüp tokata kapatılması olmuştu. Fakat elin ekilmiş tarlasına ziyana girmek, koca öküzün âdeti değildi. Bütün beraber yaşadıkları uzun senelerde ne Yusuf, ne de koca öküz, haram mal

yememişti. Yusuf'un ümidi boşa çıkmadı: Koca öküz, ziyana girmemişti. Yusuf, üç gündür, köyüne yakın çiftlikleri, dağı bayırı dolaşmış, önüne gelene koca öküzü sormuştu. Fakat bir türlü onun nehrin öte yakasına geçmeye niyetleneceğini hatırına getirmemişti. Nihayet bu sabah bu ihtimal zihnini kurcalamış; kalkmış, oğluna, "Sen, şu yakaya git" emrini vermiş, kendisi de nehrin bu yakasını tutmuştu.

Yusuf uzun zaman olduğu yerde, kılını bile kıpırdatmadan kaldı. Neden sonra oğlu gelip yanına çökünce kendine geldi. Delikanlı, gözlerini dikmiş babasına bakıyordu. Boğuk bir sesle:

"Bulamadım." dedi. Baba da gözlerini dikmiş, bataklığın üzerinde dolaşan iki kartala bakıyordu.

"Ben, buldum!" diye mırıldandı. Genç adam, babasının baktığı istikamete döndü. Öfkeyle:

"Namussuz ne işi varmış suyun, batağın içinde?..." diye söylendi. Yusuf, dönüp oğlunun yüzüne baktı:

"Karşı yakaya geçmeye niyetlenmiş bir hâide..."

"Ne işi varmış o yakada?" Yusuf'un yüzünden acı bir tebessüm uçtu:

"Mübarek bu mevsimde işsizliği hiç sevmezdi. Canı sıkılmış olacak. Huyu sarı öküze benzemezdi..."

Yusuf'un oğlu ayağa kalktı. Dikkatle nehrin çepçevre çevirdiği bataklığa baktı.

"Hiç de boğulmuşa benzemiyor. Yoksa sular alır giderdi."

"Boğulmamış ki... Karnına kadar çamura batmış."

"Ölmüş ya..."

Yusuf, cahillik etme der gibi ters ters oğlunu süzdü.

"Ulan bunu diri diri çakallar yemiş işte." Delikanlı heyecanlandı. Şaşkın şaşkın etrafında bakınmaya başladı.

"Allah, Allah... Hiç de çakalların yediği öküz görmemiştim."

"Ben, çok gördüm, Karşı yakaya yüzüp geçerim sanır fukara... Gözüne suyun en dar yerini kestirir. Bataklıktan yürümeye başlar, Yürüdükçe de batar. Çıkayım diye uğraşır batar; çıkmaz, battıkça batar... Çakal bu, şaka mı, fırsat gözler. Sürüyle çullanırlar öküzcazın üzerine. Diri, diri, bağıra bağıra; gece karanlığında zavallının karnını deşerler. Kıpırdayamaz, kaçamaz, böğürür, böğürür... Ta karnı delik deşik oluncaya kadar... Ta gebe-rinceye kadar işkence ederler. Sonra çamurların içine yıkılır kalır. Etraf aydınlanınca, iş kartlara, gördüğün gibi leş kargalarına düşer." Delikanlı, büsbütün hayretle açılan gözlerini bir babasına, bir bataklığa koca öküzün yattığı yere çeviriyordu. Bir kere daha...

"Hiç de çakallarının yediği öküz görmemiştim..." diye, söylendi. Yusuf, kızdı:

"Gör işte... Ben çok gördüm. Lâkin benim öküzü yediklerini görmemiştim."

"Ne işi varmış karşıda?..."

"Canı sıkılmış, gezmeye çıkmış dedik ya..."

Yusuf, içini çekti. Sakalları titriyordu. Dolu dolu gözleri dumanlanmıştı:

"Belki de canından bezdi... Ben, bezmedim mi sanki... Öküz bu! Gitmiş, bile bile çakallara teslim olmuştur..."

"Lâf!..."

Bir zaman sustular. İlerde çamurların içinde yatan koca öküzün baş ucunda, iki kartal, alçaktan dönüp dolaşıyordu. Hafiften esen rüzgâr, leş kokusunu baba oğulun burnuna kadar getiriyordu. İhtiyar toparlanır gibi oldu. Sakalını sıvazladı:

"Ne de olsa kötü ölüm bu." diye mırıldandı, "çamurlara yuvarlanıp batmak. Çıkayım dedikçe batmak, çıkamamak... Düşmanlarına karşı kendini koruyamamak... En sonunda gözlerine baka baka düşmanına kendini yedirmek... Hem de kime... Çakal gibi ciğeri beş para etmez korkak bir düşmana! Tuh! Allah belâsını versin... Bombok bir iş bu... Kırk yıldır ben de böyle battım ya... Başkalarının tarlalarında işlemekten ben de bıktım. Koca öküz de... Hayvancağız benden akıllı, benden cesur çıktı... Vazgeçti fukara, dünyasından..."

Delikanlı, gözlerini iri iri açmış, babasını dinliyordu. Heyecanlanmıştı. Göğsü hızlı hızlı şişip iniyordu. Yumrukları sıkılmış, dişleri sıkılmıştı. Güçlükle konuştu:

"Ne yapacağız şimdi?..." Yusuf, oğlunun bu sualine omuzlarını silkti. Doğruldu:

"Benim yapacak hiçbir imiş yok... Seni bilmem..." diye söylendi. Dikkatle nehre doğru bataklıkta ilerlemeye başladı. Oğlu da onun arkasına düştü. Ölü koca öküzün yanına kadar sokuldular. Yusuf, suların sürükleyip getirdiği kocaman ağır bir ağaç yakaladı. Bir zaman bir eli ile burnunu tıkayıp koca öküze baktı: Karnı deşilmiş, kaburgaları meydana çıkmıştı. Bir gözünü

kurt yemiş, kalan öteki gözüyle iri iri, boynuzlarının istikametinde gökyüzüne bakıyordu. Yusuf, elindeki ağaçla koca öküzü, nehrin derin sularına doğru itti. Oğlu da ona yardım ediyordu. Uzunca, bir çalışmadan sonra, koca öküz, sulara bulanık sulara yuvarlandı. Bir zaman kayboldu. Sonra suyun yüzüne çıktı. Bir müddet de kazanın ortasında döndü döndü... Daha sonra akıntıya kapılarak, Yusuf'tan uzaklaşmaya başladı. Baba oğul, uzun uzun koca öküzün ardından baktılar. Yusuf döndü:

"Belki de bir yere takılmadan deryaya kavuşur..." diye söylendi. "O zaman kemiklerine varıncaya kadar balıklara yem olsa bile, uçsuz bucaksız deryada hiç olmaza ruhu serbest kalır... Boyunduruktan kurtuldu gayri..."

Bataklıktan yeşil ılgın ormanına doğru yürüdüler.